

SOSYAL DEMOKRASİ EL KİTABI 5

Christian Henkes ve diğerleri

Entegrasyon, Göç ve Sosyal Demokrasi

**FRIEDRICH
EBERT**

STIFTUNG

ISBN 978-3-86872-606-0

Yayımlayan:

Friedrich Ebert Vakfı

Siyaset Akademisi Birimi

Bonn, Şubat 2011, Türkçe baskı: İstanbul, Aralık 2020

Redaksiyon: Jochen Dahm, Christian Henkes, Christian Krell

İletişim: jochen.dahm@fes.de; Türkiye: contact@festr.org

Çeviren: Tamer İlbuğa

Baskı: Senaofset

Sayfa düzeni ve dizgi: DIE.PROJEKTOREN, Berlin

Kapak fotoğrafı: Frédéric Cilon, PhotoAlto; Dream-Emotion, Fotolia.com

Bu yayının içeriğinden bölümlerin yazarları sorumludur. Burada dile getirilen görüşler, Friedrich Ebert Vakfı'nın görüşleriyle her konuda uyum içinde olmak zorunda değildir.

SOSYAL DEMOKRASİ EL KİTABI 5

Christian Henkes ve diğ erleri

Entegrasyon, Göçü ve Sosyal Demokrasi

İÇİNDEKİLER

Önsöz	4
1. Giriş	6
2. Kültürel Heterojenlik: Sosyal Demokrasinin Baş Etmesi Gereken Bir Meydan Okuma	9
3. Entegrasyon: Teoriler ve Kavramlar	18
3.1 Göç Araştırmalarının Bazı Sonuçları	19
3.2 Paralel Toplum, Etnik Koloni, Çokkültürlülük – Bunlar Ne Anlama Gelmektedir?	28
3.3 Entegrasyon – Bir Tanım	34
4. Sosyal Demokrasi ve Kültürel Çoğulculuk	36
4.1 Politik Kültürün Üç Düzeyi	37
4.2 Sosyal Demokrasinin İki Ana Düşüncesi: Tanınma ve Katılım	40
4.3 Kültürel Kimlikle İlgili Normatif Konseptler	43
5. Entegrasyon Politikası Araçları	50
5.1 Yasal-Siyasal Boyut	53
5.2 Sosyoekonomik Boyut	65
5.3 Kültürel-Dinsel Boyut	76
6. Göç	85
7. Ulusal Yurttaşlık Modelleri: Ülke Örnekleri	101
7.1 Almanya	104
7.2 Fransa	113

7.3 Hollanda	117
7.4 Büyük Britanya	121
7.5 İsveç	124
7.6 Özet	126
8. Partilerin Temel İlkelerinin Karşılaştırılması	127
8.1 “Almanya Bir Entegrasyon Ülkesidir” – CDU’nun Entegrasyon Politikası Yaklaşımı	128
8.2 “Dünyaya Açık Ama Çokkültürlü Değil” – CSU’nun Entegrasyon Politikası Yaklaşımı	131
8.3 Almanya’nın Göçe İhtiyacı Var – Göçün Entegrasyona İhtiyacı Var – SPD’nin Entegrasyon Politikası Yaklaşımı	133
8.4 Geleceğe Yönelik Entegrasyon – FDP’nin Entegrasyon Politikası Yaklaşımı	136
8.5 Çokkültürlü Demokrasi – Birlik 90/Yeşiller’in Entegrasyon Politikası Yaklaşımı	138
8.6 Herkes Eşit Haklara Sahip Olmalıdır – Sol Parti’nin Entegrasyon Politikası	140
8.7 Özet	142
9. Düşünmeye Devam	143
Kaynakça	150
Yazarlar	156
20 Önemli Kavram	157

ÖNSÖZ

Entegrasyon konusu insanları her zaman meşgul etmiştir. Şu sözler bir çizgi roman öyküsünde yer almıştır:

“Beni tanıyorsun, ben yabancılara karşı değilim. Benim en iyi arkadaşlarımdan bazıları yabancı. Ama oradaki şu yabancılar buralı değiller!” (Methusalix in “Das Geschenk Cäsars”, Asterix-Band 21, 1974 [2000]: 16).

Kahramanlar Asteriks ve Oburiks ve ifadesine atıf yapılan köyün yaşlısı Eskitopraks M.Ö. 50 yılında yaşamışlardır. Günümüzde sıkça ileri sürüldüğü gibi bu dönemde de Hristiyan Batı’nın henüz düşünülme imkanı yokken bile, kültürel çoğulculukla fırsatlar ve meydan okumalar ilişkilendirilmiştir.

Gelenler, kalanlar ve zaten orada olanlar birbirlerine karşı nasıl davranacaklarının yolunu o zaman da bulmak zorundaydılar, şimdi de bulmak zorundalar. Yapılması gereken şey, karşılıklı çekincelerin, endişelerin ve beklentilerin ciddiye alınması ve kabul edilmesinin yollarını bulmaktır. Gündelik yaşamda meydana gelen toplumsal birliktelik üzerine bir uzlaşının sağlanması ve şekillendirilmesi gerekiyor.

Bu birliktelik için sosyal demokrasinin temel değerlerine göre hangi pusula gereklidir? Özgürlük, adalet ve dayanışma “entegrasyon ve göç” alanında nasıl bir etki yaratmaktadır? Siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel temel haklar herkes için nasıl korunabilir ve yaşama geçirilebilir? Bunlar “Entegrasyon, Göç ve Sosyal Demokrasi” başlıklı bu el kitabının merkezinde yer alan konular.

Entegrasyon ve göç konuları bu dönemin merkezi tartışmalarından biridir. Biz bu el kitabı ile tartışmada herkesin kendi pozisyonunu bulması ve netleştirmesi için bir katkı sunmak istiyoruz. Bu kitap hazır ve tamamlanmış yanıtlar içermemektedir. Bu bir davettir: Bir okuma ve ayrıntılı düşünme daveti. Sosyal demokrasi dönemin güncelliğini dikkate alan doğru çözümler üzerine yapılan canlı tartışmalardan beslenmektedir.

Bu cilt Sosyal Demokrasi El Kitapları serisinin beşinci kitabıdır. Serinin birinci kitabı Sosyal Demokrasinin Temelleri ile ilgilidir. O kitapta sosyal demokrasinin temel değerleri açıklanmakta, liberallerin, muhafazakarların ve sosyal demokrasinin toplum modelleri karşılaştırılmakta ve liberter demokrasi ile sosyal demokrasi arasındaki fark betimlenmektedir.

Diğer el kitaplarının içeriğini ekonomi, sosyal devlet ve Avrupa konuları oluşturmaktadır. Bu serinin eserleri artık basılmış kitap, e-kitap ve kısmen de sesli kitap olarak erişime açıktır. Sosyal demokrasi el kitaplarının temel konuları bilgili, net ve anlaşılır bir şekilde açıklama iddiası bu kitapların siyasal praksis için önemli bir kaynak olmasını sağlamıştır.

Burada Christian Henkes'e çok teşekkür etmek istiyoruz. Christian kitabın birinci yazarı olarak çalışmanın büyük bir kısmını üstlenmiştir. Ayrıca Günther Schultze'ye göç bölümü için, yine Schultze ve Thomas Meyer'e kitabın tasarlanmasına sundukları katkı için teşekkür ederiz. Lale Akgün, Alexander Pfeiffer ve diğer katkı sunanlara bu projede çok uyumlu bir şekilde birlikte çalıştıkları için de teşekkür ederiz. Onların katkısı olmadan bu kitap hazırlanamazdı; ancak olası eksiklikler bize aittir.

Sosyal Demokrasi Akademisi'nin simgesi pusuladır. Friedrich Ebert Vakfı, Akademi'nin sunduğu programlar aracılığıyla, tutum ve yönelimlerin netleştirilebileceği bir ortam hazırlamayı amaçlamaktadır. Siyasal yöneliminizi belirlemeniz için sunduğumuz olanaklardan yararlanmanız bizi sevindirecektir. Sosyal demokrasi, insanların onu sürekli yeniden tartışması ve savunmasıyla hayat bulur.

Dr. Christian Krell
Sosyal Demokrasi
Akademisi Yöneticisi

Jochen Dahm
Sosyal Demokrasi
El Kitapları Proje Yöneticisi

Bonn, Şubat 2011

1. GİRİŞ

“Bizim uyum ve göç üzerine geniş bir uzlaşya ihtiyacımız var. Bunun için toplumumuzda görevi ve sesi olan herkesten şunu rica ediyorum: Bu hedefe ulaşmak için gerekli olan en iyi yol için tartışınız. Ama bunu yaparken ne korku yayılsın ne de yanılsamalar ortaya çıksın.”

(Johannes Rau 2000)

*Johannes Rau:
“korku ve hayaller
olmadan”*

Johannes Rau’nun bu isteği günümüzde hiç olmadığı kadar güncel. Entegrasyon ve göç üzerine yapılacak bir tartışma gerekli. Bu tartışma yapıcı olmalıdır. Konuyu ne olduğundan daha iyi göstermek ne de dramatize etmek gerekir. Önemli olan süreci birlikte biçimlendirmektir. Johannes Rau bunu “korkuya ve hayallere kapılmadan” şeklinde ifade etmektedir.

*Pusula: Katılım ve
tanınma*

Sosyal demokrasi temel değerleri açısından bu tartışmaya hazırdır: Özgürlük, adalet ve dayanışma – kültürel çeşitliliğe yaklaşımda temel değerler net bir pusula görevi üstlenmektedir: Herkes için tanınma ve katılım; bunlar garanti altına alınmalıdır.

Eşit katılım bütün insanların toplumlarının olanaklarını ve fırsatlarını kullanmaları yönünde engellerin olmaması anlamına gelmektedir. Tanınma ise, insanların dinsel ve kültürel çeşitliliğe sahip bir toplumda eşit kabul edilmelerini ve eşit muamele görmelerini belirtmektedir. Birlikte yaşamının temeli Alman Anayasası’dır (Grundgesetz). Anayasa sınırları belirlemekte ve kültürel çeşitliliğe alan bırakmaktadır.

Bu el kitabı entegrasyon, göç ve sosyal demokrasi ile ilgili konularla ilgilenmek için bir olanak tanımaktadır. Ayrıca bu el kitabı kendi pozisyonunu belirlemede ve tartışmalarda bu pozisyonu savunmak için yardımcı olabilir.

Bu el kitabı konuyla ilgili çok çeşitli yaklaşımlar sunmaktadır: Bunlardan bazıları entegrasyon politikası araştırmalarından elde edilen fikirler, başarılı uyum politikası uygulamalarından ve araçlarından örnekler, başka ülkelerin konuya yaklaşımları yanında siyasal partilerin programlarının konuyla ilgili pozisyonlarıdır.

*2. Bölüm: Çeşitlilik;
bir meydan
okuma mı?*

2. bölümde öncelikle kültürel çeşitliliğin sosyal demokrasi için nasıl bir meydan okuma olduğu ortaya konulacaktır. Bu bağlamda “ulus”, “etnisite/etnik grup” ve “kültür” kavramları daha net tanımlanacaktır.

3. bölümde entegrasyon araştırmalarının farklı yaklaşımları yer almaktadır. Bu bağlamda çokkültürlülük, paralel toplum ve etnik koloni kavramlarının ne anlama geldiği de açıklanacaktır.

4. bölümde sosyal demokrasinin “entegrasyon ve göç” alanındaki normatif çerçevesi ele alınacaktır. Bu bölümde hangi düzeyde politika yapılacağı belirlenecek, katılımcılığın ve tanınmanın önemi betimlenecektir.

5. bölümde somut entegrasyon politikalarının araçları; yasal-siyasal, sosyoekonomik ve kültürel-dinsel boyut olmak üzere üç boyutta ele alınacaktır.

6. bölümde göç ile ilgili aşılması gereken zorluklar ve konseptler ele alınacaktır. Ayrıca bu bölümde özellikle göçü kontrollü bir şekilde yönlendirebilmek için ‘puanlama sistemi’ tartışılacaktır.

7. bölümde Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda, Büyük Britanya ve İsveç gibi farklı Avrupa ülkelerinin entegrasyon politikası uygulamalarına göz atılacaktır.

8. bölümde Alman Federal Parlamentosu’nda yer alan partilerin “entegrasyon ve göç” alanındaki pozisyonları ortaya konacak ve birbiriyle karşılaştırılacaktır.

9. bölümde ise entegrasyon ve göç üzerine yürütülen kamusal tartışmalar özetlenecektir.

Yukarıda da belirtildiği gibi bu el kitabı kendi pozisyonunu belirlemek için bir olanaktır. Ancak bu, kitabın kendi temel bakış açısının olmadığı anlamına gelmez. Bu bakış açısı sosyal demokrasinin temel değerlerine dayanmaktadır. Bu özellikle de sosyal demokrasinin özgürlüğü eşitlikçi özgürlük olarak kavramasına dayanmaktadır. Bu anlamda özgürlük gerçek anlamda liberaldir. Bu bakış açısı Johannes Rau’nun şu ifadesiyle özetlenebilir:

“Önemli olan bir kişinin kökeni değil, bizim geleceği birlikte kazanmamızdır.”
(Johannes Rau 2000)

3. Bölüm: Entegrasyon araştırmaları

4. Bölüm: Normatif çerçeve

5. Bölüm: Araçlar

6. Bölüm: Göç

7. Bölüm: Ülkelerin karşılaştırılması

8. Bölüm: Siyasal partilerin pozisyonları

9. Bölüm: Tartışmayı kabul etmek!

Okuma önerisi:

Wolfgang Gröf und Sabine Kneib (Hg.) (2010), Johannes Rau. Ein Politikerleben in Reden, Briefen, Bildern, Verlag, J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Aslında kimden bahsedilmektedir? Entegrasyon politikasında farklı grupları betimleyen farklı kavramlar bulunmaktadır. Bulunduğu ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan herkes formel olarak **yabancıdır**.¹ Bir kişi ne kadar uzun süre burada yaşarsa, entegrasyon politikası açısından o kişi için bu betimleme daha az uygun olmaktadır. Yabancı kavramı burada büyüyen ve hatta vatandaşlığa sahip olan biri için kullanılıyorsa, o zaman bu kavram tam olarak uygun düşmemektedir.² Buna karşın Almanya'daki birçok istatistikte sadece vatandaşlığa dayalı veriler bulunmaktadır.³

“Yeni yurttaş” kavramı ile vatandaşlık değişikliğine atıfta bulunmaktadır. Bu kavram ile bir kişinin vatandaşlığı (örneğin doğuştan değil de) göç ettikten bir süre sonra elde ettiğine vurgu yapılmak istenmektedir.

Göçmen kavramı vatandaşlık statüsüne atıfta bulunmamaktadır. Bu tanımlamanın merkezinde bir kişinin göç etmiş olması yer almaktadır. Entegrasyon politikasına ilişkin bir hedef grup belirlemek için aslında bu kavram ideal değil, çünkü entegrasyon politikası kendileri göç etmemiş insanları da kapsamaktadır.⁴ Latince “migrare” (dolaşmak, göçmek) sözcüğünden gelen **“Migrant – göçmen”** kavramı içerik olarak bir göçmeni belirtir.

2005'te ilk kez Alman Mikrozensus (küçük nüfus sayımı) istatistiğinde biraz kabaca olan **“göçmen kökenli insan”** kavramı kullanılmıştır. Göçmen kökenli insan tanımı şu şekildedir: “1949'dan sonra bugünkü Almanya Federal Cumhuriyeti'ne göç eden herkes ve Almanya'da doğan her yabancı ayrıca Almanya'da Alman olarak doğup da ebeveynlerinin en az birisi Almanya'ya göç etmiş ya da yabancı olarak doğmuş olanlar” (Statistisches Bundesamt 2010:6). Bu tanımlama en net olanıdır. Vatandaşlık artık tek ölçüt değil ve – bu özellikle çok önemli – birinin kendi göç tecrübesi yani ülkeye gelmesi de artık bir ölçüt oluşturmamaktadır.

Bu netleştirme sadece entelektüel bir oyun değil. Sözcüklerin değer yüklü olduğunu bir tarafa bıraksak bile bu karşılaştırmalı bir perspektif için önemlidir (örneğin Avrupa ülkelerini karşılaştırmak için). Özellikle de istatistiklerde aslında hangi grup insanın kastedildiği önemlidir. Bu göz önünde bulundurulmadığı zaman belki de çok farklı gruplar birbiriyle kıyaslanacaktır. Örneğin Fransa hiçbir istatistikte etnisite ile ilgili bir özellik bulundurmaz. Almanya “göçmen kökenli” ve “yabancı” kavramını kullanmaktadır. Büyük Britanya ise kuşak sorunundan bağımsız olarak etnik gruplara yer vermektedir.

1 Metnin büyük bölümünde adlandırmada erkek ve kadın ayrımı yapılmaktadır. Bunun dilsel nedenlerden dolayı yapılmadığı yerlerde yine de her iki cinsiyet kastedilmektedir.

2 Almanya'da pek de az kullanılmayan “yabancı vatandaşlarımız” kavramı kendi içinde çelişkilidir. Yabancı kavramı tanıma göre tam da içinde yaşadığı toplumun vatandaş statüsüne sahip olmayan birini ifade etmektedir.

3 Almanya'daki temel sorun tam da eğitim istatistiklerinin hala sıklıkla “yabancı” kavramını kullanmasıdır. Bazı eyaletlerde artık NDH (“nicht deutscher Herkunftssprache – Almanca olmayan anadil) kısaltması kullanılmaktadır. Bu eğitim başarısındaki önemli bir etkeni belirtmek için yapılmaktadır. Ancak bu betimleme de “göçmen kökenli insanlar” ile aynı değil.

4 Einwanderung ve Zuwanderung kavramları arasında küçük bir fark bulunmaktadır. Einwanderung kavramını kullanırken bazen devletin bunu bir şekilde düzenlediği düşünülmektedir. Zuwanderung kavramında ise herhangi bir düzenlemenin olmadığı düşünülmektedir. Bu el kitabında aksi belirtilmedikçe iki kavram da eşanlamli kullanılmaktadır. [ç.n.: Bu metinde her iki kavram da göç olarak çevrilmiştir.]

2. KÜLTÜREL HETEROJENLİK: SOSYAL DEMOKRASİNİN BAŞ ETMESİ GEREKEN BİR MEYDAN OKUMA

Bu bölümde

- Göçün yeni bir tecrübe olmadığı aksine sürekli bir süreç olduğunun altı çizilecek
- Bu gelişmenin ortaya çıkardığı meydan okumalar ortaya konulacak
- “Ulus” kavramı iki farklı yaklaşım üzerinden betimlenecek
- “Etnik grup/etnisite”, “kültür” ve “kültürel heterojenlik” kavramları tartışılacak ve tanımlanacaktır.

Ren Nehri, halk değirmeni

Carl Zuckmayer’in “Şeytanın Generali’nden” bir alıntı⁵

“Üstelik Ren Nehri’nden, Ren’den. Büyük halk değirmeninden. Avrupa’nın cenderesinden! Sakin. Şimdi de kendi soyağacınızı bir düşünün – İsa’nın doğumundan bugüne kadar. Orada Romalı bir yüzbaşı vardı, kara bir adam, olgunlaşmış bir zeytin gibi kahverenginde, o sarışın bir kıza Latince öğretiyordu. Sonra aileye Yahudi bir baharat tüccarı geldi, o ciddi bir insandı, evlenmeden önce Hristiyan oldu ve evin Katolik geleneğini başlattı. – Sonra Yunan bir hekim ya da bir Kelt lejyoneri, bir Graubündnerli Landsknecht [paralı asker], bir İsveçli süvari, Napolyon’un bir askeri, asker kaçağı bir Kazak, Kara Ormanlı bir salcı, bir Alsaslı gezgin değirmenci çırağı, Hollanda’dan bir şişman gemici, bir Macar, bir pandur [asker], Viyana’dan bir subay, bir Fransız oyuncu, bir Bohemyalı müzisyen geldi – bunların hepsi Ren Nehri kıyısında yaşadı, kavga etti, kafayı çekti, şarkı söyledi ve çocuk yaptı – ve - ve Goethe, o da aynı çanaktan geldi, Beethoven de Gutenberg de Matthias Grünewald da, ve ah kendin ansiklopediye bak. Onlar en iyileriydi, üstadım! Dünyadaki en iyiler! Ve neden? Çünkü halklar orada birbirleriyle karıştıkları için. Karıştılar – aynı, suyun kaynaklardan, çaylardan ve ırmaklardan birleşerek büyük ve canlı bir nehir olduğu gibi” (Zuckmayer 1974 [1945]: 65-66).

Edebi bir giriş

⁵ Not: Bu paragrafta General Harras Teğmen Hartmann’a yanıt veriyor. O, daha önce nasyonal sosyalist Almanya’da kendisinin ailesinin soyağacı ile ilgili sorunlarını anlatmıştı.

Yani göç yeni bir tecrübe değil. Yine de Batı Avrupa toplumları kendi halkları tarafından çoğunlukla etnik ve kültürel homojen, yani göreceli bağdaşık olarak algılanmaktadırlar.⁶ Bu toplumların yurttaşlarının gözünde halk hem ortak bir dil hem de kültürel ve etnik özellikler taşımaktadır.

Bütün sosyal farklılıklara karşın kendi karşısındaki insanın kendisiyle o belirli özelliklere sahip olduğu düşüncesi – örneğin bir İspanyol olarak İspanyol diline ve Katolik dinine sahip olmak – onun bu grubun bir parçası olmasından dolayı “İspanyol” olarak tanınmasını beraberinde getirmektedir. Bu da yurttaşların arasında bir tür homojenlik yani bir bütünlük olduğu düşüncesini ortaya çıkar-maktadır.

Kültürel heterojenliğin fırsatları ve meydan okumaları

Peki, neden sosyal demokrasi açısından kültürel heterojenlik bir meydan oku-madır? Bir toplum güven ve barış içinde yaşayabiliyorsa, o zaman insanların toplumda birlikte yaşamaları ve toplum üyelerinin de refah içinde yaşayabilme-leri için o insanların kültürel özelliklerinin pek de önemli olmadığı düşünülebilir. Ancak olay bu kadar basit değil. En azından bu konuda dört meydan okumayı gözlemleyebiliriz:

(1) Toplumsal dışlanma olasılığı

Bir toplum birçok parçadan oluşmaktadır. Bu parçalar siyasal sistem, işgücü piyasası, kültür ya da sivil toplum gibi alt sistemlerdir. Toplumun üyeleri bu alt sistemlere farklı boyutta entegre olurlar. Tahminen toplumun hiçbir üyesi bu alt sisteme başka üyelerle aynı biçimde entegre olmaz. Bu gönüllü olarak yapıyorsa sorun oluşturmaz. Ancak sorunlu olan durum bir kişinin istemediği halde dışlanmasıdır.

Bu olasılık tüm toplum üyeleri için geçerlidir, ancak göçmenlerde yerleşiklerden daha fazladır. Göçmenler tam da göçten dolayı ilk etapta toplumsal sistemlere (örneğin komşuluk, dernekler, mesleki ağlar) entegre değildirlere. Dışlanmayı azaltmak için belirli engelleri kaldırmak zorunlu olabilir.

(2) Toplumsal birlikteliğin zayıflama olasılığı

Bir toplum kültürel açıdan üyeleri tarafından göreceli homojen olarak algılanabilir. Bu varsayılan kültürel-etnik homojenlik toplumsal birlikteliğe olumlu etki

⁶ Bunun bir istisnasını Belçika ya da İsviçre gibi çok etnisiteli ülkeler oluşturmaktadır. Bu kategoriye ayrıca Bask, Katalan ve Galıçyalılar gibi büyük azınlıklara sahip olan İspanya girmektedir.

edebilir ve böylece sosyal sermayeye karşılıklı güveni güçlendirebilir. Kültürel-etnik homojenliğe genellikle ortak bir kimlik düşüncesi eşlik eder. Bu düşünce de toplumsal birlikteliğe destek olur.

Etnik-kültürel farklılığın artması eğer politika tarafından görmezden gelinirse birlikteliğin temelini oluşturan sosyal bütünlüğü (kohezyon⁷) olumsuz yönde etkileyebilir. Burada net olmak gerekmektedir: Kültürel heterojenlik toplumsal birlikteliği zayıflatabilir (ama zayıflatmak zorunda değildir). Ayrıca bu birlikteliği tekrar güçlendirmek için pek çok olanak bulunmaktadır.

Diğer taraftan kültürel homojen bir toplumda da birliktelik zayıf olabilir. Bu örneğin sosyal eşitsizliklerin büyük olduğu yerde olabilir. Sosyal eşitsizlik sosyal demok-rasi açısından; herkesin sosyal güvencesinin olması ve sosyal sorunların kültürel sorunlar olarak değerlendirilmesinin engellenmesi gibi toplumsal birlikteliğin iki önemli sütununa işaret eder.

(3) Tarihsel süreçte oluşmuş kurumlarda fırsat eşitsizliği olasılığı

Tarihsel süreçte oluşmuş sosyal ve siyasal kurumlarda toplumsal düzenleme anlamında bir homojenlik var olabilir. Bu, bu kurumların sadece belirli kültürel özellikleri tanınmasına ve bunları desteklemesine yol açabilir. Bu tür kültürel özellikler taşıyan insanlar burada avantajlı olabilir, diğer yandan çoğunlukla göçmenlerin arasında olduğu insanlar da dezavantajlı olabilirler. Örneğin bazı dinsel simgelerin kamusal alanda kabul edilmesi ya da resmi bayramların zamanlaması çoğunlukla bir “yerleşik” dine göre yapılır. Bunun gibi eşit olmayan bir yaklaşımın ne kadar meşru olduğu tartışılmalıdır.

(4) Belirli çıkarların önemsenmemesi

Kültürel kimlik davranış şeklini belirleyebilir ve buna bağlı olarak da belirli çıkarlar ortaya çıkabilir. Farklı kültürel kimliği olan yurttaşlar dışlanıyorsa o zaman onların çıkarları siyasal alanda da dikkate alınmayacaktır. Örneğin belirli kültürel arka plana sahip kişiler siyasal karar alma sürecinde yer almıyorsa onların bakış açıları da dolayısıyla bu karar alma sürecine etki etmiyordur. Bu siyasal iletişim ve karar alma sürecinden dışlanma ise bir demokraside kabullenilmesi çok zor olan bir şeydir.

*Fırsat eşitsizliği
olasılığı*

*Belirli çıkarların
önemsenmemesi*

7 Latince “cohaerere” = “bir arada bulunma”

*Toplumların homojen olduğu düşün-
cesi nereden geliyor?*

*Bir etken: Ulusun
ortaya çıkışı*

*Benedict Anderson:
"Hayali Cemaat"*

*Uluslar: Bir
seçkinler projesi*

Kültürel heterojenliğin tarihsel açıklaması ve tanımı

Kültürel heterojenlikten kaynaklanan birçok meydan okuma toplumların homojen olduğu düşüncesiyle ilgilidir. Bu düşünceler nereden gelmektedir?

Halkların aynı kültürel, dilsel ve etnik özelliklere sahip olukları düşüncesi sıkı sıkıya önceki yüzyıllarda ortaya çıkan milliyetçilik ideolojisi ve uluslarla bağlantılıdır. Milliyetçi varsayımlardan biri halkın ortak bir tarihi, kültürü, dili ve hatta kökeni olduğu yönündeki görüştür. Ancak bu çok az vakada gerçeklikle uygun düşmüştür.

Geleceğin ulus-devletlerinde de insanlar daha çok kendi yakın sosyal çevrelerine göre hareket etmişlerdir. Onlar yöresel farklı dil veya lehçelere, geleneklere ve törelere ve çok farklı politik bağlılıklara sahipti. Örneğin 18. yüzyılda bir Hamburg-lunun Oberammergau'lu birisiyle aynı gruba veya ulusa bağlı olabileceği aklına kolay kolay gelmezdi. Normalde bu ikili zaten birbiriyile karşılaşmazdı.

Bundan dolayı Benedict Anderson (1996) bir ulusun oluşturulabilmesindeki zorunlu olan şeyin farklı grupların ve insanların diğer grup üyelerini asla kişisel olarak tanıyamayacakları için tam da o insanlarla güçlü bir ortaklık bağı hayal etmeleri olduğunu söyler. Bu topluluk, bireyler için asla bir bütün olarak tecrübe edilemez. O sadece kendi hayallerinde var olmaktadır. Bundan dolayı Anderson o toplulukları "hayali cemaat" ("imagined communities") olarak adlandırmaktadır.

Bu ulus inşası ("nation-building") ortak bir dil gibi nesnel koşullardan yararlansa da bu süreç önemli ölçüde seçkinlerin politik projesiydi. Ortak bir halka ait olma düşüncesi Fransız Devrimi'nden sonra birçok Avrupa ülkesinde edebiyat, kültür, sanat, politik strateji ve geliştirilmiş iletişim araçları ile desteklenmiştir. Aynı zamanda bu ait olma düşüncesi savaşların yardımı ile de oluşturuldu.

Son zamanlardaki entegrasyon politikası tartışmalarında **eksiklik yaklaşımından yetenek odaklı yaklaşıma** kayan bir perspektif değişikliği meydana gelmektedir.

Eksiklik yaklaşımı politikası göçmenlerin genellikle sorunlarını ortaya koymaktadır. Göç edilen toplumun üyeleriyle karşılaştırıldıklarında göçmenlerin zayıf yönleri öne çıkmakta ve bu eksikliklerin de politika tarafından giderilmesi gerekmektedir.

Yetenek odaklı yaklaşım ise göçmenlerin spesifik potansiyellerinin olduğunu öne çıkarır ve bunların da toplum için bir zenginlik ve fırsat olduğu varsayılır. Buna göre de bir politika uygulanır ve insanlara bu şekilde yaklaşılır. Bu yaklaşım da gerginlikleri ve sorunları dışlamaz (Şu kaynaktan özetlenmiştir: Gesemann/Roth 2009: 23f.).

19. yüzyılda da halkın ya da ulusun ortak yönlerinin tam olarak ne olduğu ve devletin temellerini neyin oluşturduğu yönünde çok farklı düşünceler vardı. Bu bağlamda iki ideal tip var. Emerich Francis bu iki ideal tip arasındaki farkı demos olarak halk ve ethnos olarak halk şeklinde özetlemiştir. Yani fark, siyasal bir ulus ile etnik bir ulus ayrımında yatmaktadır (Francis 1965).

Siyasal ulusu siyasal ulus yapan şey politik iradedir. Kendilerini yurttaş olarak tanımlayan insanlar ortak kurumlar oluşturmaya, ortak değerlere sahip olmaya ve özellikle de kendi üzerlerinde ortak şekilde egemen olmaya karar verirler. Demokrasi neredeyse bu şekildeki bir halk kavramının zorunlu parçasıdır. Devrimden sonraki cumhuriyetçi Fransa böyle bir siyasal ulus için çok iyi bir örnektir. Devrimin amaçlarını onaylayan herkes Fransız'dı.

Etnik ulusun kendini tanımlamasında halkın politik iradesi ulusu ulus yapan şeyi tanımlamakta çok arkada kalmaktadır. Ortak devlet kurumlarını oluşturmaktan bağımsız olarak halkı halk yapan (ve böylece de ulusu ulus yapan) nesnel unsurların olduğu varsayılmaktadır. Bunların en önemlileri kültür, dil ve ortak köken olarak belirtilmektedir. İnsanlar bunların farkında olsun ya da olmasın bu unsurlar bir halkı halk yapar.

Bunların ikisi de teorik olarak kurgulanmış ideal tiplerdir. Sosyal demokrasi kapsayıcı temel haklar talebi ile siyasal ulus idealini savunmaktadır. Ancak günümüzde eleştiri olarak şunun altını çizmemiz gerekmektedir: Teoride etnik arka planı olmayan "siyasal ulus" gerçek tarihte etnik ve kültürel olgularla bağlantılıydı.

Bunun için klasik göç ülkesi olan ABD iyi bir örnektir: Yurttaşları yurttaş yapan ve topluluğa bağlayan şey anayasayı benimsemektir. Ancak yine de "çekirdek etnik grup" olarak WASP'ler (White Anglo-Saxon Protestants) yani Anglosakson kökenli beyaz Protestanlar vardı. 19. yüzyılda İrlandalıların, Almanların veya Katolik göçmenlerin (siyah nüfustan hiç söz etmiyoruz bile) ABD'nin ne kadar "iyi bir yurttaşı" olabilecekleri tekrar tekrar sert politik tartışmalar ve politik karşı hareketlere neden olmuştur.

Burada Fransa ile ilgili unutulmaması gereken şey ise devrim döneminde Fransa'da halkın büyük bölümünün kendilerini Fransız olarak görmemeleiydi. Devrim hükümeti özellikle de eşitlik ve tek ulus ilkesini Bretanya ve Ven-

Siyasal ulus

Etnik ulus

*Sosyal demokrasi:
Siyasal ulus ideali*

*ABD ve Fransa:
Karanlık taraflı ideal
tipler*

dee’de sert şiddet ile kabul ettirmek zorunda kalmıştı (Genel olarak bkz.: Schulin 2004: 229).

*Tahayyül: Eşit
yurttaşların ulusu*

Batı Avrupa demokrasilerinin çoğunda eşit yurttaşlardan oluşan ulus düşüncesi geliştirdi. Bu düşünce hem etnik ulus hem de siyasal ulus olguları içermektedir.

*Heterojenlik
devreye giriyor*

Bu noktadan sonra artık göç ve kültürel heterojenlik devreye girmektedir. Halkın kendini algılamasındaki belirleyici imge gibi, kültürel, etnik ve dilsel homojenlik varsayımı en azından göç tarafından sorgulanmaya başlamıştır. Bu da göçmenlerin uyumu için geliştirilen politikalara etki etmektedir. Yani bir ulus tekrar kendi kimliği üzerinde bir uzlaşma sağlamak zorundadır.

*1945’ten sonra:
Batı Avrupa kültürel
açıdan
heterojenleşiyor*

Etnik, dinsel ve kültürel kimlik olgusuna nasıl yaklaşılaacağı üzerine varılan bu uzlaşma aslında klasik göç ülkelerinde kuruldukları günden itibaren vardı ve 1945’ten sonra (bazı yerlerde daha önce) Batı Avrupa ülkeleri için tekrar zorunlu oldu. Buna iki gelişme neden olmuştur:

Sömürgelerin etkisi

- Büyük Britanya, Fransa, Hollanda ve Belçika gibi ülkelerin o dönemde sömürgeleri vardı. O sömürgelerden sayısı hiçte az olmayan bir oranda “anavatan” geriye göç yaşandı. 19. yüzyılın sömürgecilik çaığında sömürgelerde yaşayan insanların anavatanındaki yurttaşlarla eşit düzeyde olup olmamaları tartışılmıyordu bile. Ancak göçmenlerin giderek sürekli orada yaşamaları söz konusu olunca, demokraside bu durum sürdürülemezdi.

*“Misafir işçilerin”
getirilmesi*

- 1950’li yıllarda ekonominin büyümesi ile Batı Avrupa birçok Güney Avrupa (ayrıca Türkiye) ve Kuzey Afrika ülkeleriyle anlaşma yaptı. Bu anlaşma kapsamında gelen ve misafir işçi olarak adlandırılan insanlar yerleşik halkın etnik ve kültürel bileşimini – özellikle de kentlerde – değiştirdiler. Ülkede bu insanların iş nedeniyle belirli bir süre kalacakları düşüncesi çok yaygındı – hatta göçmenler de böyle düşünüyordu. Bu düşüncenin kısa bir süre sonra yanlış olduğu anlaşılınca ve göçmenler ailelerini getirmeye başlayınca uyum ile ilgili konular ve kültürel heterojenliğe nasıl yaklaşıması gerektiği tartışmaların merkezine oturdu.

Kavramları tanımlama: Kültürel heterojenlik, etnik grup/etnisite, kültür

“Kültürel heterojenlik” ya da “kültürel çoğulculuk” aslında tam olarak nedir? Bu kavram tanımlanamazlığını başka kavramlarla paylaşmaktadır. “Kültürel heterojenlik” ulus, etnik grup/etnisite, halk, kolektif kimlik, azınlık [yasal anlamda] gibi kavramlardan oluşan bir “kavram-ağına” (von Bredow 1995: 355) girmektedir. “Ve başka hangi kavram buna dahilse. Bunun toplumsal gerçekliğin ayırt edilebilecek unsurları olduğu reddedilemez olsa da bu gerçekliğin detayları ortaya koyulduğunda analiz de bir o kadar daha zayıf olur” (Hoffmann 1996: 150).

“Etnik grup/etnisite” kavramı

Kültürel heterojenleşmenin tanımına ilk önce etnisite kavramı üzerinden yaklaşalım.⁸ Friedrich Heckmann (1992: 30) etnisiteyi bir sosyal olgu olarak görmektedir. Bu kavramla grupların kültürel ortak yönlerinin olduğu, birbirleriyle tarihsel ve güncel tecrübeler paylaştıkları, ortak kökenleri oldukları düşüncesine sahip oldukları ve bu temelde de belirli bir kimlik ve dayanışma bilincinin geliştiği betimlenmektedir.

Veit Bader (1995: 82) buradan devam ederek aşağıda etnik grupların ya da toplulukların şu özelliklerini sıralamaktadır:

- Onları birbirinden ayırt eden bir ad
- Ortak bir başlangıç ve köken miti
- Tarihsel bellek
- Tarihsel bir bölge ya da anavatan ya da orayla ilişki kurmak
- Ortak bir kültürle bir veya birçok ortak unsur (dil, gelenek, din)
- Dayanışma ve kimlik

Ad	Mit	Tarihsel bellek	Tarihsel bölge	Ortak kültür
Katalanlar	İspanya derebeyliğinin Büyük Karl (Şarلمان) tarafından kurulmasından bugüne kadar diğer İspanya'dan farklı bir gelişme	Ortaçağdaki kendi siyasal kurumlarının hatırlanması (V. Philip'e karşı yenilgi ve 1714'te özerkliğin kaldırılması bugün “ulusal bayramdır”	Katalonya	Bağımsız bir kültür, özellikle de bir dil

Şekil 1: Katalanlar, etnik grup için bir örnek

⁸ Etnisitenin yanında çoğunlukla “etnik grup” (Ethnie) ya da “etnik kimlik” (ethnische Identität) kavramları da kullanılmaktadır. Her üç kavram da aynı olguyu kastetmektedir. Etnisite doğrudan olgunun kendisine işaret eder, etnik grup daha çok ilgili gruba atıfta bulunur, etnik kimlik ise bu grubun paylaştığı özelliklerini betimler.

Birçok bilinmeyenle
bir “kavramlar-ağı”

“Etnik grup/etnisite”
kavramı

Okuma önerisi:
Dieter Filsinger
(2010), *Ethnische Unterscheidungen in der Einwanderungsgesellschaft: eine kritische Analyse*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), WISO Diskurs, Bonn.

Etnisite gibi kavramlar kullanılırken genellikle bir huzursuzluk yaşanır. Bunun nedeni etnik grup/etnisite kavramının sıklıkla ırk kavramı ile aynı anlamda kullanılmasıdır. Irk kavramı sözde bilimsel biyolojistik-genetik “kuramlarda” sıklıkla belli değerlerle yüklenir ve bir ırkın da değişmeyen bir şey olduğu savunulur.

Ancak bu tam da yukarıda yapılan etnisite kavramı için geçerli değil. Etnisite önemli ölçüde ilgili kişilerin kendi değerlendirmelerine bağlı olduğu gibi ötekilerin dışarıdan yaptığı değerlendirmeye de bağlıdır.

“Etnik kimlik bir etnik gruba ya da topluluğa ait olma **duygusu ve bilincidir** [vurgulama yazara ait]. Asgari düzeyde kolektif kimlik olmadan etnik topluluk olamaz. [...] Bu anlamda etnik kimlik etnik topluluğu inşa etmektedir” (Bader 1995. 98).

Öyleyse önemli olan öznel kriterdir. Bireyler kendi gruplarını bağımsız bir grup olarak algıladıklarında (öz değerlendirme) ve dışarıdan da bu şekilde algılandıklarında (dış değerlendirme) ancak o zaman bir etnik grup etnik grup olmaktadır. Ancak bu durumda bir etnik grup “oluşmaktadır.”

Dil gibi nesnel kriterler, bir grubun kendine özgü özellikleri olmadan kendisini bağımsız bir grup olarak görmekte zorlanacağından dolayı, önemli olmaktadır. Bu tür bir özelliğin var olması bireyleri bir birlik içinde oldukları bilincine ulaştırılmaktadır.

“Kültür” kavramı

Kültür kavramının da etnisite kavramı gibi tanımlanması güçtür. Bu el kitabı kültür kavramının kapsamlı bir şekilde tartışılması için uygun değildir.

Dieter Filsinger’in (2008: 9) bazı notları referans noktası olacaktır: “Kültür bir toplumun simge sistemi olarak görülmelidir. Bu, toplumsal düzeyde birlikte yaşamının temel değerlerini, normlarını, yöntem ve davranış kurallarını içeren kurumlara yerleştirilmiştir. Bunlar da bir ‘bilgi hazinesinin’ (Habermas) parçası olup onların yardımı ile toplum üyeleri değerlendirme ölçütleri edinmekte ve sorunları çözmektedirler (Hoffmann-Nowotny 1996). Kültür bir kişiye oryantasyon sağlar ve kimlik oluşturmaya aracılık eder. Ortak kültür, ortak ‘bilgi hazinesi’ başarılı bir iletişimi, uzlaşmayı mümkün kılar ve birlik için bilinç oluşturur (a.g.y.). Arka planda farklı kültürel dünyaların olduğu göz önünde bulundurulduğunda

[...] 'bilgi hazinesinde' ortak yönlerin belirlenmesi ve ön plana çıkarılması veya kimlikler arasında kültürlerarası etkileşimin mümkün kılınması çözülmesi gereken bir görevdir. Ancak bu sadece adil toplumsal düzen olduğunda gerçekleşebilir (Hamburger 2000)."

Kültür çok geniş bir kavram olarak hem maddi hem de simgesel bir kültürü yansıtmaktadır. Sosyolog Veit Bader (1995: 95 ff.) maddi kültürle sadece fiziki nesneleri (örneğin binalar gibi) kastetmez; alışkanlıklar, uygulamalar, erdemler ve yaşam biçimlerini de kasteder. Bunlar kendini çok farklı şekilde gösterebilir; örneğin sadece birkaçını söylemek gerekirse mimaride, boş zaman aktivitelerinde, sanatta ya da aile ilişkilerinde. Bunların yanında dil, bilişsel değerlendirme kalıpları, dünya tahayyülleri, mitler, bellek, simgeler ve kurallar (ilkeler, değerler, normlar ve kurumlar) gibi simgesel kültür yer almaktadır.

Modern bir toplumda asla bütün insanların yukarıda belirtildiği şekliyle aynı kültürü paylaştıkları söylenemez çünkü bu toplumlar artık çoğulcudur ve farklılaşmışlardır. Bu anlamda bütün modern toplumlar kültürel heterojendir – tam da bu onların belirgin özelliğidir.

Ancak etnik topluluk üyelerinin kültürün yukarıda sözü edilen birçok unsurunu paylaştıkları varsayıldığından dolayı onlar bir kolektif olduklarını ve bütün farklılaşmalara karşın yine de ortak bir kültürü paylaştıklarını düşünürler.

Bu varsayım bir toplumun ya da ulusun kültürel heterojenliğinin nasıl anlaşılması gerektiğini açıkça ortaya çıkarmaktadır. Kültürel heterojen bir toplum, üyelerinin kültürü bir bütün olarak algılamadıkları bir toplumdur.

Bunların sosyal demokrasi için anlamı:

- Göç tarihsel olarak yeni bir olgu değildir.
- Göçle ilişkilendirilebilecek dört politik meydan okuma vardır.
- Toplumsal birlikteliği, fırsat eşitliğini ve siyasal katılımı herkes için mümkün kılmak ve toplumsal dışlanmayı engellemek gerekmektedir.
- Sosyal demokrasi siyasal ulus ilkesine dayanır, etnik olgulara değil.

3. ENTEGRASYON: TEORİLER VE KAVRAMLAR

Bu bölümde

- Entegrasyonun sadece ülkeye yeni gelen gruplarla sınırlı olmadığını altı çizilecek
- Bazı entegrasyon teorileri ve içinde kullanılan “asimilasyon” kavramı açıklanacak
- “Paralel toplum”, “etnik koloni” ve “çokkültürlülük” kavramları tartışılacak
- “Entegrasyon” kavramını tanımlamak için bir öneri getirilecektir.

*Entegrasyon
aslında nedir?*

Bütün Avrupa ülkelerinde zaman zaman entegrasyon tartışmaları alevlenmektedir. Örneğin bu konuda anahtar kelimeler “başörtüsü tartışması”, “yabancıların suç işlemesi” ya da “paralel toplumlardır.” Tartışmaya katılanlar çoğu kez entegrasyon kavramını farklı şekilde tanımladıkları için bu tartışmalar genellikle pek verimli geçmemektedir. Ancak bu sadece kamusal alanda yapılan tartışmaların bir özelliği değildir. Bilimsel metin ve araştırmalarda da yazarlar sıklıkla yeni tanımlar kullanmaktadırlar.

İki ön açıklama

Bu bölümde bazı bilimsel araştırmalar sunulmadan önce iki noktaya açıklık getirmek gerekmektedir:

- Entegrasyon sadece ülkeye yeni gelen gruplarla ilgili olmak zorunda değildir. Bir toplumda, herhangi bir şekilde belirlenen bir grup toplumsal yaşamın önemli alanlarından dışlanmıyorsa, o toplum bütünleşmiş olarak kabul edilebilir. Entegrasyon bir toplumun birlikteliğini sağlaması için temel bir gereksinimdir.
- Modern toplumlar işlevsel olarak çok farklılaşmışlardır; yani birçok alt sisteme sahiptirler ve toplumu oluşturan alt sistemler çok farklı mantıklara göre işlevlerini yerine getirirler. Bundan dolayı farklı toplumsal alt sistemleri göz önünde bulunduran farklılaşmış bir entegrasyon kavramını kullanmak yerinde olacaktır.

Göçmenler var olan bir topluma “sonradan” girdikleri ve dolayısıyla ilk etapta entegre olmadıkları için onların entegre olmamaları özellikle göz önünde olmakta ve birçok alana da yayılmaktadır. Araştırmaların konusu uyum sürecinde gelişebilecek süreçleri analiz etmektir.

3.1 Göç araştırmalarının bazı sonuçları

Özellikle de sosyal bilimciler göçmenlerin topluma uyum sağlaması konularıyla ilgilenmektedirler. İlk ampirik araştırmaların ve kuramların Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkması pek şaşırtılacak bir şey değil çünkü ABD kendisini bir göç ülkesi olarak görmektedir.

Bu düşüncelerin merkezinde şunlar yer almaktadır:

- Bir tarafta göçmenlerin bireysel uyum sağlama süreçleri
- Diğer tarafta göç edilen ülke toplumunun üyeleri ile göçmenlerin etkileşimi
- Nihayet göç alan toplumun kurumlarının uyum sürecine etkileri.

İlk önce sayıları çok fazla olan araştırmalar arasından entegrasyon etaplarını kronolojik doğrultuda betimleyen bir model sunulacaktır. Sonra farklı entegrasyon boyutlarını yani uyum alanlarını ayırt eden ve bunları yan yana koyan bir yaklaşım anlatılacaktır. Son olarak üçüncü model ile entegrasyonun çevresel koşulları mercek altına alınacaktır.

Kuramların sunumunda onların kendi terminolojisi kullanılacaktır. Bu özellikle asimilasyon kavramı için geçerlidir – ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta yazarların bu kavramları çoğunlukla günlük kullanımlarından farklı şekilde kullanmalarıdır.

*Göç ülkesi ABD:
Kuram geliştirmede
öncü*

Üç yaklaşım

*Değişen kavram
tanımları*

*Dikkat! "Asimilasyon"
bilimsel olarak
nötr kullanılmaktadır*

Asimilasyon

Bu kavram ile göç kuramlarında bireyin bir gruba kapsamlı şekilde uyum sağlaması belirtilir. Bu bağlamda asimilasyona uğrayan birey grubun belli başlı özellikleri ve davranış biçimlerini alır. Kavram sıklıkla değer yargısı yüklemekten bu sürecin betimlenmesinde kullanılır. Asimilasyon bir göçmenin göç edilen topluma bireysel olarak kapsamlı şekilde entegre olmasını açıklamak için de kullanılır. Asimilasyonun referans noktası tanımlanan çekirdek bir gruptur.

Kavramın kamusal alanda kullanılma şeklinin aksine burada ne çoğunluk toplumu tarafından bir zorlama ne de belirli siyasal aktörler tarafından normatif şekilde istenilen bir durum söz konusudur. Tam da siyasal alanda sıklıkla asimilasyon kavramından azınlık üyelerinin egemen çoğunluk kültürü ile bütünleşmesi anlaşılmaktadır (Han 2000: 287). Bu anlamdaki bir asimilasyon kavramı özel alanın çok içine uzanan davranış tarzlarını da içerir. Göçmenler bu anlamda geldikleri ülkeye yabancılaşır ve egemen kültür tarafından absorbe edilirler. Böylece azınlık kültürü ile egemen kültür arasındaki fark tamamen silinir (a.g.y.).

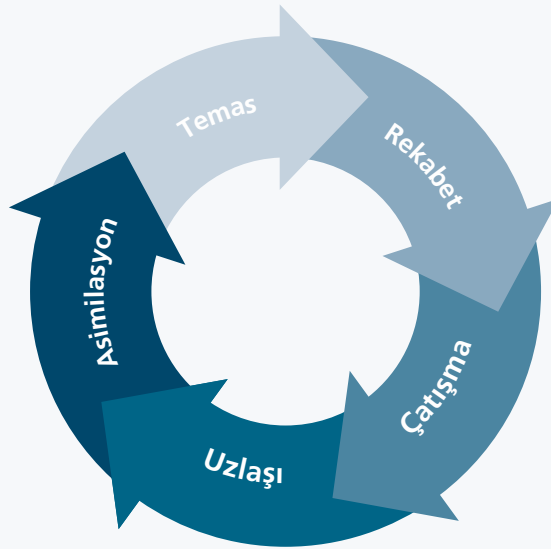
Asimilasyona kamusal alanda yüklenen anlam nedeniyle bu kavram - bilimsel kuramları betimlemenin dışında - dikkatlice kullanılmalıdır.

Robert E. Park'ın entegrasyon teorisi

Robert E. Park ve meslektaşları 1920'lerin Şikago'sunda göç ve kentsel gelişim izlenimlerini temel alarak "ırk ilişkileri döngüsü kuramını" ("race relation cycle") geliştirmişlerdir (Park 1950).⁹

Onlara göre iki ya da daha çok etnik grup göç nedeniyle bir araya gelirse, o zaman gruplar arasında aşağıdaki beş etkileşim evresi gerçekleşmektedir:

1. Temas evresi: Genel olarak etnik gruplar aralarında barışçıl ve açık ilişki kurmayı hedefler.
2. Rekabet evresi: Gruplar iş yerleri ve konutlar gibi kıt kaynaklar için rekabet etmeye başlarlar.
3. Çatışma evresi: Rekabetin sonucu gruplar arasında ayrımcılık ve çatışma evresi başlar.
4. Uzlaşma evresi: Zamanla gruplar arasında bir modus vivendi – birbirlerine karşı davranış biçimi – oluşur. Bu belirli grupların mesleki nişler araması, belirli bölgelere yerleşmesi ya da var olan statülerini kabul etmeleri şeklinde olabilir.
5. Asimilasyon evresi: Birleşmeler ile etnik farklar yok olur ve tamamen yeni bir grup oluşur.

Kaynak: Park (1950)

Şekil 2: Park'a göre farklı etnik grupların birbirleriyle karşılaşmalarında gerçekleşen beş evre.

Bu model göç araştırmalarına çok değerli katkılar sağladı, ancak eleştirilerden de muaf tutulmadı. Özellikle sürecin doğrusal ve kapsamlı ilerleyiş varsayımı eleştirildi. Asimilasyonun durağanlaşma ya da gerileme olasılığı teoride öngörülmemiştir. Aksine realitede gruplar arasında asimilasyonun gerçekleşmediği, hatta kalıcı çatışmalarla veya aşırı durumlarda bir grubun fiziksel kıyımıyla karşılaşmanın hiç de seyrek olmadığı söylenebilir.¹⁰

Milton Gordon'un entegrasyon teorisi

Milton Gordon "Assimilation in American Life" ("Amerikan yaşamında asimilasyon") adlı çalışması ile bir entegrasyon teorisi daha sundu (Gordon 1964). Bu çalışma asimilasyonun kronolojik olarak birbirini tamamlayan evrelerle ilerlemediği için uyum sağlama sürecini farklı alt süreçlere ayırmaktadır. Bu alt süreçler şu şekildedir:

- Kültürel asimilasyon (kültürel davranış biçimlerinin değiştirilmesi)
- Yapısal asimilasyon (asli grup ilişkilerine geniş çaplı katılım)¹¹
- Özdeşleşme asimilasyonu (ulusal aidiyet duygusunun geliştirilmesi)
- Yurttaşlık asimilasyonu (değer ve güç çatışmalarının olmaması)
- Evlilikle asimilasyon (farklı etnik grup üyelerinin gittikçe artarak evlenmeleri)
- Kabul edilmiş durum asimilasyonu (görüş ve tutumların değişmesi)
- Kabul edilmiş davranış asimilasyonu (davranış değişiklikleri)

*Milton Gordon:
Parçalı süreçlerle
asimilasyon*

Şekil 3: Gordon'a göre asimilasyonun alt süreçleri

10 Bunlardan başka teori önerileri Taft (1954), Eisenstadt (1954) ve Gordon (1964) tarafından yapılmıştır. Bunlar araştırmacı Alba ve Nee tarafından göç araştırmalarının "kanonu" olarak nitelendirilmiştir (Alba/Nee 1997).

11 Bu bir tarafta tekil bireylerin göç edilen toplumun arkadaşlık, komşuluk ilişkilerine ve derneklerine katılımını kastetmektedir. Buna, göç edilen toplumun temel kurumları da dahildir. Bunlar örneğin politik sistem ve işgücü piyasasıdır.

Bu kuramın birçok etmeni büyük öneme sahiptir:

- Asimilasyon alt süreçlere bölündüğü için bir yerde asimilasyon gerçekleşmiş olabilirken başka yerde gerçeklememiş olabilmektedir. Yani her bir alanda asimilasyonun farklı derecelerde gerçekleşebileceği düşünülebilir. Bu sonradan “bölünmüş asimilasyon” olarak adlandırılacaktır.
- Gordon ülkeye göç eden kişinin her şekilde kültürel asimilasyon yaşayacağına kesin olarak bakmaktaydı. Ancak o kültürel asimilasyonun iki biçimini açık şekilde ayırt etmekteydi. Bir tarafta “intrinsic culture” yani din ve etik değerler gibi kendi iç dünyasındaki kültür var. Diğer tarafta ise, gündelik yaşamda dışsal unsurlar ve davranış biçimlerinden oluşan “extrinsic culture” var. Gordon tarafından kültürel asimilasyon öncelikle “dış kültürle” eşitlenme olarak görülmektedir. Bu durum her şekilde farklı boyutlarda da olsa ortaya çıkacaktır.
- Gordon’a göre göçmenlerin uyum sağlamalarının merkezinde yapısal asimilasyon bulunmaktadır. Yapısal asimilasyon kültürel asimilasyondan farklı olarak kendiliğinden gerçekleşmez. Yapısal asimilasyon gerçekleşirse bu zorunlu olarak kültürel asimilasyonu da beraberinde getirecektir.

Hartmut Esser’in entegrasyon teorisi

Göç araştırmalarının bu “eski” yaklaşımları Almanca konuşulan bölgelerde Hartmut Esser (1980) tarafından çalışılmaya başlandı ve geliştirildi. Esser, eylem kuramı yaklaşımını benimsedi. Bu kuramsal yaklaşım toplumsal süreçleri bireylerin¹² çıkar odaklı ve toplumsal eylemlerine bağlamaktadır. Esser, entegrasyonu farklı parçalardan oluşan tek bir bütün olarak görmekteydi. O, burada meydana gelen ilginç süreçleri dört farklı boyuta bölmüştü. Çalışmanın merkezinde göçmenlerin farklı eylemleri bulunmaktadır. Göçmenler göç edilen toplumda bütün toplumsal ilişkilerini yeniden düzenlemek zorundadırlar.

Esser’in ayırt ettiği dört farklı süreç: Kültürleşme, sosyoekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik

Hartmut Esser: Bir bütünün oluşması olarak entegrasyon

Dört süreç

12 Bu bağlamda eylemde bulunan kişi sıklıkla aktör olarak da tanımlanmaktadır.

Entegrasyon süreci	İçerik	Tanımlama
Kültürleşme	Dil edinimi, dil kullanımı, gündelik yaşam becerisi	Kültürel (bilişsel) asimilasyon
Sosyoekonomik-politik konum	Toplumsal bağlamda hak ve tutumların üstlenilmesi	Yapısal asimilasyon
Etkileşim	Doğrudan sosyal temas ve ilişki içine girmek	Toplumsal asimilasyon
Kimlik	Göç edilen toplumla özdeşleşme (içten bağlılık)	Duygusal (özdeşlemeci) asimilasyon

Şekil 4: Esser'e göre entegrasyon süreçleri

Göç edilen topluma uyum sağlayabilmek için özellikle kültürleşme önemlidir. Bununla ilk etapta kastedilen dil edinimi ve dil kullanımıdır. Bunlar iletişimin temelini oluştururlar. Ancak gündelik yaşamda önemli olan belirli kurallara uyma yeterliliğini unutmamak gerekmektedir. Burada kastedilen ise, göçmenlerin toplumda gündelik yaşamda birbirlerine karşı nasıl davranacakları yani "işlerin nasıl yürüdüğü" olmaktadır.

Gündelik yaşam yeterliliği: Bütün toplumlarda insanların birlikte yaşayabilmeleri farklı durumlarda nasıl davranılması gerektiğini belirleyen kurallar tarafından düzenlenmektedir. Bu kurallar yazılı olmamakla birlikte neredeyse herkes tarafından bilinir. Bunlar sıradan şeylerle başlar (örneğin nasıl bahşış veririm?), kamusal alanda birlikte yaşamayı düzenler (belirli sorunlarda hangi yerlere başvurabilirim?) ve bu kurallar örneğin iş yaşamı gibi alanlarda da (pazarlıklar nasıl yapılır?) vardır.

Özellikle de sosyoekonomik-politik konum olarak adlandırılan süreç ya da yapısal asimilasyon çok fazla tekil süreçler içermektedir. Burada işgücü piyasası ve politik sistem çok önemli bir konumdur.

Günümüzdeki bir toplum için işgücü piyasası merkezi "uyum makinelerinden" biridir. İş piyasası üzerinden kaynaklar dağıtılmaktadır. Ama bunun yanında bir kişinin statüsü - ve böylece de o kişinin öz güveni - sıklıkla işgücü piyasası tarafından belirlenmektedir. Bu entegrasyon açısından da çok önemli çünkü iş yaşamına katılım da kültürel ve toplumsal asimilasyonu desteklemektedir.

Özellikle belirli meslekler için bilinçli şekilde seçilmiş yüksek kalifiyeli kişileri kapsam dışı bıraktığımızda diğer göçmenlerin gündelik yaşama ilişkin belirli kural yeterlilikleri olmadığından dolayı onların işgücü piyasasında kişisel ve mesleki

1. Kültürleşme

2. Sosyoekonomik-politik konum

yetenekleri tam olarak ortaya çıkmamaktadır. Buna ilişkin bir örnek farklı ülkelerde iş başvurularının normalde nasıl hazırlandığı olabilir.

Sorun: "Alt katmanlaşma"

Toplumsal katmanlara ayrılmış bir işgücü piyasasında sıklıkla Esser'in "etnik alt katmanlaşma" (Esser 2001) olarak tanımladığı süreç yaşanmaktadır. Bununla göçmenlerin toplumsal katmanın sonunda bulunan düşük nitelikli işlerde çalıştıkları kastedilmektedir. Bunlar hem düşük nitelikli hem de prestiji düşük ya da ağır işlerdir.

Belki bu tür süreçler kaçınılmaz olsa da yine de iki sorun ortaya çıkabilir. Bir taraftan etnik ve sosyal sorunlar algıda birbiriyle karışabilir. Bu durumda sorunun nedeni muhtemelen ortaya çıkarılamaz. Diğer taraftan önemli olan şey alt katmanlaşmanın süreklilik kazanmamasıdır. Bundan dolayı hem göçmenler hem de çocukları için yükselme olanakları büyük önem taşımaktadır.

"İsteyen ve yapabilen herkes yükselbilmelidir. Buna buraya göç edenler ya da ileride edecekler de dahildir. Eğitim ve iş entegrasyonun en önemli araçlarıdır, diğer bütün şeyler bunların arkasında kalır. Psikolojik ve toplumsal anlamda hiçbir entegrasyon biçimi yükselme fırsatı sağlayan bir iş kadar derinden etki edemez" (Frank-Walter Steinmeier 2010: 114).

İşgücü piyasasının yanında politik sistem yapısal asimilasyon için önemlidir. Bu alandaki "hakları alma" olanağı önemli ölçüde göç edilen toplumun sorumluluğundadır. Burada giriş koşullarının nasıl formüle edildiğine bağlı olarak yapısal asimilasyon gerçekleşir ya da gerçekleşmez. Göç edilen toplum göçmenlerin hak ve konum edinmelerine izin veriyor mu? (Örneğin siyasal alanda karar alma sürecine katılabilmek için vatandaşlık alma koşulları nedir?).

3. Etkileşim

Toplumsal asimilasyon alanı sosyal ilişki kurmayla ilgilidir. Bu alandaki tartışmalarda sıklıkla bir tarafta dernek üyelikleri, aktiviteleri ve arkadaş ilişkileri, diğer tarafta ise farklı etnik grup üyelerinin birliktelikleri ve evlilikleri olmak üzere iki unsur öne çıkmaktadır.

4. Kimlik

Asimilasyonun son parçası ise **kimlik asimilasyonudur**. Bu süreçte göçmenler gittikçe göç edilen toplumla daha fazla duygusal bağ oluşturmakta ve içten bağlılık geliştirmektedir. Bu alanın siyaseten en zor yönlendirilebilecek alan olduğu kesindir. Bunun olması için iki tarafın da özdeşleşmeyi – buna içten bağ-

Berlin - Institut für Bevölkerung und Entwicklung (Berlin – Nüfus ve Kalkınma Enstitüsü) tarafından 2009'da yayımlanan “Kullanılmayan Potansiyeller: Almanya’da Entegrasyonun Durumu” başlıkla çalışmada farklı etnik grupların uyum başarıları karşılaştırılmaktadır. Bu çalışma **istatistiğin tuzakları** için iyi bir örnektir. Çalışmada entegrasyon göstergelerinden biri de iki uluslu evliliklerin oranıdır. Uzak Doğu’dan gelen göçmenler uyum başarısının karşılaştırılmasında şaşırtıcı bir şekilde iyi bir pozisyona sahipler. Burada dikkati çeken nokta şu: Bu grupta evliliklerin % 31’i bir Almanla yapılmış, bunların arasında da kadınların oranı % 81. Araştırma bunun nedenini şu şekilde ifade etmektedir: “Bunun bir nedeni Uzak Doğu’dan evlenmek için bir Alman partner bulup gelen çok kadın göçmenin olması olabilir.”

“Bulmak” ifadesinin bu süreçlerin arkasında olan piyasa mekanizması için uygun olup olmadığı ve bu tür bir göstergenin bu çalışmada yapıldığı gibi grupları karşılaştırmak ve aralarında bir de sıralama yapmak için kullanılıyor olması burada kuşkulara neden olmaktadır.

lılık da denebilir – istemeleri ve bunu diğer taraf yaptığı zaman da onu tanıması gerekmektedir.

Esser’in teorisinde bir zamansal ilerleme varsayılmaktadır. Uyum sürecinin başında bilişsel asimilasyon yer almakta, bunu yapısal ve toplumsal asimilasyon izlemektedir. Normalde yapısal asimilasyon toplumsal asimilasyondan önce ortaya çıkar. Kimlik asimilasyonu bütün sürecin son evresini oluşturur. Ancak bu ilerleme zorunlu değildir. Asimilasyon bazı parçalarda ya da kısmen gerçekleşebilir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır:

Sürecin kronolojik ilerlemesi

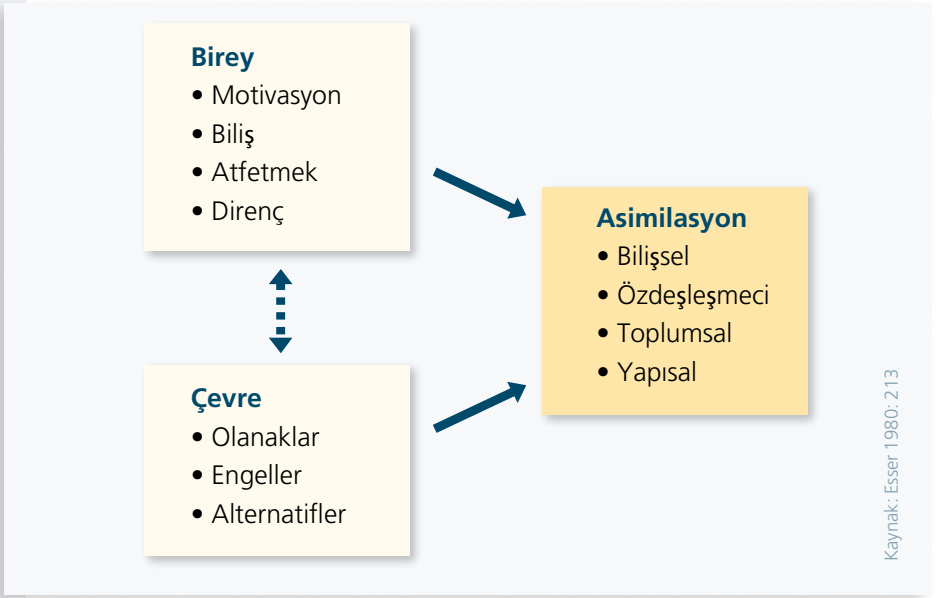
Bir tarafta bireyin bu sürece ivme kazandırmaya hazır olması dört unsura bağlıdır:

- Hedefe ulaşmanın bir cazibesi var mıdır (motivasyon)
- Belirli bir eylem ile hedefe gerçekten ulaşılabilceği bilgisi (bilgi)
- Kendi eyleminden dolayı hedefe ulaşabilmeye güvenmek (atfetmek)
- Bu eylemlerin maliyetini, iş yükünü ve başka etkilerini tahmin edebilmek (direnc).

Diğer tarafta göç edilen toplum devreye girmekte çünkü bu toplum bu süreçlerin başarılı olabilmesinin olanaklarını sağlamaktadır. Sadece aktör önemli değil, toplumun yapısal olanakları da önemli olmaktadır. Burada önemli olan

- Asimilasyon sürecini mümkün kılan olanaklar yani pozitif faktörler
- Asimilasyon sürecini engelleyen bariyerler yani negatif faktörler
- Göçmenin asimile olmadan yaşamını istediği gibi yaşayabilecek alternatiflerinin olmasıdır.

Göç edilen toplumun rolü

Şekil 5: Esser'in temel asimilasyon modeli¹³

Şekil 5'te belirtildiği gibi olanakların yani pozitif faktörlerin ve engellerin yapılandırılması göçmenlerin motivasyon ve dirençlerini de etkilemektedir. Burada politika devreye girmektedir.

Bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda yukarıda söz edilen dört entegrasyon sürecinde dört çok farklı entegrasyon durumu gerçekleşebilir. Bu bireysel uyum kalıpları bireyin hangi tarafa yöneldiğine (veya yönelebildiğine) bağlıdır.

- Bir tarafta göçmen göç edilen topluma yönelebilir ve ilgili asimilasyon sürecinden geçer.
- Diğer tarafta göçmen hala geldiği topluma veya gruba yönelebilir.

Dört olası entegrasyon durumu

13 Kavramlar için 25. sayfaya bakınız.

		Geldiği gruba yönelme	
		evet	hayır
Göç edilen topluma yönelme	evet	çoklu entegrasyon	asimilasyon
	hayır	bölünme	marjinalleşme

Şekil 6: Esser'e göre dört olası bireysel entegrasyon kalıbı

Yukarıda söz edilen dört süreç için de bu dört oryantasyon mümkündür. Örnek olarak kültürel (bilişsel) asimilasyon alanı kısaca betimlenecektir:

- Asimilasyon: Kişi tanınmaz biçimde çoğunluk grubu ile benzeşir (homojenleşme), kültürel farklılıklar ortadan kalkar ve etnik gruplar kolektif olarak yok olurlar. Bu olgu değişik alanlarda farklı boyutlarda gerçekleşirse o zaman "parçalı asimilasyondan" söz edilebilir.
- Çoklu entegrasyon: Göçmen geldiği gruba ilişkisini devam ettirmekte ve aynı zamanda egemen topluma entegre olmak istemektedir.
- Bölünme: Kişi asimilasyon koşullarını reddetmektedir. Bu durumun komple reddedilmesi çok azdır ancak kısmi bölünme ile karşılaşılmaktadır. Bu, grupların stratejisidir.
- Marjinalleşme: İlgili kişiler ne kendi gruplarına ne de egemen gruba yönelmektedirler.

3.2 Paralel toplum, etnik koloni, çokkültürlülük – bunlar ne anlama gelmektedir?

Kaygı: Kendini toplumdandırma

Özellikle de Müslüman grupların kendilerini toplumdan dışlamaları konusunda endişe duyulmaktadır. Dinleri özgün boyutları ile kabul eden bir politikanın bu farklı toplumsal grupların yan yana var olmalarını teşvik edeceği kaygısı bulunmaktadır.

Bu düşünce o kadar da yanlış değil. Çünkü dinsel topluluklar elbette sadece “entegrasyon kurumu” değil aynı zamanda da “kimlik koruyucularıdır” ki bunlar kendi dinsel görüşlerini başkalarına karşı netleştirmek istemektedirler (Kandel 2004). Bu türdeki kaygılar sıklıkla paralel toplum kavramında yoğunlaşmaktadır. Burada özellikle de toplumun değer ve hukuk temellerinin dikkate alınmaması yönünde kaygı duyulmaktadır.

Eğer bu kaygı gerçekleşirse toplumsal birlik ve onunla birlikte demokratik düzen de zarar görür. Sosyal demokrasi açısından da bu konuda pozisyon belirlenmelidir.

*Thomas Meyer:
Tanım için bir öneri*

Burada atılması gereken ilk adım bir kavram tanımı üzerinde uzlaşmaktır. Thomas Meyer paralel toplumu tanımlamak için altı ölçüt içeren bir öneri sunmuştur (Meyer 2002a). Buna göre bir **paralel toplum** şu şekilde karakterize edilebilir:

- Paralel toplum sosyal homojen ya da heterojendir. Yani toplum üyeleri hem aynı sosyal statüye sahip hem de bütün toplumsal katmanlara yayılmış olabilirler.
- Paralel toplum ancak etnik-kültürel veya kültürel-dinsel homojendir. Yani kişiler bir etnik ya da dinsel kimliğe sahiptir. Tam da bu onları bütün toplumsal farklılıklara karşı birbirlerine bağlar.
- Paralel toplum neredeyse kapsamlı bir şekilde gündelik yaşama, sivil topluma ve ekonomiye dair ayrışma olanakları sunmaktadır. Yani insan yaşamının tüm alanları ve işbirliği için egemen toplumun kurumlarına (pazarlarına) ihtiyaç duymamasının sağlanmasıdır. Bu olanak büyük ölçüde kullanılmaktadır.
- Paralel toplum neredeyse egemen toplum kurumlarının ikiye katlanmasına yol açmaktadır. Aslında toplumun bütün kurumları tekrar oluşturulmaktadır.

- Paralel toplumun ayrışması gönüllü şekilde gerçekleşmektedir. Yani üyeler bu tür bir yaşam biçimini gönüllü seçmekteler ve göç edilen toplumun engelleri yüzünden bu seçime zorlanmazlar (yoksa bu bir getto olurdu).¹⁴
- Paralel toplumun özelliği yerleşim yerinin ayrışmasıdır (veya diğer unsurlar sağlandığında sosyal-interaktif ayrışma). Yani açık şekilde belirlenmiş yerleşim alanlarının olması gerekmektedir ya da en azından göç edilen toplumun üyeleriyle kendilerinin yaşadıkları çevrede iletişimlerinin olmaması gerekmektedir.

Bu çok kapsamlı bir tanım ve ölçütleri de çok iddialı. Bu tanıma göre çok az topluluk tam gelişmiş bir paralel toplum olarak kabul edilebilir.

Örneğin dördüncü sıradaki ölçütün yerine getirilmesi çok zordur. Buna göre tam gelişmiş bir paralel toplum formel ayrışmış ve tamamlanmış ikinci bir hukuk sistemine (karar almayı ve kararları yerine getirmek için zor kullanmayı içeren) sahip olduğu durumda mümkündür.

Bundan dolayı Thomas Meyer formel bakış açısını terk etmeyi önermektedir. Grup içinde yoğun bir sosyal baskıdan dolayı göç edilen toplumun garanti edilen haklarından vazgeçerek kendi grubunun geleneksel normlarının kabul edilmesi ve de grubun uzlaşmazlıkları çözmek ve karar vermek için en azından bir enformel sisteme sahip olması halinde fiilen bağımsız bir hukuk sisteminden söz edilebilir (Meyer 2002a: 2f.).

Bu ölçütleri temel alarak Almanya’da paralel bir toplumun varlığından söz edilebilir mi? Küçük gruplarda bağımsız bir hukuk sisteminin olup olmadığı sorusu henüz netleştirilememiştir.

Bu alanda kapsamlı araştırmalar henüz yapılmadığı için ve eldeki veriler de yetersiz olduğundan dolayı nihai bir değerlendirme yapılamamaktadır.¹⁵

Başka bir boyuta bakalım: Mekansal ayrışmış yerleşim yeri (6. madde). Yerleşim yerinin yapısında şu soru ortaya çıkmaktadır: Türk motiflerinin büyük oranda etkilediği bir sokak bir paralel toplum mudur? Her halde değildir.

14 Ancak bir getto oluşumunda dikkat edilmesi gereken nokta hem gönüllü davranış biçimlerinin hem de etraftaki toplumun koyduğu engellerin bir rol oynayabileceğidir.

15 Bu konuyu araştırırken karşılaşılan sorunlar ile ilgili olarak bakınız: Johannes Boie, “Richter ohne Auftrag”, Süddeutsche Zeitung, Nr. 174, vom 31. Juli / 1. August 2010, S. 14.

Araştırmacılar Karen Schönwälder ve Janina Söhn (2007) ampirik bir araştırmada Almanya'nın büyük kentlerinde gerçekten yoğunlaşan ayrımlaşma olup olmadığına yani belirli yerleşim bölgelerinde etnik yoğunluk yaşanıp yaşanmadığına yakından bakmışlar. Bu araştırmada hem belediye verilerini hem de kentleri gözlemlene (innerstädtische Raumb Beobachtung – IRB) verilerini kullanmışlardır. Burada belirleyici olgu onların bir “yabancı” kategorisi kullanmayarak her bir ulus grubunun yoğunlaştığı yerleşim yerlerini hesaplamaya çalışmalarıdır.

Araştırmacılar bir etnik kategoriden söz edebilmek için bir bölgede (yaklaşık 8.800 kişi) bir ulus grubunun oranının % 10 olmasını varsaymaktadırlar. Anglo-sakson araştırmalarda “ethnic neighborhood” (etnik mahalle) için hatta % 30 ya da daha yüksek bir oran tanımlanmaktadır. Ancak bu yüksek oranlar kullanıldığında Almanya'da hiçbir yerde etnik yoğunlaşma bulunmamaktadır – bunu bu şekilde ifade etmek de başlı başına bir bulgudur.

Araştırmanın temel bulgusu Almanya'da çok az tek bir etnik grubun yoğunlukla yaşadığı semtlerin olduğu yönündedir. Daha çok karşılaşılan olgu mahallelerin çok etnik gruplu oldukları yani göçmen mahalleleri oldukları ancak burada da nadiren “yabancıların” çoğunluğu oluşturdukları yönündedir. “Bizim analiz ettiğimiz IRB verilerinde hiçbir bölgede tek bir ulus grubu nüfusun çoğunluğunu oluşturmamaktadır. Tek bir ulus grubu olarak – genellikle Türk vatandaşları – nüfusun % 20'si ya da daha fazlasını (en çok % 38) sadece 15 yerleşim bölgesinde oluşturmaktadır” (a.g.e.: 18).

Bunlar birçok alanda birbirleriyle çakışsa da gerçekten oluşmuş bir paralel toplumu **etnik koloni** olarak adlandırılan – göç sürecinde sürekli ortaya çıkan - bir olgudan ayırt etmek çok önemlidir.

Etnik koloni, bir göç ülkesinde göçmenlerin içinde oldukları spesifik yerleşim, boş zaman ve iletişim ilişkileri olarak tanımlanmaktadır (Ceylan 2006: 45ff.). Friedrich Heckmann (1998) üç yapısal unsuru tanımlayıcı olarak görmektedir:

- Göçmenlerin çoğunlukla zincir göç şeklinde oluşmuş geniş çaplı akraba ilişkileri (sistemi) vardır.¹⁶
- Etnik farklılaşmayı takip eden bir dernek oluşumu gelişmiştir. Bu dernekler yeni çevrede temel oryantasyon ve yaşamı idame ettirme gereksinimlerine yardımcı olurlar.

16 Zincir göç kavramı ile başarılı bir göçün sıklıkla göçmenin coğrafi ya da ailevi çevresinde de göçe yol açtığı kastedilmektedir.

- Etnik ekonomi de yeni göçmenlerin spesifik tüketim alışkanlıklarına karşılık verir. Ayrıca bu niş ekonomisi ulusal işgücü piyasasının yanında iş olanakları da sağlar.

Paralel toplum ve etnik koloni için oluşturulan ölçütler arasında bir bağlantı olduğu reddedilemez.

Etnik koloniler, ülkeye yeni gelen göçmenlerin başlangıç yapabilmeleri için yardım işlevi üstlenebilirler. Koloniler, göçmenlerin kendilerini kaybetmemelerinde, grup içinde kendi kendilerine yardım etme olanaklarını sağlamada yardımcı olurlar. Ayrıca buralarda göçmenlerin çıkarlarını temsil etmek için ilk birlikler ortaya çıkar. Ancak etnik koloniler üyeleri üzerinde belirli bir sosyal kontrol de sağlarlar.

Bilim dünyasında etnik kolonilerin bireysel uyuma etkisi tartışma konusudur. Örneğin Elwert (1984) etnik koloniye yoğun uyum sağlandığında bunun bazı koşullar altında göç edilen topluma entegre olma sürecinde olumlu bir unsur olabileceğini savunmaktadır. Entegrasyon toplumsal kaynaklara katılım olarak tanımlanırsa o zaman etnik koloni **iç entegrasyon** olarak adlandırılan olguyu ortaya çıkarmaktadır. Yani etnik koloni kendi alt kültürünün sosyal ilişkileri üzerinden toplumsal kaynaklara erişimin sağlanmasını mümkün kılar.

İç entegrasyonun katkısı üç maddede gösterilebilir:

- Göçmenin kendine güveni güçlendirilmektedir
- Yeni toplumda gündelik yaşam bilgileri aktarılmaktadır
- Çıkar grubu olarak kurumsallaşmaya başlamak.

Ancak bu, kısıtlayıcı üç koşulun devreye girmesiyle mümkün olabilecektir. Birincisi şiddetten arındırılmış bir ortamın garanti edilmesi, ikincisi etnik koloni içinde “izolatların” oluşmaması gerekmektedir. Bu kavram ile bir etnik azınlık içindeki göç edilen toplum ile bütün ilişkilerinin kesik olduğu gruplar kastedilmektedir. Üçüncüsü de etnik koloni öğrenebilen bir sistem olmaya devam etmelidir, yani dışarıdan gelen etkilere tamamen kapalı olmamalıdır. Salantin’in (2004) bir çalışması göçmenlerin kendi etnik yapılarına katılımlarının olumlu etkilerini göstermiştir. Bu hatta bir yoğunlaşmaya da yol açmaktadır: Etnik koloniye katılım arttıkça egemen topluma da katılım artmaktadır.¹⁷

Soru: Koloninin entegrasyona katkısı

*Katkı:
İç entegrasyon*

Üç koşul

¹⁷ Ancak varsayımlara uygun olarak küçük bir grup toplumdaki geri çekilmektedir. Bu en azından belirli küçük grupların kendilerini izole ettikleri varsayımını güçlendirmektedir.

Bu, etnik koloni oluşumunun – ve bununla birlikte de onların örgütlerinin - izole edici etkisini sorgulayan bir argüman olur. Bu argümana şu şekilde karşı çıkılabilir. Örneğin Esser (1986) güçlenmiş etnik kolonilerin öncelikle göçmenler için bir marjinalleşme tuzağı oluşturduğunu düşünür. Çünkü göç edilen toplumda yükselme için gerekli olan kültürel ve sosyal sermaye edinimi ne çekicidir ne de bunun için olanaklar vardır. Bunlar zaten etnik koloni tarafından sunulmaktadır.

Bu durumda etnik koloninin olumlu etkisinin ortaya çıkabilmesi için önemli olan sürekli bir hareketlilik sürecinin olmasıdır (özellikle de sürekli göçün olması). Sadece bu şekilde göç edilen toplumda yükselme mümkün olabilir (bkz. Heckmann 1998). Etnik gruplaşmanın güçlendirilmesi – yani göçmenlerin ne gelmesi ne de gitmesi – etnik koloniyi istikrarlı kılar ancak bu durum muhtemelen iç entegrasyona katkı sağlamayacaktır.

Etkileyici bir kavram: Çokkültürlülük (Multikulturalismus)

Göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili olarak herhalde hiçbir kavrama çokkültürlülük kadar farklı anlamlar yüklenmemiştir. Etnik ya da kültürel farklılığı dikkate alan politika karşıtları gerçek (ya da sözde) entegrasyon sorunlarına işaret ederek sıklıkla çokkültürlülüğün başarısız olduğunu vurgulamaktadırlar.

Üç farklı anlam

Kavramın çok anlamlı oluşu ve net olmayan kullanılışı da bu tür saldırıları kolaylaştırmaktadır. Aşağıda sıralanan anlamlar ortaya çıkmaktadır (Mintzel 1997: 57 ff.):

- Çokkültürlülük kavramı öncelikle – kültürel çoğulculuk gibi – nötr şekilde bir **toplumsal olguyu** betimlemektedir. Modern toplumlar gelen ve giden göçe bağlı olarak birbirleriyle etnik ya da kültürel özellikler paylaşmayan bireylerden oluşmaktadır. Kavram bu şekilde kullanıldığında ona genellikle karşı gelinmemektedir.
- Ancak çokkültürlülük **pedagojik program** olarak da algılanabilir. Bu boyutu ile çokkültürlülük insanları yukarıda sözü edilen toplumsal olguyu kabul etmek, hoş görmek ve mümkünse zenginlik olarak yaşamak yönünde eğitmek istemektedir. Burada temel kavramlar kültürlerarası eğitim ve ayrımcılık karşıtlığıdır. Hedef ise azınlıkların yeni bir birliğe entegre olmalarıdır.
- Eleştirileri üzerine çekmesine neden olan şey ise üçüncü anlamda yatmaktadır: **Politik program** olarak çokkültürlülük. Bununla daha çok yurttaşların etnik ve kültürel farklılıklarını dikkate alan, bunun önemli olduğunu tanıyan ve yurttaşların kendi kültürel bireyselliklerini yaşayabilecekleri şekilde bir politikanın uygulanması kastedilmektedir.

Çokkültürlülüğün en sonda sözü edilen anlamına getirilen temel eleştiri bu tür bir politikanın toplumun birlikteliğini tehlikeye attığı, bazen temel haklara aykırı uygulamalara göz yumulduğu ve tam da toplumsal birlikteliği engellediğı yönündedir. Çokkültürlülük politikası bu eleştiriye üzerine alabilir çünkü yurttaşların ne şekilde olursa olsun kültürel farklılıkları buraya bağlanabilmektedir. 4. bölümde kültürel tanınmanın hangi farklı boyutlarının olduğı açıklık kazanacaktır.

Doğru olan bir çokkültürlülük politikası “etnik ayrıştırma” kavramı ile daha net ifade edilmiş olan bir politikadan ayırt edilmelidir. Burada önemli olan ayırt etme özelliğı “katılımdır.” Çokkültürlülük tam da farklı grupların birbirleriyle ilişkileri olmadan yan yana yaşamaları anlamına gelmemektedir. Aslında bu ayrılıkların ortaya çıkması engellenmeli ve aynı zamanda da toplumda kendi kültürünü yaşamak mümkün olmalıdır.

Bu politika kapsamındaki bütün araçlar göçmenlerin kültürel kimliklerini reddetmeden topluma katılımını desteklemesi ve mümkün kılması bağlamında değerlendirilmelidir. Bu katılım ve tanınmanın birbiriyle bağlantısı ve de doğru anlaşılan bir çokkültürlülük olur.

Fark: “Çokkültürlülük” ve “etnik ayrıştırma”

3.3 Entegrasyon – bir tanım

Entegrasyonu gündelik kullanımdaki anlamıyla asimilasyondan ayıran şey entegrasyonun uyum sürecinde göçmenin kültürel kimliğinin belirli alanlarda, özel ve kamusal alanda tanınmasını ve bu farklılığa yer verilmesini kabul etmesidir. Öyleyse burada belirleyici unsur göçmenlerin kültürel kimliklerine sahip çıkma-larını kabul etmektir. Aynı zamanda bu el kitabı için yönlendirici tanım olacak aşağıdaki tanımda bu net bir şekilde açığa çıkmaktadır.

Entegrasyon nedir?

“Entegrasyonda bir tarafta göçmenin göç edilen topluma uyumu (bireysel ve kolektif) söz konusudur. Bu uyum hem süreç hem de (ulaşılması istenilen) hedef olarak görülebilir. ‘Entegrasyon’ özünde göçmenlerin benzer yerleşik grupların belirli yaşam alanlarında aldıkları pozisyonu belirli benzer koşulların olduğu yerde alabilmelerini mümkün kılan bir durumu ortaya çıkarmayı, göçmenlerin ‘kendi’ kültürlerinin önemli yönlerini yaşatmaları ve geliştirmelerine imkan verecek olanakların yaratılmasını hedeflemektedir. ‘Entegrasyon’ bunun dışında toplumun birlikteliğinin farklı düzlemlerde devam ettirilmesi ve geliştirilmesi sürecine ve hedefine atıfta bulunmaktadır” (Schulte 2002: 7).

Klaus Wowereit entegrasyonun sosyal demokrasinin en temel konularından biri olduğunu vurgulamaktadır:

“Almanya Sosyal Demokrasi Partisi olarak entegrasyonun sosyal boyutu ile sürekli uğraşmışızdır. Bizim kökenimiz işçi hareketidir. Biz işçi eğitim dernekleri olarak adlandırılan oluşumdan doğduk. Bu 1863 yılında olmuştu. [...] Bugün de nüfusun bir kısmı için sosyal yükselme zordur. Burada sosyal demokratik entegrasyon politikası başlar. Bu hem göçmen kökenli çocuk ve gençler için hem de göçmen kökenli olmayan çocuk ve gençler için geçerlidir” (Klaus Wowereit 2010).

Bunların sosyal demokrasi için anlamı:

- Asimilasyon politik alanda negatif anlam yüklü bir kavram ama bilimsel ortamda sıklıkla değer yargısı yüklenmeden kullanılmaktadır.
- Asimilasyon süreci kronolojik olarak ele alındığında çatışma evrelerinin alışılmadık bir şey olmadığını anlamak önemlidir.
- Asimilasyon sürecine farklı alanlardan bakıldığında asimilasyonun kısmen ve belirli alanlarda gerçekleştiğini bilmek önemlidir.
- Paralel toplum konusunda ise kavramın tanımı önemli olmaktadır. Kavramın buradaki kullanış şekliyle Almanya’da paralel toplumların olmadığından, ancak etnik kolonilerin olduğundan söz edilebilir.
- Doğru anlaşılan çokkültürlülük grupların kültürlere göre ayrışmasını değil, aksine herkesin kendi kültürel kimliğini yaşayabildiği anlamını taşımaktadır.
- Entegrasyon göçmenlerin göç edilen topluma uyum sağlamasıdır. Onlar yaşamın her alanında eşit olmalıdır ve “kendi” kültürel kimliklerinin bileşenlerini koruma imkanına sahip olmalıdırlar.

4. SOSYAL DEMOKRASİ VE KÜLTÜREL ÇOĞULCULUK

Bu bölümde

- Politik kültüre ilişkin üç düzeyli bir model tartışılacak
- Sosyal demokrasinin entegrasyon politikasındaki iki ana pozisyonu – tanınma ve eşit katılım – anlatılacak
- Siyaset felsefesinde azınlık haklarına ilişkin normatif pozisyonlar ele alınacak
- Devletin kültürel heterojenlikle ilgili politikadaki müdahale etme yükümlülüğü vurgulanacaktır.

2. bölümde ele alınan, toplumda giderek artan kültürel çeşitlilikten kaynaklanan fırsatlar ve meydan okumalar politika tarafından da ciddiye alınmalıdır. Kültürün hangi boyutlarının politik eylem alanına girdiğini, hangilerinin girmediğini belirlemek ayrıca çok önemlidir.

Bölümün ana hatları

Sosyal demokrasinin normatif tutumunu kültürel çeşitlilik konularında ortaya koyabilmek için bu bölümde üç faktör tartışılacaktır:

- Birincisi, politikanın hangi düzeyle ilgili olabileceğine karar verebilmek için kültürün farklı düzeyleri belirlenecektir.
- İkincisi, sosyal demokrasinin temel değerleri olan özgürlük, adalet ve dayanışmayı temel alan entegrasyon politikasının iki ana ilkesi sunulacaktır.
- Üçüncüsü, felsefede sosyal demokrasinin ilkeleriyle farklı derecelerde uyum gösterebilen dört normatif ilke betimlenecektir.

4.1 Politik kültürün üç düzeyi

Thomas Meyer kültürel çeşitliliği ele alabilmeye yardım edecek bir model geliştirmiştir.¹⁸ O, güncel kültürün üç düzeyini ayırt etmektedir. Bu düzeylere dayanarak bir demokratik hukuk devletin ne şekilde kültüre müdahale edebileceği belirlenecektir.

Bu modele göre kültür kurallar, normlar, değerler, alışkanlıklar ve düşünsel eğilimlerin birbirinden çok farklı şekilde ayrıştığı düzeylerde hareket eder. Bu düzeyler birbirleriyle etkileşimde olmalarına karşın yine de büyük oranda bağımsızdırlar.

Ayırt edilmesi gerekenler:

1. Metafizik anlamlandırma ve kurtuluş beklentisi düzeyi (“ways of believing”). Buradaki yönelişler, bütün dünya görüşleri ve dinlerin de merkezinde olduğu gibi, bireysel ve kolektif olarak yaşam ve kurtuluşun anlamından emin olabilmelerin yollarını sunmaktadırlar.
2. Bireysel ve kolektif yaşam biçimi yani yaşam tarzı ve gündelik kültür düzeyi (“ways of life”). Bu düzey özellikle de gündelik pratikleri, alışkanlıkları, yaşam tarzının etiği, ritüelleri, görgü kuralları, yaşam estetiği, yeme alışkanlıkları ve başka birçok şeyi ve çoğunlukla gündelik yaşamdaki uygulamaları ve onların görünür simgelerini içermektedir. Yani burada kastedilen şey şudur: Genellikle başka bir kültürde öncelikle fark edilen özellikler o kültürün uygulamaları ve rutininde yetişen insanların alışkanlıklarını kalıcı bir şekilde belirler.
3. Temel değerler ve temel haklar bazında farklı insanların aynı toplum ve politik kamusal yapıda birlikte yaşamalarının düzeyi (“ways of living together”). Temel değerler normatif yönelimlerdir. Sosyal demokrasi birbirini gerektiren, destekleyen ve sınırlandıran özgürlük, adalet ve dayanışma ilkelerinden oluşan üç temel değere sahiptir.¹⁹ Bunların toplumda etkili olabilmesi ve bunlardan somut ve net taleplerin üretilebilmesi için temel değerler temel haklarda karşılık bulmak zorundadır. 1966’da yapılan iki Birleşmiş Milletler antlaşmasında birçok medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel temel hak garanti altına alınmıştır. “Sosyal Demokrasi Kuramı” da (Meyer 2005a) bu antlaşmalara atıfta bulunmaktadır.

Thomas Meyer:
Kültürün üç düzeyi

“inanma biçimleri”

“yaşam biçimleri”

“birlikte yaşama
biçimleri”

¹⁸ Bu alt bölüm FES’in online akademisinde yayımlanan (Meyer 2002b) makaleyi büyük ölçüde temel almakta ve oradaki bulguları özetlemektedir.

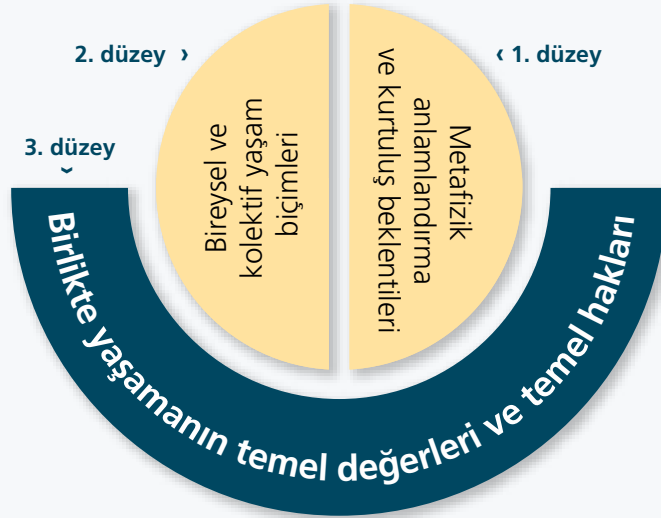
¹⁹ Batı ülkelerinde çok farklı derecelerde olsa neredeyse önemli olan bütün siyasal akımlar bu değerleri benimsemektedirler. “Sosyal Demokrasinin Temelleri” (s. 9-59) ve “Ekonomi ve Sosyal Demokrasi” (s. 53-61) el kitaplarında bu temel değerler ayrıntılı bir şekilde tartışılmakta ve temel haklarla ilişkilendirilmektedir.

Bireylerin haklarının ve özgürlüklerinin merkezde olduğu sosyal demokrasi açısından bu üç düzey belirli bir biçimde düzenlenmek zorundadır.

Kısaca özetlemek gerekirse sosyal demokrasinin beklentisi şu şekildedir: Birlikte yaşamanın temel değerleri (3. düzey) öyle düzenlenmeli ki insanlar bireysel ve kolektif yaşam biçimlerinden (2. düzey) ve de metafizik anlamlandırma ve kurtuluş beklentilerinden (1. düzey) olabildiğince çok unsuru istedikleri şekilde yaşayabilsinler.

Bu doğrudan sosyal demokrasinin temellerine işaret etmektedir: Eğer bütün bireyler kendi inanç ve yaşam tarzlarını gerçekten özgürce biçimlendirebilme olanağına sahip olurlarsa o zaman sosyal demokrasi açısından toplumsal birlikte yaşamanın temelleri “uygun” bir şekilde düzenlenmiş olmaktadır (3. düzey).

Özgürlükçü ve sosyal demokratik bir düzende ilkesel olarak sadece bu düzey – diğer iki düzeyde de olanakların çok fazla olması hedefiyle - meşru şekilde düzenlenebilir.

Kaynak: Meyer 2002b

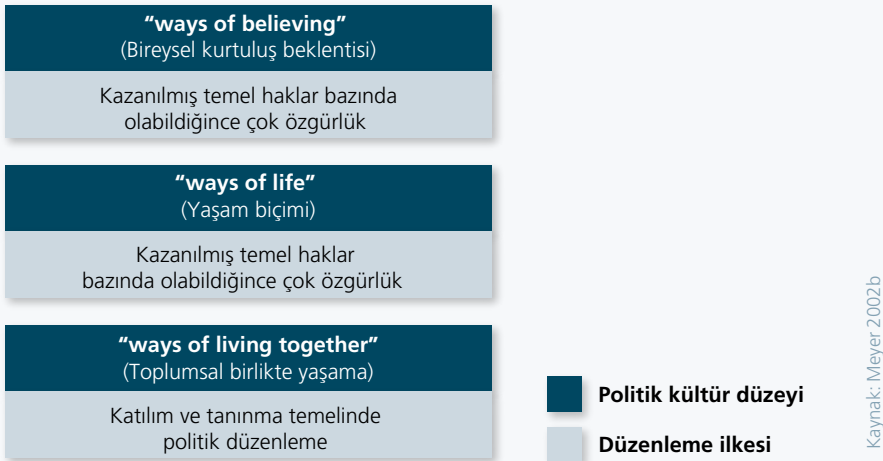
Şekil 7: Thomas Meyer'in Politik Kültürünün Üç Düzeyi

Ancak bu bağlamda özellikle de entegrasyon ve kültürel heterojenliğe yaklaşımda önemli bir kısıtlama bulunmaktadır: Bir önceki paragraf anlamlandırma ve yaşam biçimleri düzeyinde “her şeyin olası olduğu” şeklinde anlaşılmamalıdır.

Sosyal demokrasi açısından temel değerlerden oluşturulan temel haklar pazarlık konusu olamaz. Tam aksine, bireylerin temel hakları ve demokratik hukuk devleti birlikte yaşamının olmazsa olmaz parçalarıdır.

“Bize gelenler Almanya’nın demokratik şekilde kararlaştırılmış kurallarını benimsemek zorundadır. Bu kurallar birlikte yaşamamızın temelidir. Bunlar entegrasyonu hedeflemekte, dışlamayı değil. Bu kurallar kültürel çeşitlilik için yeterince alan sağlamakta, inanç özgürlüğünü ve azınlık haklarını garanti etmektedir. Aynı zamanda bu kurallar sınırları da belirlemektedir. Bu sınırlar hiç kimse tarafından kökenine ya da dinsel inancına atıfta bulunarak ortadan kaldırılamaz”
(Johannes Rau 2000).

Bu şu anlama gelmektedir: 3. düzeyde yapılan düzenlemeler, birilerinin hem anlamlandırma ve kurtuluş beklentisi hem de bireysel ve kolektif yaşam biçimi gibi başkalarının temel haklarının kısıtlanmasına izin vermemelidir. Gerektiğinde bunlar yasaklanmalıdır. Böylece entegrasyon politikasının kültürel heterojenliğe yaklaşımının hangi düzeyde yapılması gerektiği belirlenmiş olmaktadır.

Şekil 8: Politik Kültürün Üç Düzeyi ve Düzenleme İlkeleri

4.2 Sosyal demokrasinin iki ana düşüncesi: Tanınma ve katılım

Sosyal demokrasi ilkelerini benimseyen bir entegrasyon politikası sosyal demokrasinin ana ilkeleri olan özgürlük, adalet ve dayanışmayı temel almalıdır.²⁰ Ayrıca kültürel çeşitliliğe sahip bir toplumda da temel haklarda somutlaşan temel değerler entegrasyon politikası için belirleyicidir.

Bunlara bağlı olarak iki merkezi hedef belirlenebilir: Katılım ve tanınma.

Katılım

Sosyal demokrasinin hedefi toplumun bütün üyelerine toplumun sahip olduğu bütün maddi ve maddi olmayan kaynaklara eşit şekilde erişimini sağlamaktır – ve bu sadece söz verilen değil gerçek fırsat eşitliğini kastetmektedir.²¹ Toplumsal mal, olanak ve kaynaklara eşit katılım fırsatı sosyal demokrasi anlamında yurttaş yurttaş yapan şeydir.

Yani hedef olarak eşit katılım eşit yaşam fırsatlarının oluşturulmasını odak noktası yapmaktadır. Bu tür eşitlik düşüncesi sosyal demokrasiyi açıkça liberter²² demokrasi yaklaşımlarından ayırmaktadır.

Yurttaşın bu şekilde düşünülmesi sosyolog Thomas H. Marshall'ın düşüncelerine dayanmaktadır.

Marshall toplumun bir üyesinin ne zaman topluma – o buna ulus demektiydi – tamamen entegre olduğu üzerinde düşünmüştür. Bu düşüncelerini 1949'da "Yurttaş Hakları ve Sosyal Sınıflar" başlıklı sunumunda açıklamıştır (Marshall 1992 [1949]).

Thomas H. Marshall (1893–1981) Britanyalı bir sosyologdu. O, *Yurttaşlık Hakları ve Sosyal Sınıflar* adlı makalesinde demokrasi ve kapitalizm arasındaki ilişkiyi ele almış ve eşit medeni, politik ve sosyal haklara sahip yurttaşlık konseptini geliştirmiştir. Marshall sosyal demokrasinin en önemli teorisyenlerinden biri olarak görülmektedir.

Okuma önerisi:

1. El Kitabı: Sosyal Demokrasinin Temelleri (2009), Bölüm 4.

20 Tek tek ve somut olarak ne anlama geldiği konusunda "Sosyal Demokrasinin Temelleri" adlı birinci el kitabına bakılabilir.

21 Sosyal adaletin bu şekilde kavramsallaştırılması liberal fırsat eşitliği anlayışının çok daha ilerisine gitmektedir. Buna uygun bir kavram "yaşam fırsatı eşitliğidir" (Merkel vd. 2006: 382 ff.). Bu kavramda yurttaşların yaşamları sürecinde tekrar tekrar eşit olanakların sunulması gerektiği ifade edilmektedir.

22 Liberter kavramı için bakınız: El Kitabı 1, Sosyal Demokrasinin Temelleri, Bölüm 4.2.

Marshall için yurttaş yurttaş yapan şey bireyin belirli haklara sahip olup olmasında yatmaktadır. O, Büyük Britanya'nın tarihsel gelişiminde yurttaşlık statüsünün zamanla giderek artan haklara sahip olduğunu göstermişti.

İlkin bunlar sadece medeni özgürlük haklarıydı. Bu haklar yurttaş devleti kabul edilemez müdahalesine karşı korumaktaydı. 19. yüzyıldaki demokratikleşme sürecinde bu haklara başka siyasal katılım hakları eklenmiştir. Bu haklar devlet otoritesinin meşruluğunu halk iradesi ile birleştirmiştir.

Marshall bunların yanında yurttaşlık statüsünü tamamlayan üçüncü bir hak grubu belirledi: Sosyal haklar grubu. Eğer bütün yurttaşlar önemli yaşam riskleri karşısında devlet tarafından bir sosyal güvence hakkına sahip olurlarsa ancak o zaman bu yurttaşlar toplumsal yaşamın bütün alanlarına eşit şekilde katılabilirler.

O yüzden bu haklar, Büyük Britanya işçi sınıfını ortak bir ulusa entegre etmek için merkezi unsurlardı. Burada iki şey önemlidir:

- Birincisi, Marshall bir yurttaşın yurttaş statüsünden dolayı garanti altına alınmış haklarının olduğunu varsaymaktaydı. Bunlar kesinlikle devletin veya hükümet makamlarının "bağışları" değildi.
- İkincisi, sosyal hak ile kaynaklar üzerinde hak edinme kastedilmektedir. Ona göre bu haklar dar şekilde belirlenmiş bir politik alanın çok dışında yer almaktadır.

Toplumsal bütün üyeleri için geçerli olan eşit katılım hedefi ve olanağı elbette göçmenler ve çoğunluktan kültürel, etnik ya da dilsel açıdan farklı olan yurttaşlar için de geçerlidir. Aslında bunun özel olarak tekrar formüle edilmesine gerek yoktur. Ancak bunu yapmak için yine de iki neden olabilir:

- Göçmenler var olan bir topluma gelirler ve çoğu zaman da yaşamlarının büyük bir bölümünü başka toplumlarda geçirmiş olurlar. Onlar dil sorunlarını ya da başka beceri gerektiren engelleri aşmak zorundadır. Toplumsal herkese açık olan olanakları belki de göçmenler için siyaseten ilkönce açılması gerekmektedir.
- Bu durum kendileri göç etmemiş ancak kültürel, etnik ya da dilsel bakımdan göç arka planına sahip olan insanlar için de geçerlidir. Çoğu zaman göç alan toplumun kurumları tam da çoğunluk toplum üyelerinin bu tür özellikleriyle şekillenmiştir ve azınlık kültürü üyelerine de ilgili olanaklara ulaşmak zor gelmektedir.

Medeni, politik ve ...

... sosyal haklar

Göçmenlerin özel durumu

Son ifade bu şekilde bilinçli olmayan bir dışlanmanın olabileceğini göstermektedir. Ancak bunun başka bir çeşidi de düşünülebilir. Elbette tam da bu farklılıktan dolayı hem kamusal kurumlar hem de çoğunluk toplum üyeleri tarafından dışlanma gerçekleşebilir. Her üç durumda da harekete geçmek gerekmektedir:

“Sorunları ve eksikleri net olarak dile getirmek, toplumun beklentisini ısrarla talep etmek, birlikte yaşamının kurallarını kararlı bir şekilde uygulamak madalyonun bir yönü, bunu yapabilmek için gerekli olan temelleri oluşturmak ve yardımları yapmak ise diğer yönüdür. Yani entegrasyon herkes için çok zor bir iştir”
(Heinz Buschkowsky 2010: 9).

Tanınma

Tanınma ile bir toplumda üyelerin birbirlerini eşit olarak tanınması kastedilmektedir. Bunun aynısı devlet için de geçerlidir. Devlet de bütün yurttaşlarını eşit şekilde tanımak zorundadır.

Entegrasyon politikaları tartışmalarında bu “tanınma” kavramı göçmenlerin göç ettikleri toplumun hukuk düzenini kabul etmeleri bağlamında da kullanılmaktadır. Hukuk düzeninin kabul edilmesinin temel bir öneme sahip olduğu yukarıda da belirtilmişti. Burada “tanınma” kavramı göçmenlerin kültürel kimliklerinin göç edilen toplumun üyeleri ve kurumları tarafından tanınmasını kastetmektedir.

Kültürel ve etnik heterojen bir toplumda “tanınma” ilkesini merkeze koymanın etkisi büyük olacaktır çünkü tam da onun özelliği yurttaşların kimliklerinin eşit olmadığı yönündedir.

Bir kişinin kendi kimliğinin etnik, dilsel ve kültürel özelliklerden oluştuğu ve kimliğin kendi öz güveni için çok önemli olduğu varsayılabilir. Bu durumda bireyin kimliğini hiçe saymak o kişiyi aşağılamak ve onun kişiliğini geliştirmesini engellemektir. Özellikle de devlet ve kamu kurumlarının bu kimlikleri tanımaması veya onlara eşit olmayan şekilde yaklaşması bireyler için yıkıcı bir durumdur.

Özgürlükçü bir devlet yurttaşlarını – ve böylece de onların kimliklerini – eşitler olarak tanımak ve o şekilde muamele etmek zorundadır. Bu açıdan bakıldığında tanınma tam da sosyal demokrasi için belirleyici bir ilkedir.

4.3 Kültürel kimlikle ilgili normatif konseptler

Artık Marshall'ın üçlü yurttaş hakları konseptine dördüncü bir hukuk kategorisinin eklenmesi tartışılmaktadır: Kültürel haklar kategorisi.

Ek: Kültürel haklar

“Sosyal demokrasiyi bilimsel teori olarak kuran Hermann Heller ve Thomas H. Marshall gibi teorisyenler bir demokratik ulus-devlet içinde kültürel özerklik taleplerini neredeyse hiç göz önünde bulundurmamışlardı. [...] Bunun nedeni, teorilerini kültürel tanınma taleplerinin gündemde olmadığı bir zamanda geliştirmiş olmalarında yatmaktadır. Güncel bir sosyal demokrasi teorisi kültürel farklılığın tanınması konusunu 21. yüzyıl koşullarına uygun şekilde ele almak ve çözüm önerileri getirmek zorundadır” (Meyer 2005a: 479-480).

Entegrasyonun 2. bölümde ortaya konduğu şekliyle elbette göçmenlerin özel alanda kendi kültürel özellikleri ve davranış biçimleri doğrultusunda yaşamaya devam edebilecekleri varsayılmaktadır. Zaten her türlü başka bir yaklaşım özgürlükçü bir toplum düşüncesiyle bağdaştırılamazdı.

Kültür ve kamusal alan

Kültürel ifade ve davranış biçimlerinin çoğu zaman kamusal bir niteliği bulunmaktadır. Bu nedenle de onun kamusal alanda ele alınış biçimi tartışma konusu olmaktadır. Hangi yaklaşım meşru olarak görülebilir? Entegrasyonun bu yönüyle ve de kültürel çeşitliliğin kamusal alanda ele alınma biçimi ile sadece sosyal araştırmacılar değil politik ahlak filozofları da ilgilendiler.

Bir toplumda kültürel heterojenlik durumu varsa o zaman kurumsal adalet perspektifi açısından da bu farklı kültürel kimliklere özellikle de kamusal alanda nasıl yaklaşılması gerektiği ve devlet kurumlarının adil şekilde nasıl yaklaşabileceği sorusu ortaya çıkmaktadır.

Çoğunluk toplum üyeleri genellikle siyasal süreçte kendi kimliklerinin ve bunların önemli ifade biçimlerinin kamu ve devlet kurumları ve düzenlemeleri tarafından kısıtlanmamasını sağlar. Ancak bu durum kültürel azınlıklar için ne şekilde görülmektedir?

Siyaset felsefesinde yaklaşık yirmi yıldır kültürel farklılığın tam da demokratik hukuk devletindeki önemi üzerine çok canlı tartışmalar yürütülmektedir (Kymlicka 2001: 17 ff.). Bu tartışma Anglosakson liberalizm-komunitarizm tartışmasını temel olarak ortaya çıkarmıştır (özet için bakınız: Honneth 1993).

*Birliklilik için ne
gereklidir?*

John Rawls'ın geliştirdiği "Adalet Teorisi" (1998 [1971]) akabindeki tartışmanın odağında liberal prosedürlerin (örneğin demokratik seçimler ya da siyasal ve medeni haklar) yanında başka etik norm ve değerlerin liberal bir toplum ve onun siyasal birlikliliği için gerekli olup olmadığı yer almaktaydı. Komunitarist olarak adlandırılan bu insanlar birlikliliği anlamlandıran değerlerin teşvik edilmesini etik açıdan meşru görüyorlardı.

Kısa bir süre sonra iki sorunsal, odak noktası haline geldi: Birinci olarak, ortak kültürel özelliklerin toplumun birlikliliğine katkı sağlayıp sağlayamayacağı ve bunun ahlaksal açıdan nasıl meşru şekilde teşvik edilebileceği sorusu, ikinci olarak, kültürel farklılıkta adalet teorileri ve ilgili yeniden dağıtım mekanizmaları için ne kadar önemli olduğu konusu tartışıldı.

"Komunitarizm" kavramı siyaset felsefesinde liberalizm bakış açısına tepki olarak geliştirilmiş bir akımı tanımlar. Liberalizm, örneğin kapsamlı bir şekilde John Rawls'ın "Adalet Teorisi" adlı çalışmasında geliştirilmiştir.²³ Rawls teorisini ve adalet ilkelerini sadece bireye bağlı olarak belirlemiştir. Adalet ilkeleri tamamen gerçek tarihsel ya da toplumsal olgulardan bağımsız olarak geliştirilmiştir. Bunu başka yazarlar eleştirmiş ve kolektiflerin ve toplumsal bağlantıların önemini vurgulamışlardır. Bu, ilkelerin (ve böylece de bireylerin haklarının) oluşturulmasında göz önünde bulundurulmalıdır. Bu felsefe akımını ve onun temsilcilerini tanımlayan "komunitarizm" kavramı, bu bakış açısının bireylere ilişkin olarak topluluğa (veya gruplara) atfedilen ahlaksal önemden kaynaklanmaktadır.

Ne adildir?

Genellikle adalet teorileri etik açıdan gerekli olan yeniden dağıtım mekanizmaları için ölçütler içermektedirler. Bu ölçütler çoğunlukla sosyoekonomik koşullarla ilişkili olsa da (Kymlicka 1997) bu kuralların etnik ya da kültürel farklılıklara da uyarlanıp uyarlanamayacağı sorusu ortaya çıktı (Fraser/Honneth 2003).

Gerçekten de etnik özellikler sosyoekonomik açıdan insanların daha kötü durumda olmalarından sorumlu ise o zaman bu düşünülebilir. Ancak sosyoekonomik açıdan eşit bir ortamda da toplumsal yapıların farklı kültürel kimliklere sahip yurttaşların katılımı için farklı fırsatlar ve olanaklar sağlayabildiği yani özellikle de çoğunluk toplumu üyelerine avantaj sağlayabilmesi düşünülebilir.

²³ Burada liberalizm sadece bir ahlak felsefesi konsepti olarak kullanılmaktadır ve kesinlikle siyasal ideolojileri ya da partileri kastetmemektedir. Örneğin sosyal demokratik program adı geçen ahlak felsefesi bağlamındaki liberalizm ile birçok ortak yöne sahiptir.

Dört normatif yaklaşım

Bu bağlamda farklı kültürel özelliklerin kamusal alanda eşit muamele görüp görmemesi ve ne şekilde eşit muamele görmesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu soru bağlamında bireylerin veya yurttaşların kültürel kimliklerine nasıl yaklaşılması gerektiğine ilişkin dört normatif yaklaşım öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımlardan ikisi komunitarist diğer ikisi de liberal akıma dahil edilebilir.

(1) Komunitaristler ulus topluluğuna özel bir anlam yüklemektedirler. Çünkü onlara göre bu ulus topluluğu yurttaşların kimliğini önemli ölçüde belirlemekte ve gerekli olan toplumsal dayanışma kaynaklarını da üretmektedir. Onlar ulusal çoğunluk grubundan başka grup kimliklerinin kamusal alanda tanınmasına eleştirel yaklaşmaktadırlar (MacIntyre 1995).

Bunun sadece ulusu böleceği ve de aidiyet çatışmalarını güçlendireceği düşünülmektedir. Hedefin farklılıkların tanınması değil, ortak bir ulusal kültür temelinde asimilasyon olması gerektiği belirtilmektedir.

(2) Buna karşın başka komunitarist yaklaşımlar, kültürel grup aidiyetinin bireyin kimliği için merkezi önem taşımasından dolayı, bunun kamusal alanda tanınmasının etik açıdan gerekli olduğunu varsaymaktadırlar. Gruplara kendilerine ait etik haklarının olduğu teslim edilmektedir. Bu haklar bireysel hakların yanında yer almaktadır (van Dyke 1982; Taylor 1997 [1992]). Grupların bu kadar önemli olduklarından dolayı onların toplumda etnik gruplar olarak birbirleriyle fazla ilişkide olmadan çoğulcu bir şekilde yan yana yaşamaları kabul edilebilmelidir. Bu yaklaşımdaki önemli sorunlardan birini özellikle de birey haklarının grup yararı uğruna kısıtlanabilmesi düşüncesi oluşturmaktadır.²⁴

(3) Buna özellikle de katı liberal bakış açısı karşı çıkmaktadır (Barry 2001). Bireysel kimlik için etnik ve dinsel öğelerin önemli olduğu kabul edilse de bunların bireylerin eşit muamele görmesinde bir rol oynamamaları gerektiği düşünülmektedir. Kolektiflerin ilgili haklara sahip olmaya etik açıdan hakları yoktur; bireylerin sadece evrensellik ilkesine göre yurttaş olarak tanınmaları gerekmektedir. Kamu hukukundaki din ve politikanın ayrıştığı gibi artık bireylerin etnik, kültürel ve dinsel farklılıkları da siyasal alanda bir rol oynamayacak. Devlet ve kurumları bireye tarafsız – evrenselci – yaklaşmalıdır. Buna göre önemli olan tek şey fırsat eşitliğinin gerçekten hayata geçirilmesidir.

*Dört normatif
yaklaşım*

*1. Komunitarizm
(ulus)*

*2. Komunitarizm
(grup)*

*3. Evrenselci
liberalizm*

²⁴ Özellikle de bu sorunu kültürel gruplarda kadınların rolünü çalışan yazarlar dile getirmektedirler (örneğin Okin 1999; Shachar 2001).

4. Kültürel duyarlı liberalizm

(4) Kültürel duyarlı liberalizm bu türde bir gerekçelendirmeyi adalet kuramı açısından yeterli görmemektedir. Bu yaklaşım özellikle kamusal alanın kültürel tarafsız şekilde yapılandırılabilmesinin gerçekten mümkün olduğundan kuşku duymaktadır. Temel etik hak olan, eşit olarak muamele görme ilkesinden yola çıkarak özellikle de Will Kymlicka bir çokkültürlülük hakları teorisi geliştirmiştir. Bu teoride yurttaşların kültürel üyelikleri de eşit muamele görmektedir (Kymlicka 1995).

Tarihsel süreçte belirli bir kültür tarafından belirlenen bir toplumda kültürel azınlık üyelerine belirli hakların verilmesi gerekli olabilir. Bu, çoğunluk toplum üyeleri için çok gerekli olmayan, haklar sağlandığında ancak eşitlikten söz edilebilir. Burada merkezi öneme sahip olan şey bu hakların bireylere – kolektiflere değil – verilmesi ve bu hakların grup üyelerinin temel haklarını kısıtlamamasıdır. Bu argüman bu yaklaşımı komunitarist yaklaşımlardan ayırmaktadır.

	Temel düşünce	Kültürel azınlık hakları	Farklı ülkelerden örnekler
Komunitarizm (ulus)	Ulus özellikle önemlidir, hedef ulusal kültürde asimile olmak	Azınlık hakları yok	Almanya İmparatorluğu'nda Polonya kökenli yurttaşların gördüğü muamele
Komunitarizm (grup)	Kültürel grup aidiyeti özellikle önemlidir	Grup düzeyinde azınlık hakları, ancak buna karşın bireysel hakların kısıtlanma olasılığı	Kanada'nın Fransızca konuşulan bölgesinde Fransızlaştırma politikası
Evrenselci liberalizm	Etik açıdan yurttaşlar eşittir	Tarafsız devlet belirli azınlık hakları vermez	Fransa'nın azınlıklarla ilgili politikası (bölüm 7)
Kültürel duyarlı liberalizm	Tarafsız devlet mümkün değildir. Sadece dengeleyici teşvikler eşitlik sağlar	Bireysel düzeyde azınlık hakları	Büyük Britanya'da kılık kıyafet düzeninde kamuda istisnai dinsel kurallar (bölüm 7)

Şekil 9: Kültürel azınlıklara ilişkin normatif yaklaşımlar

Bunların siyasal
akımlarla
ilişkilendirilmesi

Bunlar belirli felsefi varsayımlara dayanan normatif yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar için birçok Avrupa ve Avrupa dışındaki ülkede somut örnekler bulunabilir.

Kısmen siyasal akımlar da bu normatif yaklaşımlarla ilişkilendirilebilir. Aslında farklı ülkelerde çok farklı siyasal akımlar ya da partiler farklı yaklaşımları benimsemektedir. Yine de yoğunlaşma noktaları görülebilmektedir:

- Muhafazakar akım ve partiler daha sık ulus odaklı bir komunitarizm benimsemektedirler.
- Neredeyse her zaman bölgesel partiler bir azınlık grubuna odaklı komunitarizme yönelmektedirler. Bu bağlamda sol ve sağ partiler arasındaki ideolojik ayırım çoğu zaman önemsizleşmektedir.
- Liberal, sosyal demokrat, yeşil ve sosyalist akımlar çoğu zaman evrenselci ya da kültürel duyarlı liberalizmi benimsemektedirler. Burada ağırlık noktası genellikle ülkelerin özgün öğelerine bağlı olmaktadır. Ancak dikkatlice şunu söylemek mümkün: Liberal ve sosyalist partiler daha çok evrenselci bir yaklaşıma yatkınken sosyal demokrat ve özellikle de yeşil partiler daha çok kültürel duyarlı yaklaşımı benimsemektedirler.

Sosyal demokrasi açısından değerlendirme

Sosyal demokrasinin bu normatif konseptlerin hangisine yakın olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Sosyal demokrasinin temel ilkelerinden yola çıkarak – özellikle de herkes için eşit özgürlük – meşru bir konumlanma sadece sözü edilen son iki yaklaşım (evrenselci ya da kültürcü liberalizm) arasında olabilir. Sadece bu iki yaklaşım hem eşitlik talebini karşılayabilmekte hem de toplumun parçalanmasına neden olabilecek koşullar için uygun düşmemektedir. Ancak sorulması gereken soru, iki yaklaşımın da eşit şekilde hem yurttaşların katılımını hem de eşit tanınmalarını sağlayıp sağlamayabilecekleridir. Bu soruyu yanıtlayabilmek için kamusal alanın ve kurumlarının tarafsız olma olasılığının değerlendirilmesi merkezi önem taşımaktadır.

Bu el kitabında bu şekilde bir tarafsızlığın olası olmadığı görüşü savunulmaktadır. Elbette tarafsızlığın mümkün olduğu derecede sağlanması gerekmektedir; ancak o zaman bile, kültürel farklılığa sahip yurttaşlara toplumun bütün alanlarına katılım sağlayabilmeleri için gerekli olan eşit olanakların verilmesi, spesifik politikalar gerektirecektir. Ayrıca kültürel özelliklerin bireysel kimlik için çok önemli olduğundan dolayı bu kültürel özelliklerin kamusal alanda ifade edilmesini tanımamak ve böylece de belki bütün yurttaşlara eşit muamele gösterilememesi adil değildir.

Normatif felsefedeki bu yaklaşımlar sadece kuramsal adalet konseptleri açısından önemli olmamakta, aksine farklı yaklaşımların ana öğeleri olarak birçok ulus-devletin yurttaşlık ve entegrasyon düzenlemelerinde yer almaktadırlar. 7. bölümde bazı ulusal modeller ele alınacaktır.

Okuma önerileri:

Will Kymlicka (1995), The Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights, Oxford.

Susanne Boshammer (2003), Gruppen, Recht, Gerechtigkeit: Die moralische Begründung der Rechte von Minderheiten, Berlin.

Charles Taylor (1997), Multikulturalismus und die Politik der Anerkennung, Frankfurt am Main.

*Bu, devlet için
ne anlama
gelmektedir?*

Devletin müdahale etme yükümlülüğü

Yeterli sayıda azınlık – ya da yeterli sayıda göçmen – olduğu zaman göç alan toplumun kamusal (ve de özel) kurumlarının ilgili kimliklere karşın genellikle tarafsız olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu durum ne toplumun bütün üyelerinin farklı kimliklerinin eşit şekilde tanınmasına ne de herkese katılım fırsatlarının verilmesine yol açar. Bunun böyle olduğu sürece sosyal demokrasinin ana düşüncesi olan tanınma ve eşit katılım devletin müdahale etme yükümlülüğünü ortaya çıkarır.

Eğer nüfusun önemli kısmının tanınması ve toplumsal katılım kalıcı olarak mümkün olmazsa o zaman devlet müdahale etmelidir. Bu, özellikle de bireylerin bu duruma suçsuz şekilde girmeleri halinde geçerlidir. Devlet ve politika tanınma ve katılım konularını serbest piyasa kurallarına bırakamaz. Devletin müdahale etme yükümlülüğü sadece göçmenler için değil, bütün toplum üyeleri için geçerlidir.

Göçmenlerin ilaveten entegrasyon süreçlerinin yani onların topluma uyum sağlamalarının devam etmesinden dolayı müdahale etme yükümlülüğü bu alanda daha fazla kendini göstermektedir. Bunların ne tür entegrasyon süreçleri oldukları bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Şekil 10: Temel değerlerin tanınma ve katılıma ayrıca da spesifik entegrasyon politikasına yansımaları

Bunların sosyal demokrasi için anlamı:

- Üç farklı kültürel düzey ayırt edilmelidir: Metafizik anlamlandırma ve kurtuluş beklentileri, bireysel ve kolektif yaşam biçimi ve birlikte yaşamının temel değerleri ve temel hakları. Hedef, üçüncü düzeyi öyle bir şekilde düzenleyerek ilk iki düzeyde mümkün olduğunca fazla özgürlüğün olabilmesini sağlamaktır. Bu özgürlüklerin sınırını her zaman diğerlerinin temel hakları oluşturmaktadır.
- Sosyal demokrasinin entegrasyon politikasındaki ana düşünceleri eşit katılım ve tanınmadır.
- Sosyal demokrasinin kültürel azınlıklara yaklaşımındaki normatif konsept komunitarizmden ayrışır ve liberaldir.
- Bunun evrenselci bir yönelime sahip olup olmadığı, yani bütün yurttaşların eşit şekilde muamele görmesi ya da kültürel duyarlı olunması, böylece bireysel düzeyde belirli azınlık haklarının öngörülmesi kültürel açıdan tarafsız bir devletin mümkün olduğunu ya da bunun gerçekçi olmadığını düşünmeye bağlıdır.

5. ENTEGRASYON POLİTİKASI ARAÇLARI

Bu bölümde

- Spesifik ve spesifik olmayan entegrasyon politikası arasındaki fark ortaya konulacak
- Devlet politikasının sistematikleştirilmesi için yardımcı olabilecek üç entegrasyon boyutu sunulacak
- Entegrasyonu desteklemek için farklı politika araçları tartışılacaktır.

Göçmenlerin katılımı ve tanınması ve bununla birlikte entegrasyonları için belirli politika araçları gerekli olacaktır.

Entegrasyon politikası: Farklı hedef grupları

Ne türden araçlar olacaktır bunlar? Önemli bir ayrım: “Entegrasyon politikası” kamusal alanda genellikle göçmenlerle ilgili kullanılmaktadır. Ancak toplumdan değişik şekillerde dışlanan başka yurttaş grupları da bulunmaktadır. Politika bu dışlanmaya karşı harekete geçtiğinde bu da bir tür “entegrasyon politikasıdır” ancak bu genel yaklaşım sergileyen bir politikaadır.

Fark: Spesifik ve spesifik olmayan entegrasyon politikası

İki politika türünü birbirinden ayırt edebilmek için entegrasyon politikasını spesifik ve spesifik olmayan yaklaşımlar olarak ayırmak yardımcı olabilir. Politika araçlarının sadece (yani spesifik biçimde) göçmenlere uygulandığı zaman bir spesifik entegrasyon politikasından söz edilmektedir. Bundan, **spesifik** olmayan entegrasyon politikasını ayırt etmek gerekmektedir. Bu politika tüm yurttaşlara yönelik yapılmaktadır. Elbette **spesifik olmayan** bir entegrasyon politikası da yeni yurttaşların daha iyi uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır.

Bir örnek: Okul sistemi

Bir örnek: Eğer uluslararası karşılaştırmalarda tuhaf görünen çok sütunlu Alman eğitim sistemi değiştirilirse bu durumdan bütün toplum ve toplumsal birliktelik yararlanacaktır. Farklı gruplar topluma daha iyi uyum sağlayabilecektir: Eğitime uzak çevrelerden insanlar, kaynaştırma okullarına atılan engelli insanlar ama göç kökenli ya da göç geçmişi olan insanlar da buna dahil olmaktadır. Eğitim sisteminde ne kadar az engel olursa bu herkes için o kadar iyi olur.

Aynı durum örneğin işgücü piyasası için de geçerlidir. Göçmenlerin entegre edilmelerinin toplumsal entegrasyonun sadece bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Bu bölümde spesifik entegrasyon politikasının farklı araçları ele alınacaktır. Spesifik entegrasyon politikasının farklı araçları sistematik biçimde nasıl düzenlenebilir? Bu, araçların hangi meydan okumayı hedef aldığının somut bir biçimde ortaya konulmasıyla mümkün olabilir.

Han Entzinger (2000) ya da Rinus Penninx (2005) gibi araştırmacılar politika araçlarının entegrasyona katkı sağlayabilmeleri için üç ayırt edici toplumsal boyuttan bahsetmektedirler.

Entegrasyon için önemli olan üç toplumsal boyut şunlardır:²⁵

- Yasal-siyasal boyut
- Sosyoekonomik boyut
- Kültürel-dinsel boyut

Burada devlete, piyasaya ve ulusa ilişkin entegrasyon araçlarından da söz edilebilir. Bunlar modern toplumların üç merkezi düzenleme ilkeleridir.

- Yasal-siyasal boyut: Bu boyuttaki politika araçları göçmenleri devlete entegre etmeye yöneliktir. Bununla hem vatandaşlık statüsü ile kazanılan haklar hem de siyasal iradenin oluşması, çıkarların temsil edilmesi ve yasal olarak bağlayıcı kararların alınmasında önemli olan süreçler ve kurumlar kastedilmektedir.
- Sosyoekonomik boyut: Bu boyutta göçmenlerin, toplumun piyasa tarafından düzenlenen bütün alanlarına katılabilmelerini sağlayan politika araçları toplanmıştır. Bu boyuta bürokrasinin kültürlerarasılaşmasına katkı sağlayan araçlar da dahil edilebilir.²⁶
- Kültürel-dinsel boyut: Kültürel-dinsel boyut açıklanması kuşkusuz en zor alandır. Bu boyutun konusu bir ulusa entegre olmak yani yurttaşların topluluğu ile özdeşleşmektir. Aslında devlet ve ulus kategorilerinin birbiriyle çok sıkı şekilde bağlı oldukları söylenebilir, ancak bunları sistematik şekilde ele alabilmek için ayırmak yine de mantıklı olur (Entzinger 2000: 98). “Devlet” kavramı altında daha fazla yasal haklar ele alınırken, “ulus” kavramı bağlamında daha çok bir “topluluğun” birliktelik duygusu ve kültürel-dinsel ifade şekilleri ele alınmaktadır.

*Entegrasyon
politikasının üç
boyutu*

yasal-siyasal

sosyoekonomik

kültürel-dinsel

²⁵ Bu üç boyut Esser’in dört entegrasyon boyutundan üçüne denk gelmektedir. Sosyal temas boyutunun kamuda karşılığı yok.

²⁶ Kültürlerarasılaşma kültürel kimliğin tanınmasının bir ögesi olarak kültürel-dinsel boyutta da ele alınabilir. Dilin her zaman bir ekonomik ve de bir kültürel yönü vardır. Kamu bürokrasisinin işgücü piyasası için öneminden dolayı kültürlerarasılaşma burada sosyoekonomik boyutta ele alınmaktadır.

Aşağıdaki tabloda bu bölümde ele alınan politika araçları bulunmaktadır:

ENTEGRASYON BOYUTLARI			
Yasal-siyasal		Sosyoekonomik	Kültürel-dinsel
ARAÇLAR	- Vatandaşlık edinme, çoklu vatandaşlıklara izin verilir - Yerel seçim hakkının tanınması - Özel danışma kurumlarının oluşturulması - Derneklerin teşvik edilmesi	- Yurtdışında edinilen mesleki niteliklerin tanınması - Ayrımcılık karşıtı politika - İş başvurularının anonimleştirilmesi - Kamu bürokrasisinin kültürlerarasılaşması - Dil ediniminin desteklenmesi - İki dilli olanakların sunulması - Katılımcı mahalle politikaları	- İslam dini din dersi - Dinsel simgelere yaklaşım - Dinsel grupların kamu kurumlarına entegre edilmesi - Cami inşası sürecinde yerel çatışma yönetimi

Şekil 11: Sunulan entegrasyon politikası araçları

7. bölümde (ülke örnekleri) birçok ülkenin zaten bu araçları uyguladığı görülmektedir.

Spesifik entegrasyon politikası göçmenlerin de topluma katılımını ve burada etnik ya da kültürel farklılıktan kaynaklanan olası bir mağduriyete karşı koymayı hedeflemektedir. Aşağıda bu boyutlarla ilgili örnek politika araçları sunulacaktır.

Okuma önerisi:

Dieter Filsinger
(2008), *Bedingungen Erfolgreicher Integration – Integrationsmonitoring und Evaluation*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), *Gesprächskreis Migration und Integration*, WISO Diskurs, Bonn.

5.1 Yasal-siyasal boyut

Modern toplumların bir düzenleme ilkesi de devlettir. Göçmenlerin, demokrasi-lerde öncelikle siyasal karar verme ve kısmen de bundan önce gelen görüş oluş-turma süreçlerinin dışında tutuldukları varsayılmalıdır.

Bu boyutta gözetilen öncelikli hedef politik sisteme entegre olmaktır. Sisteme katılım büyük oranda göçmenin yasal statüsüne bağlıdır.

Tam yurttaş hakları sadece vatandaşlık ile alınmaktadır. Bundan dolayı bu boyutta öncelikli olarak vatandaşlık ve vatandaşlığa geçme konuları ele alınacaktır.

İkamet yasası

Vatandaşlık statüsüne sahip yurttaşların toplumsal katılımından önce gelen bir konu vardır. O da vatandaşlık statüsüne sahip olmayan yurttaşların, yani yaban-cıların, güvenli ikamet konusudur. Neredeyse bütün Avrupa ülkelerinde süreli oturma izni (Almanya'da: Oturma izni (Aufenthaltserlaubnis)) ile süresiz oturma izni (Almanya'da: Yerleşim izni (Niederlassungserlaubnis)) ayırt edilmektedir. Güvencesiz bir ikamet statüsü özel entegrasyon sorunlarına yol açmaktadır.

Düzenleme ilkesi:

Devlet

Önce: İkamet yasası

Müsamaha Belgesi (Duldung) Alman ikamet yasasına göre sınır dışı edilmesi gereken yabancıların "bir süreliğine sınır dışı edilmesinin durdurulmasıdır" (İkamet yasası, madde 60a). Bu belge oturma izni yani ülkede kalma hakkını vermez. Bu belge sadece yabancıların sınır dışı edilme-sinden belgede belirtilen süre için vazgeçildiğini beyan etmektedir. Müsamaha Belgesi çalışma izni içermez. Bu belge sadece belirli koşullar yerine getirildiğinde verilmektedir.

Bu durum özellikle de Müsamaha Belgeli sığınmacılarda açıklayıcı bir şekilde gözlemlenebilir. Onla-rın – hem de bazılarının on yıllarca – güvencesiz ikamet statüleri top-luma iyi bir şekilde uyum sağlama-larını engellemektedir. Bu özellikle de çalışma yasağı – yani mültecilerin büyük bir kısmı için geçerli – olduğu durumlarda geçerli olmaktadır.

Bu Müsamaha Belgesi, özellikle bu belgenin verilmiş nedeninin değişmediği halde güvenli bir ikamet statüsüne dönüştürülmediği aksine belgenin sürekli yenilen-diği durumlarda, ciddi sorunlara neden olmaktadır. Böylece bunun beraberinde getirdiği bütün kısıtlamaları içeren bir "sürekli yenilenen Müsamaha Belgeleri" durumu ortaya çıkmaktadır.

Sorun: "Müsamaha Belgesi'nin sürekli yenilenmesi"

Bu durum, insanların entegrasyonun önemli bir parçası olan işgücü piyasasından dışlanmalarına neden olmaktadır. Bu insanlar aileleriyle birlikte sadece sosyal yardım (İltica Sosyal Yardım Yasası'ndan doğan haklar) almak zorunda kaldıkları için öz güvenleri de bu durumdan çok etkilenmektedir.

Uzun süre verilen Müsamaha Belgesi uzatılmayınca ve sınır dışı işlemlerinin başlatıldığında sorun çok dramatik bir hale gelmektedir. Buna ara sıra uzun süre Almanya'da yaşayan ve okula giden çocuklar da dahil olmaktadır.

*Verilen şansın
adilane olması
gerekir!*

Bu durum normatif olarak şu şekilde ifade edilebilir: Eğer bir göç yaşanmış ise ilgili insanlara yasal süresiz bir ikamet statüsünün verilebilmesi için adilane bir şans tanınmalıdır. Bu statü, yerine getirilmesi çok zor koşullara bağlanmamalıdır.

Vatandaşlık politikası

Topluma kapsamlı bir şekilde uyum sağlayabilmenin başında vatandaşlığa geçmenin olup olmadığı sürekli tartışılmaktadır. Çünkü bu vatandaşlık bütün hakları kapsayan bir yurttaşlık statüsünü olanaklı kılmaktadır.

Ya da vatandaşlık statüsü, önceden tamamlanan bir entegrasyon sürecinin (kanıtlanmış?) sonucu mudur? Yani bir şekilde sonlanan bir sürecin taçlandırılması gibi. Bakış açısına göre bunların vatandaşlığa alınma ölçütlerine farklı etkisi olacaktır: Katı ya da daha az katı?

*Soru yanlış
sorulmaktadır!*

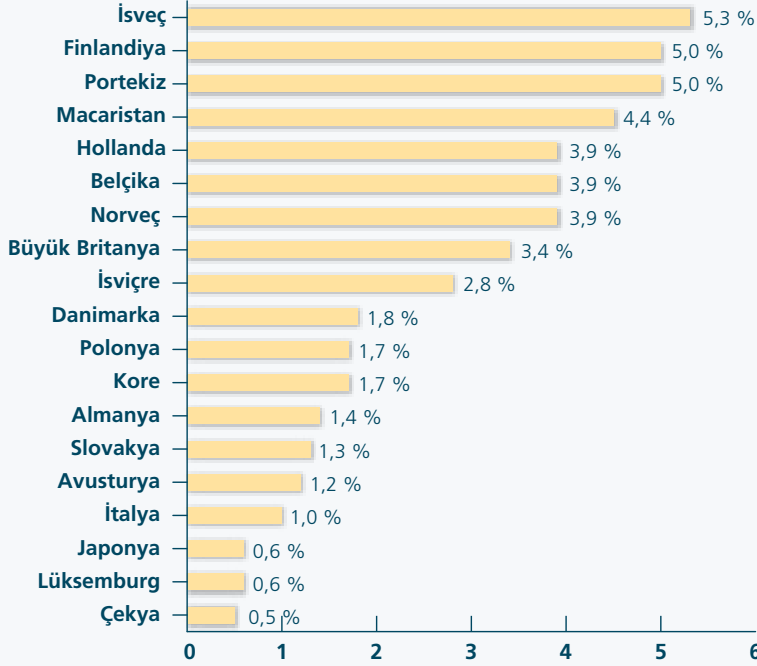
Muhtemelen bu yanlış bir karşılaştırmadır. Vatandaşlık statüsü birçok araçtan birisidir. Bu statü hem şimdiye kadar verilen entegrasyon çabasının tanınması hem de göç edilen topluma daha fazla uyum sağlamak için bir neden ve davettir.

Araştırmalar (örneğin Wunderlich 2005) göçmenlerin vatandaşlığa geçme isteklerinde sadece siyasal katılımın bir rol oynamadığını göstermektedir. Bunun birçok nedeni vardır: Bu nedenlerin en başında yasal statünün güvenceye alınması bulunmaktadır; burada da özellikle ikamet statüsü önemli olmaktadır.

*Gösterge
olarak vatandaşlığa
geçme?*

Vatandaşlığa geçiş rakamları genellikle entegrasyon politikasının "başarısı" için bir göstergedir. Özellikle de iyi entegre olmuş yabancıların daha çok vatandaşlık almalarını gösteren araştırmalar (Salantin/Wikening 2003) bulunmaktadır. Bu vatandaşlığı alma sürecinde var olan yüksek engellerden de kaynaklanmaktadır. Entegrasyon başarısı sadece uyruklara göre değerlendirildiğinde ise bu istatik-

sel yanılısamlara neden olmaktadır. İy uyum sağlamış göçmenler vatandaşlığa geçtikten sonra Alman olmaktadır. Sadece daha az uyum sağlamış göçmenler “yabancı” kategorisinde” yer almaya devam etmektedirler. Böylece entegrasyon politikasındaki başarılar da görünür olmamaktadır. Bundan dolayı bu insanların göçmen kökenli olup olmadıklarını ayırt etmek mantıklı olacaktır.

Kaynak: OECD 2010

Şekil 12: Vatandaşlığa geçiş oranları, 2008 OECD karşılaştırılması

Okuma örneği: 2008 yılında İsveç’te yaşayan yabancıların % 5,3’ü İsveç vatandaşlığını almıştır. Almanya’da ise 2008 yılında orada yaşayan yabancıların % 1,4’ü Alman vatandaşlığına geçmiştir

Vatandaşlığa geçenlerin sayısını bütün yabancıların sayısına böldüğümüzde Almanya ortalamanın altında bir rakam elde etmektedir. Bunun birçok nedeni olabilir: Bir tarafta vatandaşlığa geçme hakkı olanların motivasyonları, bunun getirisi ve götürüsünü hesaplamaları diğer tarafta ise vatandaşlığa geçme koşulları bulunmaktadır. Örneğin genellikle şunlarla ilgili koşullar bulunmaktadır:

- İkamet süresinin yeterliliği
- Yeterli maddi imkanların olması veya bir yerde çalışıyor olmak
- Kanıtlanmış dil yeterliliği
- İlgili anayasal düzene dair bilgi ve onları kabul etmek
- Eski vatandaşlığı bırakmak

Vatandaşlığa geçiş oranı vatandaşlığa geçenlerin sayısının bütün yabancı nüfus sayısına bölünmesiyle elde edilir. Aslında bütün yabancıların yerine, doğru şekilde **vatandaşlığa geçme ölçütlerini karşılayan yabancılar** alınmalıdır. Ancak bu rakam karşılaştırmalar için çok zor elde edildiğinden bütün yabancılar dikkate alınmaktadır. Buradan alınan sonuçlar ise genel olarak karşılaştırılabilir sonuçlardır.

Son koşul da Almanya'da çoğu durum için geçerli olmaktadır. Almanya, bu koşulu koyan Avrupa ülkelerindeki gruba dahil olmaktadır. Bu koşulun burada yaşayan yabancıların vatandaşlığa geçiş oranlarına olumsuz bir etkisi bulunmamaktadır (Henkes 2008: 124 ff.).

Kabul etmeyenler	İstisnai durumlarda kabul edenler	Kabul edenler
• Danimarka • Yunanistan* • Lüksemburg • Norveç • Avusturya	• Almanya • Hollanda • İspanya	• Belçika • Finlandiya • Fransa • Büyük Britanya • İrlanda • İtalya • Portekiz • İsveç • İsviçre

* Bağlayıcı yasal düzenleme yok. Ancak uygulamada eski vatandaşlıktan vazgeçilmesi istenmektedir.

Kaynak: Bauböck/Münz/Waldrauch 2005

Şekil 13: Farklı ülkelerde vatandaşlığa geçişte çifte vatandaşlığın kabul edilmesi ya da edilmemesi

1999 yılında yapılan vatandaşlık hukuku reformunda FDP'nin baskısı üzerine Almanya'da doğan yabancı ebeveynlerin çocuklarına bir **vatandaşlığı seçme zorunluluğu** olarak adlandırılan uygulama getirildi. Bu çocuklar en geç 23 yaşını doldurdıklarında bir vatandaşlığı seçmek zorundalar. Ebeveynleri AB vatandaşı olan çocuklar iki vatandaşlığı da alabilirler.

Genellikle muhafazakar politikacılar çifte vatandaşlığa karşı çıkmaktadırlar. Çoğu kez onların argümanı göçmenlerin eski vatandaşlıklarından vazgeçmemeleri durumunda aidiyet çatışması yaşanabileceği ve vatandaşlığa geçmek isteyenlerin de açık ve net şekilde yeni ülkelere bağlılık göstermelerinin arzu

edilen bir şey olduğu yönündedir –ki bu tam da eski vatandaşlıktan vazgeçilerek gösterilmiş olmaktadır. Bu argümanın sonuçlarından biri bir vatandaşlığı seçme zorunluluğu olarak adlandırılan uygulamadır.

Aslında çifte vatandaşlık Almanya'da sanıldığından daha yaygındır. Doğuştan çifte vatandaşlık (iki uluslu evlilikler) bir kenara bırakılırsa şu istisnai durumlar (vatandaşlık yasası madde 12) bulunmaktadır:

- Vatandaşlığa geçişte eski vatandaşlığı bırakmak AB vatandaşları ve İsviçre vatandaşlarından ayrıca da resmi statüye sahip mültecilerden istenmemektedir.
- Bunlara ilaveten belirli durumlarda bir ülkenin orantısız engeller (yüksek maliyet, belgeler) çıkarması durumunda dosyadan dosyaya karar verilebilmektedir.
- Bunların yanında vatandaşlıktan çıkarmayan ülkeler bulunmaktadır. Bunlar genellikle Arap ülkeleridir. Bu durumda eski vatandaşlıktan vazgeçilmesi istenmemektedir.

Bu "istisnalar" son yıllarda Almanya'da gerçekleşen vatandaşlığa geçişlerin % 50'den biraz fazlasında çifte vatandaşlığın kabul edilerek yapılmasına yol açmıştır. Vatandaşlığa geçenlerin hangi ülkenin vatandaşlıklarını bıraktıklarına bakıldığında büyük oranda Türk vatandaşlarının çifte vatandaşlık yasağından etkilendiği görülmektedir.

Bu politikanın özellikle de Almanya'da bu kadar eleştirilmesi ve bundan etkilenen göçmenlerde huzursuzluk yaratması bu yasada çok fazla istisnaların olmasından ve her grubun farklı etkilenmesinden kaynaklanmaktadır.

“Bana göre şimdi yapılan düzenlemelerle genç insanları Almanya’ya daha fazla yakınlaştırmak mümkün olmayacak, hatta tam tersi olacaktır. Bu şekilde pragmatik nedenlerle ve baskı altında Alman vatandaşlığını seçerlerse, bunu istemeyerek seçmiş olacaklar. Çifte vatandaşlığa izin vermek daha akılcı bir yaklaşım olacaktır” (Kenan Kolat 2009).

*Muhafazakar
argümanlar: İki
farklı ölçüt mü?*

Çifte vatandaşlığın sorun olup olmadığı konusunu muhafazakar taraf bazen ikinci vatandaşlığın hangi ülke vatandaşlığı olduğuna bakarak değerlendirmektedir. Örneğin Aşağı Saksonya eyalet başbakanı McAllister’e karşı şimdiye kadar aidiyet çatışması suçlaması yapılmamıştır.

Aşağı Saksonya Parlamentosu’nda çifte vatandaşlıkla ilgili yapılan bir tartışmada SPD, Yeşiller ve Sol Parti temsilcileri sürekli olarak o zamanki CDU partisi eyalet başkanı ve bugünkü eyalet başbakanının çifte vatandaşlığını dile getirdiler. Buna karşı milletvekili Biallas’ın (CDU) yanıtı şu şekilde oldu: “Sayın McAllister’in adı McAllister çünkü onun babası İskoç. Bundan dolayı o hem Britanya hem de Alman vatandaşı. Herhalde sizden biri Sayın McAllister’in Türkiye’de doğduğunu iddia etmeyecektir. Bu Sayın McAllister ile burada tartıştığımız konu arasındaki farktır.”²⁷

*Vatandaşlığa geçiş
takdir edilsin!*

Özellikle de vatandaşlığa geçiş politikasında sadece vatandaşlığa geçmeye istekli olanların önündeki nesnel engeller önemli olmamaktadır. Yeni bir vatandaşlık başvurusu (ve belki de eski vatandaşlığı bırakma) duygu yüklü bir işlemdir. Bundan dolayı bu durum devlet tarafından takdir edilmeli ve örneğin buna simgelerle de eşlik edilmelidir.

Bu tür bir simge giderek artan vatandaşlığa geçiş kutlamalarıdır. Bu kutlamalar rutin olarak klasik göç ülkeleri olan ABD ve Kanada’da yapılmaktadır. Uygun bir ortamda yapılan vatandaşlığa geçiş kutlamaları yeni vatandaşlık belgesinin bürokratik bir işlemlerle verilmesi ile karşılaştırıldığında, “hoş geldin kültürü” için önemli bir simge olmaktadır. Bu şekilde yapılan bir kutlama yeni yurttaşlara istenildiklerini göstermiş olur.

27 Aşağı Saksonya Parlamentosu, Oturum Tutanakları 16/27 (14 Ocak 2009), s. 3213.

Vatandaşlığa kabul testi

Vatandaşlığa kabul testi bir sınavdır. Bu sınavda vatandaşlığa geçmek isteyen kişiye vatandaşlığına geçmek istediği ülkenin tarihi, dili, kültürü ve idari yapısı ile ilgili sorular sorulmaktadır. 1 Eylül 2008 tarihinden itibaren Almanya'daki yabancıların vatandaşlığa geçebilmek için tüm eyaletlerde aynı olan vatandaşlığa kabul testini geçmeleri gerekmektedir.

Bunun öncesinde çok uzun bir tartışma dönemi yaşanmıştı. Tartışmanın merkezi, vatandaşlığa geçmek isteyen kişilerin siyasal sistem ile ilgili temel bilgileri nasıl edinebilecekleri ve bunların nasıl kanıtlanabileceği ile ilgili sorulardan oluşmaktaydı. Benzer tartışmalar birçok Avrupa ülkesinde de yapılmıştır (Michalowski 2006).

Bununla ilgili ilk öneriler Baden-Württemberg eyalet hükümetinin Müslüman testi olarak adlandırılan test ve Hessen eyalet hükümetinin bir önerisidir.

İki test de sert eleştirilere maruz kaldı çünkü biri en derin inanç ve değerleri sorgulamaktaydı. Ayrıca bu test sadece belirli ülkelerden gelen ve vatandaşlığa geçmek isteyen kişilere yapılacaktı. Diğer test ise çok zor sorular içermekteydi. Bu testteki en dikkat çekici örnek Caspar David Friedrich'in ünlü bir tablosunun neyi resmettiğiyle ilgili bir soruydu. Siz bu soruyu yanıtlayabilir miydiniz?

En sonunda eyalet içişleri bakanları çoğunlukla siyasal düzen ile ilgili soruların olduğu bir test üzerinde anlaştılar.

Şekil 14: Hessen eyaletinin vatandaşlığa kabul testinden dört soru

VATANDAŞLIĞA KABUL TESTİ

Siz bilebilir miydiniz?

76. Avrupa Parlamentosu hangi kenttedir?

84. Alman ressam Caspar David Friedrich en önemli tablolarından birinde Baltık Denizi'nde bulunan Rügen adasından bir manzara çizmiştir. Bu tablo neyi resmetmektedir?

85. Kassel'de beş yılda bir modern güncel sanat sergilerinin en önemlilerinden biri yapılmaktadır. Bu sergini adı nedir?

95. Hangi Alman fizikçi 1895 yılında yaptığı bir buluş ile tıbbi tanıyı günümüze kadar çok büyük bir şekilde etkilemiştir?

Yanıtlar 61. sayfada

Düşünce: Temel bilgilerin olmasını sağlamak

Temel bilgiler?

Kaynak: Hamburger Abendblatt 16 Mart 2006

Sosyal demokrasi açısından bir vatandaşlığa kabul testi yerleşik yurttaşlardan istemediği bir şeyi müstakbel yeni yurttaşlardan da isteyemez. Konu, siyasal bir yurttaş topluluğuna kabul edilmek olduğundan dolayı test içeriği de sadece bu yurttaş değerleri ile ilgili sorulardan oluşabilir. Bu alanın dışında soru sorulması doğru değildir.

Hessen eyaletinin vatandaşlığa kabul test önerisinde sorulan Caspar David Friedrich’in en ünlü tablosunda yer alan motif gibi sorular açıkça burjuva eğitim ideali tarafından belirlenmektedir. Başka şekilde ifade etmek gerekirse: Eğer toplumun yasal-siyasal temellerini biliyorsam ve bunları onaylıyorsam o zaman Caspar David Friedrich’in kim olduğunu bilmeme özgürlüğüne sahibimdir.

Ayrıca “eşit olarak” muamele görme koşulunun dikkate alınması bir bireyle doğrudan ilişkilendirilebilmelidir. Bir grubun topluca görüş ve tutumlarını tahmin ederek (örneğin Müslümanların) sadece bu gruba belirli koşullar yüklemek, yapılmaması gereken bir şeydir. Bireyler tek ve eşit şekilde “test” edilmelidir.

Yabancıların yerel seçimlere katılımlarının sağlanması

Tam kapsamlı yurttaşlık hakları vatandaşlık statüsüne bağlıdır. Yine de kısmen siyasal katılım sağlayabilmek için yabancıların yerel seçimlere katılmaları düşünülebilir (1995’ten beri AB vatandaşları için geçerli olduğu gibi).

Bu şekilde bir düzenlemenin savunucuları demokratik ilkedен yola çıkarak herkesin kendisi ile ilgili kararlarda kendisinin de yer alması gerektiği argümanını ön plana çıkarmaktadırlar. Yerelde alınan kararların hızlıca ve doğrudan orada yaşayan insanları etkilediği vurgulanmaktadır. Bu tür bir düzenleme sembolik politikanın önemli bir parçası olur ve uzun süredir ülkede yaşayan yabancılar “topluluğa” dahil oldukları ve yerel konular üzerinde söz sahibi oldukları gösterilir.

Şimdiye kadar yerel düzeyde seçim hakkı beş AB ülkesinde AB vatandaşlarının yanında – eğer o zamana kadar zaten yoksa – AB vatandaşı olmayan yurttaşları da içerecek şekilde genişletildi: İrlanda, İsveç, Danimarka, Finlandiya ve Hollanda. Bu ülkelerde AB vatandaşı olmayan yurttaşlar hem seçme hem de seçilme hakkına sahipler. Bu ülkelerin yanında Belçika, Lüksemburg ve Macaristan da en azından üçüncü ülke vatandaşları için seçme hakkı tanımaktadır.²⁸

²⁸ Yabancılar için kapsamlı seçim hakkı getiren bu ülkelerin yanında bazı ülkeler belirli gruplar için (örneğin Büyük Britanya, İngiliz Milletler Topluluğu ülkeleri için) seçim hakkı getirmiştir. Bazı ülkeler (örneğin İspanya) ise bu hakkı ikili anlaşmalara dayalı olarak vermektedir.

1989/1990 yılında seçim hakkını tanıyabilmek için Hamburg ve Schleswig-Holstein eyalet anayasalarında yapılan değişiklikler Federal Anayasa Mahkemesi'nin oybirliği ile aldığı bir kararla anayasaya aykırı bulunmuştur.

Mahkemenin ana argümanı nihai karar verme yetkisinin "halka" ait olduğu ve anayasa tarafından da halkın açık ve net bir şekilde Alman vatandaşlarından oluştuğunu belirlediği yönündeydi. Yerel temsil organlarının parlamento karakteri olmadığı ve bu organların idarenin bir parçası olduğu argümanını mahkeme kabul etmedi. Böylece Almanya'da AB vatandaşı olmayan yabancılara yerel düzeyde seçim hakkı verilebilmesi için hem Bundestag hem de Bundesrat'ta (Federal Konsey) 2/3 çoğunluk gerektiren bir anayasa değişikliği gerekli olacaktır.

Yasal sorunlar bir tarafa bırakılırsa Almanya'da yabancılara seçim hakkının verilmesi durumunda onların gerçekten ne kadar siyasal katılımlarını iyileştireceği tartışma konusudur.

Yasal engeller

AB yurttaşlarının yerel düzeyde seçim hakkı

Federal Anayasa Mahkemesi'nin kararından kısa bir süre sonra AB vatandaşları için yerel düzeyde seçim hakkı tanıyan Maastricht Antlaşması yürürlüğe girdi. Bu durum, mahkemenin daha önce aldığı seçim hukuku ile ilgili kararlarla nasıl bağdaşmaktadır?

Mahkeme, Maastricht Antlaşması'nın anayasa ile uyumlu olduğu kararında bu soruna yönelik ilginç bir çözüm getirdi: Mahkeme, Birlik vatandaşlığının Avrupa halkının oluşumuna dair ilk adım olduğunu belirledi.

"Maastricht Antlaşması tarafından oluşturulan Birlik vatandaşlığı üye ülkelerin vatandaşları arasında sürekli devam edecek bir bağ olarak tanımlanabilir. Bu bağ bir ülkeye birlikte gösterilen aidiyet kadar yoğun olmasa da mevcut birlikteliğe yeterli oranda yasal bağlayıcı bir ifade ortaya koymaktadır" (Federal Anayasa Mahkemesi Kararı 12 Ekim 1993 – Maastricht s. 184). Bu oluşmakta olan halk AB vatandaşlarının yerel düzeyde seçim hakkını meşrulaştırmaktadır.

Yerel düzeyde seçim hakkı katılım olanaklarını genişletmek açısından iyi bir gelişme olur, ancak vatandaşlığa geçişin yerine geçemez çünkü bu bütün alanlarda katılım hakkı demektir.

(76) Strasbourg, ancak Brüksel'de de toplanmaktadır. (84) (Kısa süre önce yıkılan) Tebeşir Kayalıkları. (85) Documenta. (95) Wilhelm Conrad Röntgen kendi adıyla anılan röntgen ışınlarını keşfetti.

Görevliler ve Konseyler

Bütün Avrupa ülkelerinde farklı düzeylerde (yerel, bölgesel, ulusal) entegrasyon görevlileri makamları ve de danışma konseyleri oluşturuldu. Bu entegrasyon görevlileri ve konseyler daha çok tamamlayıcı ve dolaylı katılım araçlarıdır. Bunlar, göçmenlerin kendilerinin seçim hakkı yoluyla doğrudan politikaya entegre olamadıkları bir geçiş döneminde, göçmenlerin çıkarlarını savunacaklar.

Bu bağlamda belirli danışma organları katılımcı etki sağlayabilir. Bu organlar bir tarafta genellikle önemli göçmen kuruluşlarının temsilcilerinden ve diğer tarafta da siyasal kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır. Bunların yanında sadece göçmen temsilcilerinden oluşan ve lobi örgütü olarak işleyen, kendi çıkarlarını olabildiğince yetkin bir şekilde dışarıya – ve siyasal aktörlere – karşı koruyan kuruluşlar bulunmaktadır. Bu bağlamda üç önemli unsur yer almaktadır:

1. Bu kuruluşların temsil ettikleri nüfusu gerçekten temsil etme kapasiteleri
2. Sadece danışma yetkisinin ötesinde başka somut yetkilerin verilmesi
3. Karar alma yetkisine sahip kuruluşların teyit ettiği gibi bu konseylerin enformel etkileri.

Bu üç ölçüt de yerine getirildiğinde sözgelimi kuruluş yeterli bir temsiliyet yetkisine sahip olduğunda yetkilerle donatılır ve diğer siyasal aktörler (kurumlar) tarafından gerçekten katılımı sağlanırsa, o zaman bu önemli bir katılım biçimi oluşturur.

Ancak bu konseylerin temel sorunu devam etmektedir: Onların karar alma yetkileri yok ve sadece görüş bildirebilmektedirler. Zaten konseylerin yaptırım gücü çok zayıf. Çünkü onlar seçim hakkı olmayan ve böylece karar alıcılara en azından seçim yoluyla baskı uygulayamayan bir grubu temsil etmektedir. Ancak bu grup AB vatandaşlarına yerel düzeyde seçim hakkının tanınmasından etkilenmiş olup, bu hak ile doğrudan yerel temsil organını seçebilecektir.

Bunun dışında genellikle yabancılar konseyi seçimlerine katılım oranının çok düşük olması sorunu yer almaktadır.

Birçok eyalette yabancılar konseyinin önem kaybetmesinden dolayı, bu konseyleri entegrasyon konseyine doğru geliştirerek söz konusu önem kaybına karşı koymak istenmektedir. Bunda farklı düzeyde iki unsur rol oynamaktadır:

- Seçim hakkı kapsamına etnik Almanlar (Aussiedler) ve vatandaşlığa geçen kişilerin de alınması. Bunun altındaki neden o grupların da benzer sorunlarla karşı karşıya oldukları ve konseyin bütün gruplarının çıkarını koruması düşüncesidir.
- Konsey üyeliğinin yerel mecliste bulunan siyasi grup temsilcileriyle ya da yerelde aktif göçmen örgütleriyle genişletilmesi (aslında bu durum eski temsil biçimine geri dönme anlamına gelir). Diğer örgütlerle bir ağ oluşturabilmek için bu genişleme yapılmaktadır.

Göçmen örgütlerinin teşvik edilmesi

Temsili demokrasi kurumları genellikle sivil toplum örgütleri ve kuruluşlarının bütün düzeylerinde yer alırlar. Bunlar aracılığı ile siyasi ve başka çıkarlar ifade edilir, organize edilir ve karar alma sürecinde karar alıcılarına ulaştırılır.

Bu tür çıkar kuruluşlarında göçmenlerin temsil oranı düşüktür. Belirli göçmen kuruluşlarının oradaki temsiliyeti de çoğu kez yeterli olmamaktadır. Bundan dolayı göçmenlerin çıkarları diğerlerinin çıkarları kadar çok dinlenmemektedir. Bunun nedeni çoğu kez kaynak sıkıntısında ve çıkar temsiliyeti durumunda da bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

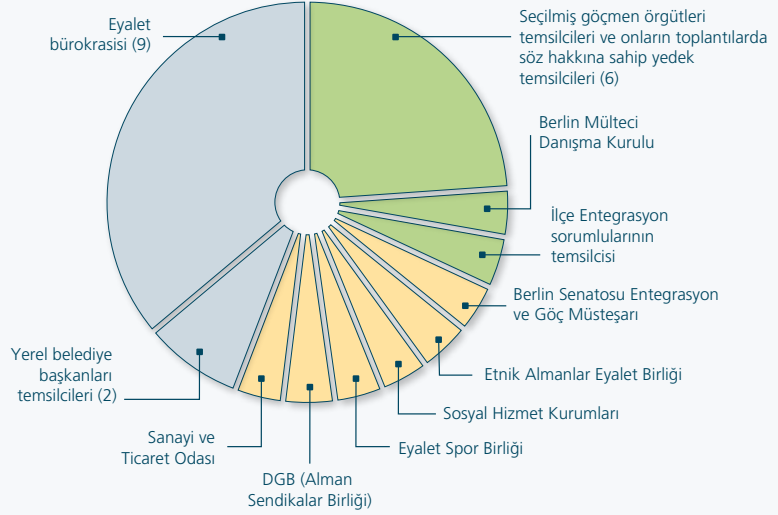
Özellikle yerel düzeyde göçmen örgütlerinin devlet tarafından teşvik edilmesi bu "rekabet dezavantajını" dengeleyebilir. Burada, göçmen örgütleri tarafından yapılan aktivitelerin (özellikle de gündelik işlerin) maddi anlamda desteklenmesi önemli olsa da en az onun kadar gönüllü çalışanların eğitimi de önemlidir.

Okuma önerisi:

FES'in "Akademie Management und Politik" (Yönetim ve Politika) kurumu çok çeşitli olanaklar sunmaktadır. Bunların yardımı ile toplumsal örgütlerin profesyonel yönetilebilmesi için eylem yeterliliklerine katkı sağlanmaktadır.

www.fes-mup.de

2003 yılında **Berlin’de Entegrasyon ve Göç Konularından Sorumlu Eyalet Danışma Konseyi** kuruldu. Bu konsey bürokrasi temsilcilerinden, büyük Alman kuruluşlarından – bunların bilgisinden yararlanmak için – ve göçmen örgütlerinin temsilcilerinden oluşmaktadır. Burada ilginç olan şey göçmenlerin temsilcilerinin belirlenmesindeki yöntemidir.

Şekil 15: Berlin Entegrasyon ve Göç Konularından Sorumlu Eyalet Danışma Konseyi’nin birleşimi

Göçmen örgütlerinin altı sandalyesinin bir etnik grup tarafından belirlenmemesi için geldikleri ülkelere göre bölgesel kota uygulanmaktadır. Bu temsilciler bütün göçmen örgütlerinin katıldığı bir toplantıda seçilmektedirler. Temsilci adayı olabilmek için en az üç kuruluş tarafından destek almak gerekmektedir.

Bunun amacı adayların gerçekten örgütler tarafından destekleniyor olmasını sağlamaktır. Dikkat çekici bir nokta ise Türkiye bölgesi temsilcisi için sırasıyla bir Türk ve bir Kürt temsilci üzerinde anlaşılmasıdır. Bürokrasinin (yani yürütmenin) katılımı belediye yönetimini konseyin bir parçası yapmaktadır. Böylece bürokrasi konseyi dikkate almak zorundadır. Konseye bürokrasinin müsteşar düzeyinde katılması ise konseyi daha da önemli kılmaktadır.

Bunların sosyal demokrasi için anlamı:

- Bütün yabancılara yerel seçim hakkının verilmesi önemli bir katılım aracıdır; ancak hedef vatandaşlığa geçişle tam siyasal eşitlik olmalıdır.
- Çifte vatandaşlık genel olarak mümkün olmalıdır.
- Göçmenler çıkarlarını koruyabilmek için sadece konseyler biçiminde karar alma organlarının karar alabilmek için tartışmalarının yürütüldüğü kurumsal siyasal iletişim yapılarına dahil olmamalıdır.

5.2 Sosyoekonomik boyut

Bu boyut, bir şekilde piyasa biçiminde düzenlenen veya piyasalarda sosyal ve ekonomik pozisyon için önemli olan entegrasyon sürecinin, toplumsal alt sistemlerdeki yeri ile ilgili politikaları birleştirmektedir. Burada entegrasyonun atıfta bulunduğu toplumsal düzenleme ilkesi görüldüğü gibi piyasadır. Bu boyut yapısal entegrasyon için önemli olan birçok unsuru birleştirmektedir.

Birçok Avrupa ülkesinde göçmenler merkezi sosyoekonomik dağıtım düzeyinden (özellikle iş ve eğitim) dışlanmakta ya da burada eşitsizliklere maruz kalmaktadırlar. Sosyoekonomik yaşama kapsamlı şekilde katılamamalarından dolayı, sosyal yardımlara ya da düşük ücretli sektörlere bağımlılıkta (bütün nüfusa göre) ortalamanın üstünde bir katmanda yer almaktadırlar.

Bu katmana dahil olmak ayrıca bunun kuşaktan kuşağa aktarılma tehlikesini barındırmaktadır. Göçmenlerin bir kısmı özellikle de işgücü piyasasında hem göçmen hem de belirli bir toplumsal kesime dahil olmalarından dolayı çifte bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Sosyal demokrasi, bireylerin belirli etnik özellikleri nedeniyle topluma katılma fırsatlarının bu şekilde sınırlandırılmasını kabul etmez. Eşit katılım olanaklarını sağlamak için var olan rutin – yani spesifik olmayan – araçlar bu içermeyi başaramıyorsa o zaman belki de spesifik ve sadece göçmenlere yönelik bir politika gerekli olabilir.

İşgücü piyasası politikası

Bu boyutun merkezi ögesi işgücü piyasasına entegre olmaktır. Göçmenlerin yetersiz dil bilgisi (ve başka yetersizlikler) nedeniyle öncelikle işgücü piyasasının alt katmanlarında yer almaları sıra dışı bir olgu değil. Bu bir “alt katmanlaşmadır” (Esser 2001). Bir toplum ancak bu pozisyonun çocuklara aktarılmadığı ve de göçmenlere fırsatların sunulduğu bir durumda, adil olarak nitelendirilebilir. Bunun gerekliliği, göçmenlerin işsizlik oranının çoğunluk toplumu ile karşılaştırıldığında görülmektedir. Bunun olmaması için birçok politika aracı düşünülebilir.

Düzenleme
ilkesi: Piyasa

İş ve eğitimden
dışlanmak

Sorun: “Alt
katmanlaşma”

Mesleki yeterlilik denkliklerinin tanınması

Yurtdışında edinilen mesleki yeterliliklerin tanınmasının, işgücü piyasasına uygun bir şekilde uyum sağlamada, özel bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Göçmenlerin işgücü piyasasından dışlanmasına neden olan durum – olası dil yetersizliklerinden bağımsız olarak - özellikle de Almanya’da bu alanda büyük sorunlar yaşandığını göstermektedir. Almanya’da yaklaşık 200.000 yüksek vasıflı göçmenin yaşadığı ancak bunların ülkelerinde aldıkları diplomalarının tanınmadığı tahmin edilmektedir. Bu durum, göçmenlerin işgücü piyasasında kendi potansiyellerini ortaya koyamamalarına, toplumun var olan işgücünü kullanamamasına ve ayrıca da düşük ücretli işler için rekabetin artmasına yol açmaktadır.

Ayrımcılık karşıtı politika

Yabancı ve farklı olarak algılanan insanlara birçok toplumsal alanda ayrımcılık yapılmaktadır. Ancak özellikle de işgücü piyasasında ve – ilaveten – mesleki eğitimden iş yaşamına geçişte göçmenler bu ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bu, sadece yapısal entegrasyonu frenlemekte aksine uzun dönemde ekonomik potansiyeli de heba etmektedir.

Ayrımcılık karşıtı politikanın yaşama geçirilebilmesi için ilgili anayasalarda eşitlik ilkesinin yanında (bu ilke neredeyse bütün AB ülkelerinin anayasalarında yer almaktadır) ayrıca ayrımcılık karşıtı ya da eşit muamele görme yasalarının olması yardımcı olacaktır.

2000/43 (Eşit Davranma İlkesinin Irka ve Etnik Kökene Dayalı Ayrım Yapılmaksızın Uygulanmasına İlişkin /CE Sayılı Direktif) ve 2000/78 sayılı AB yasası (Eşit Davranma İlkesinin Genel Çerçevesi) birçok ülkede ayrımcılık karşıtı yasaların yürürlüğe girmesine neden olmuştur. Bu Almanya’da da böyle olmuştur. Ancak Almanya’da, Büyük Britanya’da farklı olarak orada ayrımcılık mağdurlarına verilen maddi ve yasal yardımların çoktan geniş bir kapsamda elde edilmiş olması, yer almamaktadır. Büyük Britanya’da “Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu” (Commission for Equality and Human Rights) birçok yasal araca sahiptir.

Bu yönde Almanya’da atılan ilk adım Federal Aile Bakanlığı’nda ayrımcılık karşıtı bir makamın oluşturulması oldu.²⁹

29 Bakınız bölüm 7.1 Almanya.

Kamu bürokrasisinin kültürlerarasılaştırılması

Göçmenlerin entegrasyonunda kamusal bürokrasi özel bir rol oynamaktadır. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır:

- Yurttaş kendine devlette – bu çoğu zaman bürokrasi demektir – karşılık bulduğunu görmelidir.
- Sıklıkla gözden kaçırılan bir nokta ise modern toplumlarda devlet bürokrasisinin en büyük işveren olduğudur. Bundan dolayı işgücü piyasasına katılım da çok özel bir konuma sahiptir.

Ayrıca bürokrasinin de kültürlerarası yeterlilik edinmesi ve kültürel heterojen bir toplumda hareket etmeyi öğrenmesi gerekmektedir. Bürokrasinin kültürlerarası yeterliliği personelinin bu yönde eğitilmesi ile sağlanabilir. Diğer iki unsurun yaşama geçirilebilmesi ise sadece göçmenlerin kamu bürokrasisine girmesi yani orada istihdam edilmesiyle mümkün olacaktır.

Almanya’da hala kamu bürokrasisinin tek kültürlü olduğu kabul edilmelidir. Neredeyse bütün alanlarda – özellikle de üst düzeylerde – göçmen kökenli insanların oranı toplam sayılarına göre daha düşüktür.

Bunun, yurttaşın kamuyla olan özdeşleşmesine etkisi bulunmaktadır (birinci öge). Devlet eylemi ile özdeşleşme ve ona karşı duyulan güven için yurttaşların orada çalışanlar ile ortak yönlerinin olduğunu görmeleri önemlidir. Tek kültürlü, sadece çoğunluk toplumu üyelerinden oluşan bir kamu bürokrasisi azınlıklara karşı bu gerekli olan durumu sağlayamaz. Ancak burada değişiklik sadece istihdam olanaklarının mümkün olması ile sağlanabilir.

Kamu bürokrasisinde de katılımın artırılabilmesi için mesleki eğitimin ötesinde bir personel kotası gündeme gelmektedir ki bu çok tartışmalı bir politik araçtır.

Kadın kotası ile ilgili öne sürülen bir yandan destekleyici diğer yandan reddedici argümanların çoğu göçmen kotası ile ilgili tartışmalarda da yer almaktadır. “Eşit davranma ilkesi” ışığında aslında yasal düzenlemelerin yapılmaması sorun oluştursa da bir kota düzenlemesi getirilmek istenmediğinde şu araçlar katılımın yükseltilmesi için düşünülebilir:

- Kamu bürokrasisinde göçmenlere sağlanan mesleki eğitim alanındaki kotasının teşvik edilmesi. Çoğu zaman göçmenlerin kamu bürokrasisindeki düşük katılım oranları potansiyel adayların (yani gençlerin) bu alandaki iş olanaklarını bilme-

Bürokrasinin
özel önemi

Tartışmalı bir
konu: Sabit kota

Alternatif araçlar

melerinden kaynaklanmaktadır. Bu alanda yapılacak bilgilendirme kampanyaları bu olanakların tanınmasını sağlamak için basit bir yöntemdir. Bu kampanyalar iş başvurusu eğitimiyle birlikte yürütülürse o zaman şaşırtıcı bir biçimde başarılı olmaktadır. Bunun başarılı olabileceği "Berlin'in sana ihtiyacı var"³⁰ kampanyasında olduğu gibi, göçmenlerin kamuda artan mesleki eğitim oranlarında görülmektedir (Beauftragter des Senats für Integration und Migration 2007).

- İşe alma ölçütü olarak yeterlilik ve dilin önemi. Aslında göçmenlerin "sadece göçmen olmalarından" dolayı öncelikli olarak işe alınmaları bir hedef oluşturmaya da onların tecrübeleri, kültürlerarası yeterlilikleri ve çok dilli olmaları yine de işe almada olumlu ölçütler olarak tanımlanabilir. Kültürel heterojen bir toplumda yer alan bürokrasi için bu tür özelliklerin önemi gittikçe artmaktadır.

Anonimleştirilmiş iş başvuruları

Özellikle bir işe alınmada kökenin ölçüt olarak yer alması istenmiyorsa, o zaman işgücü piyasasında bu ölçütün önemsiz bir rol oynaması için çalışılmalıdır.

Göçmenlerin işgücü piyasasında daha başarısız olmalarının önemli nedenlerinden biri de işyeri için uygun personel seçimi sürecinde yatmaktadır. İnsan kaynakları sorumluları bilinçli olarak ya da farkında olmadan çoğunluk toplumundan gelen adaylara yönelmektedirler. Yeni araştırmalar (Kaas/Manger 2010; Krause/Rinne/Zimmermann 2010) hatta bunun staj başvuruları için bile geçerli olduğunu göstermiştir: Adlarının Almanca olduğu düşünülen adayların özgeçmişlerinin tıpa tıp aynı olması durumunda bile adlarının Türkçe olduğu düşünülen adaylardan iş görüşmesine davet edilme şansları % 17 oranında daha yüksektir.

Ayrıca araştırmada yer alan kesim biraz daha iyi eğitimliydi. Göçmenler çoğu kez kendilerini tanıtmaya fırsatı olabilecek iş görüşmelerine çağrılmadan bu engelle takılmaktadırlar. Bu mekanizmaları ortadan kaldırmak için gittikçe artan ölçüde iş başvurularının anonim şekilde yapılması düşünülmektedir. Bu şekilde yapılacak olan başvuruda ne isim ne de fotoğraftan kaynaklı olası bir göçmenlik durumunun anlaşılması istenmemektedir.

Elbette buradaki hedef bir pozisyona kişisel iş başvuru görüşmesi yapılmadan birinin alınması değil, aksine çoğunlukla farkında olmadan oluşan yönelimin ilk engeli olarak ortadan kaldırılmasıdır.

30 www.berlin-braucht-dich.de

Eleme süreçleri
dezavantajlara
neden olmaktadır

Farkında olunmayan
ayrımcılığı önlemek

Eğitim politikası

Eğitim alanında yürütülen bütün entegrasyon faaliyetleri sosyoekonomik entegrasyon boyutunda yer almaktadır. İşgücü piyasasında kariyer yapabilmek ve buna bağlı olan sosyal statü için eğitim büyük önem taşımaktadır.³¹

Bu bağlamda bütün insanların yani göçmenlerin de katılım olanaklarının güçlendirilmesi kapsamına giren politika araçlarına yeniden değinilmeyecektir. Bununla ilgili alt toplumsal katmanlardan gelen gençlere yönelik eğitim sisteminin daha geçirgen olması yönündeki politikalar akla gelebilir. Kuşkusuz bu tür stratejiler ortalamanın üstünde bir oranda daha çok göçmen kökenli çocuk ve gençleri olumlu yönde etkileyecektir. Çünkü onların alt toplumsal katmanlardaki oranları daha yüksektir. Bununla ilgili iki öğeye göz atılacaktır:

- Özellikle kamusal kurumlar tarafından (kreş, yuva) okul öncesi eğitimin güçlendirilmesi
- Okul türlerinin erken bir dönemde belirlenmesi nedeniyle daha üst okul türüne gidebilmenin zorlaştırılması veya bloke edilmesini engelleyen bir okul sistemi.

Ancak göçmen kökenli çocukların başarılı bir okul kariyerine sahip olmalarını engelleyen, hatta okulu bırakmalarına neden olan önemli bir unsur onların Almancayı yeterince iyi konuşamamalarıdır.

Göçmen kökenli çocuklar ortalamanın üstünde bir oranda dil sorunları ile okula başlamaktadırlar. Bunun bir nedeni evde aile içinde başka bir gündelik dilin konuşulmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin dil sorunlarından kaynaklı olarak çocuklarına okul sürecinde ve ev ödevlerinde yeterli desteği verememeleri söz konusudur. Devlet çocukların fırsat eşitliğini sağlayabilmek için bu yönde olanaklar sunmalıdır. Bu bağlamda iki politika aracı düşünülebilir:

- İlk yöntem okul öncesinde yoğunlaştırılmış dil eğitimi olabilir. Bunun için ilkönce dil seviye tespitinin yaygın ve bağlayıcı şekilde erkenden yapılması gerekmektedir. Birçok eyaletin politikası bu yöne doğru gitmektedir.
- Diğer yöntem ise ebeveynlerin çocuklarının okul yaşamına katılmalarını sağlamak olabilir. Bunun başarılı olabilmesi için, öğretmenlerin, ebeveynlerle iyi iletişim sağlayabilmelerine yardımcı olacak kültürlerarası yeterliliklerinin olması gerekmektedir. Buna bizzat ebeveynlere dil eğitimi verilmesi de eklenebilir.

*Eğitimin sosyal statü
için merkezi konumu*

*Dil eğitimi
iyileştirmek!*

31 Bakınız bölüm 7.2 Fransa.

Çoğunluk toplumunun dilinin öğretilmesi ile göç edilen topluma katılım olanaklarının artması hemen fark edilirken, bu durum anadilin geliştirilmesinde hemen göze çarpmamaktadır.

Derslerin anadilde yapılmasına ilişkin iki eleştiri sıkça dile getirilmektedir:

- Bu entegrasyona faydalı değildir. Çünkü bu dil çocukları göç edilen toplumda konuşulmayan bir dile bağlamaktadır. Aslında bununla göç edilen toplumdaki fırsatların önü kapatılmaktadır.
- İki dili aynı anda öğrenmek ve konuşmak ikisinin de yeterince öğrenilemesine yol açabilir. Bu da çocukların eğitim olanaklarını iyice kısıtlar.

Bilim insanları arasında özellikle de ikinci maddenin iki dilli bir ders için geçerli olup olmadığı konusu tartışmalıdır (Esser 2006).

Siyasal söylemde ise genellikle bu derslerin finansmanının gerekçelendirilmesi çoğunluk toplumunun dilinde yapılan teşviklerin finansmanı ile ilişkilendirilmektedir.

Bu durum tarihsel nedenlerden dolayı kolay olmaktadır. Anadilde eğitim dersleri sıklıkla “misafir işçilerin” çocuklarının ülkelerine geri döndüklerinde uyum sağlayabilmeleri yönünde gerekçelendirilmiştir.

Dil: Kimliğin parçası

Dilin sadece işlevsel bir yönü yok. Örneğin iletişim ve katılımı mümkün kılan işlevi gibi, dilin kültürel bir yönü de var ve bu yönü kimlik oluşumu için önemli. Bu dillerin devlet tarafından eğitimde yer almasının sağlanması aynı zamanda toplumda var olan dilsel çoğulculuğun da tanınması anlamına gelmektedir.

Okuma önerisi:

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.)

(2010a), „Sprache ist der Schlüssel zur Integration“, Bedingungen des Sprachlernens von Menschen mit Migrationshintergrund, WISO Diskurs, Bonn.

Kültürel argümanın yanında maddi düzeyde bir argüman geliştirmek de mümkün: Göçmenlerin iki dilli öğrenme olanaklarının olması, onların özellikle de işgücü piyasasına katılım olanaklarının artması anlamına gelebilir. Göçmenler fazladan yeterlilikler elde edebilir ve potansiyellerini sosyal statüye daha iyi yansıtabilirler.

“20, 30 yıl sonra Berlin’de göçmen hikayesi olan çocukların oranı hiçbir okulda %50’nin altında olmayacak. Artık çok dilliliği şans olarak görmemiz gerekmektedir” (Kenan Kolat, aktaran Franz Solms-Laubach 2009).

Artık Avrupa eğitim sisteminde çocukların olabildiğince erken ikinci bir yabancı dil öğrenmeleri politikası benimsenmiştir. Hiçbir siyasi aktör henüz ilköğretimde (ya da hatta kreşte) İngilizce ya da Fransızca öğretilmesine karşı çıkmayacaktır. Fransızca ya da İspanyolcanın yabancı dil olarak öğretilmesi yönündeki argümanların hepsi örneğin Türkçenin öğretilmesi için de geçerlidir. Bu bağlamda İngilizcenin yeri daha başkadır.

Bütün bunlardan dolayı okulda anadilin teşvik edilmesi hem bir katılım aracı hem de bir tanınma aracıdır.

“Diversity-Management kavramının çevirisi **“farklılıkların yönetimi’dir”**. Farklılıkların yönetimi insan kaynakları yönetiminde modern bir konsept olup işletmeler bu konsept ile çalışanlarının potansiyellerini en iyi şekilde güçlendirmeye ve onlardan yararlanmaya çalışmaktadır.³²

Bu konsept ile farklı yaşam durumları bilinçli bir biçimde tanınacak ve dikkate alınacaktır. Bu düşüncenin kökeni ABD’de 1940’lardan 1960’lara kadar süren yurttaş hakları hareketine uzanmaktadır. Farklı yaşam durumlarının belirleyici özellikleri olarak ilk düzeyde yaşlılık, cinsiyet, etnik köken, fiziksel ya da zihinsel durum, cinsel yönelim ve dinsel aidiyet belirlenmiştir. İkinci düzeyde ise gelir, mesleki kariyer, coğrafi bölge, aile durumu, ebeveynlik ve mesleki eğitim veya eğitim durumu dikkate alınabilir.

Farklılıkların yönetimi konseptini uygulayan işletmeler genel olarak bundan ekonomik fayda sağlamayı düşünmektedirler: Belirli pazarlarda yer alma, belirli hedef grupları ile müşteri ilişkilerinin iyileştirilmesi, çalışanların motivasyonlarının yükseltilmesi ve inovatif ve etkin çıktılarının alınması gibi faydalar beklenmektedir. Farklılıkların yönetimi araçları örneğin farklı alıştırma olanaklarının sunulması, veri tabanlarının oluşturulması, farklılık ağırları ya da mentorluk programları olabilir.

Farklılıkların yönetimine eleştirel yaklaşımlar, bireysel potansiyelin desteklendiği bu konsept ile yapısal dışlanma süreçlerinin ilgi dışına çıkabileceği endişesini dile getirmektedirler. Ayrıca yukarıda söz edilen yaşam durumunun bütün öğelerine eşit şekilde yaklaşıp yaklaşılmayacağı, örneğin neden toplumsal cinsiyet öğesinin belirleyici olup olmadığı, tartışılmaktadır. Bu konsept özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin klasik araçlarını bertaraf etmek için istismar edildiği durumlarda eleştirilmektedir.

“Kültürel Anaakımlaşma” (“Cultural Mainstreaming”) kavramı toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaşması (gender mainstreaming) kavramına dayanmaktadır. Anaakımlaşma, göçmenler ve çocuklarının eşit katılımını, fırsat eşitliğini bütün yaşam ve politika alanlarında hayata geçirebilme hedefi için bir araç teşkil etmektedir. Burada farklı olan nokta anaakımlaşma süreçlerinin sadece tekil konuları ya da alanları değil, kapsayıcı şekilde bütün bir örgütü veya politika alanını dikkate almasında yatmaktadır. Örneğin göçmen kuruluşlarının kültür çalışmalarının nasıl destekleneceği tek başına ele alınmıyor, aynı zamanda kamu tiyatrolarının, orkestralarının ve kütüphanelerinin göçmen kökenli insanlara nasıl çekici hale getirilebileceği ele alınıyor (Schultze 2010).

32 Daha fazla bilgi için bkz. Lange 2007.

Mahalle politikası

Entegrasyon tartışmaları bağlamında sürekli olarak yereldeki sorunlardan söz edilmektedir. Bunun arkasında yatan algı genellikle belirli mahallelerde yaşayan nüfusun kentten dışlandığı yönünde olmaktadır.

Bununla kentin yoğun olarak göçmenlerin yaşadığı belli mahallelerinde sosyal ve kentsel sorunların daha sık görüldüğü kastedilmektedir. İşsizlik, sosyal yardımlara bağımlılık, kentin kamusal alanından kopmak gibi. Böylece kentsel sorunlar büyük oranda göçmenleri hedef almakta ve onların doğrudan yaşam alanlarını olumsuz etkilemektedir.

Bu da sosyal sorunların “etnik algılanması” ve üstünün örtülmesinin klasik bir örneğidir. Yani sosyoekonomik kaynaklı toplumsal dışlanma olguları nüfusun etnik veya kültürel bileşimine dayandırılmaktadır. Bu sorunu çözebilmek için mahalle politikası olarak adlandırılan bir politika aracı bulunmaktadır.

Belediyeler düzeyinde entegrasyon politikası³³

Lale Akgün

Birçok büyük kent, belediye hizmet daireleri, entegrasyon danışma konseyleri ve çok farklı göçmen yardımlaşma kuruluşlarının canlı bir çeşitlilik gösterdiği kültürlerarası merkezlerinin dahil olduğu entegrasyon politika ağına sahiptir. Bunu temel alarak geniş tabanlı bir politik destek ile başarılı bir entegrasyon politikası için gerekli araç ve faaliyetlerin oluşturulması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Bir sosyal kentte ilerici bir entegrasyon politikası için genel olarak üç varsayım belirleyicidir:

1. Sosyal sorunları etnik sorunlar olarak değerlendirmemek, bu sorunları sosyal yaşam durumları olarak kabul etmek

Kentin belirli mahallelerindeki sorunların nedeni orada yaşayan insanların kökeni ile ilgili değil, onların içinde bulundukları sosyal durumlarıyla ilgilidir. Özellikle de bu mahallelerde ortak sosyal sınıflar ve yaşam durumları ilginin merkezine oturtulmalıdır. Bu, etnik ayrışma süreçlerini durdurmak, katılım ve kolektif siyasal eylemi mümkün kılabilmek için bir önkoşuldur.

33 İlk yayımlandığı yer: Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) 2007: „Auf Augenhöhe“ – Integration zum kommunalen Thema machen, Texte der KommunalAkademie, Band 1, Bonn, S. 41.

2. Mahalleleri insanların yaşam merkezleri olarak tanımak ve güçlendirmek

Sosyal kentte ilerici bir entegrasyon politikası, kentin dezavantajlı mahallelerine verdiği değere ve bu mahallelere yatırım yapmaya ne kadar istekli olduğuna bağlı olarak değerlendirilmelidir.

3. Bu mahalleleri benimsemenin öğelerinin bu mahallelerde bulunduğunu anlamak

Bir mahalle için toplumsal sorumluluk, insanların yaşadıkları çevreyi benimzedikleri zaman alınmaktadır. Hedef, insanların – “daha iyi” yerlerde yaşayabilme olanağı olduğunda bile - mahallelerinde yaşamaya devam etmeleri olmalıdır. Böylece mahallenin sosyal statüsü artmaya başlar.

Bu bağlamda hangi merkezi stratejiler önemlidir?

Önlem almak, yani mahalledeki toplumsal ve sosyoekonomik sorunların zamanında fark edilmesi, tanımlanması ve yaşam alanlarının da dikkate alınarak analiz edilmesi gerekmektedir.

Katılım, yani mahallede yaşayan bütün yurttaşlar mahalle ile ilgili konularda söz sahibi olmalıdır. Çözüm önerileri ortaklaşa geliştirilmelidir.

Entegrasyon, yani bütün yurttaşlar mahalleleri için sorumluluk almalıdır, birbirlerine karşı doğal davranmalılar, “ben” ve “sen”den ortak bir kimlikle “biz” ortaya çıkmalıdır.

Lale Akgün’ün bu makalesinde konunun sadece “klasik” anlamda kentsel planlama olmadığı, katılımın da önemli olduğu anlaşılmaktadır. Odak noktasında belediyelerin, mahalledeki kültürel heterojen nüfusun kendi yaşam alanlarının biçimlendirilmesine katılabilmelerini sağlayan araçlar bulunmaktadır. Bu özellikle bir federal ve eyalet programı olan “Sosyal Kent” kapsamında yapılmaktadır. Bu program klasik kentsel planlamaya katılım öğeleri de eklemektedir.

Okuma önerisi:

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2007), „Auf Augenhöhe“ – Integration zum kommunalen Thema machen, Texte der KommunalAkademie, Band 1, Bonn.

“Sosyal Kent” Programı

“Özel desteklenme ihtiyacı olan mahalleler – Sosyal Kent” başlıklı kentsel gelişim programı Ulaştırma ve Şehircilik Bakanlığı ve eyaletler tarafından 1999’da hayata geçirildi. Programın hedefi dezavantajlı mahallelerde “kötüye gidişi” engellemek ve yaşam koşullarını kapsamlı bir şekilde iyileştirmektir. Programın finansmanı federal hükümet, eyalet ve belediye tarafından sağlanmaktadır.

Programın arka planı

Dar bölgesel ayrılmalar 1990’lı yıllardan itibaren birçok kentte belirli yerleşim bölgelerinin değerlendirilmesine ya da değer kaybetmesine ve böylece de dezavantajlı mahallelerin oluşmasına yol açmaktadır. Bu mahalleler sıklıkla kent mimarisi ve çevre, altyapı, yerel ekonomi, sosyal, entegrasyon ve komşularla birlikte yaşama alanlarındaki karmaşık sorunlarla karşılaşmaktadır. Ayrıca bu mahalleler belirli bir imaj yaratmaktadır. “Sosyal Kent” programı bu sorunlara bütüncül bir yaklaşım öngören kapsamlı bir kentsel gelişim stratejisiyle yanıt vermektedir.

Eylem alanları

Çok geniş yelpazeli sorunların yanı sıra potansiyeller de bulunmaktadır. Bunları temel olarak “Sosyal Kent” programı bölgeleri belirlemekte ve sınırlandırmaktadır. Program eylem alanlarının çok çeşitli faaliyetlerinde ve projelerinde sorunların çözümlerini ve potansiyellerin de ortaya çıkarılmasını yansıtmaktadır.

Faaliyetler ve projeler 13 farklı konunun yer aldığı bir kataloğa yerleştirilebilir. Bunların planlaması ve hayata geçirilmesi işlevsel-stratejik eylem alanları (bütüncül geliştirme ve eylem konseptleri, kaynakların birleştirilmesi, mahalle yönetimi, harekete geçirme ve katılım sağlama, değerlendirme ve izleme) tarafından desteklenmektedir. (Metin çok az değiştirilmiştir: <http://www.sozialestadt.de/programm>, erişim 2 Ekim 2010).

Okuma önerisi:

*René Bormann
u. a. (2010), Das
Programm Soziale
Stadt. Kluge Städte-
bauförderung für
die Zukunft der
Städte, Friedrich-
Ebert-Stiftung (Hg.),
Arbeitskreis Stadt-
entwicklung, Bau
und Wohnen, WISO
Diskurs, Bonn.*

Örneğin “Sosyal Kent” programı gibi yakın sosyal çevreyi düzenleme politikalarının hedefi ilk aşamada sosyoekonomik durumun iyileştirilmesidir. Ancak her zaman için orada yaşayanları da dahil ederek harekete geçirmek amacı vardır – bu insanların potansiyelleri ve kaynakları programın başarılı olabilmesi için önemlidir.

Katılımcı yönelime sahip kentsel gelişim programının bir ögesi de mahalle yönetimidir. Bu bağlamda mahalle yöneticisi olarak adlandırılan bir kişi bürokrasiden, iş dünyasından ve sivil toplumdan mümkün olduğunca çok insanı bu süreçte dahil ederek, mahallede yaşayan insanların kendi mahallelerine angaje olmalarını sağlamaya çalışmaktadır.

İnsanların angaje olmasını destekleyen mahalle yönetimi gibi mahalle çalışmaları da bir kentteki sosyoekonomik göstergeleri tek başına değiştiremeyecektir.

Örneğin bir mahallede işsizliğin önemli ölçüde azalacağı beklenmemelidir. Ancak yoksulluk ya da işsizlik tehlikesiyle karşı karşıya kalan grupların ve dışarıda kalan kuruluşların kentsel iletişim ağına dahil olmalarının mümkün olduğu gözlenmektedir. En azından bu grupların dışlanmışlığı hafifletilebilir.

“Sosyal Kent” ve mahalle yönetiminin önemli hedefleri **mahalle sakinlerinin harekete geçirilmesi ve katılımıdır**. Bu bağlamda birçok mahalle yönetim bölgesinde makamlar oluşturuldu. Bunların bileşenleri her bölgede farklı olmaktadır. Bununla ilgili Berlin’den bir örnek verilecektir:

Başlangıçta “eylem fon jürileri” belirli küçük projeleri bürokratik olmayan bir şekilde maddi kaynaklarla desteklemektedir. 2000 yılından sonra daha fazla bütçeye sahip bir mahalle konseyi oluşturuldu (mahalle başına ve yıllık 500.000 euro). Bu konsey büyük oranda kura çekimiyle oluşturulmaktaydı. Bütçe üzerinde söz sahibi olmak insanların angaje olmalarını ve normal bir gönüllü temelli çalışmayı aşan bir biçimde çaba harcamalarına büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca bu kurullarda % 24 ile % 33 oranında göçmen kökenli insanlar yer alabilmektedir. Bu rakam mahallede yaşayan insanların oranına göre daha düşük olmasına karşın yine de mahalle düzeyinde toplumsal katılımın iyileşmesine işaret etmektedir (Senatsverwaltung für Stadtentwicklung 2004: 17 ff.).

“Sosyal demokrasinin kökeni işçi mahallelerindedir, kentlerdedir. Yaşam koşullarını somut biçimde iyileştirmek, eğitim fırsatları oluşturmak ve herkese kendi kaderini belirleyebilecek bir yaşam mümkün kılmak, bugün de biz sosyal demokratların kentlerimizdeki görevidir. Özgürlük, adalet ve dayanışma sosyal kentin yapı taşlarıdır” (Frank Baranowski 2007: 286).

Bunların sosyal demokrasi için anlamı:

- Bütün yurttaşların evrensel katılımları ile göçmenlere ilişkin belirli engellerin kaldırılması arasında bir denge sağlanmalıdır
- Hem göç edilen toplumun dili öğretilmeli hem de iki dilliliğin tanınması mümkün kılınmalıdır
- Ayrımcılık karşıtı politikalar ile işgücü piyasasında eşit katılım fırsatlarının yaratılması gerekmektedir
- Kamu bürokrasisinin kültürlerarasılaşması özel bir önem taşımaktadır
- Kapsamlı bir mahalle politikası mahallede doğrudan katılım sağlayabilir.

5.3 Kültürel-dinsel boyut

*“Ulusa” entegre
olmak*

Bu boyutta bir ulusa entegre olmak yurttaşlar topluluğu ile özdeşleşmek demektir. Elbette, devlet ve ulus kategorilerinin sıkı sıkıya birbirlerine bağlı olduğu argümanı ortaya atılabilir. Ancak yine de bu kategoriler analitik olarak ayırt edilebilirler (Entzinger 2000: 98). Ulus, kişilerden oluşan bir kolektifin bu kolektife ait olma duygusuyla bağlı olunan şeydir ve birlik duygusu ortak bir dil, ortak bir din, bir kültür ya da ortak bir köken miti gibi öğelerden de beslenmektedir. Bunlar belirli kültürel ifade biçimleri çerçevesinde kamusal alanda da görünür olmaktadır.

*Gerekli olan hangi
tür tanınmadır?*

Kültürel çeşitlilik koşulları altında bir demokratik hukuk devletinde artık yavaş yavaş yurttaşların belirli bir yaşam biçimine zorlanamayacağı anlaşılmaya başlanmaktadır. Buradaki istisnayı anayasa ve temel haklara bağlılığın zorunlu kılınması – yani siyasal özdeşleşme - oluşturmaktadır. Bütün bunlara karşın yine de bütün yurttaşların en azından dinsel kimliklerinin kamusal alanda tanınması konusu git-tikçe önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Bu tür bir tanımayla farklı dinsel gruplar ulus içinde meşru bir ifade biçimi olarak yer alacaklardır. Göçmenler kültürel, dinsel ve dinsel kimlikleriyle göç alan toplumun bir parçası olarak kabul edileceklerdir.

Genel olarak dinin öneminin arttığı ancak aynı zamanda dinin kamusal alandan geri çekildiği (sekülerleşme) gözlemlenmektedir (Schieder 2001: 22 ff.; Meyer 2005b).

Anlamlandırma ve dünyayı algılama sistemi olarak din belirli değerler aktarmaktadır. Bu değerler demokrasinin temel değerleri ile uyuşabilir ya da uyuşmayabilir. Ancak her şekilde bunlarla ilişkin bir modus vivendi, bir yaklaşım yolu bulunmalıdır.

Demokrasilerin kendi koşulları değil de örneğin din tarafından oluşturulan koşullar altında yaşadığını varsayacak kadar ileri gitmeye gerek yok. Ancak din tarafından aktarılan değerlerin demokratik tutumları destekleyebileceği gibi engelleyebileceği de söylenebilir.³⁴

Aktif ve pasif din özgürlüğü demokrasilerde temel hak olarak yer almakta ve hukuk devletinin görevi de bu temel hakkı güvence altına almaktır (Bielefeldt 2003).

Ancak devlet yapılarının kültürel açıdan tarafsız olmamalarından ve tarihsel gelişmelerden dolayı yerleşik bir dine sahip yurttaşların bu temel hakkı icra etmele-
rindeki avantajı haklı çıkaracak bir neden yoktur.

³⁴ Habermas dinin önemi üzerine düşüncelerinde demokratik hukuk devletinin normatif var olma koşullarını kendisinden ne kadar önce var olan kolektif kaynaklardan aldığı sorusunu sormaktadır (Habermas 2005: 106 ff.).

Özellikle de Avrupa bağlamında devletin genel olarak bir din ile “özdeşleşmemesi” yine de belirli dinlere bazı hakların verilmediği anlamına gelmemektedir. Bu haklar bu dinlere, dinsel kutlamalar örneğinde olduğu gibi dinsel düşüncelerini kolektif olarak ifade etme fırsatı vermektedir (Campenhausen/de Wall 2006: 338 ff.).

Her ülkede kamu kurumları ve dinsel aktörler arasındaki ilişki ağı uzun bir sürece dayanarak geliştiğinden dolayı, ilkönce yeni dinler bunun dışında kalmaktadırlar.

Devlet uygun yapıları tanınan dinlere göre geliştirdi ve onların çıkarlarına öncelik tanıdı. Bundan dolayı da aslında tarafsız olan kamu kurumları³⁵ din tarafından büyük ölçüde etkilenmiş ve bu kurumlar farklı dinlere mensup yurttaşlara karşı tarafsız davranmamaktadır.

Batı Avrupa’daki göçmenlerin dinsel dağılımına bakıldığında Müslümanların mevcut devlet-din ilişkilerine entegre edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır (Shadid/Koningsveld 2002; Göle 2004; Modood/Kastoryano 2006; Parekh 2006). Devletten eşit muamele görme ilkesine dayanarak dinlere karşı yaklaşımda üç talep yöneltilebilir:

- Yeni yurttaşlar da dinsel kimlikleriyle yerleşik dinsel topluluklara ait yurttaşlar gibi tanınmalı ve eşit muamele görmelidir.³⁶ Hem dinin icra edilmesi hem de dinsel ifade biçimlerinin eşit muamele görmesi – örneğin gönüllü olarak takınılan başörtüsünün kabul edilmesi gibi (Henkes/ Kneip 2009) - güvence altına alınmalıdır.
- Belirli bir devlet din ilişkisi mevcut ise eşitlik ilkesinden dolayı yeni dinler de onlarla eşit olmalıdır. Elbette bu dinler temel haklar çerçevesinde yer aldıkları sürece bu geçerlidir (Rawls 1998: 266 ff.).
- Kapsamlı bir yaşam biçimi sunan veya destekleyen dinler ilgili gruplar içinde kapanma eğilimini tetikleyebilirler. Devlet bu durumları en azından kendi politikalarıyla desteklemek yerine, politikasını yeni dinleri demokratik şekilde yapılanmış bir kamusal alana entegre etmeye yönelik belirlemelidir.

Dinsel kimliğin eşit şekilde tanınması yönündeki talepler, dinlerin tahmin edilen bir yakınlıktan dolayı ya da tarihsel bir aşinalıktan dolayı eşit olmayan bir şekilde muamele görmesini reddetmektedir. Ancak bu dinlerin anayasa temelinde ve de temel hakları tanıma temelinde hareket ettikleri sürece bu geçerlidir.

“Yeni” dinlere eşit yaklaşmak gerekir

35 Bunun için iyi bir örnek devlet tarafından belirlenen resmi bayramlardır. Bu bayramlar çoğunlukla yerleşik dinlere göre düzenlenmektedir.

36 Bu bağlamda – aslında her kültürel pratik – temel hakları kabul eden bir yaklaşıma sahip olunmalıdır.

Yabancı dinlere – bu Almanya örneğinde ilk önce İslam dini olmaktadır - ilişkin spesifik bir entegrasyon politikasının uygulanması bağlamında aşılması gereken dört önemli engel bulunmaktadır. Bunlara belirli politika araçları bağlıdır:

1. Ulusal düzeyde kamusal alanı (ve kamu kurumlarını) ilgilendiren bireysel dinsel simgelere ilişkin bir modus vivendi bulunması gerekmektedir.
2. Okullardaki tarihsel gelişmiş din dersi pratiği uygun bir biçimde İslam dinine de uyarlanmalıdır ki bu dinin yerleşik dinlerle eşit muamele görmesi mümkün olsun.
3. Din dersinin organizasyon ve kurumsal açıdan mümkün olabilmesi için devlet okullarına bir muhatap gereklidir. Bu muhatabın İslam içindeki yapılardan gelmesi dikkate alınmak zorundadır.
4. Yerel düzeyde cami inşasında olası çatışmaların bu bağlamda çözülmesi gerekmektedir. Özellikle de mahalle sakinlerinin bunu kabul etmemesi ve şeffaf olmayan finansal yapılar sorun oluşturmaktadır.

Birinci madde hakkında (dinsel simgelere yaklaşım): Almanya’da yapılan başörtüsü tartışmaları örnek bir biçimde, bir toplumun kamusal alanda (ve özellikle de kamu bürokrasisinde çalışan personele) yapılan kültürel ve dinsel kaynaklı eylemlere nasıl yaklaşılacağı üzerinde uzlaşa sağlanmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu tartışmanın somut nedenini, bir öğretmenin derste başörtüsü takmasının serbest olup olmadığı, taktığında ise okulun bir devlet kurumu olarak tarafsızlığının zarar görüp görmediği sorusu oluşturmaktaydı.

Bu tartışmada sosyal demokrasinin yön verici düşünceleri eşit katılım ve tanınma olmalıdır. Ancak hiçbir şekilde kabul edilemez olan şey çoğunluk ve azınlık simgelerinin eşit olmayan bir muamele görmesidir. Ancak bunun bir önkoşulu azınlık simgeleri tarafından üçüncü kişilerin temel haklarının olumsuz etkilenmemesidir. Bu, ilgili eyalet yasalarına ilişkin verilen mahkeme kararlarında da görülmektedir (bu konuyla ilgili genel bilgiler: Henkes/Kneip 2009).

Okuma önerisi:

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2010b), Religionspluralismus und Toleranz, Policy-Paper Nr. 38 der Abteilung Politische Akademie, Referat Berliner Akademiegespräche/Interkultureller Dialog, Berlin.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2009), Migration – Religion – Integration, Policy-Paper Nr. 30 der Abteilung Politische Akademie, Referat Berliner Akademiegespräche/Interkultureller Dialog, Berlin

Federal Anayasa Mahkemesi’nin 2003’te verdiği “başörtüsü kararından” (BVerfGE 108, 282) sonra eyaletler farklı şekilde yol aldılar:

- Bazı eyaletler bir yasal düzenleme yapmayarak dinsel simgelerin tanınmasına devam etti ve başörtülü bir öğretmenin çalıştırılması konusunu disiplin yasası kapsamında ele aldı.
- Bazı eyaletler bütün (açıkça anlaşılan) dinsel simgeleri eğitim kadrolarına yasakladı.
- Bazıları ise eğitim kadrosunda dinsel simgeleri yasakladı, ancak yasalarını Hristiyan ve Batı değerleri ve geleneklerinin sergilenmesine izin verecek şekilde düzenledi. Bu düzenlemeyle başörtüsü yasaklanacak ama Hristiyan simgelere izin verilecekti.

En son sözü edilen düzenlemeye karşı bazı davalar açıldı. İlk mahkeme kararlarında mahkemeler ilgili yasaları anayasaya uygun olarak değerlendirdi, derste ve müfredatta Hristiyan değerleri ve geleneklerinin işlenmesinin mümkün olduğuna karar verdi. Ancak mahkemelere göre, bir öğretmenin belirli bir simgeyi taşıyarak inancını beyan etmesi dinlere karşı eşit muamele gösterilmesi ilkesini çiğnemektedir. Burada eyalet yasa koyucularının niyetlerinin ne olduğu önemli değildir.

“Çatışmalara neden olan kumaş” (Berghahn/Rostock 2009)

Müslüman kadınların taktığı **başörtüsü** başka hiçbir kıyafet unsurunun yaratmadığı tartışmalara neden olmamıştır. Başörtüsüyle ilişkilendirilen farklı anlamlar sorun oluşturmaktadır: Bu konuda iki ideal bakış açısı bulunmaktadır:

Bir bakış açısına göre başörtüsünün dinsel bir simge olduğu düşünülmektedir. Kadınlar başörtüsü takarak kişisel dinsel inançlarını ifade etmektedirler. Konrad-Adenauer-Stiftung tarafından yapılan (ancak geneli yansıtmayan) bir araştırmada başörtüsü takan kadınların % 97’si bunun bir dinsel zorunluluk olduğunu ve bunu da gönüllü taktıklarını belirtmişlerdir (Jessen/Wilamowitz-Moellendorf 2006). Bu durumda başörtüsü inanç özgürlüğü kapsamına girmektedir.

Bir başka bakış açısı ise başörtüsünün mücadeleci bir İslam’ın [siyasal İslam] simgesi olduğunu düşünmektedir. Başörtüsüyle İslam dininin üstünlüğü ve kadının değersiz olduğu sembolize edilmektedir. Başörtüsü takmaya çoğu zaman zor ve boyun eğme eşlik etmektedir. Bu şekilde anlaşılan siyasal bir simge inanç özgürlüğü kapsamına girmemektedir.

Sizin düşünceniz nedir? Bakış açılarından birini benimsemek belki de başörtüsünün farklı kişiler tarafından farklı nedenlerle takılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Federal Anayasa Mahkemesi bile bu konuya ilişkin yorum yapmadı. Bu durumda filozof Otfried Höffe’nin düşünceleri dikkate alınabilir: “İstismar tehlikesi ‘sadece’ istismara karşı önlem alınmasını gerektirir, onun haklı olarak kullanılmasının yasaklanmasını değil” (Höffe 1999: 389).

2) İslam din dersi

İkinci madde hakkında (İslam din dersi): Birçok politik aktör İslam din dersi verilmesi yönündeki hedefi desteklemektedir. Ancak Fransa ve Türkiye gibi laiklik ilkesine göre düzenlenmiş ülkelerin örnek alınması yönünde öneriler de yapılmaktadır. Bu ise din ve devletin ayrılması ve okulda din dersinin kaldırılması anlamına gelecektir. Bununla birlikte Anayasa’nın 7. Maddesi, 3. fıkrasında dinsel toplulukların inançlarına göre din dersinin verilmesi Berlin, Bremen ve Brandenburg eyaletleri dışında diğer eyaletlerde garanti altına alınmıştır.

Bu anayasa maddesinin yakın zamanda değişmeyeceği varsayılarak laiklik çerçevesinde önerilerde bulunmak tartışmaya katkı sağlamayacaktır.

Entegrasyon kapsamında ise okullarda İslam din derslerinin verilmesi olumlu olacaktır. Ebeveynlerin, çocuklarının dinsel eğitim almaları arzusu dikkate alınmış olur ve onlar da çocuklarını başka yerlere din eğitimine göndermezler. Ancak bu eğitimin yurtdışından gelen öğretmenlerle yapılmasının Almanya'ya entegre olma sürecine olumlu bir katkı sağlayacağı konusu sorgulanabilir.

İslam din dersi vermenin önünde iki sorun bulunmaktadır:

- İslam dini kapsamında ders içeriklerinin belirlenmesine nihai karar verecek bir örgütsel veya yapısal otorite bulunmamaktadır.
- Teoloji fakültelerinde Hristiyan kiliseleri için ilgili öğretmenler yetiştirilirken, İslam dinine yönelik eğitim olanakları bulunmamaktadır.³⁷

İslam farklı mezheplere ayrıldığından dolayı ortak bir müfredatın oluşturulmasının mümkün olmadığı ve bu durumun diğer mezhepleri dışlayarak sadece Sünni içerikli bir ders yapılmasına yol açacağı argümanı öne sürülmektedir.

Bu argüman pek inandırıcı değil. Hristiyanlık için de aynı durum söz konusu ve elbette dersler ilgili mezhebe göre (örneğin Katolik ya da Protestan) yapılmaktadır. Neden bunun İslam için geçerli olmayacağı anlaşılmamaktadır.

Yukarıda söz edilen iki sorun günümüze kadar bir istisna dışında (Berlin) İslam din dersinin yapılmamasına yol açmaktadır. Ancak bazı eyaletlerde (özellikle Bavarya ve Kuzey Ren Vestfalya) yerel dernek ve cemaatlerle işbirliği yapılarak pilot projeler uygulanmaktadır. Bu projelerin neredeyse hepsinde dini tanıtma yöntemi izlenmektedir. Bu normal din dersinden içerik bakımından farklı bir şeydir.³⁸

Üçüncü madde hakkında (devlet için bir muhatap): İslam din dersinin müfredata alınmasında yaşanan zorluklardan birisi de devlete – bütün düzeylerde – bir muhatap bulmakta yaşanan sorunlardır. Uzun süredir yerleşik dinsel topluluklar ve devlet makamları arasında iletişim yapıları bulunmaktadır. Bu sayede dinsel toplulukların devlete karşı taleplerini iletmeleri ve devletin de sorumlu olan bir muhatabının olması kurumsal düzeyde mümkün olmaktadır.

37 2010 yılının sonunda en azından bu eğitim olanaklarının sağlanacağı ilk üniversiteler belirlenmiştir.

38 Din dersi içeriği değer yargıları içermez, sadece bir ya da birçok din üzerine bilgi aktarır. İnanç temelli din dersinde ise, dinlerin kendi anlayışlarına dayanan kendi inançlarını aktarmaları söz konusudur.

Müslümanların mevcut örgütleri çatı örgütleridir. Bu çatı örgütleri çoğu kez üst düzeylerde alınan kararları üyeleri olan cami derneklerine karşı hayata geçirememektedirler.³⁹

4) Cami inşası

Dördüncü madde hakkında (cami inşası): Müslümanların göç etmesinden beri Almanya’da camiler bulunmaktadır. Ancak bunlar arka bahçelerde saklanmış bir biçimde yer aldıkları ve cami olarak tanınmadıkları sürece çok tartışma konusu olmamışlardır.

Müslümanların, Almanya’daki toplumsal bağlarının gittikçe sağlamlaşması ve sosyal ve ekonomik yükselmeleri bu durumu değiştirmektedir. Cami dernekleri daha fazla kendilerini temsil edebilecek camiler yapmayı ve artık Alman toplumunda bunların yerlerinin de görünür kılınmasını istemektedirler. Bu durumda çoğunluk toplumunun kendi öz imajları harekete geçmekte, neredeyse bütün cami inşası vakalarında bu yerel uyuşmazlıklara yol açmaktadır. Cami inşası konusu çok hassas ve simgesel bir tanınma çatışmasıdır.

Cami inşası ile ilgili mahallede sürekli uyuşmazlıklar ve siyasal tartışmalar çıkmaktadır. Bazen yeni camilerin inşa edilmesiyle paralel toplumların ortaya çıkmasının teşvik edileceği hatta İslamcı gruplara alan açılacağı endişesi dile getirilmektedir. Anayasa hukuku açısından bakıldığında ise durum camilerin yapılması lehindedir ve çok nettir.

Siyaset bilimci Claus Leggewie cami inşasında yaşanan birçok uyuşmazlığı incelemiştir (Beinhauer-Köhler/Leggewie 2009: 117 ff.). Bu uyuşmazlıklarda barıştırıcı etkisi olabilecek bütün unsurları tek tek ele almak mümkün olmasa da yine de şu maddeler öne çıkmaktadır:

*Uzlaşma:
Uyuşmazlığı
“bölebilmek”*

“Bölünemez bir uyuşmazlığı” – yani yapılsın mı yapılmasın mı – “bölünebilir bir uyuşmazlığa” dönüştürme hedefi gözetilmelidir. Bununla uyuşmazlığa dair ses yüksekliğinin, inşaat alanının büyüklüğünün, yüksekliğinin ya da gösterişliliğinin daha az ya da daha çok olması yönünde uzlaş sağlanabileceği kastedilmektedir. Sonuç “ya hep ya hiç” olmamalıdır (a.g.e. 123). Bu bağlamda mimari özel bir öneme sahip olmaktadır.

³⁹ Mevcut Müslüman çatı kuruluşları devlet tarafından muhatap alınabilecek tek organize kuruluşlardır, ancak bu kuruluşlara da eleştirel bakılmaktadır. Bir tarafta onların çok gelenekçi bir İslam anlayışına sahip oldukları ve Müslümanların çok azının onlar tarafından temsil edildiği söylenmektedir. Diğer taraftan bu örgütlerden birisi olan DİTİB (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği) Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bir kuruluşudur ve ona finansal ve idari açıdan bağlıdır.

Bütün aktörler sorumluluk altındadır. Gerekli olan uzun ve kamusal bir diyalogdur. Leggewie aktörleri ve onların bu uyuşmazlıkta aldıkları konumu şu şekilde sıralamaktadır:

- A) Cami dernekleri: Genellikle yerel derneklerin arkasında büyük Müslüman çatı örgütlerinden biri bulunmaktadır.
- B) Diğer dinsel topluluklar: Bunlarla genellikle iki Hristiyan kilisesi kastedilmektedir. Bu kiliselerin temsilcileri genellikle cami inşasını desteklemektedir ve olası uyuşmazlıklarda da arabuluculuk görevi üstlenmektedirler.
- C) Belediye bürokrasisi: Bunlar karar verme ve hizmet sunma makamları olarak genellikle büyük manevra alanlarına sahiptirler. Bir uyuşmazlık siyasal bir boyut kazandığında belirli siyasal kararlara bağlılık da ortaya çıkmaktadır.
- D) Partiler ve seçilmiş temsilciler: Özellikle de siyasal önderler bir uyuşmazlığın gidişatı için çok önemli rol oynamaktadırlar.
- E) Uyuşmazlığın gidişatı bu konunun yerel medyada ele alınış şekline de bağlı olmaktadır.

Bu durumda farklı aktör konumları ortaya çıkmaktadır: “Cami inşası kapsamındaki uyuşmazlıklar en kolay biçimde cami dernekleri, Hristiyan kiliseler, belediye bürokrasisi ve partilerin birlikte çalışmasıyla yani ortak hareket etmesiyle çözülmektedir. Ancak bu durum ‘aşağıda’ kapalı ve kibirli elitler tarafından verilen bir karar olarak algılanmaya yol açmamalıdır” (a.g.e. 179). Cami derneklerinin, Hristiyan kiliselerinin, belediye bürokrasisinin, partilerin ve ayrıca medyanın birlikte çalışması kapalı bir grup olarak algılanırsa, bu genellikle uyuşmazlıkların daha sertleşmesine neden olmaktadır.

Yukarıda söz edilen kitapta Beinhauer-Köhler ve Leggewie cami inşası sürecine ilişkin detaylı eylem önerileri de vermektedirler (Beinhauer-Köhler/Leggewie 2009: 202 ff.).

“Güvenilir, özgüvene sahip ve aynı zamanda kendi üzerine düşünen bir ulus duygusu güçlü bireylerde oluşur. Bundan dolayı bizim temel uzlaşımıza katkı sağlayan herkesin kendisini Almanya’da evde hissetmesini istiyoruz. Bunu onların dinsel aidiyetleri ve ibadet yerlerini de dikkate alarak, hatta bunu bir kilise kulesi yerine bir minare olduğunda dahi istiyoruz. Bunu dindar olanlar, farklı dinlere inancı kullanarak yabancıları dışlamak istemeyenler, çok iyi anlar”
(Gesine Schwan 2010: 125-126).

Bunların sosyal demokrasi için anlamı:

- Bu boyutta politika aracının odak noktasını anayasada belirtilen aktif ve pasif din özgürlüğünün yer aldığı manevra alanı oluşturmaktadır.
- Dinsel uygulamalar anayasal temelde bulundukları sürece eşit muamele görmelidirler.
- Devlet kurumlarının tarafsız olmalarına karşın yine de dinsel topluluklar ve devlet makamları arasında kurumsallaşmış işbirliği biçimleri ve diyalog olmalıdır.

6. GÖÇ

Günther Schultze

Bu bölümde

- İnsani krizin neden olduğu göç ve ekonomik göç arasındaki fark ele alınacak
- Yüksek nitelikli göçün ekonomik açıdan zorunlu olduğu kanıtlanacak
- Son olarak da bir 'puanlama sistemi' ile ekonomik temelli göçün nasıl yapılabileceği gösterilecektir.

Entegrasyon üzerine konuşulduğunda onu önceleyen bir konu doğrudan ilgi alanına girmektedir: Göç.

Göç bağlamında mülteci ve göçmenlerin farklı kategoriler olduklarının vurgulanması çok önemlidir. Mültecilerin göç etmesi gönüllü olmayan, zora dayanan bir hareketlilik biçimidir. Bunun nedeni toplumsal süreçler (örneğin savaşlar, iç savaşlar, politik nedenlerden dolayı zulme uğramak vd.), ekolojik faktörler (örneğin doğa afetleri, iklim değişikliği) ya da ikisinin karışımı (örneğin kıtlık) olabilir. Buna karşın göç gönüllü bir hareketlilik biçimidir ve genel olarak kendi ekonomik durumunun iyileştirilmesi için yapılır.

Mülteci koruması

İkinci Dünya Savaşı tarafından tetiklenen zorunlu göç hareketleri mülteciler için uluslararası düzeyde yasal koruma güvencesinin hayata geçirilmesi yönündeki çalışmaları hızlandırdı. Bunun sonucu olarak 1951 yılında toplanan Birleşmiş Milletler konferansında "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme" (Cenevre Konvansiyonu) kararlaştırıldı ve 1967'de bu sözleşme bir protokol ile genişletildi. 144 ülke ile birlikte Almanya'nın da dahil olduğu bu sözleşme önemli bir koruma aracıdır.

Cenevre Konvansiyonu "mülteciyi" ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle oraya dönemeyen kişi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca sözleşme mültecilerin gittikleri ülkedeki bir takım temel haklarını da belirlemektedir.

Fark: Mülteci ve göçmen

Okuma önerisi:

Günther Schultze u. a. (2009), *Einwanderungsgesellschaft Deutschland, Wege zu einer sozialen und gerechten Zukunft*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), *Gesprächskreis Migration und Integration*, WISO Diskurs, Bonn.

Mültecileri koruyacak düzenlemeler gittikçe artan bir şekilde Avrupa düzeyinde yapılmaktadır: Kapsam alanı, usul konuları ve maddi içerikler Avrupa Birliği yasalarında düzenlenmektedir. Bu yasalar da ulusal yasaları bağlamaktadır.

İnsancıl bir mülteci politikası mülteci statüsünü belirleme kriterlerinin sağladığı manevra alanını kullanmalı, ilticacıların insancıl bir şekilde konaklamalarını sağlamalı ve uzun zamandır ülkede yaşayan mültecilere karşı statülerinin iyileştirilmesi yönünde daha cömertçe davranmalıdır. Yasal bir ikamet statüsüne sahip olmayanlara (yani illegal olanlar) asgari düzeyde sosyal hizmet (örneğin sağlık hizmeti) sunulmalıdır. Ayrıca kalkınmayı destekleme ve göç politikaları birbiriyle daha koordineli şekilde yapılmalıdır ki zorunlu göçün ve göç hareketlerinin nedenleriyle daha iyi mücadele edilebilsin.

Mültecilere, maruz kaldıkları zulme karşı koruma sağlamak insani bir sorumluluktur. Ekonomik nedenlerden dolayı göçe izin vermek ve göçü düzenlemek bir devletin ve toplumun kendi çıkarları ile ilgilidir ve özel düzenleme biçimleri gerektirir. Ekonomik nedenli göçün nasıl düzenlenebileceği konusu bu bölümün merkezinde yer almaktadır.

Almanya'nın iltica mevzuatı

Siyasi zulme maruz kalanlar ile ilgili Almanya'daki iltica mevzuatı anayasanın 16a maddesinde güvence altına alınmıştır. Bunun nedeni Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nın korkunç sonuçlarının sorumluluğundan kaynaklanmaktadır. Bu güvencenin özelliği diğer ülkelerinkinden farklı olarak bireysel başvuru hakkının olmasıdır. Ancak bu güvence 1993 yılında yapılan iltica uzlaşması kapsamında büyük ölçüde törpüldü.

"Entegrasyon ve göç politikalarının düzenlenmesi bizim toplumumuzun sosyal ve ekonomik çıkarlarına göre belirlenmelidir. Bundan dolayı da özellikle iki konuyu ayırt etmek önemlidir: Göç ve iltica hakkı. Göç düzenlemesi çıkara bağlı iken, iltica hakkı çıkara bağlı değildir. Almanya'da her kimse dünyanın bütün sorunlarının çözülemeyeceğini söylerse, o kişi haklıdır ancak ben de şunu eklemek isterim: Almanya, özgürlüklerinin ellerinden alınmasından, can güvenliğinin olmamasından korkan insanlar için iyi ve güvenli bir adres olmalıdır ve olmaya devam etmelidir" (Johannes Rau 2000).

Göçün düzenlenmesi

Göçün düzenlenmesi ve biçimlendirilmesi Almanya'nın üstesinden gelmesi gereken en zor ve önemli toplumsal sorunlardan birisidir. Önceki dönemlerde de göç süreci düzenlenmiştir; ancak 1970'lerden sonra genellikle ülkeye gelen göçü sınırlandırma hedefi gözetilmiştir.

2005 yılında yürürlüğe giren göç yasası ve o günden itibaren yapılan küçük reformlar göçmenlere belirli düzeyde esneklik sağladı. Ancak orta ve uzun vadeli hedefleri gözeten bir göç politikası hala bulunmamaktadır. Gerekli olan kapsamlı bir konsepttir. Bu konsept ilk önce ekonomik ve demografik göç ihtiyacını gerçekçi bir şekilde değerlendirmelidir. Ardından da yüksek nitelikli, uzman ve diğer işgücü göçü ile ilgili etkin, birbiriyle koordine edilmiş ve parlamento tarafından kontrol edilen bir düzenlemeyi öngörmelidir.

Aynı zamanda bu şekilde düzenlenen bir politika göçün olası olumsuz etkilerini engellemelidir. Bu politika ilkin yerleşik halkı ve göçmenleri işgücü piyasasında ayrımcılıktan ve toplumsal marjinalleşmekten korumalıdır. Sonra bu politika yerleşiklerin ve göçmenlerin, örneğin ücret dampingi yapılarak, karşı karşıya gelmelerini engelleyen kurallar geliştirmelidir. Bu gereksinimlerle birlikte Almanya'nın geleceği için çok önemli ve karmaşık bir siyasal alan ortaya çıkmaktadır (Angenendt 2008).

Almanya'da göç son on yıllarda çok farklı araçlarla düzenlenmiştir. Bunu birkaç örnek ortaya koyacaktır: Göç düzenlemesinin ilk araçları örneğin 1950'li ve 1960'lı yıllarda Güney Avrupa ülkeleri ile yapılan işgücü anlaşmalarıdır. Bu anlaşmaların sonucu olarak misafir işçi olarak adlandırılan insanlar Almanya'ya geldi.

Bir sonraki aşama 1973'te "işgücü anlaşmalarının durdurulması" olmuştur. Aslında bu uygulama günümüze kadar da geçerlidir. Ayrıca göç sürecine aile ve eşlerin birleşmesi uygulaması, iltica mevzuatının 1993'te sertleştirilmesi (bu iltica uzlaşısı olarak adlandırılan bağlamda yapılmıştır) ve etnik Almanların (Spätaussiedler) ülkeye gelmesi gibi çok farklı düzenlemeler etki etmiştir.

1980'li yıllarda misafir işçilerin ülkelerine geri dönmeleri için teşvik ödemeleri yapılmış ve onların emeklilik sandığına yatırdıkları primleri geri almaları sağlanmıştır. Yine de bu program pek başarılı olamamıştır.

*Gerekli olan şey:
Kapsamlı bir konsept*

*1950'li ve 60'lı yıllar:
İşgücü anlaşmaları*

*1973 "İşgücü
anlaşmalarının
durdurulması"*

*1980'li yıllar: Geri
dönüş teşvikleri*

2004: Avrupa
Birliği'nin
genişlemesi

Avrupa Birliği'nin farklı genişleme dönemlerinde de göç hareketlerini düzenlemeye çalışılmıştır. Bu düzenleme işçilerin serbest dolaşımı için geçiş dönemlerinin belirlenmesi şeklinde yapılmıştır. Bu bağlamda en son örnek 2004 yılında AB üyesi olan sekiz Orta ve Doğu Avrupa ülkesidir. Bu ülkeler 1 Mayıs 2011 yılından itibaren tam serbest dolaşım hakkını elde edecektir. 2007'de üye olan Bulgaristan ve Romanya için hala kısıtlamalar söz konusudur (Baas/Brücker 2010). Geçiçi işler için (örneğin mevsimlik ve sözleşmeli işler) bazı ülkelerle ikili anlaşmalar yapılmıştır.

1990'lı yıllar ve
2000:Yahudi göç-
menler ve yeşil kart

Yahudi göçmenlerin eski Sovyetler Birliği'nden 1990'dan beri Almanya'ya göç etmeleri ile ilgili düzenlemeler kamuoyunun pek dikkatini çekmemiştir. Son olarak da yeşil kart olarak adlandırılan bir düzenleme ile 2000'den sonra bilişim uzmanlarının Almanya'ya gelmeleri mümkün kılınmıştır (BAMF 2010).

şimdiye kadar yapılan farklı politika yaklaşımları ve faaliyetlerinin sıralaması sistematik ve kapsayıcı bir göç düzenlemesinden söz edilemeyeceğini göstermiştir. Uzun zaman toplumsal gerçeğiğe karşın sürekli vurgulanan "biz bir göç ülkesi değiliz" ifadesi bir taraftan sürdürülebilir bir entegrasyon politikasını engellemiş, diğer taraftan ise bu ifade göç sürecinin uygun bir şekilde düzenlenme tartışmalarını zorlaştırmıştır.

Henüz birkaç yıldır Avrupa Birliği ülkelerinin – özellikle de Almanya'nın - azalan ve yaşlanan nüfusu bu ülkelerin, mevcut refah seviyelerini korumak ve dinamik bir ekonomik gelişme elde etmek istiyorlarsa, ileride üçüncü ülkelerden göç alma ihtiyacı olacağı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Örneğin SPD parlamento grubu bir raporda "göç ülkesi" ifadesini kullanarak şunları yazmaktadır (2009): "Biz sosyal demokratlar modern bir göç politikasının iki büyük sorunu çözmesi gerektiğini düşünüyoruz. Göç sürecini kendi çıkarlarımız doğrultusunda düzenleyip biçimlendirmeliyiz. Ancak bunu yaparken uluslararası mülteciler koruması çerçevesinden kaynaklanan sorumluluklarımızdan imtiyaz vermemeliyiz. Ayrıca göçmenlerin entegrasyonunun siyasi ve toplumun sürekli olarak önemli bir görevi olduğunu benimsemeliyiz" (SPD-Bundestagsfraktion 2009, Angelica Schwall-Düren'in önsözü).

Okuma önerisi:

Petra Bendel (2010),
Integrationspolitik
der Europäischen
Union, Friedrich-
Ebert-Stiftung (Hg.),
Gesprächskreis
Migration und Integ-
ration, WISO
Diskurs, Bonn

Almanya'da göç hareketi

Almanya'da yaşanan göçün gerçek durumu nedir?

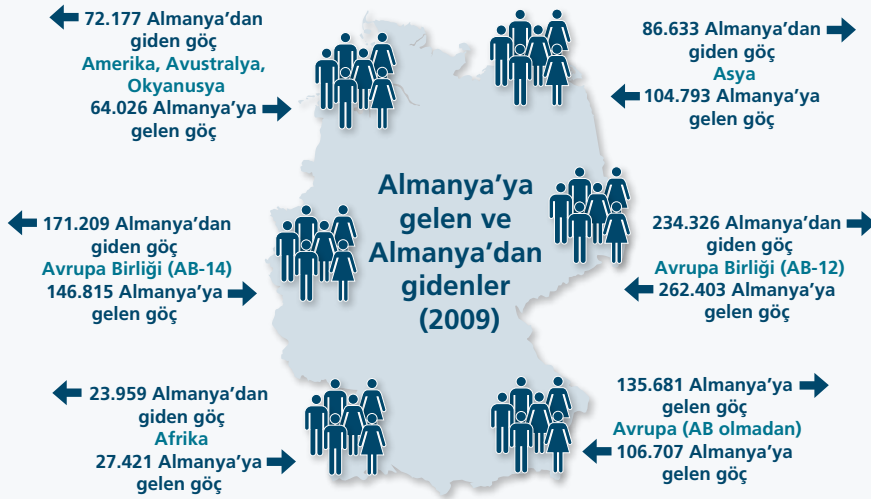
Göç dengesi ülkeye gelenlerle ülkeden gidenler arasındaki farkı ifade eder. Bu denge 2009'da eksi 13.000 olmuştu. Bu Almanya'da yaşayan insanların sayısının gelenlerin gidenlerden çıkarıldığında 13.000 kişi azaldığı anlamına gelmektedir.

Avrupa ve dünyanın başka bölgelerindeki genel gelişmelere karşın son yıllarda Almanya'ya yönelen göç azalmaktadır.

2001'den 2006'ya kadar göç dengesi (pozitif) 273.000'den

23.000'ne düşmüş, 2007'de az bir yükselişle 44.000 olmuştur. 2008'de ise, hatta 56.000 kişiyle eksi bir denge meydana gelmiştir.⁴⁰ 2009 yılında Almanya'dan net olarak 13.000 kişi yurtdışına gitmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak süresiz ikameti amaçlayan göç biçimlerinde azalma olmaktadır: 2009'da sadece 3.360 etnik Alman, 1.088 Yahudi göçmen ve 42.756 aile üyesi Almanya'ya gelmiştir. Gelen göçmenlerin içindeki en büyük grup altı ay çalışma iznine sahip olan mevsimlik işçilerdir. Bu grup 2009'da 294.828 kişiden oluşmaktaydı (BAMF 2011: 41).

Almanya'ya göç azalmaktadır

AB 14 = 1 Mayıs 2004'e kadar Almanya dışında AB üyeleri: Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, Büyük Britanya, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz, İsveç, İspanya
AB 12 = 1 Mayıs 2004'ten sonra üye olanlar: Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Kıbrıs, Bulgaristan, Romanya

Şekil 16: Almanya'ya gelen ve Almanya'dan gidenler (2009)

40 Bu bağlamda bütün ülkede bu yıl yürürlüğe giren bireysel vergi numarası birçok kayıtnı temizlenmesine yol açmıştır.

Almanya'ya göç eden insanlar çok fazla ülkeden gelmektedirler. Bu göçün muhtemelen devam edecek. Bizim de nüfusun etnik ve kültürel bakımdan daha fazla heterojen olmasına hazır olmamız gerekmektedir.

Ayrıca göç biçimleri de çeşitlenmektedir. Bir süreliğine göç etmek, mekik göç, süresiz göç, belirli bir süre için ama sürekli tekrarlanan göç, yasal ve yasal olmayan göç vb. gibi farklı biçimler bulunmaktadır. Göç, göç eden biri için her zaman sürekli göç ettiği ülkede kalacağı anlamına gelmemektedir. Hatta bu durum git-tikçe daha da artmaktadır. Önceki dönemlere göre göç planları zamanla daha sık değişmektedir. Süreli göç ve çalışma biçimleri de muhtemelen artmaya devam edecektir.

2005 göç yasası ve yeni gelişmeler

2005 yılında yürürlüğe giren ve uğrunda çok çaba harcanan göç yasası Alman göç ve entegrasyon tarihinde önemli bir reform adımı oluşturmaktadır. Bu yasa birçok göçmene daha sağlam bir statü getirdi, bürokratik süreci kolaylaştırdı ve entegrasyonu destekleme politikasını yeniden organize etti. Bu yasa ile ilgili çok uzun süren ve zaman zaman çok sert yapılan tartışma ayrıca göçe farklı bir yaklaşım olanağını da beraberinde getirdi. Bunlara karşın yine de bu reform özellikle de göçün kontrollü bir biçimde yönlendirilmesi açısından yarım kaldı.

Göç yasası nitelikli göçmenlerin, yüksek niteliklilerin ve girişimcilerin göç etmesini kolaylaştırdı, ancak bu kolaylaştırmalar daha fazla göçmen çekmek için yeterli değildi. Yasada bulunan (yüksek) nitelikli göçmenler ve girişimcilerle ilgili düzenlemeler çok da başarılı olmadı.

Ülkeye gelen göçmen sayısı düşük bir düzeyde kaldı. Bu durumu 2007'de yasada yapılan revizyon değiştirmede. Bu revizyon bağlamında birkaç AB yasası ulusal mevzuata aktarıldı: İkamet ve vatandaşlık mevzuatında değişiklikler yapıldı, aile birleşimi kısıtlandı ve entegrasyon politikasının bazı yönleri yeniden yapılandırıldı. Ancak göç olanakları bu bağlamda genişletilmedi.

CDU-SPD koalisyon hükümeti 2007'de Meseberg'de yapılan bir toplantıda işgücü piyasasında yerleşik halkın bütün potansiyellerinin kullanılabilmesi için her şeyin yapılması gerektiği açıklamasını yapmıştı. Bütün bunlara karşın yine de yüksek nitelikli işgücü alanında kısa ve uzun vadede fazladan ihtiyaç olabileceğini de eklemişti. Bu açıklamanın karşılığı o dönemi hükümetin "İşgücü Göçü Eylem

*2005 göç yasası:
ilerleme ancak
tamamlanmamış
bir ilerleme*

Planı” ve “İşgücü Göçü Düzenleme Yasası” oldu. Bu yasa 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girdi.

Böylece yeni AB üyesi olan ülkelerden gelen üniversite mezunlarının işgücü piyasasına girebilmelerinde uygulanan öncelik ilkesi kaldırılmış oldu. Öncelik ilkesi ile belirli bir iş pozisyonuna bir Alman ya da hiçbir kısıtlamaya tabi olmayan çalışma izni olan bir yabancıdan alınıp alınmayacağı kontrol edilmektedir.

Üçüncü ülkelerden gelen üniversite mezunları için de işgücü piyasası açıldı. Ancak onlar için öncelik ilkesinin kontrol edilmesi devam etmektedir. Yüksek nitelikliler için gelir sınırı aşağı çekildi, yurtdışındaki Alman okullarından mezun olanların işgücü piyasasına girişleri kolaylaştırıldı ve yüksek nitelikli müsamaha belgesine (Duldung) sahip olan yabancıların ikamet statüleri iyileştirildi. Yabancı girişimciler artık sadece 250.000 euro (önceden 500.000 euro) yatırım yaptıklarını kanıtlayacaklar.

Son olarak işgücü ihtiyacını belirleyebilmek için bir “işgücü piyasası izleme aracı”nın oluşturulmasına karar verildi. Bununla ayrıca işletmelerin ilerdeki işgücü ihtiyacını yansıtan bir “erken indikatör” devreye girdi. Bu aşamada söz konusu reformların etkisini değerlendirmek için henüz çok erken.

İşgücü ihtiyacının gelişmesi

Toplumsal politikalar açısından hala çok önemli bir soru, yüksek bir işsizlik ve yerleşik işgücü potansiyelinin tam olarak kullanılmadığı bir ortamda daha fazla göçe ihtiyaç olup olmadığı yönündedir: Tartışılmayan şeyler ise şunlardır:

- Yerleşik işgücü potansiyelinin (buna daha önce gelen göçmenler de dahildir) eğitimleri artırılmalıdır.
- Aile ve çalışma yaşamı birbiriyle uyumlu olacak şekilde güçlendirilmelidir.
- Eğitim sistemi reforme edilmeli ve üniversite öğrencilerinin sayısının yükseltilmesi gerekmektedir.

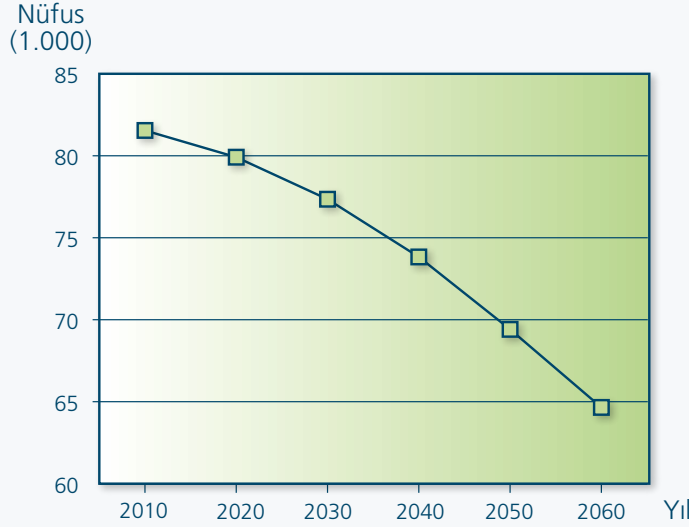
Bu toplumsal reformlar önceki dönemlerde olduğundan daha başarılı bir şekilde hayata geçirilebilse bile nitelikli işgücü göçü ihtiyacı devam edecektir.

Almanya’nın göç ihtiyacı büyük ölçüde demografik gelişmeden ve gelecekteki işgücü arzından kaynaklanmaktadır.⁴¹ Almanya’nın nüfus yapısı iki açıdan temel bir dönüşüme uğrayacaktır: Nüfus önce yaşlanacak ve sonra da azalacaktır.

Göç almak zorunludur

Demografik gelişme

41 Bkz. 3. El Kitabı: Sosyal Devlet ve Sosyal Demokrasi, Bölüm 5.3 “Demografik Değişim”.

Kaynak: Statistisches Bundesamt 2009: 46

Şekil 17: Almanya'da olası nüfus gelişimi⁴²

Okuma örneği: Federal İstatistik Kurumu'nun yaptığı hesaba göre, Almanya'da 2020 yılında yaklaşık 80 milyon kişi yaşayacaktır. Bu 2008 yılı ile karşılaştırıldığında yaklaşık % 97.5'e denk gelmektedir. 2060 yılında ise yaklaşık 65 milyon kişinin yaşayacağı öngörülmektedir ve bu da 2008'e göre % 79'a denk gelmektedir.

Göç demografik sorunları azaltabilir

İşgücü piyasası açısından demografik gelişme çalışabilir işgücü potansiyelinin azalacağı anlamına gelmektedir. Genç ve iyi eğitilmiş insanların göç etmesini sağlayan hedefe odaklı bir göç politikası demografik sorunları çözemesi de azalmalarını sağlayabilir.

Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung (İşgücü Piyasası ve Meslekleri Araştırma Enstitüsü) tarafından yapılan öngörü hesaplarına göre; Almanya'ya yıllık göç dengesinin (net göç) 100.000 kişi olduğu varsayıldığında dahi işgücü potansiyelinin 2010'da 44.7 milyondan 2025 yılında 41.1 milyona düşeceği yönündedir.⁴³ Bu bağlamda sermaye yoğunluklu imalat sanayisinde (örneğin

⁴² Not: Tahmin, doğum oranının neredeyse sabit kalmasını, yaşam beklentisinin temel varsayımlarının dikkate alınmasını ve pozitif göç dengesi, yani yıllık 100.000 kişinin gelmesini varsaymaktadır.

⁴³ Bu hesaplamalarda kadınların işgücüne katılım oranının artması ve emeklilik yaş sınırının 67'ye çıkarılması dikkate alınmıştır.

enerji, madenler, inşaat) işgücü ihtiyacının azalacağı ve emek yoğun hizmet sektöründe ise (örneğin sağlık ve sosyal hizmet alanı, işletme hizmetleri) işgücü talebinin artacağı beklenmektedir.

Genel olarak işgücü ihtiyacının imalat ilişkili mesleklerden hizmet ilişkili mesleklerle kaydığı gözlemlenmektedir. Hizmet ilişkili mesleklere, teknik-fen, hukuk-ekonomi, sağlık-sosyal hizmet gibi alanlar dahildir. Gelecekte meslek yüksekokulu ve yüksekokul mezunlarına duyulan ihtiyacın artacağı ve düşük nitelikli işgücüne olan ihtiyacın da azalacağı beklenmektedir (IAB 2010; Hummel u.a. 2010).

Eğitim ve Araştırma Bakanlığı (BMBF 2007) tarafından yapılan öngörü hesaplamaları orta vadede yüksek nitelikli işgücüne duyulan talebi ortaya koymaktadır. Bu araştırmada yer alan üç senaryo da 2014 yılına kadar önemli sayıda mühendise ve diğer üniversite mezunlarına ihtiyaç olduğunu ve ilgili iş pozisyonlarına yeterince personel bulunmadığını göstermektedir (şekil 17).

Ekonomistler, yüksek nitelikli işgücü göçünün işgücü piyasasına olumsuz etki yapmayacağı konusunda neredeyse aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Böyle bir göç – ilkönce yanlışlıkla varsayıldığı gibi – yerleşik işgücünü bir kenara itmemekte, aksine ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır.

Göçün etkisi değerlendirilirken, kısa ve uzun vadede ortaya çıkacak yönleri arasındaki farkın dikkate alınması gerekmektedir. Kısa vadede işgücü piyasasındaki “uyumsuzluğun” ortadan kaldırılması, uzun vadede ise ekonominin duyduğu ihtiyacı işgücü arzının karşılaması hedeflenmektedir.

*İşgücü ihtiyacının
başka alanlara
kayması*

Okuma önerisi:
*Timo Baas und
Herbert Brücker
(2010), Wirkungen
der Zuwanderun-
gen aus den neuen
mittel- und osteu-
ropäischen Staaten
auf Arbeitsmarkt
und Gesamtwirt-
schaft, Friedrich-
Ebert-Stiftung (Hg.),
Gesprächskreis
Migration und
Integration, WISO
Diskurs, Bonn.*

Mühendislere olan talep ve onların hazır olmasına ilişkin 2014 için projeksiyonlar

Projeksiyon 2014	Versiyon A % -2.5 İşgücü	Versiyon B % ±0 İşgücü	Versiyon C % +2.5 İşgücü
İşgücü (toplam)	32.310.000	33.138.000	33.966.000
İşgücü (mühendisler)	1.405.000	1.441.000	1.477.000
İşgücü (diğer üniversite mezunları)	4.704.000	4.825.000	4.946.000
Fazladan mühendis ihtiyacı	121.000	157.000	193.000
Fazladan diğer üniversite mezunu ihtiyacı	852.000	973.000	1.093.000
Yedek mühendis ihtiyacı	145.000	145.000	145.000
Yedek diğer üniversite mezunu ihtiyacı	429.000	429.000	429.000
Hazır olan işsiz mühendis	18.000	18.000	18.000
Hazır olan işsiz diğer üniversite mezunları	53.000	53.000	53.000
Hazır olan yeni mezun mühendisler	225.000	225.000	225.000
Hazır olan yeni üniversite mezunları	1.073.000	1.073.000	1.073.000

2014 yılındaki toplam fark

Mühendisler	-23.000	-59.000	-95.000
Diğer üniversite mezunları	-155.000	-276.000	-397.000

Şekil 17: Mühendislere olan talep ve onların hazır olmasına ilişkin 2014 için projeksiyonlar

Okuma örneği: İşgücünün % 2.5 oranında azalması durumunda (versiyon A) 2014 yılında 23.000 mühendis açığı olacaktır. Bu rakam şu şekilde ortaya çıkmaktadır: Fazladan mühendis ihtiyacı, artı iş yaşamından ayrılan (yedek ihtiyaç) mühendisler. Bu rakamdan çalışmaya hazır olan işsiz mühendisler ve yeni mezun olan mühendisler çıkartılmaktadır.

“Uyumsuzluk” işsizliğin ve nitelikli işgücü ihtiyacının işgücü piyasasında aynı anda ortaya çıkabileceği anlamına gelmektedir. Aranılan nitelikler işgücü piyasasında farklı nedenlerden dolayı bulunmamaktadır. Emekçiler örneğin aile bağlarından dolayı fazla hareket edemezler ya da açık pozisyonlar hakkında yeterince bilgi sahibi değildirler. Birçok ülkede yaşanan tecrübe gelişen bölgelerde ve ekonomik sektörlerde göçün genellikle fazladan işgücü talebine de neden olduğunu göstermektedir.

Göç, ayrıca kamu bütçesine net kazanç sağlamaktadır. Bu durum, daha yüksek oranda işsizlik, daha az vergi geliri ve daha fazla sosyal hizmet harcamaları olduğu varsayımında dahi geçerlidir. Hesaplanan modeller sürekli bir göç sürecinin toplam ekonomik büyümeyi artırdığını göstermektedir. Gelen göçmenler ne kadar eğitilmiş olurlarsa ekonomik büyüme de o kadar artmaktadır (Brücker 2007).

Göç: Büyümeye olumlu etkisi bulunmaktadır

Bütüncül bir konsept nasıl olabilir?

Yüksek nitelikli işgücünün çalışma nedeniyle ortak ikamet izni Haziran 2009’da bir AB yasası ile düzenlenmiştir. Bu yasa **“blue card”** adıyla da bilinmektedir. Bu AB yasası Haziran 2011 tarihine kadar ulusal mevzuata geçirilmek zorundadır. Başvuruyu, üçüncü ülke vatandaşı olup, yüksekokul diplomasına sahip olan ya da eşdeğer olarak beş yıl iş tecrübesine sahip olanlar yapabilirler. Ancak bu başvuruyu yapabilmek için en az bir yıl iş garantisini almış olmak gerekmektedir. Bu adaylar gittikleri ülkedeki ortalama brüt ücretin bir buçuk katını almalıdırlar. Ülkelerin işgücüne izin verme yöntemleri bu “blue card” düzenlemesinden bağımsız olmaya devam edecektir. Çalışma izninin ne kadar süreyle verileceği ise üye ülkelerin kararına bağlı olmaya devam edecektir.

Göçü düzenlemek için ‘puanlama sistemi’nin getirilmesi

Yukarıda belirtildiği gibi, Almanya’ya Avrupa Birliği ya da üçüncü ülkelerden gelmek ve burada sürekli ya da bir süreliğine yaşamak veya çalışmak isteyenlere yönelik farklı yasal koşullar bulunmaktadır. Bu göç türlerinin bazıları ya hiç ya da çok zor düzenlenebilir. Bunlara örneğin AB iç göçü ya da eş ve aile birleşimi hakkı dahil olmaktadır. Etnik Alman ya da Yahudi göçmenlerin Almanya’ya gelmesi yönündeki göç türleriyse zaten siyasi olarak istenmekteydi.

Genel olarak emek göçü ile ilgili uzun vadede bütüncül bir konseptin geliştirilmesi gerekmektedir. Yukarıda sözü edilen meydan okumaların üstesinden gelebilmek için sosyal demokrasi açısından beş kriter yerine getirilmelidir.

*Göç konsepti için
beş koşul*

1. Yüksek nitelikli, nitelikli ya da düşük nitelikli işgücünün aranmasında ve çalıştırılmasında birbiriyle koordine edilmiş düzenlemelerin yer alması gerekmektedir.
2. Bu düzenleme ülkenin ekonomik ve demografik ihtiyacının karşılanmasını sağlamalıdır.
3. Bu düzenleme yerleşik işgücünün bir kenara itilmesine, ücretlerde damping yapılmasına ya da çalışma standartlarının kötüleştirilmesine yol açmamalıdır.
4. Bu düzenleme göçmenlerin geleceği ülkenin bir beyin göçüne yani nitelikli işgücü kaybına uğramasına izin vermemelidir.
5. Son olarak da bu konsept "Avrupa'ya uygun" olmalıdır, yani Avrupa göç politikası ile uyumlu olmalıdır.

*Bir öneri:
'Puanlama sistemi'*

Bu kriterleri yerine getiren bir öneri, 'puanlama sistemi'dir. Bu konuyla ilgili uzun zamandır öneriler bulunmaktadır. Bunlar göç yasası tartışmaları zamanında da gündeme gelmişti. SPD-Yeşiller Hükümeti'nin göç yasası tasarısında ilgili düzenlemeler yer almıştı. Ancak bu yöndeki ilgili düzenlemelerden vazgeçilmesinin nedeni, bu yasa için Eyalet Konseyi'nin onayına ihtiyaç duyulması ve özellikle de muhafazakarların direnç göstermesidir. Yasa tartışmaları ülkeyi yasayı destekleyenler ve reddedenler grubu olarak ikiye bölmüştü ve muhafazakarlar kalıcı bir göçü desteklemenin gerekli olmadığını düşünmekteydiler.

"Bu kriterler [puanlama sistemi] kapsamında gelmeye hak kazananlar her şeyle-riyle gelsinler. Eşlerini, çocuklarını getirsin, buraya kalıcı olarak yerleşsin, Alman olabilsin, hatta olsun. O sürekli olarak burada kalabilmelidir. Buraya getirdiğimiz insanları istediğimiz zaman geri gönderebileceğimizi düşünmek, olayı göz ardı etmek anlamına gelir" (Franz Müntefering 2008: 196).

'Puanlama sistemi' nasıl yapılabilir?

Bunun için en iyi ön model 2001 yılında Bağımsız Göç Komisyonu (2001) tarafından önerilen modeldir.

*Modelin fikri:
Başvuranlara atıfta
bulunmak*

Bu yöntem demografik değişimin neden olduğu uzun dönemli ekonomik ve toplumsal göç ihtiyacının düzenlenmesini hedeflemektedir. Bununla kalıcı göç teşvik edilecektir. Bu yöntem başvuranların niteliklerini ve bilgisini göz önünde bulundurmaktadır. Bu sistem, göçmenlerin ekonomi ve toplum için bir zengin-

lik oluşturacağına, onların eğitimlerinden ve başka özelliklerinden dolayı işgücü piyasasına başarılı bir şekilde entegre olacıkları dşncesine yönelik kriterler belirlemektedir.

Bu yöntemde g edebilmenin n koşulu olan bir işyerine sahip olduğunu kanıtlama zorunluluğundan vazgeçilmiştir. Kriterler (rneğin nitelik düzeyi, dil yeterliliği, yaş, aile durumu) bir ‘puanlama sistemi’ne göre değerlendirilmekte ve belirli bir puanı tutturunca g edebilmek mümkün olmaktadır. Bu sistemi uygulayan ülkelerden biri de Kanada’dır.

Bu yaklaşım gn sürdürülebilir biçimde düzenlenebilmesi için kısa vadeli işgücü eksikliğini giderebilecek başka araçlarla birleştirilmelidir. Bu bağlamda işgücü piyasasının doğrudan ihtiyaını karşılayan yöntemler geliştirilmelidir.

Bu konuyla ilgili olarak son yıllarda öneriler geliştirilmiştir. Bunlardan biri de Güç ve Entegrasyon Bilim Kurulu’nun “darboğaz yöntemi” olarak adlandırılan bir önerisidir. Bu yöntem ile bazı ekonomik sektörlerde yapısal nedenlerden dolayı ortaya çıkan işgücü ihtiyaı belirlenebilir ve karşılanabilir.

‘Puanlama sistemi’ bu tür işgücü düzenlemesine ilişkin araçlarla birleştirilebilir. Örneğin “darboğaz sistemi” kapsamında gelen göçmenler sonradan ‘puanlama sistemi’ne başvurarak kalıcı bir ikamet hakkını elde edebilirler.

Darboğaz sisteminden ‘puanlama sistemi’ne geçişi kolaylaştırmak için ‘puanlama sistemi’nde, göçmenin darboğaz sistemi kapsamında ülkede bulunmuş olması, olumlu bir etkiye sahip olabilir.

‘Puanlama sistemi’ni darboğaz yöntemi ile birleştirmek mümkündür. Böylece ekonominin belirli sektörlerdeki işgücü ihtiyaı ve belirli mesleklere olan talep belirlenebilir.

*İşyeri sahibi
olduğunu
kanıtlamak gerekli
değil*

*Ek olarak: Bir
“darboğaz yöntemi”*

En fazla 100 puan

• **Yaş: 45 yaş altındaki her yıl için 1 puan, ancak en fazla 20 puan**

• **En yüksek eğitim düzeyi: 30 puana kadar**

- Yüksekokul ya da Meslek Yüksekokulu: 20 puan
- Nitelikli meslek eğitimi, eğitim süresine göre: 5 ila 20 puan
- Ekstra puan:
 - İşgücü piyasasında özellikle talep edilen meslek eğitimi: 10 puana kadar
 - Alman eğitim sistemine göre diploma
 - Doktora
 - Çok saygın bir eğitim kuruluşundan mezun olmak

• **İş tecrübesi ve ek nitelikler: 15 puana kadar**

- Eğitimi alınan meslekte iş tecrübesi (en fazla 5 yıl) (10 puana kadar)
- Bilgisayar yeterliliği
- Yabancı dil yeterliliği (üçüncü diller)
- Yöneticilik tecrübesi

• **İyi Almanca bilgisi: 20 puana kadar**

• **Uyum sağlamak için diğer kriterler: 15 puana kadar**

- Eşin mesleki niteliği (5 puana kadar)
- Her çocuk için 2 puan (5 puana kadar)
- Hazır işyerinin olması (5 puan)
- Önce ya da şimdi Almanya’da bulunmak (5 puana kadar)

• **Olası: AB üyesi ülkelerden gelenlere ülkelerinin Ortak Pazar’ın bütün haklarına sahip olana kadarki sürede fazladan puan verme**

Kaynak: Bağımsız Göç Komisyonu 2001: 94

Şekil 17: Bağımsız Göç Komisyonu’nun ‘puanlama sistemi’ önerisi

Bu nitelik profiline sahip olan adaylar puan sistemi kapsamında ek puan alabilirler ve böylece de onların kabul edilme şansları yükselmiş olur (Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Migration und Integration 2010: 110).

Az gelişmiş ülkelerin belirli bölgelerinden adayların başvurması yasaklanabilir. Böylece bu ülkelerin çok ihtiyaç duydukları nitelikli işgücünün göç etmesi engellenmiş olur. Buna örnek olarak Afrika'nın güneyinden hekimlerin ve sağlık alanındaki başka mesleklerden yapılan göç (care drain) gösterilebilir.

Diğer taraftan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden yapılan nitelikli işgücü göçü iki taraf için de olumlu etki yaratabilir: Ticaret ilişkileri ve işbirliği projeleri artmakta, bilgi aktarımı gerçekleşmekte ve ilgili işgücü piyasaları rahatlayabilmektedir. Aslında burada karşılıklı bir "beyin kazancı" ya da "bilgi dolaşımı" meydana gelmektedir. Bundan hem göçmen gönderen hem de göçmen alan ülke yararlanmaktadır (Hunger 2003).

'Puanlama sistemi' kapsamında Federal Hükümet ve eyaletlerin görüşleri dikkate alınarak parlamento tarafından yıllık üst sınırlar belirlenmektedir. Kanada'da eyaletlerin belirlediği kotalar Almanya'da eyaletler tarafından belirlenebilir.

Sendikalar ve işverenler bu sürece danışmanlık yaparak eşlik etmelidir. Bilimsel bir gözlem sistemi kısa ve uzun vadeli trendleri analiz edebilir. Bağımsız bir bilim kurulu parlamentoya, hükümete ve eyaletlere göç düzenlemesi ve entegrasyon politikası konularında danışmanlık görevi yapmayı üstlenebilir.

'Puanlama sistemi' esnek olmalı ve duruma göre uyum sağlamalıdır. Göç etmek isteyenler Almanya'nın yurtdışı temsilciliklerinde başvuru yapabilirler. Açık ve net koşullar belirlenmelidir (sabıka kaydının olmaması, sağlık raporu, belirli

bir süre devlet yardımı almadan geçinebilmek için maddi olanakların olması ve işlem harcının ödenmesi gibi). 'Puanlama sistemi' küçük bir grupla test edilmeli, sonuçlar ise bilimsel bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Göçmenlerin gelmesini istemeye ilişkin sistemin şeffaf olması önemli, ancak yeni

'Puanlama sistemi'nin avantajları:

- *"Sistem Almanya'nın dünyaya açık ve modern bir göç ülkesi imajını güçlendirir.*
- *Sistem anlaşılabilir ve güvenlidir – belirlenen kriterler potansiyel bir göçmenin kendisi ve ailesi tarafından daha yurtdışında iken değerlendirilebilir ve buna göre başvuru yapar ya da yapmazlar.*
- *Bu sistem aracılığı ile politika hangi profildeki göçmenleri istediğini beyan etmiş olmaktadır. Böylece göçün zorunlu olduğu halka daha iyi anlatılmış olur"*

(SPD-Bundestagsfraktion 2009: 41).

bir göç politikası için yeterli değildir. Almanya potansiyel göçmenler için cazibesini artırmalıdır. Politika ve toplum, göçmenlerin memnun olarak gelmelerini mümkün kılacak bir tanınma ve hoşgörü atmosferi oluşturmalıdır.

Gerekli olan şey; makul bir süredir ülkede yaşayan herkese tam kapsamlı siyasal katılımı mümkün kılan, ayrımcılığa karşı koyan ve ırkçılığı lanetleyen cumhuriyetçi bir devlet anlayışıdır. Göç ve entegrasyon politikası bütüncül düşünülmelidir. Sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin sosyal ve etnik kökenden bağımsız olarak herkese sağlanması sosyal demokrasinin hedefidir.

Bunların sosyal demokrasi için önemi:

- Mültecilerin kabul edilmesi ve göçmenlerin gelmesi ile ilgili kriterler evrensel temel değerler ve temel haklar kapsamında belirlenmelidir.
- Almanya'da refah düzeyini koruyabilmek için nitelikli işgücü göçü ile göçmenlerin ve de eşleri ile çocuklarının gelmesi zorunludur.
- Bu nedenle ekonomik nedenli göçün düzenlenmesine ilişkin modern ve kendi içinde tutarlı olan öneri 'puanlama sistemi'dir.

7. ULUSAL YURTTAŞLIK MODELLERİ: ÜLKE ÖRNEKLERİ

Bu bölümde

- Yurttaşlığın analitik değerlendirilmesine ve ulusal entegrasyon politikalarına ilişkin üç model sunulacak
- Almanya'nın entegrasyon politikası tarihine kısaca değinilecek
- Bazı Batı Avrupa ülkelerinin yurttaşlık rejimleri analiz edilecektir.

Daha önceden vurgulandığı gibi entegrasyon politikası bir toplumun kendini nasıl gördüğü, özellikle bir yurttaş nasıl baktığı ile çok bağlantılıdır. Bir yurttaş hangi özelliklere sahip olmalı ki diğerleri onu bir yurttaş olarak görebilsinler?

Bu bağlamda Avrupa ulus-devletleri farklı yollardan ilerlediler. Tarihsel olarak ulus-devlet modeli ile organize olmuş siyasal topluluklarda yurttaşlığa ve yurttaşlığa aidiyete ilişkin farklı düşünceler gelişmiştir.

Anlaşıldığı kadarıyla bu yurttaşlık düşünceleri öncelikle vatandaşlık mevzuatında yer almaktadır. Çünkü orada bir göçmenin "tam yurttaş" olabilmek için yerine getirmesi gereken koşullar bulunmaktadır.

Kendi içinde çok farklı unsur ve koşullar içeren bu modeller bilim dünyasında "ulusal model" ya da "ulusal yurttaşlık rejimi" olarak adlandırılmaktadır. Genel olarak üç model ortaya çıkmaktadır:⁴⁴

- Dışlayıcı veya asimilasyoncu model
- Evrensel veya cumhuriyetçi model
- Çoğulcu veya çokkültürlükçü model

Dışlayıcı model ulus ve yurttaşlığı etnik ve kültürel temelde tanımlamakta ve ulusa katılımı aşırı derecede zorlaştırmaktadır. Yurttaşlık statüsü ortak bir etnik-kültürel kökene sahip olunan topluluktan geldiği düşüncesini temel aldığı için vatandaşlığa geçiş de tamamen jus sanguinis⁴⁵ ilkesine yani kan bağına dayanmaktadır.

Avrupa'nın farklı yolları

"Tam yurttaş"ı yurttaş yapan şey nedir?

Üç model

1. Dışlayıcı model

44 Örneğin bkz. Brubaker 1992; Castles/Miller 1993; Castles 1995; Freeman 2006.

45 Bkz. s. 107

Bu modelde göçmenlerin siyasal ve kültürel açıdan uyum sağlayabilmelerinin önündeki engeller o kadar yüksektir ki ancak tamamen asimile olduklarında yurttaş olarak alınmaları mümkün olabilecektir. Bundan dolayı bu model asimilasyoncu model olarak da adlandırılmaktadır.

2. Evrensel model

İkinci model olarak **evrensel model**den söz edebiliriz. Bu model ulusu siyasal anlamda tanımlamakta ve – siyasal bir birliktelik duygusu oluşturulabilirse – genel olarak göçmenlerin katılmasına izin vermektedir.

Bu model vatandaşlık yasasını toprak ilkesi ile birleştirmektedir. Tartışmalarda bu entegrasyon modeli cumhuriyetçi olarak da adlandırılmaktadır. Bunun nedeni entegrasyonun öncelikle cumhuriyete siyasal yurttaş olarak katılımının anlaşılmasında yatmaktadır. Böylece yurttaşların diğer farklılıkları – kültürel ve etnik olanlar da dahil olmak üzere – siyasal eşitliğin arkasında kaybolmalıdır.

Kültürel kimliğin bütün ifade biçimleri özel alana gönderilmektedir. Bu modeli betimlerken çoğu kez kamusal alanın düşünülmediği kadar tarafsız olmadığı unutulmaktadır. Bu modelin bir parçası göçmenlere sıklıkla bu kültürü benimsemeleri yönünde yapılan telkindir. İlk bakışta tarafsız görünen bu modelin diğer tarafı da aslında asimilasyondur.

3. Çoğulcu model

Üçüncü olarak **çoğulcu** (bazen de çokkültürlükçü) bir **model**den söz edebiliriz. Bu model ulusu ve yurttaşı siyasal anlamda ele almaktadır. Bu modelde kültürel heterojenlik durumunda öncü bir kültüre uyum sağlanması beklenmemektedir.

Evrensel modele karşı bu model kültürel çoğulculuğun farklı boyutlarda kamusal alanda da yer almasını öngörmektedir. Bu modelde çok farklı stratejisi ve politikası olan ülkelerin birleştirilmesi eleştirilebilir. Özellikle kültürel farklılığın tanınmasına ilişkin bir grup yönelimi ve birey yönelimi arasındaki fark yeterince dikkate alınmamaktadır.⁴⁶

46 Bkz. bölüm 4.3

	Özellik	Ülke örnekleri
Dışlayıcı (asimilasyoncu) model	- Etnik ve kültürel temelde ulus - Kan bağı ilkesi ile vatandaşlık - Topluma girebilmek için tamamen asimile olma koşulu	Almanya (1998'e kadar), Avusturya, İsviçre
Evrensel (cumhuriyetçi) model	- Ulus, siyasal anlamda tanımlanmaktadır - Toprak ilkesi ile vatandaşlık - Kültür özel alana dahildir, asimilasyon beklenmektedir	Fransa
Çoğulcu (çokkültürlükçü) model	- Ulus, siyasal anlamda tanımlanmaktadır - Toprak ilkesi ile vatandaşlık - Kamusal alanda da kültürel çoğulculuğun yer alması	Hollanda, İsveç, Büyük Britanya

Şekil 18: Ulusal yurttaşlık modelleri

Tabloda yer alan bazı ülkeler ve entegrasyon politikaları aşağıda ele alınacaktır.⁴⁷

47 Bütün bir ülkeyi kapsayan bir modellemeye karşı eleştiri getirilmektedir (örneğin Sackmann 2004: 174; Joppke 2007). Bazı özelliklerin abartıldığı düşünülmekte ve artık ülkeler arasında belirli bir yaklaşma olduğuna dikkat çekilmektedir (Hansen/Weil 2001; Heckmann/Schnapper 2003). Bu argümanlara karşın yine de bu modeller ulusal entegrasyon politikalarını anlayabilmek için yardımcı olmaktadır (Koopmans v.d. 2005: 31 ff.). Çünkü Avrupa ülkeleri entegrasyon ve yurttaşlık politikalarında bu modellere göre hareket etmektedir.

7.1 Almanya

“Bizim kaçıımız sadece Berlin ya da Ruhr Bölgesi’nde değil, bütün ülkede göçmenlerin çocuklarıyız! Yaban ellerde iyi bir yaşam arayan anne ve babaların çocukları! Büyük babalarımızın, büyük büyük atalarımızın hangi şekilde kabul edilmelerini isterdik?”

(Johannes Rau 2000)

*Uzun süre:
Dışlayıcı model*

Almanya uzun süre dışlayıcı, asimilasyoncu yurttaşlık modelinin geçerli olduğu örnek bir ülkeydi. Federal Almanya’nın ilk dönemlerinde özellikle de CDU/CSU olmak üzere bütün partiler dışlayıcı bir yurttaşlık anlayışına sahiptiler. 1945’ten sonra Almanya’da entegrasyon politikası üç unsur tarafından belirlenmiştir:

Ulus anlayışı

Birinci unsur, ulusun ortak etnik ve kültürel bir kökene sahip olduğu topluluk anlayışıdır. Bunun bir yansıması Federal Almanya’nın Wilhelm döneminin vatandaşlık yasasını almasında görülebilir.⁴⁸ Bunun diğer bir yansıması ise, etnik Almanlara ilişkin politikada ortaya çıkmaktadır.

Orta ve Doğu Avrupa’da yaşayan ve Alman köken veya kültürüne sahip olduklarını kanıtlayabilen etnik Almanlar, pasaportsuz Alman olarak tanındılar ve pasaportlarını Almanya’ya geldiklerinde aldılar. Dolayısıyla bu gruba çok daha farklı entegrasyon politikası uygulandı.

*İşgücü alım
anlaşmaları*

İkinci unsur, o dönem Doğu Almanya’dan Batı Almanya’ya sürekli göç hareketi olsa da ekonomik mucize yıllarındaki Batı Alman ekonomisinin işgücü talebinin karşılanamamasıydı. Bundan dolayı Almanya 1955 yılından sonra birçok Akdeniz ülkesiyle işgücü alım anlaşmaları imzaladı ve bunun akabinde de misafir işçi göçü olarak adlandırılan süreç başladı.⁴⁹

Bu işçiler düşük nitelikli ve ağır işler için ülkeye getirilmişlerdi. Sendikaların, göçmenlerin yapısal entegrasyonu için sosyal ve iş hukuku açısından yerleşik emekçilerle eşit olmalarını sağlamaları çok önemli olmuştur.

⁴⁸ Neden Federal Almanya’nın Wilhelm dönemi vatandaşlık ilkesini aldığıın birçok açıklaması var ve onlar burada detaylı şekilde ele alınamaz (bunun için bakınız Gerdes/Faist 2006: 1).

⁴⁹ Rotasyon ilkesi sürekli dile getirilmekle beraber, bu ilk sözleşmelerde hiçbir yerde net olarak yer almamaktadır (von Oswald u.a. 2003; Schnönwaelder 2003). İtalya ile yapılan ve ilk olan sözleşmede ikamet sınırlaması yoktu ve olası bir aile birleşimiyle ilgili düzenlemeler yer almaktaydı, yani rotasyon ilkesine zıt hedefler vardı.

Entegrasyon faktörü olarak işyeri temsilcileri, sendikalar ve emeğin rolü

Michael Vassiliadis⁵⁰

“Doğum yılım olan 1964’te tren garında bir milyonuncu “misafir işçi” büyük bir kalabalık tarafından karşılanarak kutlanmış ve kendisine bir mobilet hediye edilmişti. Bu olayın resmi Almanların kolektif belleğine kazınmıştır. [...]”

İşletmelerde entegrasyon ve kültürel çoğulculuk sendikaların tarihinde başarılı bir çalışma alanı oluşturmuş ve oluşturmaya da devam etmektedir. Bu durum günümüze kadar işletmelerde toplumdan ve politikadan çok önde olduğumuzu göstermektedir.

Bu duruma, emekçilerin uyruklarından bağımsız olarak gösterdikleri performansın tanınması da katkı sağlamaktadır. Ancak Almanya’da aynı zamanda yabancı düşmanlığına da aktif ve etkili bir şekilde karşı koymak gerekmektedir. Bu bağlamda sendikalar “arkadaşıma dokunma” sloganı ile büyük bir kampanya başlattılar.

Alman sendikaların hedefi yabancı iş arkadaşlarını sendikada örgütlemek ve ortak bir çıkar politikası yürütmektir. Bu bağlamda yapılan tartışmalarda o dönem ücret dampingine karşı korunma önemli bir rol oynamıştır.

Göçmen işçileri toplu sözleşme sistemine dahil etmek, ücretleri aşağı çekme rekabetini engellemek için önemli bir önkoşuldu ve böylece hem yerleşikler hem de göçmenler için Almanya’da daha iyi bir yaşamın mümkün olmasına katkı sağlanacaktı. [...]

Max Frisch bir ifadesinde ‘işçi çağırmıştık ama insanlar geldi’ dedi. Burada politikadan ziyade sivil toplum sorumluluğunun farkına vardı ve bu sorumluluğu en iyi şekilde yerine getirmeye çalıştı. Entegrasyonun en önemli gücü çalışma yaşamının kendisidir. O dönemler işletmelerde Almanlar ve yabancılar dışarıda pek mümkün olamayacak bir biçimde yan yana geliyorlardı. İşyerlerinde artık Alman ve yabancılar iş arkadaşı olmuştu ki bu iki tarafın da başarısıdır” (Vassiliadis 2010: 3-10).

50 Michael Vassiliadis Maden, Kimya, Enerji Sendikası (IG Bergbau, Chemie, Energie (IG BCE)) başkanıdır. Burada 2 Mayıs 2010 tarihinde “Almanya’da Yunanlının 50. yılı” adlı konuşmasından bir bölüm sunulmaktadır.

Böylece refah devleti sistemine entegrasyon eşitler olarak gerçekleşti. Petrol krizi kapsamında 1973 yılında işgücü alımı anlaşmaları sonlandırıldı. Bu, yabancı işçilerin uzun zaman yurtdışında kalmaları halinde belki de Almanya'ya geri dönememeleri anlamına gelmekteydi. Buna tepki olarak bir aile birleşimi dönemi başladı ve bu aşamada birçok göçmen ailesini Almanya'ya getirdi.

Kühn Memorandumu

1978 yılında sosyal-liberal koalisyon hükümeti, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti eski başbakanı olan sosyal demokrat Heinz Kühn'ü hükümetin ilk yabancılar sorumlusu olarak atadı.⁵¹ Heinz Kühn 1979'da yabancıların durumu ile ilgili ilk raporunu sundu. Bu rapor "Kühn Memorandumu" olarak tanındı.

Federal Almanya'nın fiilen bir göç ülkesi olduğu tespit edildikten sonra bu raporda gerekli olan bütün reformlar ve politika araçları talep edildi, ancak bu talepler yirmi yıl sonra yürürlüğe girebildi. O zaman da birleştirici faaliyetlerin yoğunlaştırılması ve aynı anda ayrıştırıcı faaliyetlerden vazgeçilmesi talep edilmisti. (Bununla ilgili bir örnek okuldaki ülkelere göre göçmen çocuklarından oluşturulmuş sınıflardı). Ayrıca vatandaşlığa geçiş hakkı ve uzun bir ikamet süresinden sonra da yerel düzeyde seçim hakkının verilmesi istenmişti. O dönemde bu taleplerin hiçbirini dikkate alınmadı.

Katı vatandaşlığa geçiş yasası

Üçüncü unsur ise uzun bir süre Almanya'da görece katı bir vatandaşlığa geçiş yasasının olmasıydı. 1945'ten sonra tekrar yürürlüğe giren 1913 tarihli vatandaşlık yasasında kriterler çok genel olarak belirtilmişti. Ancak 1977 yılında eyalet içişleri bakanları tarafından vatandaşlığa geçişteki kanaat kararlarına ilişkin somut vatandaşlığa geçiş yönetmeliği oluşturulabilirdi. Orada bulunan bütün kriterler (Rittsteig 1993: 167 ff.) vatandaşlığa geçmeye istekli olan kişiden kapsamlı bir asimilasyon talep etmekteydi. 1991/93 yılına kadar (yabancılar yasasının reforme edilmesi) sadece bu kanaate göre vatandaşlığa geçiş mümkündü ve vatandaşlığa geçiş sayısı da çok azdı.

1982-1998: Durgunluk

Özellikle 1982-1998 yılları arasında Hristiyan-liberal koalisyon döneminde entegrasyon politikası alanında büyük bir durgunluk yaşandı. Bu durgunluğun önemli bir nedeni ise bu koalisyon hükümetinin "Almanya bir göçmen ülkesi değildir" anlayışından kaynaklanmıştır.

"Günümüze kadar yüksek düzeyli muhafazakar politikacılar Almanya'nın bir göç ülkesi olduğunu kabul etmediler. Bu anlayışın son on yıllarca bilincimize ve politik eylemlerimize olan etkisi bizim hedef odaklı bir entegrasyon ve göç politikası yapmamızı engellemiş olabilir mi?"

(Heinz Buschowsky 2010: 8)

⁵¹ Heinz Kühn ayrıca 1983'ten 1987'ye kadar Friedrich-Ebert-Stiftung'un başkanlığını yapmıştır.

Bu koalisyon o kadar ileri gitti ki göçmenlerin ülkelerine dönmesini aktif şekilde destekledi. Bu kapsamda örneğin yabancı işçilerin emekli sandığına ödedikleri primleri geri almaları sağlandı. Buna karşın yine de 1991’de yeniden düzenlenen yabancılar yasası ile 15 yıldır Almanya’da yaşayan yabancılara ve 23 yaşından genç olanlara vatandaşlığa geçme hakkı tanındı. Bu yasa – eski vatandaşlığı bırakma koşuluyla – yabancılara büyük kısmına vatandaşlığa geçme hakkı sağladı. Bunun arkasında yatan plan yabancıları siyaseten daha iyi entegre etmektir. Jus sanguinis ilkesinin (kan bağı) jus soli ilkesi ile (toprak bağı) tamamlanması politik nedenlerden dolayı reddedildi.

Vatandaşlık yasasında vatandaşlığı edinmenin iki ilkesi vardır: **Jus sanguinis** ve **jus soli**. Jus sanguinis ilkesi (kan ya da soy esas) vatandaşlığı sadece ebeveynlerin vatandaşlığına bağlı olarak edinmeyi, jus soli ilkesi ise (toprak ya da doğum yeri esas) belirli bir ülkenin toprağında doğarak vatandaşlığı kazanmayı kastetmektedir. Bunların arasında birçok farklı düzey mümkündür (örneğin jus soli ilkesine bağlı koşullar). Bütün ülkeler en az bir jus sanguinis ilkesi uygulamaktadırlar. Vatandaşlık edinme koşullarını ayıran şey jus soli ilkesinin kapsamı ve uygulanmasıdır.

Vatandaşlık politikasında ve özellikle de ulusun öz bilincinde fazla bir değişiklik yaşanmamıştır. Belediye düzeyinde bu durum çok farklı olmuştur: Belediyeler sürekli olarak nüfus yapılarındaki değişikliklerle baş etmek zorundaydı. Bundan dolayı da erken bir dönemde bu değişimi dikkate alan pragmatik yaklaşımlar geliştirdiler (Schönwälder/Kraus 2006).

1998’den sonra Sosyal Demokrat ve Yeşiller koalisyonundan oluşan birinci Federal Hükümet döneminde hem ulusun kendini kavrayışında hem de politikada derin etkisi olan değişimler başladı. Koşullu bir jus soli öngören vatandaşlık yasasının reforme edilmesi ve göç yasası tartışmaları (ve sonradan yürürlüğe girdi) entegrasyon konusunu federal bir konu yaptı.

Her iki yasa da Federal Konsey’deki çoğunluk matematiğinden dolayı SPD/Yeşiller ve FDP/CDU/CSU arasında yapılan uzlaşılara bağlı olarak kabul edildi. Bu yasaların yürürlüğe girmesiyle Almanya’daki entegrasyon politikası tartışmaları temelden değişti. Bu bağlamda özellikle Birlik Partileri siyasal pozisyonlarını gözden geçirdi. Artık onlar da güçlü bir entegrasyon politikasından söz etmeye başladılar.

1998: Derin etkisi olan değişimlerin başlaması

Entegrasyon, vatandaşlık konularının ötesine geçen ülke çapında önemli bir konu haline geldi. Aşağıda daha yakından incelenecek olan bu konu üzerinde kamusal alanda zaman zaman sert tartışmalar yürütülmektedir.⁵² Bu konunun önemini gösteren şeyler özellikle büyük koalisyonun (CDU/CSU ve SPD) 2005 yılının sonunda düzenlediği entegrasyon zirvesi ve Alman İslam Konferansı'dır. Bunlara bakarak Almanya'daki yurttaş anlayışı ve kendini nasıl algıladığı yönünde şunlar söylenebilir:

Bugün: Açık tartışma

Almanya, kendi ulusunun özel olduğu yaklaşımını geride bıraktı. Bununla birlikte Almanya'nın kültüre ağırlık veren bir yurttaş kavramından ne ölçüde koptuğu konusu da güncel tartışmaların önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda sürekli atıfta bulunulan yurttaş anlayışı "cumhuriyetçi bir yurttaş modelidir" (Gerdes/Faist 2006). Bu model yurttaş cumhuriyetçi anayasanın değerlerini ne kadar benimsediğine göre değerlendirmektedir.

2006'dan buyana Federal Hükümet üç kez **entegrasyon zirvesine** davet etmiştir. Katılımcılar devlet, eyalet, belediye, göçmen örgütleri temsilcileri ve bilim insanlarından oluşmaktadır. Bu toplantılarda farklı çalışma grupları tarafından ortaklaşa eylem önerileri geliştirilmiştir. Bu öneriler Ulusal Entegrasyon Planı'nda bir araya getirilmiştir ve artık bir de ilerleme raporu bulunmaktadır. **Alman İslam Konferansı** ise 2006'dan beri farklı aralıklarla Federal İçişleri Bakanlığı'nın daveti üzerine toplanmakta ve bir tarafta on Müslüman katılımcı diğer tarafta ise Müslüman çatı örgütleri, devlet, eyalet ve belediye temsilcilerinden oluşmaktadır. Çalışma gruplarında Müslümanlar ile göç edilen toplum arasındaki önemli konular ele alınmaktadır.

Günümüzde de bütün önemli siyasal aktörlerin bu anlayışı benimseyip benimsemedikleri ya da onların bazılarının kültürel açıdan daha özel olma anlayışını savunup savunmadıkları hala netleşmemiştir.

Parantez: Avusturya

Burada tümüyle Avusturya entegrasyon politikası anlatılmayacaktır. Bunun bir nedeni özellikle de vatandaşlık ve vatandaşlığa geçiş politikasının 1998'e kadar Alman politikalarıyla benzerlik göstermesidir.

Almanya'daki gelişmeleri anlayabilmek için kültürel-dinsel entegrasyon boyutuna yaklaşımı gözlemek ilginç olabilir. Avusturya bu konuda Avrupa'dan farklı bir yol izlemektedir. Bu yol özellikle de – Almanya'da da tartışıldığı gibi – İslam'ın kurumsallaşmasının ne kadar büyük bir meydan okuma olduğunu ortaya koymaktadır.

52 Bkz. Bölüm 9

Avusturya İslam İnanç Toplumu (Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich – IGGiÖ) 1979’dan beri özerk kamu statüsünde bir kuruluş olarak hem hükümetin muhatabıdır hem de din dersinin yapılmasından sorumludur. Hristiyan kiliselerin statüsüne benzeyen bu düzenleme 1912 tarihli Tuna Monarşisi İslam Yasası’na dayanmaktadır. Müslüman çoğunluklu Bosna’nın Avusturya İmparatorluğu’na alınmasından dolayı bu yasa çıkarılmıştı.

Bu yasadaki sorun Avusturya İslam İnanç Toplumu’nu sadece tek bir mezheple, Sünnilikle sınırlandırması ve bundan dolayı diğer mezheplerin (örneğin Şiiiler) yer almamasından kaynaklanmaktadır.

1982 yılından beri Sünni mezhebini temel alan bir din dersi yapılmaktadır. Eğitimcilerin ücreti devlet tarafından ödenmekte olup, inanç topluluğu tarafından belirlenmektedir. Yeterli sayıda nitelikli personel bulmak uzun süre sorun oluşturdu. Çünkü öğretmenlerin büyük bir kısmı yurtdışından geliyordu ve ülkeye uyum sağlama konusunda pek yardımcı olmuyorlardı. 1998 yılından itibaren din dersi öğretmenlerinin eğitimleri İslam Din Pedagojisi Akademisi’nce yürütülmeye başladı. Bu akademi 2007’den beridir özel statüde eğitim vermekte ve dersler büyük ölçüde Arap eğitimcilerden oluşan bir kadro tarafından Arapça dilinde verilmektedir. Ancak bu akademi çok muhafazakar ve Sünni bir eğitim vermektedir (Khorchide 2009).

Parantez: Sarrazin Tartışması üzerine Klaus J. Bade⁵³ ile Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte (NG/FH)⁵⁴ tarafından yapılan söyleşi

NG/FH: Sarrazin Tartışması bazı medya kuruluşları tarafından iddia edildiği gibi gerçekten Almanya’da geç kalınmış entegrasyon tartışmasını başlatmaya yardımcı mı oldu? Ya da sizin şimdiye kadar gözlemlediğiniz etkiler nedir?

Klaus J. Bade: Sarrazin’in kitabı üzerine yapılan tartışmalar histeri ve panik sınırına yaklaşan ayrıştırıcı bir dinamik kazandı. Bu tartışma entegrasyon ve göç alanında var olan başarılar, sorunlar ve görevler ile ilgili objektif bir tartışmanın yürütülmesinde olumlu olacağı yerde yıkıcı da olabilir.

53 Klaus J. Bade (1944) 2007’ye kadar Osnabrück Üniversitesi’nin Yakın Tarih bölümünde profesördü. Bugün için Bade Berlin’de yaşamakta ve birçok başka görevleri yanında, Alman Vakıfları Entegrasyon ve Göç Bilim Kurulu başkanlığını yürütmektedir.

54 11/2010 sayılı dergiden alınmıştır. Verlag J. H. W. Dietz Nachf. yayınevine teşekkür ederiz.
www.frankfurter-hefte.de

Bu yapılabilecekken anlamsız bir kültürel ve demografik “yabancılaşma” korkusu yaratıldı, bu korku % 45’i Alman vatandaşı olan Müslüman göçmenlere de yansıtıldı. Bu durum ise göçmen nüfusta yaralara yol açtı ve bir göç toplumunda kültürel hoşgörü ve sosyal barış içinde birlikte yaşamayı gereksiz bir şekilde zorlaştırdı. Aslında 3 Ekim Bremen konuşmasında cumhurbaşkanının uyardığı durum ortaya çıkmış oldu: “Mit oluşturulması, önyargıların ve dışlamanın pekiştirilmesi ile oluşan “yanlış bir karşı karşıya gelme” durumu oluştu.”

NG/FH: Sarrazin ve diğerlerinin güncel entegrasyon ve entegrasyon politikalarına karşı yaptıkları radikal ve toptancı eleştiriler eleştirildiğinde ise, bu kez bu karşı eleştiri mevcut duruma güzelleme yapma ve sorunlara karşı kör olma suçlaması ile karşı karşıya kaldı. Bu iddia bilimsel entegrasyon araştırmaları tarafından nasıl değerlendirilmektedir?

Bade: Yanlış giden gelişmelere karşı eleştiri yapılmalıdır. Örneğin sosyal yardımların haksız bir şekilde alınması, suç oranları ya da okul öncesi eğitimindeki yetersizlikler gibi konular eleştirilmelidir. Ancak bu konular, bu sorunların farklı kesimlerde yoğunlaştığını gösterse de öncelikli olarak göç ve entegrasyonla ilgili değil. Bu sorunların belirleyici nedeni “genetik” davranış biçimleri ya da etnik kökenle ilgili değil, daha ziyade bu sorunlar sosyal kırılgan bir pozisyonda olmak ve entegrasyon süreciyle iki yükü birden taşımaktan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, örneğin eğitimin sosyal yükselmeye olan etkisi üzerindeki farklı düşünceler (“zihniyet bagajı” olarak getirilen) kültürel gelenekle de bağlantılı olabilir, ancak bunlar ne miras bırakılır ne de değiştirilemez değildir. Ayrıca entegrasyon sürecinde büyük başarısızlıkların yaşanması istisnai bir durumdur. Bu istisnai durum Almanya’da entegrasyonun büyük ölçüde az ya da çok başarılı olduğunu ve göç politikasında da ilerleme sağlandığını göstermektedir. [...]

NG/FH: Birçok kişi Sarrazin’i, kendi torunları ve onların çocuklarının bir Alman olarak kendi ülkelerinde yabancı durumuna düşecekleri endişesinden dolayı desteklemektedirler. Bu endişelerin hiç mi doğruluk payı bulunmamaktadır?

Bade: Sarrazin durağan bir kültür kavramını kullanmaktadır. Ancak kültür belirli bir durum değil, bir süreçtir. Bu süreçte her dönem kendi biçimini bulur. Geçici göçmenler kalıcı göçmen olur, kalıcı göçmenler yerleşik olur ve çoğunlukla da göçmen kökenli Alman olur. Bunlar üçüncü ya da dördüncü kuşakta Sarrazin’in torunlarının çocukları ile karşılaştıklarında büyük büyükbabalarının aslında nereden geldiğini hatırlamaz ya da hatırlamak istemezler. [...]

NG/FH: Sarrazin korkutucu yabancılaşma vizyonuna ilişkin birçok sözde ampirik veri sunmaktadır. Bu veriler nasıl değerlendirilmelidir?

Bade: Sarrazin’in – aslında sadece onun değil medyanın da – entegrasyon ve

göçe ilişkin ateşlediği demografik korkular çok abartılı. Örneğin Türk kökenli göçmen nüfusun doğum oranı gittikçe Alman çoğunluk toplumuna yaklaşmaktadır. Türkiye’den Almanya’ya gelen göçmenlerin sayısı Almanya’dan Türkiye’ye gidenlerin sayısından çok daha azdır. (Bu rakamlar 2008 için şu şekildedir: 8.107 yabancı ve 2.040 Alman olmak üzere toplam 10.147 kişi Almanya’dan ayrılmıştır - net göç dengesi). Kapalı ve tehlikeli bir biçimde büyüyen bir “cahiller” grubuna ya da hatta “genetik” nedenlerden dolayı “zeki olmayan” Müslüman göçmenlere karşı yapılan kültürel açıdan agresif polemikler ortaçağın kuyu zehirleyici efsaneleri kapsamındadır: Müslümanların da dahil olduğu göçmen nüfus farklı kesimlere ayrılmaktadır. Bunlar uluslararası alanda çalışan uzmanlardan işsiz ve düşük niteliklilere kadar geniş bir alana yayılmaktadır. Ancak düşük nitelikli olanların sayısı göçmen kökeni olmayan Almanlara göre çok daha yüksektir. Bu da etnik köken ya da dinsel aidiyet ile ilgili değil, sosyal durumla ilgilidir. Biz, zamanında Anadolu’dan Almanya’ya seçkinler göçü organize etmedik, aksine düşük nitelikli işler için bu insanları getirdik. Bunların bazıları aslında daha yüksek niteliklere sahipti, ancak o nitelikleri Almanya’da kullanma fırsatını elde edemediler.

NG/FH: Öyleyse eğitim ve entegrasyon kapasitesi açısından “Müslümanlara” toptancı yaklaşım bir yanlış yönlendirme midir?

Bade: Bunun bilinçli bir yanlış yönlendirme olduğunu söylemek istemiyorum, ama bu argümanların da saçma olduğu açık ve nettir. Bu konuyla ilgili iki örnek vermek gerekirse: İran’dan seçkin bir göçmen grubu geldi ve bunların neredeyse hiç uyum sorunu olmadı. Ve diploma derecelerine bakıldığında İtalyanlar bildiği gibi Müslüman olmamalarına karşın, Türklerden biraz daha kötü durumdalar. “Müslümanlara” karşı yapılan bu art niyetli ajitasyon buraya çok iyi uyum sağlayan ve bizim çok ihtiyacımız olan yeni elit kesimin, Türkiye örneğinde olduğu gibi, Almanya’dan ayrılmasına neden olabilir.

NG/FH: Kamusal ve siyasal alanda entegrasyonla ilgili konular nasıl tartışılmalı ya da ne yapılmalı ki entegrasyon zarar görmesin ve de desteklensin?

Bade: [...] Biz artık sırtımızı duvara yaslayarak tartışmayı bırakmalıyız. Bu göç toplumu Almanya’da ne çoğunluk ne de göçmen nüfusu için hak edilen bir durum değildir.

Bütün bunlara karşın yine de yapılacak çok şey bulunmaktadır: Almanya göç ve entegrasyon politikası açısından büyük meydan okumalarla karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü Almanya – ABD ve Kanada’dan farklı olarak – göç sürecinin eleyici gücüne bel bağlayamaz: Piyasa temelli entegrasyon sistemlerinde ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde duramayanlar ya geri dönmek ya başka bir yere gitmek ya da işgücü piyasasına karşı çok esnek davranmak zorundadır.

Okuma önerisi:

*Naika Foroutan
(Hg.) (2010), Sarrazins Thesen auf dem Prüfstand. Ein empirischer Gegenentwurf zu Thilo Sarrazins Thesen zu Muslimen in Deutschland, Berlin.
Frank Gesemann
(2010), Zur Integrationsforschung in Deutschland. Komparative Darstellung ausgewählter Ansätze und Methoden, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Politische Akademie, Referat Berliner Akademiegespräche/ Interkultureller Dialog, Berlin.*

NG/FH: Bu ülkelere göre Almanya'nın farkı nedir?

Bade: Biz refah devleti koşullarında bir entegrasyon düzenlemesi yapıyoruz. Uluslararası karşılaştırmalarda bir liberal hukuk ve refah devleti olarak Almanya'nın, hala yüksek bir güvence düzeyine sahip olması birçok taraftan hayranlık yaratmaktadır. Ancak aydınlık tarafa bakıldığı gibi karanlık tarafa da bakılması gerekmektedir. Bu tarafta "aşağıda" elde edilen haksız sosyal yardımların bulunduğu ve "yukarıdan" da inisiyatif almanın kısıtlayıcı düzenlemelerle boğulduğu görülmelidir. Örneğin sosyal yardım alanların çalıştıklarında aldıkları ücretin bu yardımdan kesilmesi dürüst insanları cezalandırmakta ve kayıt dışı çalışmaya itmektedir. Bütün bunlar değiştirilmelidir, fakat bu değişiklik sadece göçmen kökenli insanlar için olmamalıdır.

NG/FH: Eğer Sarrazin'in Almanya'daki entegrasyon hakkındaki değerlendirmeleri sizin söylediğiniz gibi saçmaysa o zaman kitabının çok satanlar arasında yer almasını neye bağlıyorsunuz?

Bade: Bu başarı öncelikle ya da sadece entegrasyon ve göç sorunlarıyla ilgili değildi. Bu başarının nedeni, en azından [...] politikacılara karşı nüfusun gittikçe artan bir kesiminin sessiz öfkesinde görülmelidir. Bu politikacılara, yaşam mücadelesi veren özellikle de orta sınıfa karşı hem duygusal yakınlık hem de çözüm içerikli güçlü bir liderlik anlayışı olmadığı suçlaması yapılmıştır. Bu iki konu birlikte ele alınmalıdır, yoksa siyasal meşruiyet zarar görür.

NG/FH: Öyleyse bütün bu Sarrazin çığırtkanlığı Almanya'nın demokratik meşruiyet krizinin bir yansıması mıdır?

Bade: Bu kadar ileri gitmek istemiyorum. Ancak bu yönde farklı eğilimler bulunmaktadır: Seçime katılım oranlarının düşmesi, seçimlerde ana akım partilere tepki göstererek popülist partileri seçme yönündeki artış, sandıkta protesto partilerini seçmekten tutun, canlı ve tartışmaya açık demokrasiler için öldürücü olan sorunların parlamenter bir demokraside çözülebileceğine yönelik "bunları da sorabilmemiz gerekir" anlayışa kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. [...]

7.2 Fransa

Entegrasyon politikasının temelini oluşturan yurttaş anlayışı Fransız Anayasası'nın birinci maddesinde kendini göstermektedir:

„La France est une République indivisible, laïque, démocratique et sociale. Elle assure l'égalité devant la loi de tous les citoyens sans distinction d'origine, de race ou de religion.“⁵⁵

Belirleyici olan ilkönce “indivisible” yani “bölünmez” ifadesidir. Fransa'nın devlet anlayışında merkezi devlet yapısının yanında ve altında kurumların ve düzeylerin olması pek yaygın değildir. Buna ilaveten 1789 Devrimi'nden bu yana Fransa'nın devlet anlayışında yurttaş ve devlet doğrudan karşı karşıya gelmektedir. Bunun iki önemli etkisi bulunmaktadır:

- Gruplar, kolektifler ve başka “aracıları” yani ara kuruluşları devletin yasal muhatabı olarak görmekte zorlanılmaktadır.
- Yurttaşların eşitliği çok geniş anlamda yorumlanmaktadır. Aslında kişiler devlete karşı eşit haklara sahip saf siyasal yurttaş olarak görülmektedirler. Yurttaşlar arasındaki etnik köken, dil ya da dinsel aidiyetten kaynaklanan farklılıklar, siyasal birlikte yaşam için önemli görülmemektedir.

Bundan dolayı Fransa evrensel bir ulus anlayışına sahiptir ve siyasal yurttaşlar (“citoyens”) gönüllü bir seçimle odak noktasındaki bu siyasal cumhuriyette bir araya gelmektedirler.

Bu bağlamda Fransa'nın her zaman var olan yurttaşlık politikasındaki güçlü kültürel asimilasyoncu anlayış göz ardı edilmemelidir. Bir kişi kendisini sadece siyasal yurttaş olarak tanımladığında Fransız olmuyor, o kişi aynı zamanda Fransız kültürünü – özellikle de dili – benimsediğinde Fransız oluyor. Evrensel politika yönelimi yerel düzeyde toplumsal gerçekliği yansıtmaktan ziyade, daha çok bir ilkeyi yansıtmaktadır (Schnapper 1995: 101).

Bu temel ilkelerin Fransa'nın entegrasyon politikası üzerinde önemli sonuçları oldu. Öncelikle Fransa'nın daha 19. yüzyılda çok miktarda göçmen (özellikle Belçika ve İtalya'dan) aldığı söylenmelidir. Bu kişiler (ve özellikle de onların çocukları) zorunlu askerlik, büyük sanayi kuruluşları ve özellikle de seküler okullar gibi büyük devlet kurumları tarafından sorunsuz bir şekilde asimile edildiler.

*Fransa Anayasası'nın
1. maddesi*

*“Bölünmez”
devlet ve iki etkisi*

*Evrenselci ulus
anlayışı*

⁵⁵ “Fransa, bölünmez, laik, demokratik sosyal bir Cumhuriyettir. Köken, ırk veya din ayrımı yapmaksızın, tüm vatandaşların yasa önünde eşitliğini garanti eder.”

Bu süreç, Fransa’da doğan kişilere tüm siyasal hakları kazandıran ve toprak ilkesine dayalı Fransız vatandaşlık yasası tarafından desteklendi.

*1950/60’lı yıllar:
Sömürgelerden
gelen göç*

1945’ten sonra ve özellikle de 1950’li ve 1960’lı yıllarda tekrar Kuzey Afrika’daki (eski) sömürgelerden göç gelmeye başladı. Bu insanların uyum sağlamasında Fransız politikası önceden çok daha fazla sorun yaşadı. Bu göçmenlerin çoğu o dönem büyük kentlerin etrafında oluşan yüksek apartmanlara (“banlieues”) taşındılar. Bu binalar uygun bir kira ve yeterli sayıda daire talebini sağlayabilmek için yapılmıştı.

Banliyöler

Bir süre sonra imkanı olan insanlar başka mahallelere taşındılar, bu banliyöler ise sosyal statüleri zayıf olan kişiler tarafından tercih edilmeye başladı. Bu insanlar arasında ortalamanın çok üstünde Kuzey ve Orta Afrika’dan göçmenler yer almaktaydı. Etnik ayrışmanın önemli bir nedeni aslında sosyal elemenden kaynaklanmaktadır. Bu banliyölerde yoğun bir şekilde yoksulluk, suç ve işsizlik gibi sosyal sorunlar yaşanmaya başladı.⁵⁶

*“Öncelikli eğitim
alanları”*

Bu sorunlara evrenselci bir yaklaşımla yanıt verildi. 1982’den sonra “öncelikli eğitim alanları” („zones d’éducation prioritaires”, ZEP) oluşturuldu ve bu alanlara daha fazla kaynak ayrıldı.

Bu araç, göçmen kökenli öğrencilerin dağılımı göz önünde bulundurulduğunda bir tür pozitif ayrımcılık olarak görülebilir. Ancak bu araç sadece sosyal kriterlere göre uygulanmaktadır (Schnapper/Krief/Peignard 2003: 31).

Teşvik ve yardım programlarının çoğu evrenselci bir yaklaşıma sahiptir ve hiçbir zaman sadece göçmenleri hedef almamakta, bizzat belli sosyal yaşama sahip ya da belli mahallelerde oturan insanları hedef almaktadır. Bu nedenle göçmen örgütleri tarafından sıkça çoğunluk toplumunun (ve özellikle de işverenlerin) ayrımcılık yaptığından şikayet edilmekte, göçmenleri işgücü piyasasından dışladığı ve özellikle işgücü piyasasına girmelerini engellediği dile getirilmektedir.

*Anonimleştirilmiş
iş başvuruları*

Bu duruma iş başvurularının anonimleştirilerek yapılması ile yanıt verildi. Kişiselleştirilmiş başvurular (isim ve fotoğraf olanlar) en azından göçmenlerin başvuru sürecinin birinci engelini aşabilmeleri için Fransa’da yasaklandı.

⁵⁶ Almanya’da ise işgücü piyasasında göçmenlerin yaşadığı sorunlar sıklıkla dil sorununa bağlanmakta ve bundan dolayı dilin öğrenilmesinin teşviki daha uygun bir araç olarak görülmektedir. Bu durumla karşılaştırıldığında Fransa örneği ilginç olacaktır. Göçmenlerin çoğunluğu Fransızca biliyor. Çünkü göçmenlerin geldikleri pek çok ülkede Fransızca resmi dillerden biridir. Yani dil önemli olmakla birlikte başarılı bir entegrasyon için yeterli değildir.

Ayrımcılık karşıtı politika evrenselci, “renk körü” bir toplumun önemli bir parçasıdır. Ancak işletmelerin personel sorumlularının bu politikayı etkisiz hale getirmek için stratejiler geliştirdiği gözlenmektedir. Örneğin posta adresinden başvuranların kökenini tahmin edebilmektedirler. Sonuç olarak rakamlarda bir değişiklik olmadı.

Entegrasyon politikası açısından bu yurttaşlık modelinin sorunlu bir sonucu istatistiklerde etnik köken ya da dinsel aidiyet bilgilerinin yer almamasıdır. Tek belirleyici unsur vatandaşlık olduğundan dolayı belirli bir grubun belirlenmesi ve bu gruba yönelik uygun politikalar uygulanmasında zorlanılmaktadır.

Fransız entegrasyon politikasının çok zorlandığı bir alan, Müslüman göçmenlerin kendi dinsel kimliklerinin ve ifade biçimlerinin kamusal alanda tanınması yönündeki talepleri ve istekleridir.

Bunun nedeni Fransa’ya özgü olan din (Katolik) ve devlet arasındaki ilişkidir. 1789 Devrimi’nden sonra özellikle de 19. yüzyılda dinci ve din karşıtı aktörler arasında sert çatışmalar yaşandı. Yüzyılın sonuna doğru “mezheplerden arındırma” dönemi başladı (örneğin 1886’da laik okul sistemine geçilmesi gibi).

1905’te yürürlüğe giren Laiklik Yasası ile kesin bir şekilde devlet ve kilise birbirinden tamamen ayrılacak (von Campenhausen/de Wall 2006: 346) ve bu yasa ile din tamamen özel alana dahil edilecekti.

Bu hırçın karşıtlık artık günümüzde zayıflamış bulunmaktadır. Bu ise, şu kavram dönüşümünde ortaya çıkmaktadır: Önceki dönemlerde sıklıkla **laisizm** (“laïcisme”) kavramı kullanılmaktaydı ve bununla da aktif bir şekilde icra edilen din karşıtlığı anlaşılmaktaydı. Son zamanlarda Fransız söyleminde **laiklik** (“laïcité”) kavramından söz edilmektedir. Bunun anlamı devletin dinsel topluluklara karşı tarafsız olması, ancak kilisenin sosyal ve eğitimsel aktivitelerini de tamamen engellememesidir.

Ancak bu pozisyon İslam’ın ortaya çıkması ile gittikçe sorgulanmaya başlamıştır. Bu tartışmayı 1989’da başlatan şey “affaire des foulards” olarak adlandırılan olaydır. Bu olay üç Müslüman öğrencinin bir devlet okulundaki derste başörtüsünü çıkarmayı reddetmesiyle başlamıştı (Schnapper/Krief/Peignard 2003: 32 f.).

Gerilim: Laiklik ve dinsel kimlik

Laisizimden laikliğe dönüşüm

Bu bağlamda sosyal sorunların (yukarıda belirtildiği gibi) dinsel farklılık söylemleriyle karışması ve dinsel aidiyetin çoğu zaman sosyal sorunların nedeni olarak sunulması tartışmaları sertleştirdi.

Fransız devleti dinsel topluluklarla ya da benzer kolektif aktörlerle iletişime geçmesi için gerekli olan araçlara sahip değildi. Bundan dolayı aslen azınlık Müslüman kuruluşlarını desteklemeye ve etkilemeye çalıştı. Bu amaçla Fransız hükümeti 2000 yılında Müslümanlar arasından önemli şahsiyetleri ulusal bir İslam konseyinin (Conseil français du culte musulman, CFCM) kurulmasına katkı sunmaları için davet etti.

41 temsilciden oluşan bu konseyde yer alacakların seçilmesinde camilerin büyüklüğü temel alındı. Bu camilerden konseye temsilciler gönderildi. Büyüklüğüne göre temsilcilerin belirlenmesi yönetimin üç dernek tarafından oluşturulmasına yol açtı. Ayrıca Paris Hükümeti seçim sonuçlarından bağımsız olarak Paris Büyük Camii imamının başkan olmasını dayattı. Fransız devletinin güçlü etkisine karşın (kanıtlanmayan), örneğin Cezayir ve Fas gibi yabancı aktörlerin, konseyin pozisyonuna etki ettiğinden kuşku lanılmaktadır.

Dinsel-kültürel alanın entegrasyon boyutunda kolektif aktörler ve devlet arasında diyalog yollarının oluşturulması yönünde atılan ilk adımlara karşın, Fransız entegrasyon modeli kendi evrenselci temeline sadık kalmaktadır. Bu model kültürel farklılığı tanıyarak siyaseten hareket etmek anlamına geldiğinden dolayı, bu, devletin öz anlayışında yer almamaktadır.

Fransa'nın entegrasyon sonuçları, sosyal demokrasiye – fazla cesaretlendirmeyen – (Koopmans 2010) kültürel kimliği hiçbir şekilde tanımayan ve sadece sosyoekonomik alanda katılıma indirgeyen bir entegrasyon politikasının hedeflere ancak kısmen ulaşılabilceğini göstermektedir.

7.3 Hollanda

Büsbütün farklı bir yurttaşlık modeli Hollanda’da görülmektedir. Hollanda toplumu uzun süredir sütunlaşma olarak adlandırılan bir olgu tarafından büyük ölçüde etkilenmektedir. Bununla şu kastedilmektedir:

19. yüzyılda önce Protestan ve Katolik mezhepleri, dünyevi işlerle uğraşan kuruluşlar oluşturdular. İlk akla gelenler; okullar, meslek eğitim merkezleri, sosyal hizmet yardımı, ilgili medya, dernekler, sendikalar ve hatta siyasal partilerdir.

Örneğin bir Katolik Hristiyan’ın yaşamı “beşikten mezara kadar” tamamen kendi grup kimliğine ait kuruluşlar etrafında geçebilirdi. Daha sonra farklı dünya görüşüne sahip liberaller ve sosyalistler gibi gruplar da bu türden kurumlaşmalara gittiler. Basit üyeler gündelik yaşamları kapsamında başka grupların üyeleriyle neredeyse hiç temasa geçmezlerdi. Sadece bu grupların seçkinleri birbirleriyle müzakere eder ve genellikle de hangi toplumsal kararların alınması gerektiğini uzlaşılı yoluyla belirlerlerdi. Bu olgunun sosyolojik yapısı için sütunlaşma kavramının kullanılması yerleşti. Çünkü bütün toplum bu dünya görüşüne göre, birbirinden tamamen farklı “sütunlar” tarafından büyük ölçüde belirlenmekteydi ve bu sütunlar devletin ortak bir “çatısı” altında yer almaktaydı.

Bu modelin 1960’lı yıllardan itibaren yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlayıp başlamadığı bilim çevresinde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bu konuda kesin bir tavır almadan tekil grupların organizasyonu için bunun hala önemli olduğu söylenebilir. Sömürgelerden gelen göçmenler ile işgücü anlaşmaları kapsamında gelen misafir işçilerin toplumda yeni etnik gruplar olarak fark edilmeye başlaması sütunlaşmaya da etki etmiştir.

Özellikle 1970’li yılların sonunda bilhassa eski sömürge olan Endonezya ve Surinam’dan gelen göçmenlerin sosyal ve ekonomik sorunlarının olduğu ve ayrımcılığa uğradıkları anlaşıldı – bu duruma yeni bir grup genç aktivist şiddet içeren eylemlerle de dikkat çekti. Devlete yakın farklı kurum ve kuruluşların katıldığı bir süreçten sonra Hollanda hükümeti 1983 yılında “Minderhedennota” başlıklı bir rapor yayımladı.

*“Sütunlaşma”
kavramı*

1983: “Minderhedennota” raporu

Bu raporla resmi olarak çokkültürlü bir toplumun oluştuğu ve göçmenlerin büyük bölümünün Hollanda’da kalacağı tanınmış oldu. Ancak ülkedeki azınlıklara yönelik bir yapısal ayrımcılık olduğu da vurgulandı ve şu politik talepler dile getirildi:

- Etnik ve kültürel farkların olduğu çokkültürlü bir toplumun desteklenmesinin kabul edilmesi
- Yasal eşitlik sağlamanın desteklenmesi
- Sosyal ve ekonomik eşitsizliğin aşılması

Bundan sonra, göçmenlerin sahip oldukları kültürlerin korunması ve geliştirilmesi için araçlar ve stratejiler güçlendirildi:

Anadilin yasal güvence altına alınmasının yanında özel okulların (devlet yönetmeliği kapsamında ve Hollanda dilinde eğitim koşulu ile) açılmasına izin verildi. Göçmenlerin kendi örgütlerini kurmasının desteklenmesi ve yerel ve ulusal düzeyde danışma kurullarının oluşturulması ise diğer faaliyetlerdi. Bu danışma kurullarına etnik azınlık kuruluşlarından ve örgütlerinden temsilciler seçiliyor ve bürokrasinin kendilerini doğrudan ilgilendiren faaliyetler hakkında bu azınlıkları dinlemesi zorunlu hale getiriliyor.

Hollanda’nın etnik grupları destekleme politikası göçmenlerin tamamen kendi grupları içinde hareket edebilmelerine olanak sağladı. Bu gruplar – devlet desteği de alarak – kendi kendilerini organize etmekten ve kendi kültür ve dillerini korumaktan kendileri sorumluydu. Ancak aynı zamanda göçmenlerin siyasal sisteme katılabilmeleri mümkün kılınmalıydı: Bunun için gerekli olan araçlar açık bir vatandaşlığa geçiş politikası ve yerel düzeyde yabancıların seçim hakkının yürürlüğe girmesiydi (1985).

Hollanda’nın yurttaşlık ve entegrasyon modeli “çokkültürlü” model olarak adlandırıldı. Ancak burada 4. bölümde anlatılanlar dikkate alınmalıdır: Çokkültürlülük ilkesiyle yürütülen azınlık politikaları çok farklı yönlere gidebilir. Hollanda hükümetinin amaçladığı tanınma politikası aslında daha çok etnik ayırıştırmaya yol açtı.

29 Ocak 2000 tarihinde sosyal demokrat sosyolog Paul Scheffer “NRC Handelsblad” gazetesinde “Het multiculturalle drama” (“Çokkültürlülük dramı”) başlıklı bir makale yazdı. Bu makale Hollanda’da göçmenlerin entegrasyon sorunları üzerine devam eden tartışmaları tekrar yoğunlaştırdı.

Bu tartışmanın alevlendiği nokta 1980’li yılların sonunda özellikle 1990’ların başında azınlık politikalarının eşitlik ve uyum hedeflerine ulaşamadığının açıkça ortaya çıkmasında yatmaktadır.

Özellikle de sosyoekonomik alanlarda (iş gücü piyasası, dili konuşma düzeyi gibi) ve eğitimde elde edilen diplomalarda göçmenler ve onların çocukları yerleşik nüfustan çok daha zayıf sonuçlar elde etmekteydiler. Bunların yanında ayrıca kiralık konut piyasasındaki yüksek ayrışma bulunmaktaydı (bkz. örneğin Koopmans 2010).

Hollanda’da yaşanan sosyoekonomik sorunlar kamuoyunda İslam’a karşı eleştirel bir değerlendirmeyeleştirildi (Vasta 2007: 725 ff.) ve Müslümanlara, paralel toplumlara kapandıkları, Hollanda toplumunun değerlerini, özellikle kadın erkek eşitliğini reddettikleri ve göçmenlerin hepsinin sosyoekonomik koşullardaki kötüleşmeden sorumlu oldukları yönünde suçlamalar getirilmiştir.

Bu tartışmalar Pim Fortuyn (2002) ve Theo van Gogh (2004) cinayetleri ile daha fazla sertleşti. Çoğunluk toplumunun büyük kesimi tarafından göçmen nüfusa karşı, entegrasyon sorumluluklarını yerine getirmedikleri suçlaması yapıldı. Yeni realizm olarak adlandırılan ve daha çok “talep eden” bir politik yaklaşım olarak bu yeni söylem özellikle de sosyoekonomik entegrasyon alanında tartışmayı belirlemeye başladı (Prins 2002: 367 f.).

1994 yılında resmi belgelerde azınlık politikası entegrasyon olarak adlandırılan bir politikaya yerini bırakmıştı. Bu politikanın önceliği göçmenlerin çoğunluk toplumu kurumlarına entegre olmalarını sağlamaktı.

Kendi etnik temelli organizasyon koşulları büyük ölçüde kısıtlanmamış olsa da yeni ek politika araçları çok daha güçlü bir şekilde entegrasyona yönelik uygulanmaya başladı. Bunun bir sonucu 1998 yılında yürürlüğe giren “wet inburgering nieuwkomers” (Yeni Gelenlerin Vatandaşlığa Geçiş Yasası) yasasında görülmektedir.

Bu yasanın ana maddelerini Hollanda dilinin öğrenilmesinin daha çok teşvik edilmesi ve yeni gelenler için bir yurttaşlık kursunun düzenlenmesi oluşturmaktaydı. Bu kursun amacı sadece siyasal sistem ve gündelik yaşama ilişkin bilgileri aktarmaktan ziyade Hollanda’daki yetkililerin görüşlerine göre geçerli olan kültürel değerlerin aktarılmasıydı (Michalowski 2009).

*Fortuyn (2002) ve
Gogh (2004)
cinayetleri*

*1994’ten sonra:
Yeni yönelim*

Fransa’da olduğu gibi Hollanda’da da entegrasyonun farklı alanlarındaki başarıları pek iç açıcı değıl (Koopmans 2010). Özellikle işgücü piyasası, eğitim diplomaları, konut durumu ve dil yeterlilik düzeyi gibi, sosyoekonomik entegrasyon boyutlarında gerçekten de eksiklikler görölmektedir.

Sosyal demokrasi açısından kültürel kimliklerin tanınmasının çok önemli bir değeri olmasının yanında, toplumun kurumlarına katılım konusu da göz ardı edilmemelidir.

7.4 Büyük Britanya

Büyük Britanya'nın entegrasyon politikası da sıklıkla çokkültürcü olarak adlandırılır. Bu modelin Hollanda modelinden en önemli farkı politikanın grupları hedef almamasıdır. Büyük Britanya'nın politikası daha çok bireyci ve pragmatik bir yönelime sahiptir.

"Pragmatik" terimi ile kast edilen, kültürel bakımdan farklı yurttaşların toplumda birlikte yaşamalarına ilişkin birçok alanda yasal düzenlemelerin olmamasıdır. Bir başka unsur ise ortaya çıkan sorunlara yönelik amaca özel, yani mümkün olduğunca alt kademelerde çözüm aranmasıdır.

"Bireyci" terimi ile ise örneğin gruplara belirli hakların tanınmaması kastedilmektedir. Bunun yerine bireylere, kendi yaşamlarını biçimlendirme yönünde geniş alan bırakılmaktadır.

Bu sadece özel alan için değil, kamusal alan için de geçerlidir. Bunun en görünür örneklerinden biri Sihlere⁵⁷ polis üniforması kapsamında türbanın serbest olmasıdır.

Tarihsel gelişim: Büyük Britanya özellikle 1945'ten sonra o zaman hala var olan sömürgelerden ve bağımsız olmalarına karşın halen İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olan ülkelerden (bu ülkelerde formel olarak Britanya Kraliçesi devletin başıdır) büyük ölçüde göç aldı.

O dönem Britanya vatandaşlık yasası çok karışıktı. Çünkü Britanya İmparatorluğu'nun her bir teritoryal bölgesi farklı hukuk statüsüne sahipti ve böylece çok farklı yasal aidiyetler tanımlıydı (ayrıntılar için bakınız Bostancı 2008; Davy 2001: 862 ff.).

Bu yasal biçimleri detaylı bir şekilde ortaya koymaya gerek yok. Önemli olan, çoğu göçmenin ikamet hakkının yanında Büyük Britanya'da seçim haklarının olması ve onların çocuklarının da jus soli (toprak bağı) ilkesine göre Britanya vatandaşı olabilmeleriydi.

*Çokkültürcülük
modeli, yönelim ...*

... pragmatik ve ...

... bireyci

Tarih

⁵⁷ Sihler bir Hindu dinsel gruptur ve kuralları erkeklerin daima bir türban takmasını zorunlu kılar.

Büyük kentlerdeki semtlerin belirli etnik gruplar tarafından sahiplenilmesi, siyasal partilerin bu seçmen grubunu da dikkate almalarının faydalı olacağını göstermiştir.

Bu durumun arka planını Britanya'nın çoğunluk seçim sistemi oluşturmaktadır. Belirli seçim bölgesinde güçlü olan bir azınlık grubu kolayca seçimi belirleyici bir faktör olabilmektedir. Özellikle de yerel düzeyde göçmenler bundan dolayı politikaya katılmaktadırlar.

Büyük Britanya'daki entegrasyon politikasının zaten büyük ölçüde yerel düzeyde yoğunlaştığı söylenebilir (örneğin bkz. Baringhorst 1991). Çok farklı sorunların yerel düzeye ilişkin bir arada olmasından dolayı, çok fazla politik aracı da bulunmaktadır. Bu bağlamda iki faktör özellikle ilginçtir:

Büyük Britanya geleneksel olarak zayıf bir refah devletidir.⁵⁸ Vergilerle finanse edilen ulusal sağlık hizmeti dışında birçok sosyal hizmet ihtiyaca göre, belirli bir süre ve görece düşük seviyede yapılmaktadır.

Bu bütün yurttaşlar için geçerlidir. Bu durumun işgücü piyasasına uyum sağlama yönünde büyük bir baskı oluşturduğu anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu işgücü piyasası görece çok az düzenlemeye sahiptir. Bundan dolayı da göçmenlerin bu piyasaya ayak uydurmaları kolay olmakta, ancak bu uyum çoğu kez düşük nitelikli ve düşük ücretlerin ödendiği sektörlerde mümkün olmaktadır.

Bütün bunlara karşın yine de bu düzenlenmemiş işgücü piyasasında etnik kökenden kaynaklanan ayrımcılık olayları yaşanmaktadır. Bu bağlamda güçlü bir şekilde bireye yönelik ikinci önemli politika unsuru – ayrımcılık karşıtı politika – ortaya çıkmaktadır.

Henüz 1965 ve 1976 yıllarında Race Relation Acts (Irk İlişkileri Yasası) ile geniş kapsamlı bir ayrımcılık karşıtı mevzuat oluşturuldu. Burada kullanılan ayrımcılık terimi görece çok geniştir. Bu terim ten rengi, ırk, uyruk, etnik ve ulusal köken nedeniyle yapılan ayrımcılığı kapsamaktadır. Bunun için bir kurum oluşturuldu (Commission for Racial Equality - Irk Eşitliği Komisyonu). Bu kurum olası ayrımcılık olaylarını inceleme, öneriler sunma ve bu konuda rapor yayımlama hakkına sahiptir.

58 Farklı refah devleti modelleri için bakınız: El Kitabı 3: Sosyal Devlet ve Sosyal Demokrasi, bölüm 4.2.

Irksal bir ayrımcılık olayının tespit edilmesi durumunda bunun yapılmaması talimatı yasal olarak verilebilmekte, ayrımcılık devam ettiğinde ise mahkemeden bunun yasaklanması talep edilebilmektedir. Kurumun yetkisi birçok çalışma ve özel alanı kapsamaktadır (Davy 2001: 849).

Bu komisyon 2007 yılında Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu'yla ikame edildi. Bu yeni komisyon 2010'da yürürlüğe giren yeni Eşitlik Yasası'nın uygulanmasından sorumludur. Bu yasa ile farklı yasalar birleştirildi. Bununla dinsel inançtan dolayı ayrımcılığa uğramaya karşı bir yaptırım da öngörülmektedir.

Genel olarak entegrasyon politikasındaki bu bireyci ve özgürlükçü yaklaşıma karşın, Avrupa genelinde yürütülen tartışmalarda olduğu gibi, Büyük Britanya'da da toplumun bir arada tutulabilmesi adına o toplumun ne kadar ortak değerlere sahip olması gerektiği tartışılmaktadır.

Ancak bu tartışma sadece paylaşılması gereken olası ortak değerlerle ilgili değil, aynı zamanda toplumsal dışlanmayla da ilgiliydi. Özellikle de İşçi Partisi hükümeti bu konuda harekete geçti. Bu hükümetin oluşturduğu iki komisyon 2001'de "Community Cohesion" (Cantle Report) ve 2007'de "Our Shared Future" (Parekh Report) olmak üzere iki ayrı rapor hazırladı. Her iki raporda da kültürel heterojen toplumsal ortamlarda, ortak temellere sahip olunduğu yönünde daha fazla çabanın gerekli olduğuna vurgu yapıldı.

*2010: Equality Act
(Eşitlik Yasası)*

7.5 İsveç

*Düşünüldüğünden
daha çok heterojen*

İsveç kamuoyunda genellikle etnik bakımdan homojen bir ülkeymiş gibi algılanmaktadır. Hatta bu algı yurtdışında daha da belirgindir. Oysa bu algı doğru değil, çünkü 21. yüzyılda İsveç nüfusunun yaklaşık %18'i göçmen kökenlidir (Regeringskansliet 2009: 4).

İsveç 1970'li yıllardan itibaren önemli tüm aktörler tarafından bir göçmen ülkesi olarak algılanmaya başladı. Bu göç sürecinde ilginç bir unsur bulunmaktadır. 1970 ve 1980'li yıllardaki İsveç hükümetleri insancıl bir yaklaşımla aktif ve açık mülteci politikası uyguladılar ve böylece Avrupa dışı ülkelerden çok sayıda insanı ülkelerine aldılar.

Burada entegrasyon için önemli olan şey, gelen insanların belirli bir süre ya da geldikleri ülkelerdeki koşulların değişmesinden sonra geri dönmeyecekleri var sayımıydı. Ve bundan dolayı politika başından itibaren bu insanların İsveç toplumuna entegre olmalarının desteklenmesi yönünde yapıldı.

Üç ilke

İsveç'in entegrasyon politikası üç ilkeyi temel almaktadır:

- Eşitlik ("jämlikhet")
- Seçme özgürlüğü ("valfrihet")
- İşbirliği ("samverkan")

Eşitlik

Bu ilkelerin her biri spesifik araçlara sahiptir:

Eşitlik öncelikle sosyoekonomik eşitlik olarak anlaşılmaktadır ve işgücü piyasasındaki uygun araçlarla sağlanmalıdır. Zaten işgücü piyasası entegrasyon için merkezi bir alan olarak görülmektedir. Bu bağlamda önemli bir unsur dil öğrenme- dir. Bu öğrenme süreci yeni gelenlere yönelik uygulanan iki yıllık (!) dil öğrenme programı ile kolaylaştırılmaktadır (Westin/Dingu-Kyrklund 2003: 117). İkamet ilkesine dayalı geniş kapsamlı refah devleti sistemi de eşitliği sağlamada önemli bir rol oynamaktadır (Westin 2000).

Seçme özgürlüğü

Eşitlik ilkesine bağlı politika araçları çoğunluk toplumunun merkezi kurumlarına evrenselci "katılımın" mümkün olmasını hedeflerken, seçme özgürlüğü ise göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini korumalarını sağlamaya çalışmaktadır. Bu ilke İsveç devleti tarafından desteklenmekte ve tanınmaktadır. Etnik kurumların devlet tarafından desteklenmesinin yanında, bu 1977 yılında öncelikle anadilde eğitimin yürürlüğe girmesiyle sağlanmıştır.

Eğer bir okulda en az beş ebeveyn ana dilde eğitimi talep ederse, okullar ana dilde eğitim vermek zorundadır.⁵⁹ Bu dersin tek amacı çocuklara kendi kültürel arka planlarını unutmamalarını sağlamaktır.

Üçüncü ilke (işbirliği) için doğrudan entegrasyon araçları bulunmamaktadır. Bu daha çok yönlendirici bir ilke olarak, göçmenlerin İsveç halkının öz-anlayışına entegre olmalarını hedeflemektedir.

Bu şekilde yönlendirici bir ilke İsveç modeli olarak adlandırılan modelin merkezini hedef almaktadır. İsveç refah devletinin gelişmesi sosyal demokrasinin bütün yurttaşlar için eşit bir "folkhemmet" (halkevi) oluşturma düşüncesiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Bu topluluğa göçmenler de entegre edilmelidir.

Siyasal alanda her üç ilke de yer almaktadır: Göçmenler yerleşik nüfus ile eşit olacak, eğer isterlerse kendi etnik kültürel kimliklerini ifade edebilecek ve kendilerini topluluğun bir parçası olarak görebileceklerdir.

Bu bağlamdaki araçlardan biri de 1976 yılında yürürlüğe giren, yabancıların seçim hakkıdır. Avrupa'da tek olan bu hak sadece yerel parlamentolar düzeyinde seçme ve seçilme hakkını kapsamamakta, aynı zamanda il ("län") düzeyinde de geçerli olmaktadır.

İsveç yurttaşları için yaklaşık % 80 düzeyinde olan seçime katılma oranı göçmenlerde % 50'nin biraz altında seyretmektedir.

İsveç hükümetleri vatandaşlığa geçişi önemli bir entegrasyon aracı olarak görmüş ve görmeye de devam etmektedirler. Bu politikanın hayata geçirildiği, İsveç'te vatandaşlığa geçiş oranının yüksek olması ve bu oranın diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırılmasında görülmektedir (bkz. şekil 12). İsveç vatandaşlığa geçiş hakkı ve aynı zamanda jus soli de (toprak ilkesi) tanımamaktadır. İsveç beş yıl bir süreden sonra kanaate göre vatandaşlığa geçişi tanımaktadır. Vatandaşlığa geçişte eski vatandaşlığın bırakılması istenmemektedir.

Çok çeşitli araçların olması ve bütün yurttaşlar için geçerli olan refah devleti gibi, işgücü piyasasındaki politikanın güvencesine karşın, göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumu diğer İsveç nüfusuna nazaran önemli oranda daha kötüdür.

İşbirliği

1976: Yabancıların yerel seçim hakkı

İşgücü piyasasında durum daha kötü

⁵⁹ Anadilde eğitim talebinin İsveç'teki otokton azınlıklar (Sami ve Torne-Finleri) tarafından da dile getirildiği unutulmamalıdır. Böylece bu talepler farklı bir meşruluk kazanmış oldu.

Özellikle de 1993-1995 yılları arasında meydana gelen ekonomik kriz döneminde göçmenler ve yabancılar yerli İsveçlilerden daha çok etkilenmiştir (Regeringskansliet 2002: 4). Mekansal ayrışma oranları da görece şekilde yüksek seyretmektedir. Özellikle son sözü edilen durum İsveç içinde toplumsal birlikteliğin durumu üzerine bir tartışma yarattı. “Eşitlik” ve “seçme özgürlüğü” ile ilgili politikalar neredeyse hiçbir tartışmaya neden olmazken, “işbirliği” ilkesinin korunmasına yönelik uygun araçların oluşturulması düşünülmeye başlanmıştır.

Artık İsveç hükümeti, sivil toplum kurumlarıyla ortak değerler üzerinde uzlaşa sağlayabilmek için kurumsallaşmış bir diyalog sürecinin yürütülmesini maddi olarak desteklemeye başlamıştır (Regeringskansliet 2009: 4). Evrenselci ve çokkültürcü ilkelerin birleşimini yansıtan İsveç modelinde de ortak değerler üzerinde tekrar uzlaşa sağlanması gerekmektedir.

7.6 Özet

Bunların sosyal demokrasi için anlamı:

- Üç ideal tip yurttaşlık modeli bulunmaktadır: Dışlayıcı (asimilasyoncu), evrenselci (cumhuriyetçi) ve çoğulcu (çokkültürcü) model.
- Bu üç analitik modelin hiçbirisi saf biçimde ve çok başarılı entegrasyon sonuçları göstermemektedir.
- Başka ülkelerden politika araçları alınırken, o ülkelerin farklı ulusal koşulları ve patika bağımlılıkları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Sosyal demokrasiyi temel alan bir politika evrenselci ve çoğulcu model arasında orta bir yol bulmalıdır.

8. PARTİLERİN TEMEL İLKELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI⁶⁰

Bu bölümde

- Parlamentoda temsil edilen partilerin entegrasyon ve göç konularıyla ilgili pozisyonları sunulacak ve karşılaştırılacaktır.

Bir göçmenin yurttaş olabilmesi için hangi koşulları sağlaması gerekmektedir? Almanya'ya göç gelsin mi? Entegrasyon için hangi araçlar daha uygundur? Farklı dinlere karşı nasıl yaklaşılmalıdır?

Bu sorular farklı siyasal partiler tarafından farklı şekillerde yanıtlanmaktadır. Bu farklı yanıtlar bu bölümde sunulacaktır. Bu karşılaştırmada iki nokta göz önünde bulundurulmalıdır:

1. Son yıllarda entegrasyon ve göç politikasına ilişkin pozisyonlarda yaşanan köklü değişimler neredeyse başka hiçbir alanda yaşanmamıştır. 1999'da vatandaşlık mevzuatında yapılan reformlardan bu yana bütün partiler temel ilkelerini değiştirdiler ve netleştirdiler.

2. Partilerin programlarında entegrasyon ve göç ile ilgili, örneğin sosyal politikaya karşılaştırıldığında, çok kısa bölümler yer almaktadır. Burada yazılan şeyler normalde çok genel tümcelerle ifade edilir ve somut politikaların nasıl yapılacağı hakkında ipucu vermez. Bundan dolayı bir karşılaştırma yapabilmek için partilerin entegrasyon ile ilgili temel yayınları ve seçim programları – eğer varsa – dikkate alınacaktır.

Parti programlarında yer alan ilkeler şu kriterler ışığında değerlendirilecektir:

- Parti hangi genel entegrasyon politikası ilkesini savunmaktadır?
- Vatandaşlığa geçiş ve çifte vatandaşlık konuları nasıl ele alınmaktadır?
- Parti AB vatandaşı olmayan yabancıların yerel düzeyde seçim hakkını nasıl değerlendirmektedir?
- İslam dininin entegrasyonu nasıl sağlanmalıdır?
- Entegrasyon ve dil kurslarının önemi nedir?
- Göç süreci nasıl biçimlendirilmelidir?

Partilerin pozisyonları

İki ön not

Ne araştırılacaktır?

⁶⁰ Bu bölüme Alexander Pfeiffer katkı sağlamıştır.

8.1 “Almanya bir entegrasyon ülkesidir” – CDU’nun entegrasyon politikası yaklaşımı

*Helmut Kohl’dan
beri: İlkesel
dönüşüm*

Kuşkusuz bütün partilerin içinde Hristiyan Demokrat Birlik’in (CDU) entegrasyon politikasına yaklaşımı son yıllarda çok fazla değişikliğe uğramıştır. “Kohl döneminde” bütün entegrasyon ve göç politikası “Almanya’nın bir göç ülkesi olmadığı” dogmasına göre yapılmaktaydı. SPD-Yeşiller Hükümeti’nin (1998-2005) vatandaşlık ve göç yasasında yaptığı reformlardan sonra Hristiyan Demokrat Birlik partisi de pozisyonunu gözden geçirdi. Bu bağlamda dört yayın incelenecektir:

İncelenen belgeler

- 2007’de kararlaştırılan temel program “Özgürlük ve Güvenlik – Almanya için ilkeler” (CDU 2007)
- CDU’nun 2004 yılında yapılan 18. Parti Kurultayı’nda alınan C 34 nolu karar: Almanya’nın çıkarı için: Entegrasyonu desteklemek ve talep etmek, Siyasal İslam ile mücadele!” (CDU 2004)
- “Göçü yönlendirmek ve sınırlandırmak. Entegrasyonu desteklemek” başlıklı CDU Federal Kurulu’nda 2001’de alınan karar (CDU 2001)
- “Bizim gücümüz var – ülkemiz için birlikte: 2009-2013 yılları hükümet programı” (CDU/CSU 2009)

Yönlendirici ilke

CDU 2001 yılında aldığı bir kararda temel ulus anlayışını şu şekilde ifade etmektedir:

“Göç politikası ve entegrasyon politikası sadece kendi ulusal ve kültürel kimliğinden emin olanlarda başarılı olabilir. Bizim temel aldığımız şey dünyaya açık bir yurtseverliktir. Bizim Alman ulusumuzun kimliği bizim anayasal düzenimiz, ortak tarihimiz, dil ve kültürümüz tarafından belirlenmiştir [...]. Almanya, Hristiyan Batı değer topluluğuna aittir. Biz Avrupa kültür topluluğunun bir parçasıyız” (CDU 2001: 1).

CDU entegrasyonu şu şekilde anlamaktadır: “[Entegrasyon] göçmenlerin, politikanın ve bütün toplumun sorumluluğunda olan ve devam eden olumlu bir süreçtir” (CDU 2007: 94). Almanya’nın bir entegrasyon ülkesi olduğu düşünülmektedir. Aslında yayınların bazı yerlerinde istenilen göçten söz edilse bile, bu terimi kullanarak “göç ülkesi” terimine yer verilmemiş olmaktadır. CDU genel başkanı

*Yeni kavram:
“Entegrasyon ülkesi”*

kısa bir süre önce bu terimin arka planıyla ilgili Der Spiegel dergisine verdiği bir söyleşisinde şunları belirtti:

“Spiegel: CDU’nun kendini kandırdığı konulardan biri de Almanya’nın göç ülkesi olmadığıdır. Artık bunu bir tarafa bırakmanın zamanı gelmedi mi?

Merkel: Temel parti programımızı hazırlarken uzun süre bu konu üzerine düşündük: Biz nasıl bir ülkeyiz? Buradan çıkardığımız sonuç bizim bir entegrasyon ülkesi olduğumuz yönündedir.

Spiegel: Bu da şimdi tam somut olarak ele alınamayan bir kavram.

Merkel: Ben bu kavramı ele alabiliyorum. Bir entegrasyon ülkesinde yabancı kökenli insanlar hukuk ve değerler temeli üzerinde yurttaş olarak yaşamaya hazırlarsa ya da hatta Alman vatandaşlığını almak istiyorlarsa bu insanlara hoş geldiniz deriz” (Der Spiegel 44/2010: 28).

Entegrasyon için en önemli aracın zorunlu entegrasyon kursu olduğu düşünülmektedir. Göçmenler bu kursa katılmayı aksatırlarsa yaptırıma uğramalıdır (CDU 2001: 20).

Vatandaşlığa geçiş / yerel düzeyde yabancıların seçim hakkı

Hristiyan Demokratlar açısından vatandaşlığa geçiş bu entegrasyon sürecinin başarılı bir yansımasıdır (CDU 2001: 25). Bu bağlamda çifte vatandaşlığa sadece istisnai durumlarda izin verilmektedir. Yabancıların yerel düzeyde seçim hakkı edinmeleri reddedildiğinden dolayı en azından vatandaşlığa geçmeleri için reklam yapılması desteklenmektedir. Seçim hakkının tam entegrasyona katkı sağlayacağı düşünülmemektedir (CDU/CSU 2009: 50).

Dil eğitiminin desteklenmesi

Kreşlerde dil eğitiminin özel bir şekilde desteklenmesinin yanında CDU ileri derecedeki okullarda daha çok iki dilli ders olanaklarının olmasını talep etmektedir. Bunlar “potansiyel olarak iki dilliliği” (CDU 2001: 22) ulusal çıkar açısından da geliştirmeli ve kullanıma uygun hale getirmelidirler. Bunların yanında anadilde eğitim de – bunun şimdiye kadar göçmenlerin ülkelerine geri dönmelerine yardımcı olması işlevi vardı – yeniden tasarlanmalıdır (CSU 2001: 22).

Göç

CDU 2007 temel ilkeler programında şunları söylemektedir: “... bizimle yaşamak, çalışmak, bizim değerlerimizi paylaşan ve bizim ülkemizi kendi ana vatanları ola-

Almanya göç ülkesi değil: “Kendini kandırma”?

Entegrasyon kursları

Yerel düzeyde seçim hakkı olmasının

“Potansiyel olarak iki dillilik”

Programa dahil: ‘Puanlama sistemi’ destekleniyor

rak benimseyen, iyi eğitimli, çalışmaya istekli ve uyum sağlamaya hazır insanların kontrollü bir göç sürecinde gelmelerine açtık. Bu insanlar için Almanya çekici olmalıdır. Onlar bizim ülkemiz için bir kazançtır" (CDU 2007: 95). İnsani nedenlerin dışında kalan göç kontrol edilmeli ve Federal Almanya'nın özümseme kapasitesine ve ulusal çıkarlarına göre düzenlenmelidir (CDU 2001: 8). "Almanya'ya göç etmek isteyen insanların seçilmesi bir 'puanlama sistemi'ne göre yapılmalıdır. Bu sistem yaş, okul eğitimi, meslek, dil yeterliliği düzeyi, mesleki tecrübe, iş yeri bulunduğu dair garanti ve şimdiye kadar Almanya'daki çalışma alanı ve kişisel uygunluk gibi kriterleri baz almalıdır. Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin vatandaşları, çok yüksek nitelikliler, girişimciler ve yöneticiler de ek puan alacaklardır" (CDU 2001: 14).

İslam'ın entegre edilmesi

2004 yılında alınan bir kararda ayrıntılı bir şekilde İslam'ın nasıl entegre edileceği konusuna yer verilmektedir. CDU, Müslüman kuruluşlardan entegrasyon için daha fazla çaba istemekte, açık ve net bir şekilde siyasal İslam'a mesafe konmasını talep etmektedir (bu bağlamda açıkça bunun "İslam" olmadığı belirtilmektedir). Aynı zamanda diyalog kanallarının yetersiz olması eleştirilmektedir. İslam'ın entegre edilmesinin merkezinde din dersinin bulunduğu söylenmektedir.

"Geleceğin bilgi toplumu bir değerler toplumu olmalıdır. Bu esaslı bir din dersi olmadan yapılamaz. Çünkü bir kişi kendi dinsel ve kültürel köklerini bilmezse, yaşamında sağlam bir değerler temeli ve buna bağlı olarak uyum sağlama yeteneği geliştiremez. Bundan dolayı CDU İslam din dersinin devlet okullarında Almanca olarak ve Almanya'nın denetiminde verilmesini hoşnutsuzlukla karşılayacaktır. Bu ders Almanya'da eğitilmiş öğretmenler tarafından verilmelidir. Bunun için de İslam teolojisi eğitimi Alman yüksek okullarında daha çok verilmelidir. Bu bağlamda imamlar da yetiştirilebilir" (CDU 2004: 2).

Diyalog kanallarının istikrarlı hale getirilebilmesi için en önemli araçlardan birinin Alman İslam Konferansı olduğu düşünülmektedir.⁶¹

61 Bkz. bölüm 7.1.

8.2 “Dünyaya açık ama çokkültürlü değil” – CSU’nun entegrasyon politikası yaklaşımı

Entegrasyon ve göç politikası alanında CSU’yu en azından bazı noktalarda CDU’dan ayrı ele almak anlamlı olacaktır. Bu bağlamda şu metinler önemli olmaktadır:

- “Herkes için fırsat! – CSU’nun temel programı” (CSU 2007)
- “Almanya için beş maddelik entegrasyon planı” (CSU 2006)
- “Yedi maddelik entegrasyon planı” (30 Ekim 2010 CSU kurultay kararı)

Yönlendirici ilke

İki muhafazakar partiden biri olan CSU, dışlayıcı yurttaşlık ve devlet anlayışına çok daha sıkı tutunmaktadır. Bu durum partinin yurttaşlığa geçiş konusunu değerlendirmesinde gözlemlenmektedir:

“Vatandaşlık edinme entegrasyon sürecinin başlangıcı değil sonudur. Alman kimlik kartı göçmenlerden hemen sorumlu bir yurttaş yaratmamaktadır” (CSU 2007: 151).

CSU vatandaşlığa geçiş ölçütü olarak aşağıdaki talepleri formüle etmektedir: “Biz sürekli ülkemizde yaşamak ve Alman vatandaşlığını edinmek için çok net ölçütlerin belirlenmesini istiyoruz. Bu ölçütlerin ilk sırasında bizim hukuk düzenimizin kayıtsız şartsız kabul edilmesi ve Hristiyan-Batı ve hümanizm geleneği tarafından biçimlendirilen değerlerimizin tanınması yer almaktadır. Vatandaşlığı edinme kriterlerinin yerine getirilip getirilmediği araştırılmalıdır. Yurttaşlık haklarının ve sorumluluklarının iyi bir düzeyde bilinmesi, bizim toplumumuzu bir yurttaş olarak biçimlendirmeye katkı sağlamanın önemli bir ön koşuludur” (CSU 2007: 149 f.).

Temel haklar alanında merkezi değerleri içeren hukuk düzeninin tanınması yanında başka bir ölçüt daha yer almaktadır: Hristiyan-Batı ve hümanizm değerlerinin kabul edilmesi. Bunun tam olarak ne anlama geldiği ve göçmenlerin bunu nasıl kanıtlayacakları ise açık bir sorudur.

CSU’nun birçok demecinde bu hukuk düzeni ve “başka bir şeyin” daha olmasını kapsayan çifte talep yer almaktadır.

*Dışlayıcı yurttaşlık
anlayışı*

*Hukuk düzenini
tanımayı aşan
talepler*

Vatandaşlığa geçiş

Yukarıda belirtildiği gibi vatandaşlığa geçiş entegrasyon sürecinin sonunda yer almalıdır. Bununla ilgi olarak şu ifadeler yer almaktadır:

“Entegrasyon toplumsal birliktelik için karşılıklı hazır olma ve çaba göstermeyi gerektirmektedir. Bunun için yabancı yurttaşlara çeşitli entegrasyon faaliyetleri sunulmalıdır. Bunlar örneğin entegrasyon kursları, yurttaşlığın temellerini öğretmek, daha önemlisi çocuklar ve yetişkinlere, özellikle de annelere dilin öğretilmesi olabilir. Ancak göçmenler de bu entegrasyon faaliyetlerini kabul etmek için hazır olmalıdırlar. Kendi çabaları olmadan entegrasyon boş bir kavram olmaktadır” (CSU 2007: 148).

CSU’ya göre vatandaşlığa geçiş, vatandaşlık edinme kursunun yanında bir de kapsamlı bir vatandaşlık edinme mülakatı içermelidir. Ancak bu mülakat için hangi ölçütlerin olması gerektiği yönünde bir şey söylenmemektedir (CSU 2006: 2).

CSU, ikamet yasasına entegre olma zorunluluğunun alınmasını istemektedir: Bu parti başarısız bir entegrasyonun somut kişisel yaptırımlarının olmasını talep etmektedir. Entegrasyon tamamen reddedilirse o zaman ilerideki süreli ikamet hakkı da reddedilmelidir (CSU 2006: 1).

2010 yılındaki “Yedi Maddelik Entegrasyon Planı’nda” ayrıca aile üyelerinin entegre olmasını engelleyen biri varsa, bunun kendi entegre olmak istemiyormuş gibi bir yaptırıma tabi tutulması istenmektedir (CSU 2010: 3).

Göç

CSU göç konusuna öncelikle bir yük getirdiği yönünden yaklaşmaktadır: “Ancak bizim halkımızın entegrasyon kapasitesinin de sınırları bulunmaktadır. Hiçbir topluluk farklı kültürel özelliklere sahip belirsiz sayıda insanı entegre edemez. Biz iltica yasasının gerçekten politik baskıya maruz kalan kişilere uygulandığı bir sürecin arkasındayız. Biz, göçün miktarını ve kapsadığı kişileri ülkemizin çıkarları doğrultusunda ve toplumsal koşulların durumuna göre sınırlandırmak ve yönlendirmek istiyoruz. Ülkemiz yüksek nitelikli insanlara açık olmalıdır. Ancak biz sosyal güvenlik sistemimize tek taraflı yük getirecek göçü istemiyoruz” (CSU 2007: 149).

İslam’ın entegre edilmesi

İslam dininin tanınması ile ilgili temel programda şu ifadeler yer almaktadır: “CSU, İslam dininin okullarda Almanca olarak, devlet tarafından kabul edilen bir müfredata göre ve Almanya’da devlet tarafından eğitilmiş öğretmenler tarafından anlatılmasını desteklemektedir” (CSU 2007: 83).

8.3 Almanya'nın göçe ihtiyacı var – göçün entegrasyona ihtiyacı var – SPD'nin entegrasyon politikası yaklaşımı

SPD, 1998-2005 tarihleri arasında kurulan SPD-Yeşiller koalisyon hükümetinde bazı ilkelerini yasalaştırmayı başardı. Bu alandaki ilk merkezi konu vatandaşlık yasasının reforme edilmesi idi. (Koşullu) toprak ilkesinin benimsenmesi ve sekiz yıl ikametden sonra da genel vatandaşlık edinme hakkının verilmesi bu konuyla bağlı olan diğer unsurlardı. İkinci önemli konu ise, bir göç yasasının yürürlüğe girmiş olmasıydı. Bu iki reform ile Alman göç ve entegrasyon politikasında eksen değişikliği meydana gelmiştir.

Aşağıda yer alan parti programları ve kararları çerçevesinde SPD'nin entegrasyon politikasına yaklaşımı açıklanabilir:

- “Hamburg Programı – SPD'nin 2007 Temel Programı” (SPD 2007)
- SPD'nin 2009 hükümet programı (SPD 2009a)
- “Almanya’da ve Avrupa’da Uyumlu Bir Göç Politikası İçin Ana Maddeler”, 2009 SPD parlamento grubu görüşü (SPD 2009b)
- “Sosyal Demokrat Entegrasyon Politikası – 2010 SPD Kurultay Kararı No: 1 (SPD 2010)

Yönlendirici ilke

Hamburg temel programında SPD'nin temelinin anayasa olduğu ulus anlayışına atıfta bulunmaktadır. Bu anlayış “kültürel çeşitliliğe imkan vermektedir. Öyleyse hiç kimse kökenini inkar etmek zorunda değildir. Diğer taraftan anayasamız kimşenin – geleneğe ya da dine dayanarak olsa bile – aşamadığı sınırlar koymamaktadır. Öyleyse hiç kimse kadınların ve kızların özgürce gelişebilmelerini ve kendilerini geliştirebilmelerini engelleyemez” (SPD 2007: 36).

SPD Hamburg Programı’nda, kültürel çoğulculuğa atfen değerler temelini farklı kökenlerine yeniden vurgu yapmaktadır: “Barışçıl çeşitlilik, ancak manevi köklerimiz, Yunan felsefesi, Roma hukuku ve Arap kültürü tarafından da etkilenmiş olan Yahudi-Hristiyan geleneğine, hümanizmaya ve aydınlanmaya sahip çıktığımızda mümkün olacaktır. Ancak hoşgörülü olduğu kadar değerlere de dayanan bir kültür, kültürü ve dini dışlama aracı olarak kullanma girişimlerine karşı koyabilir” (SPD 2007: 39).

*1998-2005:
Ana düşünceler
uygulamaya
geçirildi*

Araştırılan belgeler

Temeli anayasadır

*Hamburg Programı:
Çok çeşitli değerler
temeli*

*Göç ülkesi olmayı
kabul etme*

SPD Almanya'nın bir göç ülkesi olduğunu kabul etmekte ve entegrasyonun başarılı olabilmesi için göçmenlerin ve göç alan toplumun ortaklaşa çaba göstermelerinin gerektiğine özellikle vurgu yapmaktadır.

*Entegrasyon eşit
katılım hakkına
sahip olmaktır*

"Entegrasyon ise ortak çaba gerektirir. İki taraf da buna hazır olmalıdır. Göçmenler entegre olmalı, biz de onların toplumumuzun yaşamına katılabilmeleri için tüm olanakları sunmalıyız. Entegrasyon için bu yüzden gerçek fırsatlar ve net kurallar gereklidir" (SPD 2007: 36).

Entegrasyon, sosyal demokrasi açısından toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal yaşama eşit katılım anlamına gelmektedir. Bunu başarabilmek için entegrasyon politikası işgücü piyasası, sosyal politika, eğitim politikası, kentsel gelişim politikası gibi tüm siyaset alanlarının katkısını gerektiren bir olgu olarak anlaşılmalıdır. Politikanın ve devletin görevi bu sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmak için uygun çerçevenin oluşturulması, kuralların belirlenmesi ve bunların uygulanıp uygulanmadığının kontrol edilmesi yönündedir. SPD için göç hikayesi olan insanların uyum sağlamalarında çekici teşviklerin oluşturulması önemli olmaktadır (SPD 2010: 2).

Evrenselci yaklaşım

Dil eğitiminin desteklenmesi

Bu şekilde anlaşılan bir entegrasyon için sosyal demokrat bakış açısına göre eğitim ve dil anahtardır. Bu bağlamda kökenden bağımsız olarak daha iyi teşvik sisteminin ve fırsat eşitliğinin sağlanması önemlidir. Bunun için de özellikle yaygın, ihtiyaca uygun tam gün eğitim olanaklarının (yuvaların da dahil olduğu) sunulması önemlidir. Bu sosyal dezavantajlı ailelerin çocuklarına da katılım fırsatı sağlamaktadır. SPD görüldüğü gibi evrenselci bir politika yaklaşımı sergilemektedir.

*Vatandaşlığa geçişi
kolaylaştırmak*

Vatandaşlığa geçiş/yerel düzeyde seçim hakkı

SPD'nin düşüncesi göçmenlerin özellikle de siyasal alandaki katılım fırsatlarının genişletilmesi yönündedir. SPD vatandaşlığa geçişin kolaylaştırılmasını istemekte ve özellikle de çifte vatandaşlığı kabul etmektedir. SPD aynı zamanda yabancılara yerel düzeyde seçim hakkının verilmesini talep etmektedir.

SPD'nin bu konularla ilgili görüşü içinde kültürel tanınma sosyal katılım politikasıyla eşit şekilde yan yana durmaktadır. Bu durum aşağıda yer alan iki ifade de kendini göstermektedir:

"[...] bizim bir tanınma kültürüne ihtiyacımız var; bu kültür, kültürel çoğulculuğu inkar etmemeli, aksine kültürel farklılığı yeni birliktelik için bir olanak olarak algı-

lamalıdır. [...] Buna göçmen kültürünün kamu tarafından desteklenmesi de dahildir” (SPD 2009a: 60).

“Bizi muhafazakarlardan ayırt eden şey, bizim, entegrasyonu sadece kültürel ya da dinsel değil, öncelikle sosyal konu olarak ele almamızda yatmaktadır” (SPD 2010:1).

İslam’ın entegre edilmesi

SPD şunu vurgulamaktadır: “Anayasamız kişiliğini ve kültürel ve dinsel açıdan kendini geliştirmeye geniş bir alan tanımaktadır. Ancak anayasa net sınırlar da belirlemektedir. Buna göre hiç kimsenin kendi kökeni ya da dinine dayanarak bu sınırları aşması da kabul edilemez” (SPD 2010: 3).

SPD korku ve endişenin belirli etnik gruplara ve İslam dinine yansıtılma tehlikesini görmektedir. Sosyal demokrasi açısından bu eğilim tüm güçle durdurulmalıdır. Yoksa bu eğilim toplumsal birlikteliği tehlikeye atar, toplumsal atmosferi zehirler ve iki tarafın da kendisini kapatmasına yol açar (SPD 2010: 3). Dinsel ve kültürel davranış biçimleri ve yaşam pratiklerine en önemli yön verici otorite SPD’ye göre, anayasadır.

Göç

SPD, Almanya’nın göç ülkesi olduğunu kabul etmekte ve yüksek nitelikli göçün gerekli olduğunu ve bunun da bir ‘puanlama sistemi’yle düzenlenmesini desteklemektedir (SPD 2009b: 40). Buna ek olarak SPD darboğaz göçü olarak adlandırılan göç biçimini desteklemektedir. Burada belirli meslek gruplarının ihtiyacının orta ve düşük nitelikli çalışanlar tarafından karşılanması için bu sistem önerilmektedir. Elbette bu iki sistem de Avrupa çapında anlamlı bir göç politikasına yerleştirilme-lidir (anahtar kelime “blue card”, bkz. bölüm 6).

Özellikle göçmenlerin sosyal eşitliğinin sağlanmasına dikkat edilmeli ve yüksek nitelikli göçmenlerin kısa vadede gelebilmeleri de kolaylaştırılmalıdır (SPD 2009b: 37).

*Anayasa: Gelişme
olanağı için alan*

*‘Puanlama
sistemi’nin
desteklenmesi*

8.4 Geleceğe yönelik entegrasyon – FDP’nin entegrasyon politikası yaklaşımı

“Wiesbaden İlkeleri”, FDP’nin temel programı 1997 yılında kararlaştırılmış (FDP 1997). Öyleyse FDP’nin merkezi tezleri 1998’de yapılan büyük entegrasyon tartışmalarından önce yazılmıştır. Programda somut entegrasyon politika araçlarına ilişkin ifade bulunmamaktadır.⁶²

Araştırılan belgeler

FDP’nin entegrasyon politikasını betimleyebilmek için şu belgeler de incelenecektir:

- FDP’nin 2009 federal seçim programı (“Orta güçlendirilsin”; FDP 2009)
- 17 Eylül 2007 FDP merkez yönetim kurulu kararı (“Göçmenlerin geleceğe yönelik entegrasyonları Almanya’yı başarılı kılar”; FDP 2007).

Yönlendirici ilke

FDP, temel ilkelerinde Almanya’nın göç ülkesi olduğu gerçeğini tanımaktadır. “Liberal yurttaş toplumunun” hedefi “Almanların ve göçmenlerin eşit şekilde birlikte yaşamalarıdır”.

“Liberaller, yaşam biçimlerinin çeşitliliğini, diyalogu, ülkemizde kültürlerin ve dinlerin birlikte yaşamalarını, ortak çerçeve içerisinde bulunan norm ve değerler temelinde bireylerin kendini geliştirmelerinin mümkün olmasını savunur” (FDP 1997: 14). Yasal ve siyasal eşitliği gerçekleştirebilmek için FDP’ye göre Almanya’da doğan herkese vatandaşlık verilmelidir. Ayrıca bu parti yabancılara yerel düzeyde seçim hakkının verilmesini de desteklemektedir (FDP 1997: 14).

2010 tarihli kararın başlığında FDP’nin entegrasyonu göç edilen ülkenin ekonomik çıkarları açısından değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Entegrasyon politikası ilkeleri çok güçlü bir şekilde ekonomik çıkarlar tarafından belirlenmektedir:

“Sürdürülebilir entegrasyon politikası ekonomik açıdan mantıklı, küresel rekabet koşullarında avantaj sağlayan kültürlerarası yeterliliğin gelişmesini mümkün kılar ve Almanya’yı ekonomi ve bilim mekanı olarak güçlendirir” (FDP 2007: 1).

“Hoş geldiniz kültürü”

FDP “hoş geldiniz kültürünü” desteklemekte, ancak şunları eklemektedir: “[...] göçmen kökenli her bir insanın kendisiyle birlikte ailesi için de sorumluluk alması şarttır” (FDP 2007:1).

Hedef: “Liberal”
yurttaş toplumu

“Hoş geldiniz
kültürü”

FDP entegrasyon anlayışını çok güçlü bir şekilde işgücü piyasasına katılıma göre yönlendirmektedir. Bu nedenle örneğin göçmen kökenli girişimcileri desteklemek istemektedir (FDP 2010: 5). Aynı zamanda da ABD'ye atıfta bulunarak işgücü piyasasını daha fazla esnekleştirmek ve "engelleri" kaldırmak istemektedir (FDP 2007: 5).

Farklı kültürler yurttaş toplumu için zenginlik olarak görülmektedir. Sivil toplumda yurttaşların angaje olmasını FDP "entegrasyonun itici gücü" olarak görmektedir (FDP 2007: 7).

Dil eğitiminin desteklenmesi

Başarılı bir entegrasyonun anahtarı FDP'ye göre dildir. FDP 2008 tarihli kararında entegrasyon kurslarının düzenlenmesini detaylı bir şekilde ele almakta ve özellikle de dil bölümünü öne çıkarmaktadır (FDP 2007: 2f.). Bunun devletin önemli bir görevi olarak federal devlet tarafından daha çok desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Kararın ne kadar ayrıntılı olduğu, örneğin Latin alfabesini bilmeyen insanlar için özel kursların düzenlenmesi gerektiği noktasından anlaşılmaktadır.

Göç

FDP için göçü kontrol etmek ve düzenlemek için bir 'puanlama sistemi'nin getirilmesi çoktan yapılmalıydı. "Seçme süreci öncelikle ülkemizin ekonomik gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülen farklı mesleklerden yüksek nitelikli çalışanları kapsamaktadır. İşgücü piyasasının belirli alanlarında ihtiyaç olursa o zaman farklı alanlardan uzmanlara da ek koşullara bağlı olarak Almanya'ya göç etme fırsatı verilmelidir" (FDP 2009: 37).

İslam'ın entegre edilmesi

FDP için aydınlanmanın ve liberal hukuk devletinin temel ilkelerine saygı gösteren bir İslam Alman toplumunun bir parçasıdır (FDP 2007: 5). FDP için geçerli olan şudur: "İslam ve kökten dinci İslam, Hristiyanlıkla kökten dinci Hristiyanlık nasıl ayırt ediliyorsa öyle ayırt edilmelidir" (FDP 2007: 5). Bireyin özgürlüğünü kısıtlamak isteyen her hareket ile (bu kendi grupları için de geçerlidir) aktif şekilde mücadele edilmelidir.

Eğer okullarda din dersi veriliyorsa, o zaman İslam din dersi de verilsin. Dinsel toplulukların entegrasyon sürecini aktif bir şekilde desteklemeleri istenmektedir (FDP 2007: 5). FDP bireylerin özgürlük haklarında göçmen grupların kültürel özelliklerinin kabul edilme sınırını görmektedir.

Anahtar olarak dil

'Puanlama sistemi'nin desteklenmesi

Toplumsal bir parçası olarak İslam

8.5 Çokkültürlü demokrasi – Birlik 90/Yeşiller’in entegrasyon politikası yaklaşımı

Birlik 90/Yeşiller’in entegrasyon politikası ilkeleri için aşağıdaki dokümanlar incelenecektir:

- 2000 tarihli Parti Kurulu kararı: “Çokkültürlü Demokrasi” (B90/Die Grünen 2000)
- 2002 tarihli temel program: “Gelecek Yeşildir” (B90/Die Grünen 2002)
- 2009 tarihli federal seçim programı (B90/Die Grünen 2009)

Yönlendirici ilke

Birlik 90/Yeşiller açıkça “çokkültürlülük” kavramını kullanan tek partidir. Bununla ilgili 2002 temel programında (“Gelecek Yeşildir”) parti şunları belirtmektedir: “Kültürel çeşitlilik ve kültürlerarası etkileşim bir toplumun canlılığının ifadesidir. Aynı zamanda çoğulcu, çokkültürlü göç toplumunda birlikte yaşamının toplumsal perspektifi için ortak siyasal hedeflerin olması gerekmektedir.

Bizim için; demokrasi, tüm insanlar ve cinsiyetlerin eşit olması, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa anayasa geleneği ve anayasamızın temel değerleridir. Göçün toplumsal ve siyasal biçimlendirilmesini kapsayan iki alan gibi, demokrasi ve çokkültürlü toplum kavramlarının birbirine bağlılığı bizim için şu anlama gelmektedir: Çokkültürlü demokrasi” (B90/Die Grünen 2002: 123).

Bu çokkültürlü demokrasi toplumsal fırsat eşitliği ve kültürel açıdan kendi üzerinde karar verme hakkını sağlamalıdır. Herkes için katılım mümkün olmalıdır.

Yeşiller’e göre çocukların erken dilsel entegrasyonu kilit görev üstlenmektedir. Hem çoğunluk toplumunun dilinin öğrenilmesi hem de göçmenlerin dil potansiyelinin kullanılmasının desteklenmesi eşit şekilde yan yana durmaktadır (B90/Die Grünen 2002: 124).

2009 tarihli federal seçim programında entegrasyon hem göçmenler hem de göç alan toplum için bir meydan okuma olarak görülmektedir. Diyalog ve değişime hazır olmanın gerekli olduğu söylenmektedir. Ancak bununla ilgili bazı kısıtlamalar bulunmaktadır:

“Çokkültürlülük”

*Kilit görev: Dil
eğitiminin
desteklenmesi*

“Temel hakları, demokrasiyi ve başkalarının özgürlüğünü kabul etmeme konusunda kültürel tolerans yoktur” (B90/Die Grünen 2009: 4).

Bu bağlamda kadınlar özel bir rol oynamaktadır. Çünkü Yeşiller’e göre onlar “bilindiği gibi başarılı bir entegrasyon sürecinin ana taşıyıcılarıdır” (B90/Die Grünen 2002: 124). Bundan dolayı entegrasyon konseptleri kadınlara özgü şekilde hazırlanmalıdır.

Vatandaşlığa geçiş/yerel düzeyde seçim hakkı

Siyasal katılım koşullarının iyileştirilmesi için vatandaşlığa geçiş kolaylaştırılmalı ve özellikle de çifte vatandaşlık kabul edilmelidir. Yeşiller ayrıca yabancılara yerel düzeyde seçim hakkı verilmesini talep etmektedir. 2002 tarihli temel programda ayrımcılık karşıtı politika kapsamında tüm siyasi düzeyde seçim hakkı (Avrupa, federal düzey, eyalet düzeyi) istenmektedir (B90/Die Grünen 2002: 124).

İslam’ın entegre edilmesi

Yeşiller, İslam’ın diğer dinlerle eşitliğinin sağlanmasının, bu dinin topluma entegre edilebilmesi için merkezi bir araç olduğunu düşünmektedir. Yeşiller’e göre İslam’ın eşitliğinin sağlanmasıyla ilgili çeşitli “unsurları” uygulayabilmek için kabul gören Müslüman kuruluşların olması gerekmektedir. Sivil toplumun bir parçası olarak görülen mevcut Müslüman kuruluşlarla birlikte güncel anayasa hukuku çerçevesinde böyle bir politikanın nasıl yapılabileceği üzerine anlaşma sağlanmalıdır.

Göç

Yeşiller, insani krizin neden olduğu göç, bazı haklardan kaynaklanan göç ve ekonomik temelli göçü net ve açık bir şekilde birbirinden ayırmaktadır (B90/Die Grünen 2000: 3). Öncelikle ekonomik temelli göç siyasi olarak düzenlenmelidir. İşgücü göçünün kamuoyunda mantıklı bir tartışmaya, demokratik uzlaşya ve esnek kotaya ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Özel niteliklere sahip insanların Almanya’ya göç etmelerinin başarılı olabilmesi, bunun süresiz olarak düzenlenmesi ve göçmenlere kalıcı bir yaşam perspektifinin sağlanmasıyla mümkün olabilir. Göçün yasal düzenlenmesinde toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerine esnek şekilde yanıt verebilmesi mümkün olmalıdır. “Misafir işçi politikası” ile geçmiş dönemde yapılan hatalar, günümüze kadar entegrasyon politikasını olumsuz olarak etkilediği için, bu hataların tekrarlanmaması gerekmektedir” (B90/Die Grünen 2000: 4).

Kadınların özel rolü

*Vatandaşlığa geçiş
kolaylaştırılmalı*

İslam’ın eşit olması

*“Misafir işçi
politikası” hataları
tekrarlanmasın*

8.6 Herkes eşit haklara sahip olmalıdır – Sol Parti’nin entegrasyon politikası yaklaşımı

Sol Parti hem “Programatik İlkeler” (Die Linke 2007) hem de yönetim kurulunun “Göç ve Entegrasyon – Gruplar Karşı Karşıya Getirilmemelidir – Kimse Dışlanmamalıdır – Sosyal Eşitliğin Sağlanması İçin Politika” (Die Linke 2010) belgelerinde evrenselci bir pozisyon almaktadır.

Yönlendirici ilke

Sol Parti, eşit siyasal ve sosyal hakların kararlılıkla sağlanmasında entegrasyonu merkezi araç olarak görmektedir.

“Sol Parti’nin siyasal hedefi; Almanya’da yaşayan tüm insanların eşit sosyal, siyasal ve toplumsal katılımıdır” (Die Linke 2010: 3).

Genel olarak tüm yurttaşları kapsayan sosyal eşitliğin doğru yol olduğu düşünülmektedir. Entegrasyon bağlamındaki sorunlar Sol Parti’ye göre neoliberalizmin “faydacı” politikalarından dolayı sosyal politikadan kaynaklanmaktadır.

İşgücü piyasasına katılım sorunları sosyal güvencenin (mesleki eğitim yapmayan işletmelerin ceza vermesi, asgari ücret) genel anlamda iyileştirilmesi ve yurtdışında edinilen diplomaların tanınması yoluyla çözülebilir (Die Linke 2010: 3).

Dil eğitiminin desteklenmesi

Sol Parti için Almancaya hakim olmanın önemli olmasına karşın, bu göçmenlerin mesleki eğitim ve istihdam durumunu pek etkilememektedir (Die Linke 2010: 2). Sol Parti genel olarak entegrasyon politikasında yaptırımlara karşı çıkmaktadır.

Vatandaşlığa geçiş/ yerel düzeyde seçim hakkı

Vatandaşlığa geçiş siyasal boyutta bir vatandaşlığı seçme zorunluluğunun kaldırılması,⁶³ çifte vatandaşlığın kabul edilmesi, vatandaşlığa geçiş testinin kaldırılması ve harçların azaltılması ile kolaylaştırılmalıdır (Die Linke 2010: 3). Sol Parti yabancılar için yerel düzeyde seçim hakkının verilmesini savunmaktadır.

*Merkezi konum:
Siyasal ve sosyal
haklar*

*Dil önemli ama
yeterli değildir*

63 Bkz. bölüm 5.1

Parti, kültürel ve dinsel konularla ilgili görüş bildirmemekte, ama genel olarak göçmenlerin ve özel olarak da Müslümanların genel olarak kuşkuyla karşılanmasına yol açan toplumsal atmosferden şikayet etmektedir. Bunun yeni bir durum olmadığı vurgulanmakta ve bu durumun Almanya tarihinde 1980'lerden itibaren tekrar tekrar yaşandığı belirtilmektedir. Sol Parti'ye göre, bu "Alman kökenli toplumda sözde bir uzlaşa sağlanması için gerekli olmaktadır" (Die Linke 2010: 1).

Göç

Sol Parti göçü kontrol etmek ve düzenlemek için kendi konseptini oluşturma da kontrol edici ve düzenleyici göç politikasının farklı unsurlarını eleştirmektedir:

"Kota, kontenjan ve 'puanlama sistemi' insanı aşağılayan seçici bir göç politikasının araçlarıdır. Bunlar insan haklarını temel alan bir göç ve entegrasyon politikası ile gelişmektedir [sic]" (Die Linke 2010: 1).

Kültürel ve dinsel konularda görüş belirtilmemektedir

Kendi konsepti yok

8.7 Özet

CDU, SPD, Yeşiller ve
FDP: Ortak yönler ...

Bazı politika araçlarının detaylarında farklılıklar olsa da şaşırtıcı bir biçimde CDU, SPD, Birlik 90/Yeşiller ve de FDP'nin entegrasyon politikası yaklaşımları benzer bir temel tınıya sahip.

... ve farklı öncelikler

Buna karşın yine de bu dört parti kapsamlı bir entegrasyon programı içinde, kendi düşünce yapılarına göre farklı öncelik alanları belirlemişlerdir:

- CDU, bir toplumun ortak değerler temelini olması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır. Bu bağlamda din ve özellikle "yeni" dinlerin entegre edilmesi özel bir rol oynamaktadır.
- SPD kendi temel değerlerine göre sosyal katılımın ve kültürel tanınmanın eşit bir şekilde yan yana olabilmelerine öncelik tanımaktadır. Ortak şekilde birlikte yaşamının temeli SPD'ye göre sadece anayasa olabilir.
- FDP'nin düşüncelerinin çıkış noktasının bireysel özgürlük olması pek şaşırtıcı değildir. Öncelikli olarak göçmenlerin önündeki engeller kaldırılmalıdır. Devletin entegrasyona yardım etmesi öngörülse de en önemli entegrasyon itkisinin kendi kendini organize eden yurttaş toplumu ve işgücü piyasası olduğu belirtilmektedir. FDP ekonomik entegrasyona ağırlık vermektedir.
- Yeşiller, göçmenlerin kültürel özerkliği hedefine en çok bağlı olan partidir. Toplumun ortak temelleri ve entegrasyon sorumlulukları dile getirilse de merkezde kültürel çoğulculuğun kamusal alanda kabul edilmesi yer almaktadır.

CSU ve Sol Parti

Diğer iki partinin yani hem CSU hem de Sol Parti'nin entegrasyon politikasına ilişkin görüşleri çok daha farklıdır.

- CSU kardeş partisi CDU'dan daha güçlü bir şekilde ortak toplumsal değerler temeline ağırlık vermektedir. Bu bağlamda entegrasyon ile daha ziyade göçmenlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri sağlamaları ve özellikle yerleşik kültüre adapte olmaları anlaşılmaktadır. Aslında CSU hala 7. bölümde ele alınan bir asimilasyon yaklaşımına sahiptir yani göçmenler kapsamlı bir şekilde yerleşik kültüre uyum sağlamalıdır.
- Sol Parti entegrasyon konusunu neredeyse tamamen kendi sosyal politika ajandasına entegre etmektedir. Göçmenlerin entegrasyonu sadece evrenselci bir sosyal politikanın parçasıdır. Bu, tüm yurttaşlara kültürel kökenlerinden bağımsız olarak kapsamlı siyasal ve sosyal katılımı mümkün kılmalıdır.

9. DÜŞÜNMEYE DEVAM

Bu el kitabında sunulan düşünceler, teoriler ve politika örnekleri göçmenlerin ve göçmen kökenli insanların göç toplumuna kapsamlı bir şekilde katılım sağlayabilmeleri yönünde yapılmıştır. Göçmenler entegre edilmeli, ama aynı zamanda kültürel ve etnik kimliklerini koruyabilmelidirler.

İslam'la ilgili entegrasyon ve tanınma meseleleri tıpkı diğer Avrupa ülkelerindeki gibi Alman kamuoyunda da sert tartışmalara sebep olmaktadır. Almanya'da yapılan tartışmaların bazı yönleri burada ele alınacaktır.

Sosyal ve kültürel olguların karıştırılması

Entegrasyon tartışmalarında sıklıkla yaşanan bir özellik sosyal olguların kültürel davranış biçimleriyle açıklanmaya çalışılmasıdır ve bunun tam tersi de geçerlidir. Kısım-kötü sosyoekonomik entegrasyon sonuçları öncelikli olarak sosyal bir arka plana mı dayanmakta ve göç alan toplumun oluşturduğu engellerden mi kaynaklanmaktadır? Ya da bunun nedeni göçmenlerin bir kısmının göç edilen topluma karşı kapanması ve bu toplumu istememesinden kaynaklanan bir "entegrasyonu reddetme midir"? Bunlar tartışmada kullanılan temel sorulardır ve bu sorular maalesef birbiriyle karıştırılmaktadır.

İslam'a karşı endişe duyulması

Bu tartışmalar genellikle kamuoyunda siyasal İslam ve geleneksel İslam arasında bir fark olmadığı varsayılarak yürütülmektedir. İleri görüşlü insanlar tarafından da bazen İslam'ın bir bütün olarak özgürlükçü bir toplumun temel değerleriyle ilkesel olarak bağdaşmadığı öne sürülebilmektedir. Böylece "o Müslüman" "o Türk'ü" kısmen entegre edilemeyen "öteki" olarak ikame etti. Daha önceki dönemlerde bu "o İtalyan'dı".

Cumhurbaşkanı Christian Wulff'un Almanya Birlik Günü'nde yaptığı konuşmada şu bölüm yer almaktadır:

"Hristiyanlık kuşkusuz Almanya'nın bir parçasıdır. Yahudilik kuşkusuz Almanya'nın bir parçasıdır. Bu bizim Hristiyan-Yahudi tarihimizdir. Ancak İslam da artık Almanya'nın bir parçası olmuştur" (Süddeutsche Zeitung Nr. 229 vom 4. Oktober 2010, s. 6).

*Tartışmanın
değişmeyen
noktaları*

*Ne neyi ve nasıl
etkilemektedir?*

"Tek" İslam

*2010 Wulff
konuşması*

Son tümce çok eleştirildi. Burada ilginç olan şey ise konuşmadaki diğer üç tümce-
nin algılamada tamamen yok olmasıdır.

Özellikle de muhafazakar temsilciler Hristiyan ve Yahudi dininin İslam dini ile kesinlikle aynı düzeye yerleştiremeyeceğini vurgulamışlardır. Bununla ilgili olarak CDU milletvekili Wolfgang Bosbach şu ifadeleri kullanmıştır: “İslam Almanya’nın gündelik yaşamının bir gerçeğidir, ancak Hristiyan-Yahudi geleneği Almanya’nın bir parçasıdır” (Süddeutsche Zeitung Nr. 232 vom 7. Oktober 2010, S. 6). Aslında cumhurbaşkanı da başka bir şey söylememiştir.

Konu hızlıca İslam’a karşı nasıl yaklaşılması gerektiğinden çıkıp, göç ve genel entegrasyon sorunlarına yöneldi, ayrıca Müslümanlara karşı içlerine kapandıkları suçlaması daha sık yapılmaya başladı.

Sözgelimi bu bağlamda sıklıkla Müslüman ebeveynlerin çocuklarını karma spor ve yüzme dersine ve cinsel yaşam dersine göndermedikleri ya da okul gezisine katılmalarına izin vermedikleri argümanı ortaya atılmaktadır. Burada sanki bunlar entegrasyonun merkezi sorunlarıymış algısı yaratılmaktadır.

Federal Göç ve Mülteci Dairesi ve Alman İslam Konferansı tarafından yayımlanan “Almanya’da Müslüman Yaşam” adlı çalışmada bu konu araştırılmıştır (Haug/ Müssig/ Sticks 2009: 183 ff.). Müslüman kız öğrencilerin yukarıda söz edilen derslere dinsel nedenlerden dolayı katılmamalarının oranı % 0.1 ile % 1 arasındadır. Bu bütün algılara karşın pek yüksek bir değer değildir.

Gerçek sosyal – ve de kültürel kökenli – entegrasyon sorunları açığa çıkarılmalıdır. Örneğin Müslüman gruplar içinde Almanya’da yaşayan büyük çoğunluğun hukuk ve toplum anlayışı ile uyuşmayan davranış biçimleri sergilenirse bu yapılmalıdır.

Fakat bu durum ortak etnik ve dinsel özellikler taşıyan bütün bir grubun toptancı şekilde karalanmasına yol açmamalıdır. Bu durum kısmen 2003 ila 2005 yılları arasında yapılan “başörtüsü tartışmasında” yaşanmıştır. Belirli Müslüman kişilerin davranışları ve düşünceleri fark gözetmeksizin bütün Müslümanlara atfedildi ve bütün bir grubun sosyal sorunlarının asıl nedeni olarak yansıtıldı.

Yabancıların toptan reddedilmesi ile alışık olunan şeylerin değişiminden korkulmasını ayırt etmek önemlidir. Özellikle bu tartışma ırkçı ve biyolojistik bir tını kazandığında daha önemli olmaktadır.

İrkçi ve biyolojistik açıklama kalıpları

Entegrasyon tartışmaları kapsamında, özellikle Thilo Sarrazin'in yayınlarında ırkçı ve biyolojistik argüman kalıpları kullanılmıştır.

Bir ifade insan yeteneğini ve özelliklerini belirli bir grup aidiyetine bağlarsa ve doğuştan değiştirilemez olarak görürse, o ifade ırkçı veya biyolojistik olarak tanımlanmaktadır. Thilo Sarrazin 2009 yılında "Lettre International" dergisinde şunları söylemişti ve bunu da 2010'da çıkan kitabı "Deutschland schafft sich ab" (Almanya kendini yok ediyor) yayımlanmadan önce yapmıştı:

"Kosovalıların Kosova'yı fethettiği gibi Türkler de Almanya'yı fethediyorlar: Bunu yüksek bir doğum oranı ile yapıyorlar. Eğer bunlar Alman nüfusuna göre zekaları % 15 daha yüksek olan Doğu Avrupa Yahudileri olsaydı bu duruma sevinirdim [...] (Lettre International 2009: 199).

Burada zeka oranı (IQ oranı) bir etnik gruba bağlanmaktadır. Bundan dolayı da bu ifade ırkçı ve biyolojistiktir. Ayrıca Sarrazin'in "fethetmek" fiilini kullanmasına dikkat çekilmelidir. Savaş bağlamında kullanılan bu sözcüğü o sosyal sorunlar bağlamında kullanmaktadır.

"Ayrımcılık ve damgalama toplumsal atmosferi zehirlemekte, paralel toplumların oluşmasını teşvik etmekte, kapanmaya yol açmakta ve iki tarafta da aşırılık yanlısı güçleri beslemektedir. Bu noktada SPD durmalı ve bütün gücüyle buna karşı gelmelidir. Bizim ihtiyacımız olan şey karşılıklı saygı kültürüdür – kötü durumlar ve yanlış giden şeyler sadece bu şekilde ayrımcılık yapmadan eleştirilebilir ve etkili bir şekilde ortadan kaldırılabilir. Öyleyse: Toptancı yaklaşıma son verilsin ve bu tehlikeli oyuna son verilsin" (Klaus Wowereit 2010).

Emin olunmayan olgular ve net olmayan bağlamlar

Göze çarpan başka bir şey ise entegrasyon tartışmalarının sıklıkla emin olunmayan olgular ve net olmayan bağlamlarla tartışılmasıdır.

Örneğin tartışmalarda çoğu zaman göçmen kökenli insanların göçmen kökenli olmayan insanlardan daha fazla suç işlediği argümanı kullanılmaktadır. Sosyal bilimci Rainer Geißler bu konuyu detaylı bir şekilde incelemiştir. Geißler, anlamlı bir iddia ortaya atabilmek için ilgili sosyal durumun da incelemeye dahil edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Geißler şu sonuca ulaşmıştır: "İşçi göçmenler benzer sosyal profile sahip Almanlardan daha fazla yasalara uymaktadırlar" (Geißler 2008: 5).

Ne ırkçıdır?

Suçlu yabancılar mı?

Entegre olmayı reddedenler mi?

Başka konularla ilgili de muğlaklıklar bulunmaktadır. Örneğin Federal İçişleri Bakanı Thomas de Maizi re 8 Eylül 2010 tarihinde ‘‘Almanya Entegrasyon Programı’nı’’ tanıtım konuşmasında göçmen kökenli insanların % 10 ila 15’nin entegre olmayı reddettiklerini söylemiştir (Süddeutsche Zeitung Nr. 208 vom 9. September 2010, S. 1). Almanya’da 15 milyon insanın göçmen kökenli olduğu düşünülürse, yaklaşık 1.5-2.3 milyon gibi bir rakam ortaya çıkmaktadır, yani çok fazla insan entegre olmayı reddetmektedir.

Bu rakamların hangi temellere dayanılarak hesaplandığı sorusuna anlamlı bir yanıt verilememiştir. Örneğin bu iddianın gerçekten tüm göçmen kökenli insanları mı yoksa sadece Müslüman göçmenleri mi kastettiği ve ‘‘entegre olmayı reddetmenin’’ somut olarak ne demek olduğu muğlak kalmıştır (Süddeutsche Zeitung Nr. 209 vom 9. September 2010, S. 6).

Okuma  nerisi:

Naika Foroutan (Hg.) (2010), Sarrazins Thesen auf dem Prüfstand. Ein empirischer Gegenentwurf zu Thilo Sarrazins Thesen zu Muslimen in Deutschland, Berlin.

2010 yılının sonunda o güne kadar geçerli bir gerekçe olmadan ( rneğin çalışmaya başlaması gibi)  ok az insanın entegrasyon kurslarına katılmayı reddettikleri yönünde ilk haberler çıkmıştı – ancak aynı zamanda bu kursların ücretini ödeyecek güçleri olmayan binlerce insanın bekleme listelerinde yer aldığı da bilinmektedir.

‘‘Bununla ilgili rakamlar ve istatistiklerle çok fazla yanlış algı oluşturuluyor. Bunlar dikkatlice okunmalıdır. O zaman bazı yargıların önyargı olduğu görülecektir. [...] İstatistik [...] açıkça gösteriyor: Entegrasyonun - eğitim, meslek eğitimi ve istihdam aracılığıyla – başarılı olduğu yerlerde yabancı gençlerde şiddet ve suç oranı Alman gençlerden daha fazla değildir’’ (Johannes Rau 2000).

Bir toplumun öncü kültüre ihtiya ı var mı?

Muhafazakarlar, entegrasyon sorunlarının kökenini sıklıkla ‘‘ nc  kültür’’ olarak adlandırılan kültürün olmamasına bağlamaktadırlar. 2000 yılında o dönemki CDU/CSU parlamento grup başkanı Friedrich Merz g   düzenlemesinin reforme edilmesi bağlamında yapılan tartışmada ‘‘Alman  nc  kültürü’’ kavramını siyasal tartışmaya soktu.⁶⁴ Daha sonra da şunları söyledi: ‘‘Almanca  ğrenmeyi, bizim gelenek göreneklerimiz ve alışkanlıklarımızı [yabancılar zorunlu bir şekilde] kabul etmeliler’’(SPON vom 2. Januar 2000).

2000 yılında Merz: ‘‘ nc  kültür’’

64 ‘‘ nc  kültür’’ kavramı siyaset bilimci Bassam Tibi’ye aittir. O, 1998’de ‘‘Europa ohne Identit t’’ (Kimliksiz Avrupa) kitabını yayımladı. Bu kitapta bir Avrupa  nc  kültürünün gerekli olduğunu savunmuştu. O, bu öncü kültürü bir değerler uzlaşısı olarak görmekteydi ve bu da onun için aklın dinsel  ėreتيye göre  nceleliğini, din ve siyaseti ayıran bir demokrasiyi, çoğulculuk ve hoşgörüyü kapsamaktaydı.

Entegrasyon ya da İslam konusu gündeme geldiğinde bir yerde “öncü kültür” kavramı da ortaya çıkmaktadır. Bu kavram üzerine sert bir tartışma yürütülmüştür. Rakipler birbirlerine ya Alman milliyetçiliği içeren asimilasyon düşüncesi ya da çokkültürlülük hayalleri suçlaması yönelttiler. Bu tartışmanın sorunu bu kavramın çok muğlak olmasından dolayı herkesin onu farklı algılamasından kaynaklanmaktadır.

Etnolog Werner Schiffauer’e göre öncü kültürü savunanlar arasında iki bakış açısı ortaya çıkmaktadır (Schiffauer 2008: 10 ff.):

- Bir grup daha çok “Batı değerler toplumundan” söz etmekte ve bir Alman öncü kültür düşüncesini reddederek Almanya için öncü bir kültür düşüncesini savunmaktadırlar. Onlara göre burada spesifik Alman olan tek şey Almancadır.
- İkinci grup için bu yaklaşım yeterli değildir. Onlar, göçmenlerden Alman ulusunun oluşmuş geleneklerini kabul etmelerini istemektedirler.

Burada “öncü kültür” ile ilgili sorunlar başlamaktadır. Göçmenler tarafından kabul edilmesi beklenen “oluşmuş gelenekler” ya da Merz tarafından söylenen “gelenek, görenek ve alışkanlıklar” ne kadar somutlaştırılmak istenirse o kadar da belirsizleşmektedir. Anayasanın dikkate alınması yeterli değil mi? Bir kimse Pfalz bölgesinin domuz midesi yemeğini sevmek mi zorunda? Baden Württemberg’de ortak alanların temizliğini aksatmadan yapmalı mı? Ya da Bavyera yerel kıyafet festivallerinin fanatiği mi olmalıdır?

Somut tartışmalarda konu hızlıca neyin “Alman” olduğundan neyin “Alman olmadığına” kaymaktadır. Buna genel olarak “yabancı” olarak algılanan simge ve eylemler dahil edilmektedir.

Yukarıda söz edilen birinci grubun bakış açısı ikinci grubun bakış açısıyla, hoşgörünün Avrupa değerler düzeninde sahip olduğu manevra alanı yerine, bu alanın sınırları üzerine konuşulmasında, birleşmektedir. Sınır Müslüman göçmenlere yönelik belirlenmektedir.

Sosyal demokrasi, göçmenlerin özel alanın ve gündelik yaşamın büyük kısmında zorla Alman davranış biçimlerini üstlenmelerini reddetmektedir.

İki bakış açısı

*Ortak alanların
temizliği ve yerel
kıyafet festivali*

Okuma önerisi:

*Rainer Geißler
(2008), Der „kriminelle Ausländer“ –
Vorurteil oder Realität? Zum Stereotyp
des „kriminellen Ausländers“, in:
Überblick, Zeitschrift
des Informations
und Dokumentationszentrums für
Antirassismusbearbeitung
in Nordrhein-Westfalen, 1/2008,
Düsseldorf, S. 3–9.*

“Bizim öncü kültüre ihtiyacımız yok, bizim kültürlerin barışçıl, yaratıcı birlikteliği kültürüne ihtiyacımız var”
(Peter Struck 2010: 278).

Ancak bu tartışmalar yine de şunu göstermektedir: Bir toplum toplumsal birlikteliği sağlayabilmek için, tüm yurttaşlar için geçerliğe sahip ortak bir temelin nasıl olacağına karar vermelidir.

*Alternatif kavram:
Değerler topluluğu*

Sosyal demokrasi öncü kültür kavramı yerine değerler topluluğu kavramını kullanabilir. Bu kavram, gündelik yaşamda muğlak davranış biçimleri beklentisi yerine ilkeler içermektedir.

Sosyal demokrasi açısından bu değerler topluluğu için bölüm 4.1’de sunulan ilkeler geçerli olmalıdır (Meyer 2002b): Çoğulcu hukuk devletini baz alan bir demokrasi, metafizik anlamlandırma (din) ve bireysel/kolektif yaşam düzeyine (gündelik yaşam kültürü) mümkün olduğunca geniş bir özgürlük alanı tanımalıdır. Bu özgürlüğün sınırları her zaman diğerlerinin temel haklarıdır. Sosyal demokrasiye göre öncü kültürler sadece temel değerler ve temel haklardır.

“Bizim Almanya’nın bir göç ülkesi olup olmadığına ilişkin yapay tartışmalara ihtiyacımız yok. Tartışmalarda sadece tek bir unsuru ele almamalıyız: Bugün İslam din dersi, yarın green-card, sonra tekrar mevsimlik işçilere çalışma belgesi ya da iç savaştan kaçan mülteciler gibi... Resmin bütününe görmeliyiz”
(Johannes Rau 2000).

KAYNAKÇA

Richard Alba und Victor Nee (1997), Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration, in: International Migration Review 31 (4), S. 826–874.

Benedict Anderson (1996), Die Erfindung der Nation: Zur Karriere eines folgenreichen Konzepts, Frankfurt am Main/New York.

Steffen Angenendt (2008), Die Steuerung der Arbeitsmigration in Deutschland – Reformbedarf und Handlungsmöglichkeiten, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Abt. Wirtschafts- und Sozialpolitik, WISO Diskurs, Bonn.

Timo Baas und Herbert Brücker (2010), Wirkungen der Zuwanderungen aus den neuen mittel- und osteuropäischen EU-Staaten auf Arbeitsmarkt und Gesamtwirtschaft, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Abt. Wirtschafts- und Sozialpolitik, WISO Diskurs, Bonn.

Veit Bader (1995), Rassismus, Ethnizität, Bürgerschaft: Soziologische und Philosophische Überlegungen, Münster.

Frank Baranowski (2007), Die Soziale Stadt. Mit einer erneuerten Politik für die Städte kehrt die SPD zu ihren Wurzeln zurück, in: Matthias Platzeck, Frank-Walter Steinmeier, Peer Steinbrück (Hg.) (2007), Auf der Höhe der Zeit. Soziale Demokratie und Fortschritt im 21. Jahrhundert, Berlin, S. 282–286.

Sigrid Baringhorst (1991), Fremde in der Stadt: Multikulturelle Minderheitenpolitik, dargestellt am Beispiel der nordenglischen Stadt Bradford, Baden-Baden.

Brian Barry (2001), Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism, Cambridge.

Rainer Bauböck/Rainer Münz/Harald Waldrauch (2005), Integration und Staatsbürgerschaft: ein europäischer Vergleich, in: Yvonne M. Schröter/Christoph Mengelkamp/Reinhold S. Jäger (Hg.), Doppelte Staatsbürgerschaft – ein gesellschaftlicher Diskurs über Mehrstaatigkeit, Landau, S. 344–359.

Beauftragter des Senats für Integration und Migration (2007), Integrationsbeauftragter: Mehr Auszubildende mit Migrationshintergrund – Kampagne „Berlin braucht dich!“ gewinnt an Fahrt, Pressemitteilung vom 8.11.2007, <http://www.berlin.de/lb/intmig/presse/archiv/20071108.1000.88509.html>, abgerufen am 21. Februar 2011.

Bärbel Beinhauer-Köhler und Claus Leggewie (2009), Moscheen in Deutschland. Religiöse Heimat und gesellschaftliche Herausforderung, München.

Petra Bendel (2010), Integrationspolitik der Europäischen Union, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Gesprächskreis Migration und Integration, WISO Diskurs, Bonn.

Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung (2009), Ungenutzte Potentiale. Zur Lage der Integration in Deutschland, Berlin.

Heiner Bielefeldt (2003), Muslime im säkularen Rechtsstaat. Integrationschancen durch Religionsfreiheit, Bielefeld.

Ernst-Wolfgang Böckenförde (2006), Recht, Staat, Freiheit. Frankfurt am Main.

René Bormann u. a. (2010), Das Programm Soziale Stadt. Kluge Städtebauförderung für die Zukunft der Städte, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Arbeitskreis Stadtentwicklung, Bau und Wohnen, WISO Diskurs, Bonn.

Wilfried von Bredow (1995), Nation/Nationalstaat/Nationalismus, in: Dieter Nohlen (Hg.), Lexikon der Politik, Band 1: Politische Theorien (hrsg. von Dieter Nohlen und Rainer-Olaf Schultze), München, S. 354–359.

Rogers Brubaker (1992), Citizenship and Nationhood in France and Germany, Cambridge/London.

Herbert Brücker (2007), Materialsammlung Fachkräftebedarf der Wirtschaft, Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung, Nürnberg.

Bündnis 90/Die Grünen (2009), Der Grüne neue Gesellschaftsvertrag. Bundestagswahlprogramm von Bündnis 90/Die Grünen, beschlossen auf der 30. Ordentlichen Bundesdelegiertenkonferenz vom 8.–10. Mai 2009, Berlin.

Bündnis 90/Die Grünen (2002), Die Zukunft ist Grün, Grundsatzprogramm von Bündnis 90/Die Grünen, beschlossen auf der Bundesdelegiertenkonferenz am 15.–17. März 2002, Berlin.

Bündnis 90/Die Grünen (2000), Multikulturelle Demokratie, Beschluss des Parteirats vom 13. November 2000, Berlin.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF) (2011), Migrationsbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung, Migrationsbericht 2009, Berlin.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF) (2010), Migrationsbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung, Migrationsbericht 2008, Berlin.

Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF) (2007), Bericht zur technologischen Leistungsfähigkeit Deutschlands, Berlin.

Heinz Buschkowsky (2010), Geld für die Jugend statt Boni für die Banker, Handelsblatt vom 28.10.2010, S. 8–9.

Axel von Campenhausen und Heinrich de Wall (2006), Staatskirchenrecht. Eine systematische Darstellung des Religionsverfassungsrechts in Deutschland und Europa, München.

Stephen Castles (1995), How nation-states respond to immigration and ethnic diversity, in: New Community 21 (3), S. 293–308.

Stephen Castles und Mark J. Miller (1993), The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, Basingstoke.

CDU (2007), Freiheit und Sicherheit. Grundsätze für Deutschland, Grundsatzprogramm der CDU, beschlossen am 21. Parteitag vom 3.–4. Dezember 2007, Hannover.

CDU (2004), Im deutschen Interesse: Integration fördern und fordern, Islamismus bekämpfen!, Beschluss C 34

des 18. Parteitags der CDU Deutschlands, Düsseldorf.

CDU (2001), Zuwanderung steuern und begrenzen. Integration fördern, Beschluss des Bundesausschusses vom 7. Juni 2001, Berlin.

CDU/CSU (2009), Wir haben die Kraft – Gemeinsam für unser Land, Regierungsprogramm 2009–2013, verabschiedet in einer gemeinsamen Sitzung des Bundesvorstands der CDU und des Parteivorstands der CSU am 28. Juni 2009, Berlin.

Rauf Ceylan (2006), Ethnische Kolonien. Entstehung, Funktion und Wandel am Beispiel türkischer Moscheen und Cafés, Wiesbaden.

CSU (2010), 7-Punkte-Integrationsplan. Für ein soziales Miteinander und gemeinsame Werte in Deutschland, Beschluss des CSU-Parteitags vom 30. Oktober 2010, München.

CSU (2007), Chancen für alle! In Freiheit und Verantwortung gemeinsam Zukunft gestalten, Grundsatzprogramm der CSU, beschlossen am CSU-Parteitag vom 28. September 2007, München.

CSU (2006), 5-Punkte-Integrationsplan für Deutschland, Klausurtagung des CSU-Vorstands, in: CSU topaktuell Nr. 13/2006, München.

Ulrike Davy (Hg.) (2001), Die Integration von Einwanderern: Rechtliche Regelungen im europäischen Vergleich, Frankfurt am Main/New York.

Die Linke (2010), Migration und Integration – Nicht gegeneinander ausspielen lassen – Niemanden ausgrenzen – Politik sozialer Gleichstellung, Beschluss des Parteivorstands vom 25. September 2010.

Die Linke (2007), Programmatische Eckpunkte. Programm der Partei DIE LINKE, Beschluss der Parteitage von WASG und Linkspartei.PDS am 24. und 25. März 2007, Dortmund.

Ronald Dworkin (1990), Bürgerrechte ernstgenommen, Frankfurt am Main.

S. N. Eisenstadt (1954), The Absorption of Immigrants, London.

Georg Elwert (1984), Die Angst vor dem Ghetto: Binnenintegration als erster Schritt zur Integration, in: Ahmet Bayaz/Mario Damolin/Heiko Ernst (Hg.), Integration: Anpassung an die Deutschen? Weinheim/Basel, S. 51–74.

Han Entzinger (2000), The Dynamics of Integration Policies: A Multidimensional Model, in: Ruud Koopmans und Paul Statham (Hg.), Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics, Oxford, S. 97–118.

Hartmut Esser (2004), Welche Alternativen zur „Assimilation“ gibt es eigentlich?, in: Klaus J. Bade und Michael Bommes (Hg.), Migration – Integration – Bildung. Grundfragen und Problembereiche, IMIS-Beiträge 23, Osnabrück, S. 41–59.

Hartmut Esser (2001), Integration und ethnische Schichtung. MZES Arbeitspapiere, Nr. 40, Mannheim.

Hartmut Esser (1986), Ethnische Kolonien: „Binnenin-

tegration“ oder gesellschaftliche Isolation?, in: Jürgen Hoffmeyer-Zlottnik (Hg.), Segmentation und Integration: Die Situation von Arbeitsmigranten im Aufnahmeland, Mannheim, S. 106–117.

Hartmut Esser (1980), Aspekte der Wanderungssoziologie, Darmstadt.

FDP (2009), Die Mitte stärken. Deutschlandprogramm 2009, Programm der Freien Demokratischen Partei zur Bundestagswahl 2009, beschlossen auf dem Bundesparteitag vom 15.–17. Mai 2009, Hannover.

FDP (2007), Eine zukunftsorientierte Integration vom Migranten macht Deutschland erfolgreich!, Beschluss des Bundesvorstands der FDP auf einer Sitzung am 17. September 2007, Berlin.

FDP (1997), Wiesbadener Grundsätze – Für die liberale Bürgergesellschaft, Teil III, beschlossen auf dem Bundesparteitag der FDP am 24. Mai 1997, Wiesbaden.

Dieter Filsinger (2010), Ethnische Unterscheidungen in der Einwanderungsgesellschaft: eine kritische Analyse, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), WISO Diskurs, Bonn.

Dieter Filsinger (2008), Bedingungen erfolgreicher Integration – Integrationsmonitoring und Evaluation, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), WISO Diskurs, Bonn.

Naika Foroutan (Hg.) (2010), Sarrazins Thesen auf dem Prüfstand. Ein empirischer Gegenentwurf zu Thilo Sarrazins Thesen zu Muslimen in Deutschland, Berlin.

Emerich K. Francis (1965), Ethnos und Demos: Soziologische Beiträge zur Volkstheorie, Berlin.

Nancy Fraser und Axel Honneth (2003), Umverteilung oder Anerkennung? Eine politisch-philosophische Kontroverse, Frankfurt am Main.

Gary P. Freeman (2006), National Modes, Policy Types, and the Politics of Immigration in Liberal Democracies, in: West European Politics 29 (2), S. 227–247.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2010a), „Sprache ist der Schlüssel zur Integration“, Bedingungen des Sprachlernens von Menschen mit Migrationshintergrund, WISO Diskurs, Bonn.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2010b), Religiöser Pluralismus und Toleranz, Policy-Paper Nr. 38 der Abteilung Politische Akademie, Referat Berliner Akademiegespräche/Interkultureller Dialog, Berlin.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2009), Migration – Religion – Integration, Policy-Paper Nr. 30 der Abteilung Politische Akademie, Referat Berliner Akademiegespräche/Interkultureller Dialog, Berlin.

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2007), „Auf Augenhöhe“ – Integration zum kommunalen Thema machen, Texte der Kommunalakademie, Band 1, Bonn.

Rainer Geißler (2008), Der „kriminelle Ausländer“ – Vorurteil oder Realität, Zum Stereotyp des „kriminellen Ausländers“, in: Überblick, Zeitschrift des Informations- und Dokumentationszentrums für Antirassismusbearbeitung in Nordrhein-Westfalen, 1/2008, Düsseldorf, S. 3–9.

Jürgen Gerdes und Thomas Faist (2006), Von ethnischer zu republikanischer Integration. Der Diskurs um die Reform des deutschen Staatsangehörigkeitsrechts, in: *Berliner Journal für Soziologie* 16 (3), S. 313–335.

Frank Gesemann (2010), Zur Integrationsforschung in Deutschland. Komparative Darstellung ausgewählter Ansätze und Methoden, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Politische Akademie, Referat Berliner Akademiegespräche/Interkultureller Dialog, Berlin.

Frank Gesemann und Roland Roth (Hg.) (2009), Lokale Integrationspolitik in der Einwanderungsgesellschaft. Migration und Integration als Herausforderung von Kommunen, Wiesbaden.

Nilüfer Göle (2004), Die sichtbare Präsenz des Islam und die Grenzen der Öffentlichkeit, in: Nilüfer Göle und Ludwig Ammann (Hg.), *Islam in Sicht: Der Auftritt von Muslimen im öffentlichen Raum*, Bielefeld, S. 11–44.

Milton M. Gordon (1964), *Assimilation in American Life*, New York.

Dieter Gosewinkel (2001), Einbürgern und Ausschließen. Die Nationalisierung der Staatsangehörigkeit vom Deutschen Bund bis zur Bundesrepublik Deutschland, Göttingen.

Wolfgang Gröf und Sabine Kneib (Hg.) (2010), Johannes Rau. Ein Politikerleben in Reden, Briefen, Bildern, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Jürgen Habermas (2005), Zwischen Naturalismus und Religion. Philosophische Aufsätze, Frankfurt am Main.

Franz Hamburger (2000), Reflexive Interkulturalität, in: Franz Hamburger u. a. (Hg.), *Pädagogische Praxis und erziehungswissenschaftliche Theorie zwischen Lokalität und Globalität*, Frankfurt am Main, S. 191–199.

Hamburger Abendblatt (2006), Deutscher werden? 100 Fragen, 100 Antworten, Online-Ausgabe vom 16. März 2006, <http://www.abendblatt.de/politik/deutschland/article386384/Deutscher-werden-100-Fragen-100-Antworten.html>, abgerufen am 1. Februar 2011.

Petrus Han (2000), *Soziologie der Migration*, Stuttgart.

Randall Hansen und Patrick Weil (2001), Introduction: Citizenship, Immigration and Nationality: Towards a Convergence in Europe?, in: Randall Hansen und Patrick Weil (Hg.), *Towards a European Nationality. Citizenship, Immigration and Nationality Law in the EU*, Houndmills, S. 1–23.

Sonja Haug/Stephanie Müssig/Anja Sticks (2009): *Muslimisches Leben in Deutschland*, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge und Deutsche Islam Konferenz (Hg.), Nürnberg.

Friedrich Heckmann (1998), Ethnische Kolonien: Schonraum für Integration oder Verstärker der Ausgrenzung?, in: *Forschungsinstitut der FES, Abt. Arbeit und Soziales* (Hg.), *Ghettos oder ethnische Kolonie? Entwicklungschancen von Stadtteilen mit hohem Zuwandereranteil*, Bonn, o. S.

Friedrich Heckmann (1992), *Ethnische Minderheiten, Volk und Nation: Soziologie inter-ethnischer Beziehungen*, Stuttgart.

Friedrich Heckmann und Dominique Schnapper (Hg.) (2003), *The Integration of Immigrants in European Societies: National Differences and Trends of Convergence*, Stuttgart.

Christian Henkes (2010a), *Integration und kulturelle Vielfalt: Eine Herausforderung für die Soziale Demokratie?*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), OnlineAkademie, Bonn, <http://library.fes.de/pdf-files/akademie/online/07159.pdf>, abgerufen am 1. Februar 2011.

Christian Henkes (2010b), *Teilhabe und Anerkennung: Ansätze aus Europa für eine sozialdemokratische Integrationspolitik*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), *Internationale Politikanalyse*, Berlin, <http://library.fes.de/pdf-files/ida/07442.pdf>, abgerufen am 1. Februar 2011.

Christian Henkes (2008), Integrationspolitik in den Bundesländern?, in: Frieder Wolf und Achim Hildebrandt (Hg.), *Politik in den Bundesländern im Vergleich*, Wiesbaden, S. 113–135.

Christian Henkes und Sascha Kneip (2009), *Das Kopftuch im Streit zwischen Parlamenten und Gerichten. Ein Drama in drei Akten*, Discussion Paper SP IV 2009-201, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), Berlin.

Otfried Höffe (1999), *Demokratie im Zeitalter der Globalisierung*, München.

Lutz Hoffmann (1996), Der Volksbegriff und seine verschiedenen Bedeutungen: Überlegungen zu einer grundlegenden Kategorie der Moderne, in: Klaus J. Bade (Hg.), *Migration – Ethnizität – Konflikt: Systemfragen und Fallstudien*, Osnabrück, S. 149–169.

Hans-Joachim Hofmann-Nowotny (1996), *Analytisch alter Wein in ideologisch neuen Schläuchen*, Uni Zürich Magazin, Heft 2, www.kommunikation.uzh.ch/static/unimagazin/archiv/2-96/multikulturalitaet.html, abgerufen am 1. Februar 2011.

Axel Honneth (Hg.) (1993), *Kommunitarismus: Eine Debatte über die moralischen Grundlagen moderner Gesellschaften*, Frankfurt am Main/New York.

Markus Hummel/Angela Thein/Gerd Zika (2010), Der Arbeitskräftebedarf nach Wirtschaftszweigen, Berufen und Qualifikationen bis 2025, in: Robert Helmrich und Gerd Zika (Hg.), *Beruf und Qualifikation in der Zukunft, BIBB-IAB-Modellrechnungen zu den Entwicklungen in Berufsfeldern und Qualifikationen bis 2025*, Bonn, S. 81–102.

Uwe Hunger (2003), Vom Brain Drain zum Brain Gain: die Auswirkungen der Migration von Hochqualifizierten auf Abgabe- und Aufnahmeländer, Wirtschafts- und Sozialpolitisches Forschungs- und Beratungszentrum der Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), *Abt. Arbeit und Sozialpolitik, WISO Diskurs*, Bonn.

Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung (IAB) (2010), *Arbeitsmarktbilanz 2025, Demografie gibt die*

Richtung vor, IAB-Kurzbericht 12/2010, von Johann Fuchs und Gerd Zika, Nürnberg.

Frank Jessen und Ulrich von Wilamowitz-Moellendorf (2006), *Das Kopftuch – Entschleierung eines Symbols?*, Zukunftsforum Politik Nr. 77, Konrad-Adenauer-Stiftung e. V., Sankt Augustin/Berlin.

Christian Joppke (2007), *Beyond National Models: Civic Integration Policies for Immigrants in Western Europe*, in: *West European Politics* 30 (1), S. 1–22.

Leo Kaas und Christian Manger (2010), *Ethnic Discrimination in Germany's Labour Market: A Field Experiment*, IZA Discussion Paper No. 4741, Bonn.

Margot Käßmann (2011), *Multikulturelle Gesellschaft – Wurzeln, Abwehr, Visionen. Antrittsvorlesung als Max-Imdahl-Gastprofessorin an der Ruhr-Universität Bochum*, http://aktuell.rub.de/mam/content/vorlesung_kaessmann.pdf, abgerufen am 1. Februar 2011.

Johannes Kandel (2004), *Organisierter Islam in Deutschland und gesellschaftliche Integration*, Berlin.

Mouhanad Khorchide (2009), *Der islamische Religionsunterricht in Österreich*, ÖIF-Dossier No. 5, o. O.

Kenan Kolat (2009), *Man redet nicht gerne über die eigenen Defizite*, Interview in der Berliner Zeitung vom 13.10.2009, <http://www.berlinonline.de/berliner-zeitung/berlin/142173/142174.php>, abgerufen am 1. Februar 2011.

Ruud Koopmans (2010), *Trade-Offs between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective*, in: *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (1), S. 1–26.

Ruud Koopmans/Paul Statham/Marco Giugni/Florence Passy (2005), *Contested Citizenship*, Minneapolis/London.

Annabelle Krause/Ulf Rinne/Klaus F. Zimmermann (2010), *Anonymisierte Bewerbungsverfahren*, IZA Research Report No. 27, Bonn.

Dirk Kurbjuweit und Mathias Müller von Blumencron (2010), *Wir haben ein freundliches Klima*, in: *Der Spiegel* 44/2010, S. 26–29.

Will Kymlicka (2001), *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*, Oxford.

Will Kymlicka (1997), *Politische Philosophie heute: Eine Einführung*, Frankfurt am Main/New York.

Will Kymlicka (1995), *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford.

Ralf Lange (2007), *Managing Gender & Diversity*, Beitrag zum Workshop des Gesprächskreises Migration und Integration in der Friedrich-Ebert-Stiftung am 23. April 2007 in Berlin, http://www.fes.de/wiso/pdf/integration/2007/11_lange_230407.pdf, abgerufen am 1. Februar 2011.

Lesebuch 1: *Grundlagen der Sozialen Demokratie*, Tobias Gombert u. a. (2009), 3. Auflage, Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 1, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 2: *Wirtschaft und Soziale Demokratie*, Simon Vaut u. a. (2009), 3. Auflage, Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 2, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 3: *Sozialstaat und Soziale Demokratie*, Alexander Petring u. a. (2009), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 3, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Lesebuch 4: *Europa und Soziale Demokratie*, Cäcilie Schildberg u. a. (2010), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 4, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Alasdair MacIntyre (1995), *Ist Patriotismus eine Tugend?*, in: Axel Honneth (Hg.), *Kommunitarismus. Eine Debatte über die moralischen Grundlagen moderner Gesellschaften*, Frankfurt am Main, S. 84–102.

Thomas H. Marshall (1992) [1949], *Staatsbürgerrechte und soziale Klassen*, in: Thomas H. Marshall, (Hg.), *Bürgerrechte und soziale Klassen. Zur Soziologie des Wohlfahrtsstaates*, Frankfurt am Main/New York, S. 33–94.

Wolfgang Merkel/Christoph Egle/Christian Henkes/Tobias Ostheim/Alexander Petring (2006), *Die Reformfähigkeit der Sozialdemokratie. Herausforderungen und Bilanz der Regierungspolitik in Westeuropa*, Wiesbaden.

Thomas Meyer (2006), *Praxis der Sozialen Demokratie*, 1. Aufl., Wiesbaden.

Thomas Meyer (2005a), *Theorie der Sozialen Demokratie*, 1. Aufl., Wiesbaden.

Thomas Meyer (2005b), *Die Ironie Gottes: Religiösa Intention, Resakralisierung und die liberale Demokratie*, Wiesbaden.

Thomas Meyer (2002a), *Parallelgesellschaft und Demokratie*, in: Herfried Münkler/Marcus Llanque/Clemens K. Stepina (Hg.), *Der demokratische Nationalstaat in den Zeiten der Globalisierung*, Berlin, S. 193–229.

Thomas Meyer (2002b), *Politische Kultur und kultureller Pluralismus*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Bonn.

Ines Michalowski (2009), *Citizenship in Five Countries – An Expression of Political Liberalism?*, Discussion Paper SP IV 2009-702, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), Berlin.

Ines Michalowski (2006), *Die Füße des Adlers sind? Rot. Gesellschaftskundetests für Zuwanderer*, in: Sigrid Baringhorst/James F. Hollifield/Uwe Hunger (Hg.), *Herausforderung Migration – Perspektiven der vergleichenden Politikwissenschaft*, Münster, S. 79–103.

Alf Mintzel (1997), *Multikulturelle Gesellschaften in Europa und Nordamerika: Konzepte, Streifragen, Analysen, Befunde*, Passau.

Tariq Modood und Riva Kastoryano (2006), *Secularism and the accommodation of Muslims in Europe*, in: Tariq Modood/Anna Triandafyllidou/Ricard Zapata-Barrero (Hg.), *Multiculturalism, Muslims and Citizenship. A European Approach*, London/New York, S. 162–178.

Susan Moller Okin (1999), *Is Multiculturalism Bad for Women?*, Princeton, N. J.

Franz Müntefering (2008), *Macht Politik*, mit Tissy Bruns, Freiburg.

OECD (2010), Table A.1.6., Acquisition of nationality in OECD countries, <http://www.oecd.org/dataoecd/7/34/45594902.xls>, abgerufen am 1. Februar 2011.

Anne von Oswald/Karen Schönwälder/Barbara Sonnenberger (2003), *Einwanderungsland Deutschland: A New Look at its Post-War History*, in: Rainer Ohliger/Karen Schönwälder/Triadafilos Triadafilopoulos (Hg.), *European encounters. Migrants, migration and European societies since 1945*, Aldershot, S. 19–37.

Bhikhu Parekh (2006), *Europe, liberalism and the "Muslim question"*, in: Tariq Modood/Anna Triandafyllidou/Ricard Zapata-Barrero (Hg.), *Multiculturalism, Muslims and Citizenship. A European Approach*, London/New York, S. 179–203.

Robert Ezra Park (1950), *Race and Culture*, Glencoe.

Rinus Penninx (2005), *Integration of Immigrants in Europe: Policies of Diversity and Diversity of Policies*, in: Gianni D'Amato und Brigitta Gerber (Hg.), *Herausforderung Integration: Städtische Migrationspolitik in der Schweiz und in Europa*, Zürich, S. 45–55.

Baukje Prins (2002), *The Nerve to Break Taboos: New Realism in the Dutch Discourse on Multiculturalism*, in: *Journal of International Migration and Integration* 3 (3/4), S. 363–379.

Johannes Rau (2000), *Ohne Angst und ohne Träume: Gemeinsam in Deutschland leben*, Berliner Rede des Bundespräsidenten Johannes Rau am 12. Mai 2000 im Haus der Kulturen der Welt, Berlin.

John Rawls (1998) [1971], *Eine Theorie der Gerechtigkeit*, Frankfurt am Main.

Regeringskansliet (2009), *Swedish integration policy*, Stockholm.

Regeringskansliet (2002), *Swedish integration policy for the 21st century*, Stockholm.

Helmut Rittsteig (1993), *Deutsches Ausländerrecht*, Kommentar, München.

Alisdair Rogers/Jean Tillie/Steven Vertovec (2001), *Introduction: Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, in: Alisdair Rogers und Jean Tillie (Hg.), *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, Aldershot, S. 1–13.

Petra Rostock und Sabine Berghahn (Hg.) (2009), *Der Stoff, aus dem Konflikte sind. Debatten um das Kopftuch in Deutschland, Österreich und der Schweiz*, Bielefeld.

Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration (2010), *Einwanderungsgesellschaft 2010, Jahresgutachten 2010 mit Integrationsbarometer*, Berlin.

Sachverständigenrat für Zuwanderung und Integration (2004), *Migration und Integration – Erfahrungen nutzen*, Neues wagen, Jahresgutachten 2004, Berlin.

Rosemarie Sackmann (2004), *Zuwanderung und Integration: Theorien und empirische Befunde aus Frankreich, den Niederlanden und Deutschland*, Wiesbaden.

Kurt Salantin (2004), *Ziehen sich Migranten in „ethnische Kolonien“ zurück?*, in: Klaus J. Bade/Michael Bommers/Rainer Münz (Hg.), *Migrationsreport 2004: Fakten – Analysen – Perspektiven*, Frankfurt am Main/New York, S. 97–116.

Kurt Salantin und Frank Wikenin (2003), *Ausländer, Eingebürgerte und das Problem einer realistischen Zuwanderer-Integrationsbilanz*, in: *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 55 (2), S. 278–298.

Thilo Sarrazin (2009), *Klasse statt Masse. Von der Hauptstadt der Transferleistungen zur Metropole der Eliten*, in: *Lettre International*, Herbst 2009, S. 197–201.

Rolf Schieder (2001), *Wieviel Religion trägt Deutschland?*, Frankfurt am Main.

Werner Schiffauer (2008), *Parallelgesellschaften*, Bielefeld.

Dominique Schnapper (1995), *The Significance of French Immigration and Integration Policy*, in: Friedrich Heckmann und Wolfgang Bosswick (Hg.), *Migration Policies: A Comparative Perspective*, Stuttgart, S. 99–111.

Dominique Schnapper/Pascale Krief/Emmanuel Peignard (2003), *French Immigration and Integration Policy: A Complex Combination*, in: Friedrich Heckmann und Dominique Schnapper (Hg.), *The Integration of Immigrants in European Societies: National Differences and Trends of Convergence*, Stuttgart, S. 15–44.

Karen Schönwälder (2003), *Zukunftsblindheit oder Steuerungsversagen? Zur Ausländerpolitik der Bundesregierungen der 1960er und frühen 1970er Jahre*, in: Jochen Oltner (Hg.), *Migration steuern und verwalten. Deutschland vom späten 19. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Göttingen, S. 123–144.

Karen Schönwälder und Peter A. Kraus (2006), *Multiculturalism in Germany: Rhetoric, Scattered Experiments and Future Chances*, in: Keith Banting und Will Kymlicka (Hg.), *Multiculturalism and the Welfare State. Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*, Oxford, S. 202–221.

Karen Schönwälder und Janina Söhn (2007), *Siedlungsstrukturen von Migrantengruppen in Deutschland: Schwerpunkte der Ansiedlung und innerstädtische Konzentrationen*, WZB Discussion Paper Nr. SP IV 2007-601, Berlin.

Franz Solms-Laubach (2009), *Türkische Gemeinde fordert jetzt den Doppelpass*, Welt-Online vom 11.04.2009, <http://www.welt.de/politik/article3540704/Tuerkische-Gemeinde-fordert-jetzt-den-Doppelpass.html>, abgerufen am 1. Februar 2011.

Süddeutsche Zeitung (2010), *Einheit, Europa, Einwanderung. Auszüge aus der Rede des Bundespräsidenten*, Süddeutsche Zeitung Nr. 229 vom 04.10.2010, München, S. 6.

Ernst Schulin (2004), *Die französische Revolution*, 4. Auflage, München.

Axel Schulte (2002), *Integrations- und Antidiskriminierungspolitik in Einwanderungsgesellschaften: Zwischen Ideal und Wirklichkeit der Demokratie*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Gesprächskreis Migration und Integration, Bonn.

Günther Schultze (2010), *Integrationsmainstreaming als Konzept*, in: ARGUMENTE 4/2010, *Integration? Chancengleichheit!*, Bundesverband der Jungsozialistinnen und Jungsozialisten in der SPD beim SPD-Parteivorstand (Hg.), Berlin, S. 38–42.

Günther Schultze u. a. (2009), *Einwanderungsgesellschaft Deutschland, Wege zu einer sozialen und gerechten Zukunft*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Gesprächskreis Migration und Integration, WISO Diskurs, Bonn.

Günther Schultze (2007), *Einwanderungsland ohne Einwanderungspolitik – Chancen einer gesteuerten Zuwanderung nach Deutschland*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Abt. Wirtschafts- und Sozialpolitik, WISO Diskurs, Bonn.

Gesine Schwan (2010), *Wege in eine gemeinsame Zukunft*, Reden, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Senatsverwaltung für Stadtentwicklung (2004), *Der Quartierfonds: Ein Berliner Modell der Bürgerbeteiligung*, Berlin.

Ayelet Shachar (2001), *Multicultural Jurisdictions: Cultural Differences and Women's Rights*, Cambridge.

Wasif Shadid und Sjoerd van Koningsveld (2002), *Religious Authorities of Muslims in the West: Their Views on Political Participation*, in: Wasif Shadid und Sjoerd van Koningsveld (Hg.), *Intercultural Relations and Religious Authorities: Muslims in the European Union*, Leuven, S. 149–168.

Soziale Stadt (2010), *Programm Soziale Stadt*, Deutsches Institut für Urbanistik gGmbH, <http://www.sozialestadt.de/programm/>, abgerufen am 1. Februar 2011.

SPD (2011), *Positionspapier Integration der SPD-Bundestagsfraktion vom 10.1.2011*, Berlin.

SPD (2010), *Sozialdemokratische Integrationspolitik*, Beschluss Nr. 1 des SPD-Parteitags am 26. September 2010, Berlin.

SPD (2009), *Eckpunkte für eine kohärente Migrationspolitik in Deutschland und Europa*. Fachübergreifende Projekt-Arbeitsgruppe Zuwanderung und Arbeitnehmerfreizügigkeit, Fraktion der SPD im Deutschen Bundestag (Hg.), Berlin.

SPD (2007), *Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*, beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007, Hamburg.

SPD (2006), *Faire Chancen, klare Regeln, Leitlinien zur Integrationspolitik*, Berlin.

Statistisches Bundesamt (2010), *Bevölkerung und Erwerbstätigkeit, Bevölkerung mit Migrationshintergrund, Ergebnisse des Mikrozensus 2009, Fachserie 1 Reihe 2.2 – 2009*, Wiesbaden.

Statistisches Bundesamt (2009), *Bevölkerung Deutschlands bis 2060, 12. koordinierte Bevölkerungsvorausberechnung*, Wiesbaden.

Frank-Walter Steinmeier (2010), *Mein Deutschland. Wofür ich stehe*, München.

Peter Struck (2006), Beitrag in: Norbert Lammert (Hg.), *Verfassung. Patriotismus. Leitkultur. Was unsere Gesellschaft zusammenhält*, Bonn, S. 276–279.

Ronald Taft (1953), *The Shared Frame of Reference Concept Applied to the Assimilation of Immigrants*, in: *Human Relations* 6, S. 45–55.

Charles Taylor (1997) [1992], *Multikulturalismus und die Politik der Anerkennung: Mit Kommentaren von Amy Gutmann (Hg.), Steven C. Rockefeller, Michael Walzer, Susan Wolf und einem Beitrag von Jürgen Habermas*, Frankfurt am Main.

Unabhängige Kommission Zuwanderung (2001), *Zuwanderung gestalten, Integration fördern*, Berlin.

Vernon Van Dyke (1982), *Collective Entities and Moral Rights: Problems in Liberal-Democratic Thought*, in: *Journal of Politics* 44 (1), S. 21–40.

Michael Vassiliadis (2010), *Die Rolle von Betriebsräten, Gewerkschaften und Arbeit als Integrationsfaktor*, Redemanuskript, Rede bei der Veranstaltung „50 Jahre Griechen in Deutschland“, <http://www.vdgg.de/rede-vassiliadis.pdf>, abgerufen am 1. Februar 2011.

Ellie Vasta (2007), *From ethnic minorities to ethnic majority policy: Multiculturalism and the shift to assimilationism in the Netherlands*, in: *Ethnic and Racial Studies* 30 (5), S. 713–740.

Charles Westin (2000), *The Effectiveness of Settlement and Integration Policies towards Immigrants and their Descendants in Sweden*, ILO-International Migration Papers, Nr. 34, Genf.

Charles Westin und Elena Dingu-Kyrklund (2003), *Immigration and Integration of Immigrants and their Descendants: The Swedish Approach*, in: Friedrich Heckmann und Dominique Schnapper (Hg.), *The Integration of Immigrants in European Societies: National Differences and Trends of Convergence*, Stuttgart, S. 105–134.

Klaus Wowereit (2010), *Die SPD muss sich öffnen*, http://www.klaus-wowereit.de/unterwegs_mit_klaus_wowereit/klaus-wowereit-die-spd-muss-sich-oeffnen, abgerufen am 1. Februar 2011.

Klaus Wowereit und Franziska Richter (Hg.) (2011), *Ich wär' gern einer von uns. Geschichten übers Ein- und Aufsteigen*, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Tanja Wunderlich (2005), *Die neuen Deutschen. Subjektive Dimensionen des Einbürgerungsprozesses*, Stuttgart.

Carl Zuckmayer (1973 [1945]), *Des Teufels General, Drama in Drei Akten*, Frankfurt am Main.

YAZARLAR

Dr. Lale Akgün (*1953) doktoralı psikolog ve psikoterapisttir. Philipps Üniversitesi'nde (Marburg) tıp, etnoloji ve psikoloji eğitimi aldı. Köln Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı ve aynı üniversitede dersler verdi. 1997- 2002 tarihleri arasında Solingen'de Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti, Eyalet Göç Merkezi yöneticiliği, 2002 – 2009 tarihleri arasında ise Federal Parlamento milletvekiliği yaptı. Bu dönemde SPD parlamento grubunun Avrupa ve göç politikası yardımcısı ve İslam sorumlusuydu. Akgün halen NRW başbakanlık ofisinde çalışmaktadır.

Jochen Dahm (*1981) Friedrich Ebert Vakfı Sosyal Demokrasi Akademisi'nde görevli. Münster ve Malaga'da siyaset bilimleri, iletişim bilimleri ve kamu hukuku öğrenimi gördü.

Christian Henkes (*1972) Mainz kentinde yaşamakta ve çalışmaktadır. 2001-2010 tarihleri arasında Heidelberg'teki Ruprecht Karls Üniversitesi'nde ve Wissenschaftszentrum Berlin'de (WBZ) sosyal ve entegrasyon politikaları üzerinde araştırmacı olarak çalışmıştır. Mainz'da siyaset bilimi, iktisat ve pedagoji öğrenimi gördü. Sosyal Demokrasi Akademisi'nde eğitmen olarak entegrasyon/göç ve sosyal devlet konularıyla ilgili seminerleri yürütmektedir. 2007 yılında Alman vatandaşlığını aldı.

Dr. Christian Krell (*1977) Friedrich Ebert Vakfı Sosyal Demokrasi Akademisi yöneticisi. Siegen Üniversitesi'nde ve University of York'ta siyasal bilimler, tarih, iktisat ve sosyoloji öğrenimi gördü. 2007 yılında SPD'nin, Labour Party'nin ve Parti Socialiste'nin Avrupa'ya dair politikaları hakkında siyasal bilimler doktorası yaptı.

Alexander Pfeiffer (*1984) Basel'de toplum bilimleri ve Alman filolojisi eğitimi aldı (Bachelor of Arts). Şu an Cenevre Üniversitesi'nde Sosyalekonomi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimi almaktadır.

Günther Schultze (*1954) 1983'ten beri Friedrich Ebert Vakfı'nda çalışmaktadır. 2005 tarihinden itibaren de Göç ve Entegrasyon Bölümü'nü yönetmektedir.

20 Önemli Kavram:

1. Tanınma

(S. 6, 33-52, 77-82, 100, 115-120, 132-135, 142-143)

2. Asimilasyon

(S. 18-27, 34-45, 101-106, 113, 126, 142, 147)

3. Farklılıkların yönetimi

(S. 71)

4. Çifte vatandaşlık

(S. 56-58, 64, 127-140)

5. Vatandaşlığa geçiş

(S. 53-64, 101, 106-108, 118-140)

6. Uzman eleman açığı

(S. 94)

7. Yerel entegrasyon politikası

(S. 62, 72)

8. Başörtüsü

(S. 18, 77-80, 115, 144)

9. Kühn Memorandumu

(S. 106)

10. Öncü kültür

(S. 102, 146-148)

11. Göçmen kökenlilik

(S. 8, 34, 50-55, 67-75, 110-146)

12. Çokkültürlülük

(S. 7, 18, 28-46, 101-102, 118-147)

13. Paralel toplum

(S. 7, 18, 28-35-82, 119, 145)

14. Puanlama sistemi

(S. 85-100, 130-141)

15. Irkçılık

(S. 100, 144-145)

16. Din

(S. 6-15, 22-52, 71-85, 109-148)

17. Sendikaların rolü

(S. 99-105)

18. Katılım

(S. 6-7, 17-78, 100-102, 116-143)

19. Thomas H. Marshall

(S. 40-43)

20. İstatistiğin tuzakları

(S. 25)

Sizi, sosyal demokrasi tartışmasına katılmaya davet ediyoruz. Friedrich Ebert Vakfı'nın Sosyal Demokrasi Akademisi bu tartışmaya bir ortam sunuyor. Sekiz seminer modülü sosyal demokrasinin temel değerlerini ve uygulama alanlarını ele alıyor:

Sosyal Demokrasinin Temelleri

Ekonomi ve Sosyal Demokrasi

Sosyal Devlet ve Sosyal Demokrasi

Küreselleşme ve Sosyal Demokrasi

Avrupa ve Sosyal Demokrasi

Entegrasyon, Göç ve Sosyal Demokrasi

Devlet, Sivil Toplum ve Sosyal Demokrasi

Barış ve Sosyal Demokrasi

Siyasetin yönünü iyi belirlemek gerekir. Sadece eylemlerinin hedeflerini açıkça ifade edebilenler bu hedeflere ulaşabilir ve başkalarını da etkileyebilirler. Bu nedenle “Entegrasyon, Göç ve Sosyal Demokrasi” el kitabı şu soruları sormaktadır: Sosyal demokrasinin temel değerleri kültürel çoğulcu bir toplum için hangi anlama gelmektedir? Birlikte yaşamak nasıl başarılabilir? Herkes için tanınma ve katılım nasıl hayata geçirilebilir?

El kitaplarının konuları, Sosyal Demokrasi Akademisi seminerleri ışığında yönlendirilmektedir. Sosyal Demokrasi Akademisi, Friedrich Ebert Vakfı’nın, siyasal etkinlik içinde bulunan ve siyasete ilgi duyanlara yönelik bir danışma ve vasıflandırma kurumudur.

Akademiyle ilgili daha fazla bilgi için: www.fes-soziale-demokratie.de